

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

О. М. ВЕРЖИХОВСЬКА
Ю. Ю. БУТЕРА
О. М. ОПАЛЮК

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Видання друге, перероблене й доповнене

Електронне видання

Кам'янець-Подільський

2026

УДК 376-056.26(075.8)
ББК 74.37я73
В31

Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 6 від 28.05.2026 року)

Рецензенти:

***Наталія ГОНЧАРУК**, доктор психологічних наук, доцент доцент кафедри загальної та практичної психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.*

***Євгена ЧЕНКІВСЬКА**, директор комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр» Клішовецької сільської об'єднаної територіальної громади.*

***Юрій КОСЕНКО**, кандидат педагогічних наук, доцент доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.*

Вержиковська О.М., Бугера Ю.Ю., Опалюк О.М.

В31 Спеціальна методика виховної роботи: навчально-методичний посібник. 2-ге вид., перероб. й доп. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2026. 220 с.

Навчально-методичний посібник «Спеціальна методика виховної роботи» призначений для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю А6 «Спеціальна освіта», спеціалізація А6.01 «Логопедія». У виданні подано систематизовані теоретичні положення та практичні рекомендації щодо організації виховної роботи в умовах спеціальної освіти. Матеріали спрямовані на формування професійних компетентностей майбутніх логопедів та їх підготовку до роботи з дітьми з порушеннями мовлення.

УДК 376-056.26(075.8)
ББК 74.37я73

Електронна версія посібника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6855>

© Вержиковська О.М., Бугера Ю.Ю., Опалюк О.М., 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ	7
1.1. Зміст і структурні компоненти комплексу навчально-методичного забезпечення освітнього компоненту	7
1.2. Інформаційний обсяг та структурно-логічна схема навчальної освітнього компоненту	19
1.3. Програма теоретичної підготовки	24
1.4. Тематика практичних, семінарських, лабораторних занять	26
1.5. Самостійна робота	26
1.6. Індивідуальні завдання	30
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	32
Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями	32
Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями	47
Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями	87
Тема 4. Самовиховання як засіб корекційно-виховного впливу	95
Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями	107
Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами	116
Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності	124
Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період	137
Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти	145

РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	152
3.1. Зміст практичних занять	152
3.2. Методичні вказівки до підготовки і проведення практичних занять	174
3.3. Методичні вказівки до організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти.....	176
РОЗДІЛ 4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	184
4.1. Завдання вхідного і поточного контролю з відповідного модуля	184
4.2. Пакет контрольних тестових завдань	188
4.3. Перелік орієнтовних питань до підсумкового контролю	194
4.4. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань	203
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	205
ГЛОСАРІЙ.....	209
ДОДАТКИ	215

ПЕРЕДМОВА

У даному навчально-методичному посібнику зроблена спроба звести в єдину систему різноманітні факти і часткові закономірності, що отримані в дослідженнях з різних питань виховання дітей з порушеннями мовлення.

На сучасному етапі система спеціального виховання переживає ряд нововведень з критичним переосмисленням традиційних ціннісних основ загальної та спеціальної педагогіки, труднощами матеріального забезпечення навчальних закладів різного рівня, відставання розвитку спеціальної допомоги від змін соціальних потреб.

Найбільш складною в спеціальній та інклюзивній педагогіці є проблема виховання дітей з порушеннями мовлення. Складність цієї проблеми визначається тим, що дана категорія дітей відрізняється досить різноманітними затримками психофізичного розвитку, які складають труднощі при їх навчанні та вихованні, саме тому необхідно використання системи спеціальних педагогічних форм, методів та засобів для подолання або послаблення таких недоліків. У цьому полягає і суть корекційної-виховної роботи, яка розглядається у даному навчально-методичному посібнику.

Навчально-методичний посібник «Спеціальна методика виховної роботи» є логічним продовженням і важливим чинником психолого-педагогічної підготовки логопедів, вихователів дітей з порушеннями мовлення, асистентів вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням.

Основним орієнтиром педагогічного впливу на дітей з порушеннями мовлення є особистісно-зорієнтоване виховання, яке дає змогу розвинути відповідний рівень вихованості, а саме особистісно-вольові та особистісно-моральні якості, що є загальноприйнятими цінностями у суспільстві і характеризують особистість як неповторну індивідуальність. Логопед, вихователь дітей з порушеннями мовлення, асистент вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням повинен бачити чітку модель виховання кожної окремої дитини відповідно до зони її найближчого та актуального розвитку.

Навчально-методичний посібник складається: із змісту навчальної та робочої програми освітнього компоненту; конспектів лекцій; планів та методичних вказівок до практичних та лабораторних занять, самостійної та індивідуальної науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти; пакету контрольних тестових завдань, завдань вхідного і поточного контролю з відповідного модуля, програми семестрового екзамену освітнього компоненту, списку основної та додаткової літератури, додатків.

Інформаційний обсяг навчальної освітнього компоненту включає 2 змістових модуля: сучасні проблеми виховної роботи в спеціальній та інклюзивній школі, характеристика основних напрямків виховання молодших та старших школярів з порушеннями мовлення; методики вивчення та формування особистості учнів з порушеннями мовлення, організація і методика позакласної виховної роботи у спеціальній та інклюзивній школі.

Мета навчально-методичного посібника спрямована на теоретико-практичне узагальнення та систематизацію матеріалу щодо організації та проведення корекційної-виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення.

Завданнями навчально-методичного посібника є визначення головних проблем з теорії та методики виховання учнів з порушеннями мовлення; розкриття специфіки взаємодії логопеда, вихователя дітей з порушеннями мовлення, асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням, сім'ї та вихованців, основних методів виховного впливу на особистість і колектив учнів, умов їх ефективності; виділення провідної ролі особистісно-зорієнтованого виховання учнів у процесі корекційної-виховної роботи у спеціальній та інклюзивній школі.

У навчально-методичному посібнику «Спеціальна методика виховної роботи» чітко визначення знання, уміння, навички якими повинні оволодіти здобувачі вищої освіти у процесі вивчення курсу «Спеціальна теорія і методика виховання».

Знання: корекційної спрямованості виховної роботи в спеціальній та інклюзивній та інклюзивній школі; основних завдань, форм, методів, засобів, методичного забезпечення виховного впливу на дітей з порушеннями мовлення; напрямків педагогічної діагностики особистості, планування виховної роботи в спеціальній та інклюзивній школі; основних положень методик переконання, педагогічного та емоційного стимулювання дітей з порушеннями мовлення, особливості їх впровадження; сутності та специфіки організації та проведення корекційно-виховної позакласної роботи в спеціальній та інклюзивній школі тощо.

Уміння: аналізувати і доводити основні положення Концепції громадянського і національного виховання, основні завдання виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи; організовувати, проводити і аналізувати корекційно-виховні заходи; виявляти рівень вихованості учнів, розробляти її показники і критерії оцінки, застосовувати результати діагностики при плануванні і проведенні корекційно-виховної роботи; втілювати основні методи морального переконання, проводити і складати етичну бесіду і різні види дискусії; розрізняти види вимог, перспектив, визначати типові помилки при застосуванні заохочень і покарань; аналізувати основні методи педагогічного стимулювання в спеціальній та інклюзивній школі; формувати моральну готовність до праці; складати і проводити заходи, спрямовані на профорієнтацію учнів спеціальної та інклюзивної школи; розробляти плани роботи гуртка (секції), позакласних заходів; давати критичний аналіз виховного значення самопідготовки; складати план самопідготовки різних вікових груп; порівнювати динаміку працездатності учнів під час уроків і під час самопідготовки; диференційовано та індивідуально працювати з дітьми із порушеннями мовлення.

Навички: правильного застосування різних форм, методів, засобів і методичних прийомів корекційно-виховного впливу; написання і проведення масових, групових, індивідуальних заходів; розробки планів, конспектів виховних заходів; правильного складання психолого-педагогічних характеристик на учня і групу учнів, визначення рівня розвитку вихованості; проведення етичних бесід, дискусій, оцінки відповідних виховних заходів; написання різних видів вимог, перспектив; опису заохочень і покарань, практичне використання методів педагогічного стимулювання в спеціальній та інклюзивній школі; розробки і проведення виховних заходів з профорієнтації учнів спеціальної та інклюзивної школи; формування моральної готовності до професійної діяльності; розробки плану роботи гуртка, секції; організації і проведення позакласних виховних заходів і самопідготовки тощо.

Матеріали навчально-методичного посібника «Спеціальна методика виховної роботи» мають навчальну пізнавальну, дидактичну, довідкову, практичну спрямованість. Посібник призначено для самостійної та індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти напряму підготовки 016 Спеціальна освіта. Логопедія з освітнього компоненту «Спеціальна теорія і методика виховання», використання логопедами, вчителями інклюзивних закладів, вихователями, асистентами вчителя загальноосвітнього інклюзивного закладу, батьками у процесі корекційно-виховної роботи з цією категорією дітей.

РОЗДІЛ 1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

1.1. Зміст і структурні компоненти комплексу навчально-методичного забезпечення освітнього компоненту

Програма вивчення освітнього компоненту «Спеціальна методика виховної роботи» укладена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців:

першого (бакалаврський) рівня вищої освіти спеціальності – А6 Спеціальна освіта (за спеціалізаціями) спеціалізації – А6.01 Логопедія галузь знань – А Освіта

за освітньою програмою Спеціальна освіта (Логопедія).

Тип освітнього компоненту належить до професійної підготовки.

Міжосвітній компонентні зв'язки: «Психологія осіб з порушеннями мовлення», «Пропедевтика мовленнєвих порушень», «Логопсихологія», «Спеціальна педагогіка», «Психолінгвістика», «Педагогіка інклюзивної освіти», «Логопедія».

Метою викладання навчальної освітнього компоненту «Спеціальна методика виховної роботи» є дати здобувач вищої освітиам теоретичні та практичні знання про основні етапи та напрямки виховання молодших і старших школярів з порушеннями мовлення; розкрити організацію та зміст методик вивчення, формування та корекції особистості дітей з порушеннями мовлення в виховній роботі в закладах освіти, в закладах освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням, в інклюзивно-ресурсних та реабілітаційних центрах, в сім'ї; сформувати у здобувач вищої освітиів знання, уміння та навички з даного освітнього компоненту.

Основними завданнями вивчення освітнього компоненту «Спеціальна методика виховної роботи» є ознайомлення здобувач вищої освітиів з базовими науково-теоретичними та практичними поняттями виховання дітей з нормотиповим розвитком та особливими освітніми потребами; визначення та порівняння основних положень різних методик виховання учнів з нормотиповим розвитком та особливими освітніми потребами молодшого та старшого шкільного віку; розкриття сутності, змісту та напрямків виховання дітей з порушеннями мовлення в закладах освіти, в закладах освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням, в інклюзивно-ресурсних та реабілітаційних центрах, в сім'ї; визначення напрямків взаємодії освітнього закладу та сім'ї щодо виховання дитини з порушеннями мовлення; виділення вирішальної ролі особистості вихователя в розвитку кожної окремої дитини.

Анотація курсу. Зміст курсу розкриває та знайомить з основними науково-теоретичними та практичними аспектами проблеми розвитку та виховання дітей з порушеннями мовлення; розкриття організації, змісту та особливостей проведення психолого-педагогічної, корекційно-виховної та розвивальної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в закладах освіти, в закладах освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням, в інклюзивно-ресурсних та реабілітаційних центрах, в сім'ї; формування в здобувач вищої освітиів знань, умінь та навичок з даного освітнього компоненту.

Заплановані результати навчання відповідно до освітньої (освітньо-професійної /освітньо-наукової) програми: знання, уміння, навички, інші компетентності, набуті у процесі вивчення освітнього компоненту:

Знання: корекційної спрямованості виховної роботи в школі з інклюзивним навчанням; основних завдань, форм, методів, засобів, методичного забезпечення виховного впливу на дітей з порушеннями мовлення; напрямків педагогічної діагностики особистості, планування виховної роботи в школі з інклюзивним навчанням; основних положень методик переконання, педагогічного та емоційного стимулювання дітей з

порушеннями мовлення, особливості їх впровадження; сутності та специфіки організації та проведення корекційно-виховної позакласної роботи в школі з інклюзивним навчанням тощо.

Уміння: аналізувати і доводити основні положення Концепції громадянського і національного виховання, основні завдання виховання учнів школи з інклюзивним навчанням; організувати, проводити і аналізувати корекційно-виховні заходи; виявляти рівень вихованості учнів, розробляти її показники і критерії оцінки, застосовувати результати діагностики при плануванні і проведенні корекційно-виховної роботи; втілювати основні методи морального переконання, проводити і складати етичну бесіду і різні види дискусії; розрізняти види вимог, перспектив, визначати типові помилки при застосуванні заохочень і покарань; аналізувати основні методи педагогічного стимулювання в школі з інклюзивним навчанням; формувати моральну готовність до праці; складати і проводити заходи, спрямовані на профорієнтацію учнів школи з інклюзивним навчанням; розробляти плани роботи гуртка (секцій), позакласних заходів; давати критичний аналіз виховного значення самопідготовки; складати план самопідготовки різних вікових груп; порівнювати динаміку працездатності учнів під час уроків і під час самопідготовки; диференційовано та індивідуально працювати з дітьми з особливими освітніми потребами.

Навички: правильного застосування різних форм, методів, засобів і методичних прийомів корекційно-виховного впливу; написання і проведення масових, групових, індивідуальних заходів; розробки планів, конспектів виховних заходів; правильного складання психолого-педагогічних характеристик на учня і групу учнів з порушеннями мовлення, визначення рівня розвитку вихованості; проведення етичних бесід, дискусій, оцінки відповідних виховних заходів; написання різних видів вимог, перспектив; опису заохочень і покарань, практичне використання методів педагогічного стимулювання в спеціальній школі; розробки і проведення виховних заходів з профорієнтації учнів школи з інклюзивним навчанням; формування моральної готовності до професійної діяльності; розробки плану роботи гуртка, секції; організації і проведення позакласних виховних заходів і самопідготовки тощо.

Обсяг дисципліни		
Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	1	1-2
Семестр вивчення	2	4-5
Кількість кредитів ЄКТС	4	4
Загальний обсяг годин	120 год.	120 год.
Кількість годин навчальних занять	48 год.	12 год.
Лекційні заняття	20 год.	4 год.
Практичні заняття	28 год.	8 год.
Семінарські заняття	-	
Лабораторні заняття	-	
Самостійна та індивідуальна робота	72 год.	108 год.
Форма підсумкового контролю	залік	залік

Програмні компетентності навчання:

Інтегральна компетентність.

ІК - Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів спеціальної та інклюзивної освіти загалом та логопедії зокрема і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК – 9 Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК – 11 Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК – 6 Здатність реалізовувати персоналізовані підходи у процесі надання послуг раннього втручання у контексті логопедичного супроводу.

СК – 10 Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами, з дітьми з порушеннями мовлення.

СК – 12 Здатність організовувати дитячий колектив (в тому числі в інклюзивних закладах), створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.

СК – 13 Здатність будувати гармонійні стосунки з особами з порушеннями мовленнєвого розвитку і з особливими освітніми потребами, їх сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб.

СК – 17 Здатність застосовувати методики і технології початкового навчання та виховання.

Очікувані результати навчання:

ПРН – 5 Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації логопедичного супроводу в різних типах закладів.

ПРН – 6 Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психолого-педагогічної діагностики осіб з порушеннями мовленнєвого розвитку з урахуванням їхніх вікових та індивідуально-типологічних відмінностей.

ПРН – 13 Володіти методиками сприяння соціальній адаптації осіб з особливими освітніми потребами, з порушеннями мовленнєвого розвитку, їхньої підготовки до суспільної та виробничої діяльності.

ПРН – 14 Реалізовувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії у ролі вчителя-дефектолога, асистента вчителя, асистента вчителя зі спеціальної освіти, вчителя-логопеда.

ПРН – 18 Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності.

ПРН – 19 Застосовувати у професійній діяльності знання про методики та технології, форми і засоби початкового навчання і виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Засоби діагностики результатів навчання: завдання поточного контролю (есе, виконання практичних завдань, усна/письмова відповідь), самостійної роботи, модульної контрольної роботи.

**Програма навчальної дисципліни
Денна форма здобуття вищої освіти**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Разом	у тому числі					
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Основні напрями виховання дітей з порушеннями мовлення							
<i>Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	14	2	4			8	
<i>Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	26	4	4			16	
<i>Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	10	2	2			6	
<i>Тема 4. Самовиховання як засіб корекційно-виховного впливу</i>	8	2	2			4	
<i>Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями</i>	10	2	2			6	
<i>Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами</i>	14	2	4			8	
<i>Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності</i>	12	2	2			8	
<i>Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період</i>	12	2	2			8	
<i>Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти</i>	14	2	4			8	
Разом годин	120	20	28			72	

Заочна форма здобуття вищої освіти

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Разом	у тому числі				
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Основні напрямки виховання дітей з порушеннями мовлення						
<i>Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	12	2				10
<i>Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	34		2			12
<i>Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	12					10
<i>Тема 4. Самовиховання як засіб корекційно-виховного впливу</i>	12					12
<i>Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями</i>	10					10
<i>Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами</i>	12					12
<i>Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності</i>	12		2			10
<i>Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період</i>	12		2			10
<i>Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти</i>	12	2				10
Разом годин	120	4	8			108

Форми поточного, семестрового та підсумкового контролю.

Форми поточного контролю: під час практичних занять (опитування (індивідуальне, фронтальне, ушільнене, вибіркоче), написання есе, підготовка звіту про виконання практичних завдань та його захист), контроль за самостійною роботою (опитування).

Форма модульного контролю: модульна контрольна робота.

Формою підсумкового контролю є залік.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання знань, умінь та навичок здобувачів регламентується «Положенням про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (нова редакція) (<https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>), «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (нова редакція) (https://drive.google.com/file/d/1aD_jeL-jGRbDWAegkQ58tdMxxbqQKuff/view).

В умовах застосування дистанційних технологій навчання організація поточного і семестрового контролю відбувається відповідно до «Положення про дистанційне навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка» (https://drive.google.com/file/d/1c--sYRfDI_iAT7L766LprKB-x9GGKaEy/view).

Визнання результатів навчання окремих тем курсу, самостійної роботи шляхом неформальної/інформальної освіти здобувачами вищої освіти регламентується Порядком визнання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (нова редакція) (<https://drive.google.com/file/d/19GCSM3y-K496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view>), якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю).

Поточне оцінювання здійснюється на підставі якісного аналізу теоретичних знань здобувача вищої освіти, виконання здобувачем вищої освіти практичних завдань та самостійної роботи. Враховується рівень сформованості програмних компетентностей навчання, що містяться в ОПП.

Кількісне оцінювання результатів навчання

Залік

Поточний і модульний контроль (100 балів)			Сума
Змістовий модуль 1			100 балів
Поточний контроль	МКР	Самостійна робота	
40 балів	40 балів	20 балів	

Поточний контроль (40 балів)

Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувача вищої освіти на навчальних заняттях – 12.

Пропущені заняття здобувач вищої освіти має обов'язково відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за практичні індивідуальні заняття нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

Здобувачу вищої освіти, який не виконав поточних домашніх завдань, не підготувався до навчальних занять, в журнал обліку роботи академічної групи ставиться 0 балів.

Якщо здобувач вищої освіти не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0,1,2,3, отримані на навчальних заняттях, не виконав модульної контрольної роботи (МКР), завдання самостійної та індивідуальної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Здобувач вищої освіти, знання, уміння і навички якого на навчальних заняттях за 12-бальною шкалою оцінено від 1 до 3 балів, вважається таким, що недостатньо підготувався до цих занять і має академічну заборгованість за результатами поточного контролю. Поточну заборгованість, пов'язану з невідповідністю або недостатньою підготовленістю до навчальних занять, здобувач вищої освіти повинен ліквідувати. За ліквідацію поточної заборгованості нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

В умовах застосування дистанційних технологій навчання організація поточного контролю відбувається відповідно до «Порядку організації поточного та семестрового контролю із застосуванням дистанційних технологій навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (зі змінами)» (https://drive.google.com/file/d/15qM6nA_NtvOZxOYz4Hzc8DZNgnAiL_zz/view).

Критерії та норми оцінювання знань, вмінь і навичок здобувачів вищої освіти

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом з курсу «Спеціальна методика виховної роботи» на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”; не може організувати і здійснити виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку і провести якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	2	Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь; за допомогою викладача може організувати і здійснити виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку і провести якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача може організувати і здійснити виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку і провести якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями з курсу, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його, провести за зразком розрахунки; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; не може організувати і здійснити виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку на належному рівні, не проводить якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	5	Здобувач вищої освіти знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацювати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але окремі висновки не логічні, не послідовні; не може організувати і здійснити виховання дітей з порушеннями

		мовленнєвого розвитку на належному рівні, не проводить якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; з труднощами може організовувати і здійснювати виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, проводити якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал з курсу «Психологія», оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми; може організовувати і здійснювати виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, проводити аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати; може організовувати і здійснювати виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, проводити аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички; може організовувати і здійснювати виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, проводити якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Високий (творчо- професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями з курсу та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси; може організовувати і здійснювати виховання дітей з порушеннями

		мовленнєвого розвитку, проводити якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; може організувати і здійснювати виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, проводити якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах; може організувати і здійснювати виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, проводити якісний аналіз отриманих у даних та інтерпретувати їх. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.

Самостійна робота (20 балів)

Метою самостійної роботи є закріплення та розширення наукових знань з дисципліни за підручниками, навчальними і методичними посібниками, періодичними виданнями з фаху; розвиток навичок самоосвіти, пізнавальних інтересів, професійної мотивації навчання; виховання відповідального ставлення до навчання за обраною професією.

Організація та оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до «Положення про організацію самостійної роботи здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» від 25.08.2020 р. (<https://drive.google.com/file/d/1Dzh4W6JnffoEkRh30ks795Q2yKBHFqjb/view>).

Контроль за самостійною роботою здійснює викладач на консультаціях. У плани лабораторних занять, МКР включені запитання та практичні завдання, успішне виконання яких передбачає попереднє виконання самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає опрацювання матеріалу лекційних занять, попередню підготовку до лабораторних занять; виконання завдань і вправ в позааудиторний час; самостійне вивчення окремих теоретичних питань курсу; підготовку до написання модульної контрольної роботи; відвідування консультацій (згідно з графіком консультацій кафедри).

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання самостійної роботи отримали рейтинговий бал менший 20% від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість, ліквідація якої є обов'язковою.

Завдання самостійної роботи можуть бути перезараховані за результатами неформальної освіти здобувача, за умови їх відповідності темі та кількості годин (не менше виділених на самостійну роботу).

Модульна контрольна робота (40 балів)

Мета її написання – виявити рівень теоретичних знань та практичних умінь і навичок здобувачів вищої освіти з модуля ОК.

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються всі здобувачі вищої освіти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Здобувачі, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

У МКР входять 4 завдання: перше та друге теоретичні, третє – практичне. Перше завдання оцінюється – **10 балів**, друге – **10 балів**, третє – **10 балів**, четверте – **10 балів**. Переведення умовних одиниць в оцінки проводиться за такою системою:

40 – 30 балів – "відмінно". Здобувач вищої освіти дав повну, розгорнуту, обґрунтовану відповідь на перше та друге теоретичні запитання, правильно виконав практичну частину завдань, допустив незначні неточності, які в цілому не впливають на розуміння ним навчального матеріалу і вміння ним оперувати.

29 – 25 балів – "добре". Здобувач вищої освіти дав відповідь на перше та друге теоретичне запитання та при цьому воно має певні неточності, які не впливають на загальну структуру, але вказують на часткове нерозуміння матеріалу. Спостерігаються помилки під час виконання практичного завдання.

24 – 15 балів – "задовільно". Здобувач вищої освіти не правильно відповів на теоретичні запитання, допустив помилки при виконанні практичної роботи. Помилки вказують на часткове нерозуміння ним матеріалу.

15 – 7 балів – "незадовільно". Здобувач вищої освіти не зміг розкрити сутність теоретичного першого та другого питання, при відповіді допускав грубі помилки, які вказують на нерозуміння структури вивчення матеріалу. Незроблена практична частина завдань.

6 – 1 балів - незадовільно з проведенням додаткової роботи. Жодної вірної відповіді. Незроблена практична частина завдань. У роботі мають місце ознаки академічної недобросовісності.

Загальне оцінювання заліку(40 балів)

Рівень	Бали	Критерії оцінювання
Високий	37-40	Здобувач вищої освіти виявляє глибокі фундаментальні знання теоретичного матеріалу ОК, правильно використовує термінологію, використовує творчий підхід до виконання завдань. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній	30-36	Здобувач вищої освіти виявляє достатні знання теоретичного матеріалу з ОК, проте допускає помилки та неточності; під час екзамену дотримується академічної доброчесності.
Середній	24-29	Здобувач вищої освіти виявляє фрагментарні знання теоретичного матеріалу з ОК, під час екзамену дотримується академічної доброчесності.
Початковий	Менше, ніж 24	Здобувач вищої освіти виявляє незнання більшої частини теоретичного матеріалу з ОК, під час екзамену мають місце ознаки академічної недобросовісності.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	задовільно
60-66	E (достатньо)	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	

Рейтингову оцінку з навчальної дисципліни виставляють за 100-бальною шкалою відповідно до Положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (https://drive.google.com/file/d/1aD_jeL-jGRbDWAegkQ58tdMxxbqQKuff/view).

Перескладання рейтингових оцінок (від 60 і більше балів) з метою їх підвищення дозволяється лише у виняткових випадках за погодженням з деканом факультету СОПСР та з дозволу ректора університету.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна.

Робоча програма, силабус. Вивчення курсу не потребує спеціального матеріально-технічного та/або інформаційного забезпечення, однак можливе використання проектора й ноутбука / персонального комп'ютера для створення презентацій у форматі MS Power Point або інших. Можливе використання застосунків для проведення онлайн-відеоконференцій.

Рекомендована література

Основна:

1. Вержиховська О.М., Гончарук Н.М., Рудзевич І.Л. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.205 с. URL : https://k-psmpokr.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0_%D0%A1%D0%9C%D0%92%D0%94%D0%97%D0%A2%D0%9F%D0%9C2017.pdf
2. Вержиховська О.М., Бугера Ю.Ю., Опалюк О.М. Спеціальна методика виховної роботи: навчально-методичний посібник / Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 205с. [Електроний ресурс] URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6855>
3. Маценко Л.М. Теорія і методика виховання : навчальний посібник. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 319 с. URL : <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df71ffee-1571-4b96-a06a-584a082da381/content>
4. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293с. URL : <https://westudents.com.ua/knigi/513-logopsihologiya-konoplyasta-syu.html>

Допоміжна:

1. Вержиховська О.М., Бугера Ю.Ю., Опалюк О.М. Спеціальна методика виховання дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник Кам'янець-Подільський : СОПСР, 2023. 290 с. [Електронний ресурс]. URL : <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7509>
2. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник / укл. О.В. Скрипнеченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Просвіта, 2021. 416с.URL : <https://studfile.net/preview/7142785/>
3. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/29700/1/V_Polishchuk_WPP_IL.pdf
4. Висоцька А. М. Основні напрями діяльності вихователя спеціального навчального закладу для розумово відсталих дітей / А. М. Висоцька. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7. С. 246-254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2010_7_35
5. Дмитрієва, І. Позакласна робота з естетичного виховання у допоміжних школах [Текст] / І. Дмитрієва // *Дефектологія*. 2008. №1. С. 26-30.URL : https://library.khmnu.edu.ua/old/inf_res/bibliogr/inclusive/nbhnu.htm
6. Методика навчання дітей 1-4 класів спеціальної школи : навч. посіб. / за ред. О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. 216 с.URL : <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6642/Metodyka-navchannia-uchniv-1-4-kh-klasiv-spetsialnoi-shkoly.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
7. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський
8. національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.URL : <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/3005/Myronova-S.P.-Korektsiina-psykhopedahohika.-Olihofrenopedahohika.pdf>
9. Теорія і методика виховання: навч-метод. посіб. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2016. 96 с. URL : <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/83fa116b-c728-4895-8eb4-9bf1319c8e0e/content>
10. Логопедія. Підручник. / за ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.URL : <https://studfile.net/preview/2041266/>
11. Verzhikhovska, O. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF MORAL EDUCATION IN JUNIOR HANDICAPPED CHILDREN EDULEARN19 // 11th International Conference on Education and New Learning Technologies // Verzhikhovska, O., Raievska, Y., Bielova, O..Palma, Spain. July 1-3, 2019. URL : <https://library.iated.org/view/VERZHUKHOVSKA2019PSY>.
12. Verzhikhovska, O . Practice and innovations of inclusive education at school Larysa V.Kozibroda, Oksana P. Kruhlyk, Larysa S. Zhuravlova, Svitlana V.Chupakhina, Olena M. Verzhikhovska. International Journal of HigherEducation, Vol. 9, No. 7 (Special Issue), 2020. P176-187. URL : <http://www.sciedupress.com/journal/index.php/ijhe/issue/vsew/925> Vol. 9, No. 7 (2020) <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p176>.

Інтернет-ресурси:

1. Закон України «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Бібліотека ім. В.І.Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>
3. [Словники України on-line](http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/) http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/
4. Бібліотека К-ПНУ імені Івана Огієнка <https://library.kpnu.edu.ua/> Репозитарій [ElarK-PNU: головна сторінка](http://elar.kpnu.edu.ua/)
5. Збірник наукових праць «Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)» <http://aqce.kpnu.edu.ua/>

1.2. Інформаційний обсяг освітнього компоненту

Змістовий модуль. Основні напрямки виховання дітей з порушеннями мовлення.

Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями

Характеристика процесу виховання дітей з порушеннями мовлення. Зумовленість мети виховання соціальним умовам. Мета виховання, її різноманітна характеристика згідно до станів особистісного розвитку дитини з порушеннями мовлення. Чітке визначення мети виховання дітей з порушеннями мовлення. Принципи виховання дітей з порушеннями мовлення різних вікових груп та умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість. Роль колективу у вихованні особистості. Взаємодія і взаємовплив у колективі учнів з порушеннями мовлення. Зміст виховного процесу. Характеристика понять: «свідомість», «світогляд», «самосвідомість», «сформованість свідомості». Галузі виховного процесу, їх характеристика.

Характеристика понять: «виховання», «вихованість». Підходи у системі виховання (діяльнісний, науковий, системний). Аспекти формування особистості (психологічний і педагогічний). Основні компоненти системи виховного процесу (мета, суб'єкт, об'єкт, умови, зміст, форми, методи, засоби, методичні прийоми, технологія (конструювання, результативність), їх характеристика.

Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями

Актуальність громадського виховання. Суть громадянського виховання. Основне визначення понять «громадянське виховання», «громадянськість», «громадянська освіта». Підходи громадянського виховання. Принципи громадянського виховання. Мета громадянського виховання. Завдання громадянського виховання дітей з порушеннями мовлення. Форми громадянського виховання. Інститути, що забезпечують громадянське виховання. Основні шляхи реалізації концепції громадянського виховання. Характеристика основних понять: «виховання», «національне виховання», відмежування національної освіти від «національного виховання». Характеристика елементів народності (природний і духовний). Основні положення народознавчого підходу. Компоненти, що синтезують соціальний досвід народу. Народна педагогіка. Характеристика понять: «народність», «загальнолюдські цінності». Засоби втілення в життя ідей народності. Спрямованість розумового виховання. Характеристика понять «розумове виховання», «інтелектуальний розвиток», «інтелектуальна культура», «культура мислення», «навички мисленнєвої діяльності». Основні засоби розумового виховання. Форми організаційно-педагогічного впливу (в інтелектуальному розвитку). Навчальна мотивація дітей з порушеннями мовлення. Шляхи стимулювання мотивації навчання. Характеристика понять «розумове виховання» та «інтелектуальне виховання». Зміст розумового виховання. Вимоги до виховного впливу у процесі розумового виховання дітей з порушеннями мовлення. Основна сутність професійно-прикладного фізичного виховання (ППФВ), його характеристика. Напрямки ППФВ. Профіль трудової підготовки у школі з інклюзивним навчанням. Вправи, які визначаються ефективними для вирішення завдань ППФВ. Засоби і методи ППФВ. Розвиток психомоторних функцій у процесі ППФВ. Засоби та методичні прийоми, що активізують пізнавальну діяльність учнів школи з інклюзивним навчанням, сприяють вдосконаленню і розвитку у них необхідних рухів (фізичні вправи на стимуляцію довільного регулювання рухів; методичні прийоми, які сприяють виникненню і розвитку в учнів пізнавальних інтересів до фізичних вправ; методичні прийоми, які спонукають до сприймання власних рухів і їх характеристик (напрямок, амплітуда, швидкість тощо); педагогічні прийоми, що стимулюють розвиток у учнів мовлення, пов'язаного з руховою діяльністю).

Значення трудового виховання в корекції психофізичних недоліків учнів школи з інклюзивним навчанням. Завдання трудового виховання. Зміст і форми трудового виховання на весь період навчання учнів. Види трудової діяльності. Методика формування моральної готовності до праці. Трудове виховання – основна умова соціальної і трудової адаптації випускників школи з інклюзивним навчанням. Методика індивідуального й диференційованого підходу в процесі трудового виховання. Врахування особливостей психофізичних недоліків в організації трудового виховання дітей з порушеннями мовлення. Поняття профорієнтації. Соціально-економічне значення профорієнтації. Шляхи й способи врахування вікових і індивідуальних особливостей учнів з порушеннями мовлення у профорієнтаційній роботі. Методика вивчення професійного напрямлення; професійних інтересів учнів. Вибір професій і особистість. Адекватність вибору професії.

Дати визначення понять «етика», «мораль», «норми моральності», «моральні цінності», «моральний ідеал», «моральна поведінка», «моральне виховання», «моральна вихованість», «моральні принципи» тощо. Характеристика процесу морального виховання. Структура морального виховання, характеристика його компонентів (моральна свідомість (інтимний компонент), моральні почуття (емоційно-вольовий компонент), моральна діяльність (поведінковий компонент (відносини, поведінка, дії, мотиви, стани, моральний етикет), моральна культура, моральний досвід, моральна зрілість). Характеристика поняття «гендерне виховання». Особливості статевого виховання учнів з особливими освітніми проблемами. Засоби тендерного виховання дітей з особливими освітніми проблемами. Естетичне виховання, його сутність. Засоби естетичного виховання у школі з інклюзивним навчанням. Сутність і особливості естетичного виховання учнів з порушеннями мовлення. Музичне виховання учнів з особливими освітніми проблемами в процесі навчання і в позаурочний час. Робота з наочним матеріалом на уроках музики і спів з дітьми з особливими освітніми проблемами.

Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями

Параметри та умови виховання дитини з порушеннями мовлення у сім'ї. Завдання і принципи взаємодії школи з інклюзивним навчанням з родиною з метою вдосконалення корекційно-виховної і соціально-адаптаційної роботи. Умови спільної роботи школи і сім'ї і установа едності діяльності, забезпечення наступності, погодженості, установа едності режиму, залучення батьків до проведення позакласної й оздоровчої роботи. Врахування умов при роботі родини з спеціальною школою (психофізичні особливості дитини з порушеннями мовлення, своєрідність положення дитини з порушеннями мовлення в родині, специфіка методів виховання і навчання, своєрідність соціально-культурних умов життя родини, територіальна віддаленість родин від школи з інклюзивним навчанням). Ефективність консультування батьків дітей з порушеннями мовлення та надання їм методичної допомоги. Психологічна і соціальна допомога сім'ям дітей з порушеннями мовлення

Тема 4. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу

Дайте визначення поняття «самопідготовка», її сутність. Корекційно-виховне значення самопідготовки учнів з порушеннями мовлення при підготовці навчальних завдань. Наступність навчальних занять і самопідготовки школярів. Взаємодійованість вчителя й вихователя про уроки, методика їх проведення, викладання навчального матеріалу – виконання домашніх завдань, їх обсяг, труднощі. Методи взаємодійованості вчителя й вихователя. Раціональна організація самопідготовки учнів (динаміка розумової працездатності, кількість оптимального часу). Фази зміни працездатності (впрацьовуваність, оптимальна і найбільш продуктивна навчальна праця,

зниження працездатності). Особливості використання цих фаз під час самопідготовки з учнями школи з інклюзивним навчанням.

Працездатність і перевтома дітей з порушеннями мовлення різних вікових груп. Етапи виконання домашніх завдань : підготовча частина (спеціальна підготовка до нервово-психічних напружень); самостійна робота (інструктування про майбутню роботу, керування самостійною роботою, формування культури розумової праці, стимулююча допомога, формування особистісних якостей учнів); підведення підсумків (аналіз і оцінка самостійної роботи школярів і групи в цілому, об'єктивність, коректність, врахування потенційних можливостей дітей при оцінці їхньої діяльності). Форми організації самопідготовки (індивідуальна, фронтально-індивідуальна, фронтальна, фронтально-самостійна, самостійна).

Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями

Особливості діагностики дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзивної освіти. Вплив результатів діагностики дітей з порушеннями мовлення на планування виховної роботи в школі за умов інклюзивної освіти. Планування виховної роботи. Види планів. Завдання планування у спеціальній школі. Характеристика перспективного плану. Характеристика календарного плану. Характеристика поточного планування. Характеристика плану-графіку, плану-сценарію тощо

Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами

Сутність методики формування свідомості і переконання. Основне призначення методики переконання у школі з інклюзивним навчанням. Роль методики переконання при роботі з учнями. Мета методичного переконання учнів з порушеннями мовлення. Особливості використання методів заохочень, покарань з урахуванням інтелектуальних і емоційно-виховних порушень у вихованні учнів з порушеннями мовлення усіх вікових груп. Урахування порушення абстрагуючої, узагальнюючої і конкретизуючої функції мислення; зниження критичності й самокритичності, авторитетності мислення. Переконання й навіювання. Різні прийоми опору навіювання. Типи психічних бар'єрів (Лазанов Г.); критично-логічний; інтуїтивно-ефективний; етичний. Встановлення контактів з учнями в процесі переконання й навіювання. Два аспекти психологічного контакту-емоціональний та інтелектуальний (смісловий). Умови активного оволодіння учнями соціальними знаннями і досвідом. Практичні завдання переконання, система методів переконання й специфіка їх використання у школі з інклюзивним навчанням. Інформаційний метод: розповідь, бесіда, власний приклад, перегляд кінофільмів, телепередач, читання книг і газет. Завдання формаційного методу. Функції інформаційного методу. Виховання пізнавального інтересу до інформації. Особливості використання методики переконання у спеціальній школі. Методика проведення з учнями з порушеннями мовлення різних видів бесід. Методика проведення етичної бесіди. Послідовність запитань в етичній бесіді. Пошуковий метод: практичні роботи в гуртках, колекціонування, збирання краєзнавчих матеріалів. Дискусійний метод: диспут, дискусія, збори. Основні види пошукової діяльності. Основні етапи пошукової діяльності. Форми проведення дискусії. Рекомендації щодо підготовки до диспуту. Метод взаємоосвіти: стінгазети, шкільне радіо, шкільні музеї тощо.

Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності

Характеристика методів педагогічного стимулювання. Особливості методів стимулювання учнів школи з інклюзивним навчанням(опора на стимулюючі можливості діяльності (педагог — діяльність — вихованець); звернення стимулювання до особистості

вихованця не лише зі сторони педагога, але й колективу (педагог — колектив — особистість); перевтілювання зовнішніх стимулів діяльності у внутрішні стимули поведінки особистості (педагог — внутрішня позиція особистості (спрямованість інтересів, суспільна думка колективу) — вихованець). Загальні правила застосування методів педагогічного стимулювання. Педагогічне стимулювання й індивідуальність дитини. Особливості методів стимулювання й загальні правила їх використання. Основні методи педагогічного стимулювання. Метод привчання і тренування, педагогічна вимога, перспектива, громадська думка, виховуючі ситуації. Метод привчання і тренування формує знання, вміння і навички. Прямі й непрямі вимоги, позитивні, нейтральні й негативні. Непрямі вимоги: прохання, схвалення, довіра, порада, натяк, умовна вимога й вимога в ігровому оформленні, осуд, висловлення недовіри й попередження. Громадська думка, її фактори впливу (індивідуально-психологічні особливості, колектив, мікро-, макросередовище. Перспектива (метод програмування) – тип педагогічного стимулювання. Особливості постановки й виховного значення близької, середньої й далекої перспективи у школі з інклюзивним навчанням. Виховуючі ситуації, їх види (вербальні, уявні, конфліктні, ігрові, ситуативні завдання тощо). Емоційне стимулювання. Вербальні методи стимулювання. Гра, змагання. Поняття «емоційне стимулювання». Методи емоційного стимулювання, які можливо використовувати у школі з інклюзивним навчанням. Засоби стимулювання інтенсивної сфери особистості (вербальні). Методи стимулювання різнопланової діяльності школярів. Види методів емоційного стимулювання і постановка питань, аналіз проблемних питань і протилежних висловлювань, міркувань, різні види мистецтва, вербальні ігри, творчі ігри, ігри за правилами, змагання, романтика, заохочення і покарання). Стимулювання вольових зусиль. Характеристика методів заохочення і покарання. Типові помилки і основні вимоги використання методів заохочень і покарань у школі з інклюзивним навчанням. Умови використання методів заохочень. Умови використання методів покарань. Види заохочень і покарань.

Тема 8. Вивчення особистісних особливостей учнів та міжособистісних відносин у колективі

Взаємозв'язок психології виховання з спеціальною методикою виховної роботи. Мотиваційна сфера учня з порушеннями мовлення. Стадії саморегуляції і самоуправління. Аспекти стійкості особистості за В.Чудловським. Компоненти світогляду. Співвідношення психологічних механізмів морального виховання з механізмами формування свідомості учнів школи з інклюзивним навчанням. Види педагогічної дії в педагогічній діагностиці. Основні завдання педагогічної діагностики особистості і колективу учнів школи з інклюзивним навчанням, їх характеристика. Дати визначення понять «показник», «критерій», «вихованість». Вихованість учнів і її характеристики. Показники й критерії оцінки вихованості учнів 1-9 класів. Принципи, методи й програми виявлення вихованості школярів. Методи спостереження, аналіз документації, рейтингу, анкетування, тестування та ін. Методи обробки даних і отримання надійних результатів. Складання характеристики на учня й колектив. Визначення виховних завдань і педагогічне прогнозування їх розв'язання. Напрямки діагностичних завдань, їх використання у школі з інклюзивним навчанням. Використання різних прийомів при роботі з дітьми з порушеннями мовлення молодших і старших класів. Поняття про виховний колектив, його основні ознаки. Індивідуальний і диференційований до учнів з порушеннями мовлення залежно від психофізичних особливостей, структури дефекту й стадії розвитку колективу. Єдині педагогічні вимоги в школі й охоронно-педагогічні заходи. Основні форми й методи організації життя й діяльності колективу учнів. Методика управління роботою дитячих організацій. Учніське самоуправління (структура органів самоуправління, форми і зміст роботи, шляхи поглиблення самостійності й активності учнів). Значення роботи дитячих організацій в демократизації шкільного

життя. Виховання в учнів потреби спілкування один з одним. Роль мікро колективу у формуванні соціально-морального досвіду дітей. Умови посилення корекційного впливу на особистість учня з порушеннями мовлення

Тема 9. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період

Організація й методика виховної роботи в позаурочний час. Цілі корекційного завдання позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення (масові, групові, індивідуальні). Організація позакласної роботи в молодших класах школи з інклюзивним навчанням. Предметні гуртки, їх особливості і організація. Методика організації роботи гуртків в молодших класах школи з інклюзивним навчанням. Форми організації позакласної діяльності учнів (масові, групові, індивідуальні). Методика організації гуртків, секцій, художньої самодіяльності, дитячих театрів тощо. Організація й методика проведення екскурсій, загальношкільних зборів і заходів, групових заходів, відвідування театрів, кінотеатрів. Умови, які обов'язково потрібно виконувати при організації роботи гуртків, секцій, театрів тощо. Форми організації позакласної роботи (система). Режим дня, його особливості для нормального розвитку дітей з порушеннями мовлення. Виконання режимних моментів в позаурочний час, в позакласній виховній роботі. Індивідуальний режим дня дітей з порушеннями мовлення. Урахування фізіологічних, вікових і генетичних особливостей, структури затримок чи порушень учнів з порушеннями мовлення при визначенні розумових і фізичних навантажень в позаурочний час. Система охоронно-педагогічних засад в позаурочний час в умовах інклюзії.

1.3. Програма теоретичної підготовки

№ з/п	Назва змістового модуля. Теми і підтеми	К-сть годин	Література	Наочні посібники, ТЗН
Змістовий модуль 1. Основні напрямки виховання дітей з порушеннями мовлення.				
1	<i>Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	<i>Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Таблиця «Основні компоненти системи виховання учнів школи з інклюзивним навчанням»
2	<i>Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	<i>Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Схема плану, плану-конспекту виховних заходів різних типів Електронні варіанти виховних заходів .
4	<i>Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	<i>Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Комп'ютерні програми , фільми, практичні матеріали з питання взаємодії школи і сім'ї щодо виховання дитини з порушеннями мовлення
5	<i>Тема 4. Самовиховання як засіб корекційно-виховного впливу</i>	<i>Тема 4. Самовиховання як засіб корекційно-виховного впливу</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Схема аналізу самопідготовки у у школі з інклюзивним навчанням. Структура сапідготовки. Форми організації та проведення самопідготовки у школі з інклюзивним навчанням.
6	<i>Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями</i>	<i>Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Типологія планів виховної роботи . Програми виховання учнів з порушеннями мовлення. Види планів та їх змістова характеристика

7	<i>Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами</i>	<i>Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Таблиці «Основні методи формування свідомості та морального переконання» Схема написання етичної бесіди Схема написання диспутів для учнів школи з інклюзивним навчанням
8	<i>Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності</i>	<i>Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Схема аналізу методів емоційного та педагогічного стимулювання, які застосовуються у школі з інклюзивним навчанням Таблиця «Методи педагогічного стимулювання» Таблиця «Методи емоційного стимулювання»
9	<i>Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період</i>	<i>Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Схема аналізу методів вивчення особистості та колективу учнів з порушеннями мовлення . Таблиця « Основні методи вивчення особистості та колективу учнів з порушеннями мовлення»
10	<i>Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти</i>	<i>Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти</i>	Основна: 1; 2; 3;4;5	Схема плану, плану-конспекту виховних заходів різних типів Електронні варіанти виховних заходів Програми виховання учнів з порушеннями мовлення молодших і старших класів.
Разом за семестр		20		

1.4. Тематика практичних, семінарських, лабораторних занять

№ з/п	Назва теми
1	<i>Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями</i>
2	<i>Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями</i>
3	<i>Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями</i>
4	<i>Тема 4. Самовиховання як засіб корекційно-виховного впливу</i>
5	<i>Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями</i>
6	<i>Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами</i>
7	<i>Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності</i>
8	<i>Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період</i>
9	<i>Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти</i>

1.5. Самостійна робота

Самостійна робота з освітнього компоненту передбачає дослідження здобувач вищої освіти актуальних теоретичних і практичних проблем в теорії та методиці виховної роботи спеціальних шкіл та реабілітаційних центрів; розробку матеріалів виховних заходів (масових, групових, індивідуальних); розробку екскурсії для учнів з порушеннями мовлення з метою ознайомлення з позакласною діяльністю школи; самостійне вивчення практичного досвіду роботи в спеціальних школах, що дасть змогу закріпити знання, розширити вміння і розвинути навички самостійної виховної діяльності з даною категорією дітей.

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	Форми контролю	Література
Змістовий модуль 1. Основні напрями виховання дітей з порушеннями мовлення.				
1.	Програма для школи з інклюзивним навчанням. Виховна робота 1-4 класи. Питання: 1. Особливості виховання учнів молодших класів школи з інклюзивним навчанням 2. Особливості психофізичного розвитку школярів із порушеннями мовлення. 3. Напрями виховання		1. Конспектування програми. 2. Аналіз програми. 3. Дискусія за програмою 4. Розробка виховних програм з окремих напрямків виховання.	Програма для д/ш. Виховна робота 1-4 класи А.М.Висоцька та ін. - К., 2004. - с. 5-39. Література: Основна : Основна:5, с.55-86; 2, с. 30-56; 3, с. 16-60; 4, с. 278-354.

	<p>молодших школярів з порушеннями інтелекту</p> <ul style="list-style-type: none"> - формування особистісних якостей та культури поведінки; - формування навичок санітарно-гігієнічної культури та самообслуговування; - виховання особистості дитини, як учня, члена учнівського колективу; - формування знань та уявлень про довкілля; - виховання особистості дитини, як члена родини; - виховання громадянина, патріота своєї батьківщини. 			
2.	<p>Форми та методи виховної роботи з учнями з порушеннями мовлення</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Словесні форми. 2. Практичні (діяльність) форми. 3. Наочні форми 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Конспект літератури. 2. Аналіз форми. 3 Розробити план однієї з форм виховної роботи з учнями. 	<p>Програма для д/ш. Виховна робота 1 -4 А. М. Висоцька та ін. -К., 2004,-с. 42-43</p> <p>Література Основна - : 5, с.86-137; 2, с. 2, с. 16-60; 4.</p>
3.	<p>Оцінювання стану вихованості учнів .</p> <p>Питання :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Особистісні якості, їх характеристика. 2.Основні показники їх прояву. 3.Контроль та оцінювання стану вихованості. 4. Основні функції оцінювання: - контролююча; - діагностико-корегуюча; - стимулюючо-мотиваційна; розвиваючі-виховна; 5. Основні параметри вихованості. 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз програм. 2. Редагування літератури. 3. Проведення обстеження дитини з порушеннями мовлення і виявлення стану її вихованості. 	<p>Програма для д/ш. Виховна робота 1 -4 А. М. Висоцька та ін. - К.,2004,-с 44-48</p> <p>Література: Основна – 5, с.157-187.</p>
4	<p>Вивчення учнівського колективу</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Дискусія на тему вивчення 	<p>Виховна робота 1-4/ под. ред.А. М. Висоцька та</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Згуртованість учнів колективу. 2. Організаційність класного колективу. 3. Громадська думка у класному колективі. 4. Характер товариських взаємозв'язків. 5. Зв'язок класного колективу з учнем. 		<p>учнями колективу в д/ш.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Аналіз літератури. 3. Розроби ти програму роботи з учнів ським колективом відповідного класу. 	<p>ін.- К., 2004, - с. 49 Література: Основна – 5, с.157-182; 20,с.261-270.</p>
5.	<p>Проблеми змісту виховання учнів з порушеннями мовлення</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етапи становлення змісту освіти учнів з порушеннями мовлення. 2. Пошук шляхів навчання розумово відсталих учнів . 3. Протиріччя у навчанні і вихованні учнів з порушеннями мовлення. 4.Встановлення специфіки роботи у школі з інклюзивним навчанням. 5 Удосконалення змісту виховання у школі з інклюзивним навчанням. 6.Закон про освіту і виховання осіб з обмеженими можливостями здоров'я. 		<ol style="list-style-type: none"> 1 .Реферування літератури, 2.Дискусія за запитаннями підручника. 3. Доповнення до декларації виховання учнів з порушеннями мовлення (письмово) 	<p>Література: Основна – 5, с.157-182.</p>
6.	<p>Керівництво виховним процесом.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Загальні і специфічні завдання керівництва виховним процесом у школі з інклюзивним навчанням 2.Організація діяльності педагогічного колективу у школі з інклюзивним навчанням 3. Підвищення кваліфікації вчителя і вихователя спеціальній 	7	<ol style="list-style-type: none"> 1 .Реферування літератури. 2.Дискусія. 	<p>Література Основна – 1,2,3,4,5. Корекційно-розвивальна спрямованість навчально-виховного процесу в спеціальних школах як засіб реабілітації дітей з особливими потребами Хмельницький, 2002.- 76с.</p>

	школі. 4. Позакласна виховна робота у школі з інклюзивним навчанням.			
7.	<p>На шляху до себе: становлення дитини з особливими потребами як творця життя.</p> <p>1. Питання рефератів. Життєва компетентність у технології життєдіяльності</p> <p>2. Гуманізація освіти і виховання,</p> <p>3. Соціальна адаптація дітей з порушеннями психофізичного розвитку.</p> <p>4. Духовна саморегуляція в контексті життєвої творчості особистості.</p> <p>5. Формування культури здоров'я.</p> <p>6. Реабілітаційні центри, специфіка їх роботи</p> <p>8. Трудове виховання учнів з порушеннями мовлення.</p> <p>9. Виховання дитини з порушеннями мовлення в сім'ї та ін.</p>		1. Написання рефератів, їх захист.	<p>Основна:</p> <p>1. Вержиковська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с.</p> <p>2. Вержиковська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с.</p> <p>3. Вержиковська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 272 с.</p> <p>4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с.</p> <p>5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.</p>

1.6. Індивідуальні завдання

Мета індивідуальних завдань спрямована на дослідження теоретичних і практичних проблем з освітнього компоненту “Спеціальна теорія і методика виховання»; розробку комп’ютерних програм та відео матеріалів виховних заходів (масових, групових, індивідуальних); розробку екскурсій в спеціальних школах з метою ознайомлення з позакласною діяльністю школи; самостійне вивчення здобувач вищої освіти практичного досвіду роботи у школі з інклюзивним навчанням, що дасть змогу закріпити знання, розширити уміння і розвинути навички виховної самостійної діяльності з учнями з порушеннями мовлення.

Науково-дослідна робота здобувач вищої освіти з освітнього компоненту “Спеціальна теорія і методика виховання « полягає в розвитку в них умінь пошукової, дослідницької діяльності, а також у формуванні вмінь ефективного використання методів наукових досліджень на практиці. Дослідження, пов’язані з виконанням індивідуальних завдань, що формують у здобувач вищої освіти досвід наукового проведення лабораторних робіт, збирання теоретико-практичного матеріалу для практичних занять. Одночасно здобувачі вищої освіти здобувають досвід вивчення та критичного аналізу наукової літератури.

Видами науково-дослідної роботи здобувач вищої освіти є: написання рефератів, доповідей, складання анотацій з прочитаної літератури, виконання діагностичних досліджень із залученням до них зібраних здобувач вищої освіти матеріалів.

Орієнтовні види індивідуально-науково-дослідних завдань:

I. Реферування літератури

1. Характеристика системи позакласної корекційно-виховної роботи у школі з інклюзивним навчанням.

2. Комплексний підхід до виховання учня з порушеннями мовлення.

3. Особливості реалізації методів виховання у школі з інклюзивним навчанням.

4. Використання методів заохочення і покарання у вихованні дітей з порушеннями мовлення.

5. Трудове навчання та виховання - засіб підготовки учнів до суспільно корисної практичної діяльності.

II. Складання анотацій з прочитаної літератури

1. Професійна орієнтація учнів школи з інклюзивним навчанням.

2. Шляхи формування професійних інтересів в учнів школи з інклюзивним навчанням.

3. Соціально-трудова адаптація випускників школи з інклюзивним навчанням.

4. Формування особистості учня в процесі навчання та виховання у школі з інклюзивним навчанням.

III. Тематика курсових робіт

1. Інтереси учнів школи з інклюзивним навчанням та можливості їх корекції при організації дозвілля.

2. Особливості морального виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.

3. Особливості формування моральних якостей у молодших і старших школярів з порушеннями мовлення.

4. Роль художньої літератури у формуванні поведінки учнів школи з інклюзивним навчанням.

5. Методика проведення етичних бесід в старших класах школи з інклюзивним навчанням.

IV. Розробка позакласних виховних заходів

1. Гурткова робота у школі з інклюзивним навчанням, її корекційно-розвивальна роль.

2. Виховання дитини з порушеннями мовлення в сім'ї.
 3. Залежність корекційно-виховної роботи від індивідуальних особливостей розвитку та структури дефекту дитини з порушеннями мовлення.
 4. Особливості виховної роботи у спеціальному закладі для дітей з порушеннями мовлення.
 5. Роль логопеда у формуванні і розвитку особистості школярів з порушеннями мовлення.
- V. Діагностичне дослідження питань щодо виховання дітей з порушеннями мовлення
1. Організація та виховання класного колективу у спеціальній школі.
 2. Система естетичного виховання школярів з порушеннями мовлення.
 3. Корекція емоційної сфери учнів школи з інклюзивним навчанням засобами естетичного виховання.
 4. Особливості фізичного виховання у школі з інклюзивним навчанням.
 5. Правове виховання у школі з інклюзивним навчанням.
 6. Моральна підготовка учнів школи з інклюзивним навчанням до сімейного життя.
 7. Екологічне виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ:

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- словесні – бесіда, лекція, розповідь, пояснення, дискусія тощо;
- наочні – спостереження, демонстрація тощо;
- практичні – лабораторні, практичні і дослідницькі роботи тощо.

Методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності (метод успіху у навчанні, метод створення пізнавальних ситуацій, навчальної дискусії, використання життєвого досвіду).

Методи за характером пізнавальної діяльності, які використовуються під час теоретичної і практичної підготовки:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- проблемного викладу;
- частково-пошуковий;
- пошуковий.

Методи контролю і самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності:

- метод усного контролю (фронтального та комбінованого опитування);
- метод письмового контролю (контрольні роботи, написання рефератів, конспектування літератури, виконання практичних завдань, ведення конспектів лекцій тощо);
- метод тестового контролю (комп'ютерні, усні, письмові тести);
- метод програмованого контролю (програмовані завдання, програмовані методи тощо).

Окрім цього, контрольними заходами виступає: поточний, тематичний та підсумковий контроль.

Поточний контроль дає змогу виявити рівень знань, вмінь і навичок здобувач вищої освіти з певної теми змістового модуля (бесіда, опитування, перевірка творчих завдань, реферування літератури тощо). Тематичний контроль передбачає перевірку засвоєної в процесі навчальних занять і самостійної діяльності інформації, індивідуальної роботи здобувач вищої освіти з певного змістового модуля (атестація, колоквиум, контрольна робота, тестові та програмовані завдання). Підсумковий контроль – це перевірка рівня знань, вмінь і навичок з даної освітнього компоненту (залік, екзамен, модульний рейтинг).

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями

1. Основні компоненти системи виховання.
2. Характеристика компонентів системи виховання.

1. Основні компоненти системи виховання.

Особистісно орієнтована гуманістична концепція виховання вимагає істотного перегляду принципів програмування основних виховних завдань. Сьогодні слід сформулювати соціально-педагогічну суть проблеми відповідно до ринкової конкуренції та зсуву вектора ціннісних орієнтацій у дітей і молоді. Саме такий перегляд виховних орієнтирів допоможе зберегти кращі моральні якості підростаючої людини, допомогти їй успішно соціалізуватися у мінливому світі.

У визначенні концептуальних позицій ми опираємося на нормативні документи та положення сучасних концепцій виховання. У сучасній школі традиційно пріоритетними напрямками виховної діяльності є виховання моральності й творчої спрямованості особистості. Саме тому в процесі своєї діяльності ми опираємося на основні позиції концепції творчості й співробітництва, сформульовані І. Бехом, В. Бухваловим та ін., ідеї яких дозволяють успішно адаптувати дітей, що навчаються, до сучасних умов педагогічної дійсності, а також систематизувати, розвивати, удосконалювати й корегувати накопичений досвід на якісно новому рівні, ефективно здійснювати процес виховання підростаючої особистості.

Цільовий компонент програми виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи має на меті розвиток інтелектуальної, творчої, морально і фізично здорової особистості, здатної до успішної соціалізації у суспільстві та активної адаптації на ринку праці. «Інтелект. Моральність. Творчість» - основна концептуальна формула щоденної виховної роботи.

Під інтелектуально розвинутою особистістю ми розуміємо особистість, що засвоїла шкільний обсяг знань, що володіє навичками творчої та дослідницької роботи, здатна до самоосвіти й саморозвитку.

Морально розвинена особистість - це особистість, що засвоїла загальнолюдські й гуманістичні цінності, має громадянську позицію, здатна вибрати моральні форми самореалізації й самовираження, підготовлена до творчої діяльності, реалізовує потреби в особистій і суспільно корисній діяльності, відповідальна за виконання взятих на себе зобов'язань.

Творчо розвинена особистість - ініціативна й самостійна, володіє наступними основними соціально-орієнтовними вміннями: ставити творчу мету, підкоряти свою діяльність її досягненню (творча цілеспрямованість), самостійно визначати способи досягнення цієї мети, аналізувати одержувані результати, бачити варіанти розвитку поточних подій і бути потенційно готовою до подолання виникаючих труднощів. У кінцевому результаті, це безперечно, самоорганізована особистість, підготовлена до професійного самовизначення та досягнення життєвого успіху.

Виховні завдання особистості:

- спрямовувати виховну роботу на сприйняття учнем і засвоєння загальнолюдських і національних цінностей, на входження у світ культури, на усвідомлення себе громадянами правової демократичної держави;

- сприяти інтелектуальному розвитку особистості та формуванню вміння займатися самоосвітою, оволодінню творчими методами пізнання за допомогою раціонального поєднання визначеної та позаурочної навчальної діяльності;

- створювати умови для особистісної самореалізації учнів, освоєння ними навичок творчої діяльності за допомогою організації активного, емоційно насиченого життя дитячого колективу;

- прагнути до створення сприятливої психологічної атмосфери співробітництва за допомогою організації індивідуальних, групових форм творчої діяльності, а також створенню «ситуації успіху» для учнів і вчителів.

Діяльність, спілкування й міжособистісні взаємини у школі будуються на пріоритеті загальнолюдських моральних цінностей і реалізуються в процесі послідовної реалізації наступних **принципів організації виховного процесу:**

1.Принцип гуманізму у формуванні та вихованні особистості допускає прийняття дитини такою, якою вона є, як даності; передбачає підтримку учнів у їхньому конструктивному розвитку.

2.Принцип демократизму. Моральна спрямованість педагогічного процесу реалізує повагу до підростаючої особистості, допомогу й підтримку, співробітництво в процесі розвитку культури життєдіяльності людини.

3.Принцип суб'єктивності. Означає створення умов для прояву суб'єктивного начала зростаючої людини, стимулювання самосвідомості школяра.

3.Принцип вибору. Можливість самостійно визначати мету, форми та зміст життєдіяльності, здійснювані одночасно з розвитком уміння прогнозувати наслідки свого вибору й нести за нього відповідальність.

4.Принцип творчості. Творчість при цьому розглядається як універсальний механізм розвитку особистості, що забезпечує її входження в простір культури, найважливіший механізм включення індивідуального способу існування в сучасному світі. Спільно організоване буття дітей і дорослих забезпечує формування самостійної творчої позиції особистості на всіх етапах взаємообумовленої діяльності: від висування мети до оцінки результату.

Вищеперераховані принципи організації виховного процесу потребують відповідних засобів реалізації виховної діяльності (див. табл. 2.1.) при врахуванні її основних складових (див. табл. 2.2. – 2.5.).

Таблиця 2.1.

Засоби реалізації виховної діяльності

Напрямок виховної діяльності	Зміст виховної роботи	Форми організації виховного процесу
Правове, патріотичне та моральне виховання	А. Розвиток морально-ціннісної сфери і ставлень до себе, до інших людей, до родини, до природи, до навчання, до праці, до культури, до Батьківщини, до світу, до людства. Збереження, зміцнення та удосконалювання шкільних традицій. Б. Створення умов для прояву учнями ініціативи, власної активності, формування навичок самоврядування, самоорганізації, самообслуговування, прагнення до соціально значущої діяльності.	Підпрограма «Кам'янець-Подільський - наш дім» Підпрограма «Громадянин» Підпрограма «Лідер»
Інтелектуальне виховання	Будь-яке використання виховних функцій уроку, виховання за допомогою знань, мотивація пізнавального інтересу, провідна роль методів творчої діяльності у навчанні та вихованні, розвиток умінь та потреб в самоосвіті	Підпрограма «Єврика»

Художньо-естетичне виховання	Створення психологічно комфортної атмосфери для кожної дитини, що сприяє розвитку її активності, індивідуальності, творчості, оптимізує навички творчої діяльності та досягнення життєвого успіху. Надання дитині права вибору видів і форм діяльності за допомогою створення гуртків та об'єднань відповідно до її інтересів.	Підпрограма «Творчість»
Фізкультурно-оздоровче виховання	Використання педагогічних і психологічних прийомів для формування адекватної позитивної самооцінки та потреби у виборі моральних форм самореалізації й самоствердження. Формування фізичної й психогігієнічної культури.	Підпрограма «Здоров'я — наш вибір»
Взаємодія з родиною	Об'єднання зусиль педагогічного колективу та батьків для створення умов, що сприяють розвитку та самовизначенню особистості. Співтворчість, співробітництво та виховання особистим прикладом.	Підпрограма «Родина»
Профорієнтаційне виховання	Сприяння професійному самовизначенню учнів	Підпрограма «Кар'єра»

Таблиця 2.2.

**Основні складові системи виховної діяльності педагогічного колективу.
Виховний потенціал заняття**

Завдання	Способи й методичні прийоми
1. Відбір змісту, прийомів і методів, що реалізують виховуючу функцію заняття.	1. Співробітництво, свобода вибору, ігрові методики навчання та виховання, розвивальні технології
2. Розвиток уміння ставити творчу мету і підчиняти свою діяльність її досягненню	2. Диференціація за інтересами, проблемне навчання, самостійна робота, діалогові методики
3. Розвиток уміння планувати й контролювати свою діяльність	3. Залікова система, профільне навчання, проекти
4. Навчання методам розв'язання проблем	4. Методи творчої діяльності
5. Навчання дітей умінню доводити свої переконання	5. Уміння аналізувати й порівнювати, вести діалог, будувати логічно правильну систему доказів, викладати результати своїх досліджень

Позаурочна навчально-пізнавальна діяльність

Завдання	Форми роботи
Сприяє формуванню моральних якостей особистості, розвитку стійкого пізнавального інтересу та інтелектуальних умінь, опануванню навичками творчої діяльності	Факультативні заняття за предметами; «Православна культура», «Історія Олімпійських ігор»; «Літературна вітальня»; літературно-поетичний клуб «Крила» Спецкурси: початкова школа - «Основи етики»; основна школа - «Культура життєдіяльності людини»; останній щабель - «Створи своє майбутнє». Правовий лекторій. Дискусійний клуб старшокласників. Профорієнтаційна діяльність. Конкурс соціальних проектів. Тематичні класні години: «Символи української держави», «Основний закон нашого життя» (до Дня Конституції), «Визначні події України», День здоров'я

Таблиця 2.4.

Позаурочна соціально розвивальна діяльність

Завдання	Форми роботи
<ul style="list-style-type: none"> - розвиток світогляду, формування ціннісних знань і взаємин; - створення ситуації переживання дітьми свого успіху; - розвиток духовності особистості; - навчання вмінню бачити практичну необхідність корисної діяльності; - самопізнання; - формування навичок культури життєдіяльності людини; - розвиток уміння планувати свою діяльність і знаходити способи виконання плану (від класного заходу до життєвої кар'єри). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лекторії: «Мій рідний Кам'янець-Подільський», «Здоровий спосіб життя», «Сторінки рідної історії» 2. Клуби морального розвитку. 3. Клуб цікавих зустрічей «Звані гості». 4. Творчі гуртки та об'єднання . 5. Екскурсії. Відвідування театрів, виставок, музеїв. 6. Далекі й ближні туристичні поїздки. 7. Розвиваючі класні години.

Таблиця 2.5.

Внутрішньошкільна виховна діяльність, що сприяє зміцненню учнів ського колективу

Завдання	Форми роботи
<ul style="list-style-type: none"> - Сприяти творчому розвитку кожної особистості, оволодінню методами творчої діяльності . - Формувати класний колектив і його традиції, вчити дитину бачити практичну необхідність корисної діяльності . - Створювати умови для самореалізації кожної дитини. - Розвивати навички самоорганізації, самоврядування, самоконтролю, конструктивної критики. - Заохочувати ініціативу учнів . 	<ul style="list-style-type: none"> - Участь у традиційних загальношкільних заходах: День вчителя, День учня, «Свято знань», «Свято останнього дзвоника», «Посвята в першокласники», мітинг-реквієм «Біля Монумента Слави», «Вахта Пам'яті», «Біля Вічного вогню», фестивалі «Зоряний дощ» та «Юні таланти школи». - Класні колективні творчі справи: «День народження класу», підведення підсумків року «От і стали ми на рік дорослішими» - Колективне планування й аналіз діяльності - Організація класного самоврядування - Лідерські збори

2. Характеристика компонентів системи виховання.

С. Карпенчук зазначає, що виховання є похідним від французького слова «chovet» - ховати, вирощувати. В українській педагогіці – «оберігати» (виховувати) дитя від небезпеки (хвороби, каліцтва, смерті, шкідливого впливу). Згодом – «виростити дітей, навчати правил доброї поведінки». У фольклорі в значенні «виховувати» вживається слово «навчати». Н-д: у Т. Шевченка «А мати хоче наuczати, та соловейко не дає».

У сучасних умовах «навчання» та «виховання» - два самостійних поняття, які взаємодіють між собою. Зокрема, навчання - це процес, за допомогою якого здійснюється передача суспільно-історичного досвіду: організація формування знань, умінь, навичок. Тобто воно є найважливішою складовою частиною «виховання», а виховання - це процес за допомогою якого іде розвиток особистісних характеристик дитини.

К. Ушинський зазначав на тому, що виховання визначає людину всю, якою вона є, з усіма її вродженими та набутими особливостями (її тіло, душу й розум).

Творцем концепції «виховуючого навчання» є І. Герbart, один із найвидатніших представників німецького освітнього руху. Герbart вважав, що освіта нероздільна з вихованням. Однак він неправомірно підмітив складний процес виховання навчанням, не враховуючи вплив соціального оточення і значення емоцій в моральному вихованні. Поняття «освіченість» і «вихованість» не є тотожними. Виховувати - означає готувати людину до повсякденного життя. Освіта, як один із найважливіших компонентів вихованості людини, відіграє провідну роль в її формуванні, проте не визначальну. Часто освічена, з багатим запасом знань людина може бути невихованою і відштовхувати від себе навколишніх. Недооцінка провідної ролі виховання в процесі формування особистості виявляється в тому, що в педагогічній науці і в практичній діяльності нерідко дублюють методика навчання і методика виховання.

С. Карпенчук стверджує, що методика виховної роботи має свою логіку, відносно незалежну від логіки роботи освітньої. Методика виховання і методика освіти становлять два розділи педагогічної науки.

Виховання – діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду, планомірний та цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечує необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності (О. Петровський, М. Ярошевський та інші).

Виховання передбачає «формування особистості» у двох аспектах:

1. З погляду психології, формування особистості розглядається як процес і результат її розвитку, формування особистості – це також виявлення того, що є наявне, експериментально доведене, досліджене і що може бути в особистості, яка розвивається в умовах цілеспрямованого впливу. Як бачимо, психологічний підхід включає діагностичний.

2. З погляду педагогіки, формування особистості – це цілеспрямоване виховання особистості, яке виходить із потреб суспільства. Це те, що є і як повинно бути сформовано в особистості, щоб вона відповідала соціально зумовленим вимогам, які висуває до неї суспільство. Отже, педагогічний підхід включає цілеспрямований, систематичний вплив, спеціально організовану діяльність по формуванню особистості дитини.

Психологічні та педагогічні підходи становлять науковий підхід. Людина накопичує протягом життя певну систему знань, ставлень, поглядів, переконань тощо. Тому і формування її як особистості має здійснюватись як цілеспрямований, поетапний процес, що становить цілісну систему, тобто сукупність закономірно побудованих, динамічно пов'язаних компонентів (явищ, процесів, впливів, етапів), взаємодія яких породжує нову системну якість.

У виховному процесі відбувається розвиток загальнолюдських цінностей, які виступають результатами життєвої педагогіки, набутими кількома поколіннями народу (О. Духнович, Т. Сковорода). У кожній особистості потрібно сформувати потребу в

подальшому збагаченні життєвого досвіду старших, щоб вони могли не лише вивчити і засвоїти його, а й зберегти і розвинути далі. Таку динаміку розвитку забезпечує діяльнісний підхід до виховання. В якому людина виражає себе як особистість через ставлення до суспільних явищ, до інших людей, праці, прекрасного, навколишнього світу, науки до всіх надбань, що виробило людство. Діяльнісний підхід до виховання невіддільно поєднаний із певною системою впливу на особистість.

Системний підхід охоплює всі основні сторони проєктивних систем виховання, зокрема постановку цілей; конструювання виховного процесу; перевірку ефективних робочих нових систем, їхньої апробації і поширення. Системність у виховному процесі виявляється у виокремленні явищ, процесів, етапів та впливів.

Характеристика основних компонентів виховного процесу за С. Карпенчуком (див. схема 2.1).

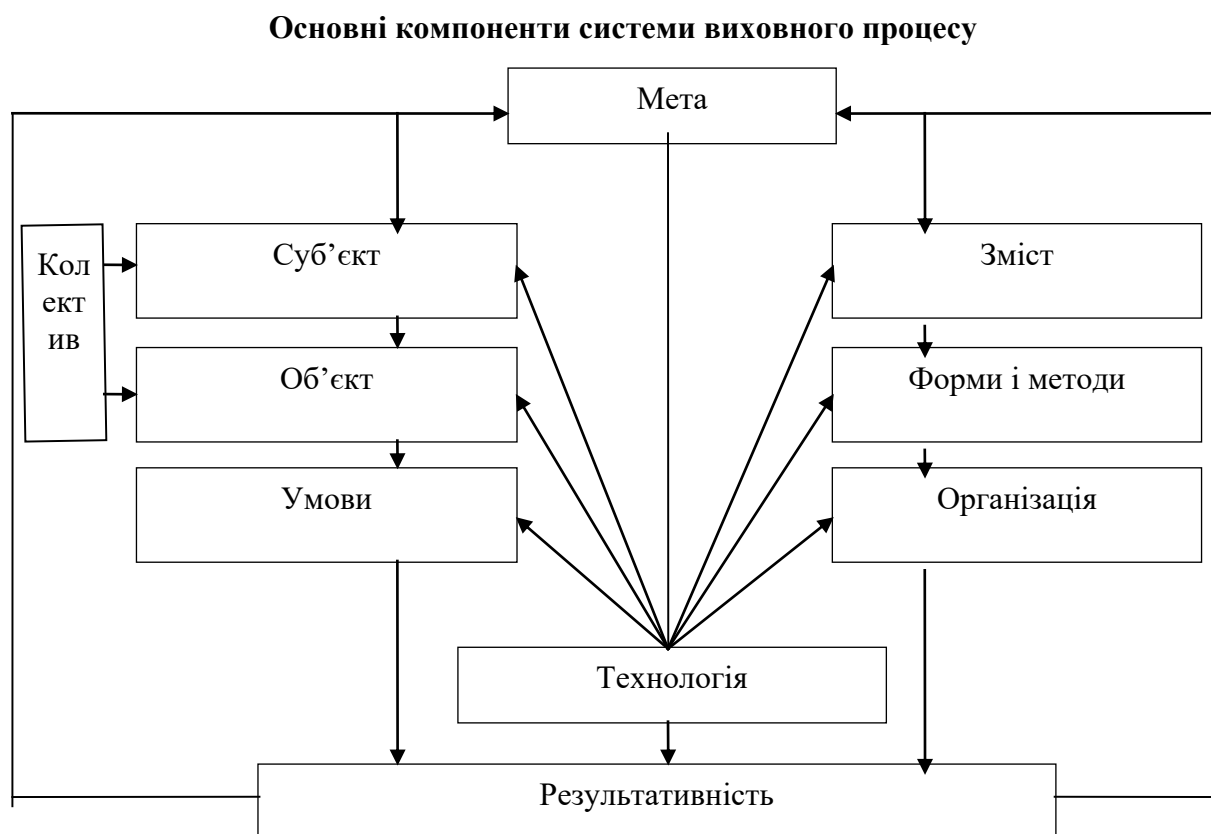

Схема 2.1.

Система виховного процесу (за С. Карпенчуком)

Мета виховання – основа виховної системи. Вона має суспільний характер (соціальний запит), визначається універсальністю і чіткою конкретизацією.

Мета виховання – формування гармонійно розвиненої та суспільно активної особистості з науковим світоглядом, з високим моральним потенціалом, що бажає і вміє працювати, духовно багатой і фізично досконалої. Мета виховання передбачає формування інтелектуально-емоційно-виховного компоненту.

Мета виховання обов'язково втілюється і реалізується у процесі навчально-виховної та корекційної роботи.

Чітке визначення мети виховання дає педагогу можливість свідомо планувати педагогічний вплив; визначити сприятливі умови і способи розв'язання практичних завдань; побудувати схеми виховання («таксономія» taxis (грец.) – розміщення по порядку,

nomos – закон); класифікувати і систематизувати об'єкти за складністю (Б. Блум, Д. Кратволем).

Об'єкт-суб'єкт – це основні реалізуючі сили педагогічної системи виховання, які діють на основі суб'єкт-суб'єктного підходу до здійснення виховного процесу. Суб'єкт – учасник взаємодії, учень теж активний учасник виховного впливу. Об'єкт – те, на що спрямовується вплив, предмет виховання, сам процес. Це здійснюється в індивідуальних, групових та колективних формах діяльності.

Особистість – це універсальне поєднання часткового (темпераменту, характеру, здібностей, таланту, інтелекту, творчості, неповторності). Саме універсальність є соціальним навантаженням прогнозованої моделі сформованої особистості (соціалізацією), яка асоціюється із суспільним ідеалом.

Виховання – це тривалий і безперервний процес, який проходить протягом життя дитини.

Шкільний період – етап становлення особистості. Наступні етапи – процес її самовдосконалення. Молодший шкільний вік – вік допитливих. Методами виховного впливу у цей період виступають: бесіда (в навчальній, корекційній, ігровій, сценічно-корекційній діяльності), навіювання, приклад, заохочення і покарання.

Підлітковий вік – набуття нових якісних властивостей, складний період, який формує у дітей (критичність, вимогливість у ставленні до вчителя). Методами виховного впливу у цей період є дискусійний (профілактична робота – відволікання від поганих звичок) та громадянська думка. Дитина прагне до ідеалу, але не хоче, щоб її виховували інші.

Юнацький вік – це етап формування «внутрішньої позиції особистості», дитина дорослішає. Методи виховного впливу: інформаційний (лекція, бесіда) та дискусійний (диспут, збір, учнівська конференція).

Належну роль у виборі методів виховного впливу відіграє сформованість колективу. Вплив колективу на особистість двоякий, а саме: він приглушує особистість, гальмує її розвиток, а також впливає на реалізацію особистістю своїх можливостей як суб'єкта діяльності.

Існує думка, що особистість взагалі повинна розвиватись окремо від колективу. Але роль колективу ми не заперечуємо, тому що моральність людини виявляється у ставленні її до навколишнього світу, до людей, серед яких вона живе і до самої себе. Формування таких ставлень можливо в процесі спілкування, яке здійснюється у певному людському середовищі.

Спілкування – спілка (об'єднання, група і т.д.), форма самовираження і взаємної допомоги – перша складова моральності.

Колектив (collectivus (лат.) -збірний) – група людей, об'єднаних спільними цілями, яка досягла в процесі спільної діяльності високого рівня розвитку (Д. Гринчишин).

Педагогічні умови виховання - ланка в системі виховання, яка показує наявність відповідних умов для реалізації мети і цілей виховання та акцентує увагу на створення спеціальних умов здійснення процесу виховання.

У літературі виділено наступні фактори впливу на особистість: природні (діяльність), соціальні (спілкування), духовні (міжособистісні стосунки), які впливають на умови виховання.

Виділяють також спеціальні умови педагогічного впливу, а саме: режим дня; індивідуальний підхід; корекційний підхід.

Принципи виховання та зумовлені ними педагогічні умови вирішують проблему ефективного здійснення впливу на особистість.

Зміст виховання – комплекс ідей, думок, фактів, основних напрямків виховного впливу.

Протягом століть мислителями педагогічної думки та філософами вирішувалися питання про основні складові виховного процесу. У давнину існували 3 складові

виховання: тілесне загартування особистості, формування розумових та моральних чеснот (якостей).

Аристотель зазначав, що воля – характерна новонародженим. На його думку, турбота про тілесне загартування передує турботі про душу.

Український філософ Г.С. Сковорода, досліджуючи мисленнєву діяльність людей, наголошує, що думка – рушійна сила людської діяльності, без розуму - людина сліпа. Отже, розвиток знань та формування моральних якостей - це і є виховний вплив. Дослідники звертали більше уваги на різнобічність напрямків виховного впливу, але це не дає необхідного результату. Тому у вихованні слід виділити головні і другорядні напрямки виховного впливу.

Виховання особистості – це передусім формування її свідомості.

Свідомість – найвищий рівень психічного відображення дійсності, властивий лише людині як соціальній істоті.

Свідомість виступає як сукупність чуттєвих і розумових образів (с + «відомість» - тобто відати, знати, «с» - зв'язок, сукупність, тобто багато знань), які безперервно змінюються і опосередковано виникають перед суб'єктом у «його внутрішньому досвіді» і передують його практичній діяльності.

У процесі впливу на особистість у неї формується світогляд (світ + огляд – бачення, бачити світ)- система поглядів на об'єктивний світ і місце у ньому людини, на ставлення її до довкілля, основні життєві позиції людини, переконування, ідеалізація, пізнання тощо (формування світобачення, світосприйняття, світоставлення).

Сформованість особистості – істотний показник зрілості не тільки особистості, а й певної соціальної групи.

Зміст роботи перетворюється на світогляд тоді, коли він набуває характеру переконань. Світогляд впливає на норми поведінки, на ставлення людини до навколишнього світу, на характер життєвих прагнень, смаків, інтересів.

Від того, на якому рівні сформовано світогляд особистості, залежить характер її дій, мотивів діяльності, поведінки. Це і є взаємозв'язок свідомості особистості з її чуттєвою (емоційною) сферою, моральністю людини, що мотивується її свідомістю і підкріплюється вольовими якостями.

На сучасному етапі такий взаємозв'язок передбачає і зміст виховання.

Зміст виховання передбачає процес, який включає: когнітивну (пізнавальну), емотивну (емоційно-ціннісну), психомоторну і психомоторно-регулятивну галузі (С.Г. Карпенчук).

До когнітивної (пізнавальної) галузі належать цілі від запам'ятовування та відтворення до розв'язання проблеми, у процесі яких слід переосмислювати наявні знання, будувати нові поєднання їх з ідеями, методами, процедурами (способами дій), створення нового. Навчання – основний засіб виховання, який спонукає інтелектуальний розвиток особистості. Його цілі – формування свідомості (самосвідомості) особистості, світогляду, знань (морально-етичних, естетичних, наукових, технічних), поглядів, ідеалів, переконань, культури розумової праці.

До емотивної (емоційно-ціннісної) галузі належать цілі формування емоційно-особистісного ставлення до явищ навколишнього світу (сприйняття, інтерес, готовність до засвоєння ціннісних орієнтацій).

До психомоторної (рухова маніпуляція, діяльність) галузі відносяться цілі розвитку навичок і вироблення звичок у дітей, а саме: навички письма, мовленнєвої діяльності, регуляції поведінки; фізичне загартування та рухова діяльність

Психомоторно-регулятивна галузь охоплює процес самовиховання особистості.

Категорії виховних цілей у когнітивній галузі: знання, розуміння, аналіз, синтез, оцінки, застосування.

Категорії виховних цілей в емотивній галузі: чуттєве сприйняття, реагування (емоційний відгук), засвоєння ціннісної орієнтації, вироблення ціннісних орієнтацій, поширення ціннісних орієнтацій.

Категорії виховних цілей в психомоторно-регулятивній галузі (маніпуляції, регуляція, саморегуляція, самовиховання). Категорії виховних цілей у кожній галузі за С.Г. Карпенчуком див. табл. 2.6. [13, с. 32-35].

Таблиця 2.6.

Категорії виховних цілей у когнітивній галузі діяльності (формування свідомості особистості) (за С. Карпенчук)

Основні категорії виховних цілей	Приклади узагальнених типів виховних цілей
<p>1.Знання Ця категорія означає запам'ятовування і всебічного відтворення інформації. Мова може йти про різні галузі знань, починаючи від конкретних фактів до цілісних теорій</p>	<p>Вживання відповідної термінології, конкретні факти, методи й процедури, основні поняття, норми, правила, принципи</p>
<p>2.Розуміння Показником здатності розуміти значення інформаційного матеріалу є перетворення (трансляції) матеріалу із однієї форми вираження в інші, інтерпретація (пояснення, короткий виклад) чи передбачення про дальший хід явищ, подій (прогнозування наслідків, результатів)</p>	<p>Розуміння фактів, правил і принципів, інтерпретація словесної інформації, інтерпретація схем, графіків, діаграм, уявний опис майбутніх наслідків, зумовлених словесною інформацією</p>
<p>3.Аналіз Ця категорія означає структурно виокремлювати частини цілого, виявляти взаємозв'язки між ними, усвідомлювати принципи організації цілого (дискусія, процес переконування, метод розкриття проблем тощо)</p>	<p>Виділення прихованих (не зовсім зрозумілих) передбачень, виявлення помилок і прогалин у логіці розмірковування, виділення відмінностей між фактами і наслідками, оцінка значущості результатів діяльності</p>
<p>4.Синтез Уміння комбінувати елементи, щоб одержати ціле, яке містить новизну. Таким чином, продуктом може бути повідомлення (виступ, доповідь), план дії чи сукупність узагальнених зв'язків</p>	<p>Творча діяльність пізнавального характеру, експериментальна робота, розв'язання проблеми на основі знань із різних галузей</p>
<p>5.Оцінка Ця категорія означає уміння оцінювати знання того чи іншого явища, твердження, міркування, дослідження для конкретної цілі, виявляється в оцінювальних судженнях дій, вчинків, поведінки</p>	<p>Оцінка логіки обґрунтування проблем, явищ, фактів, дій, відповідних висновків, значущості того чи іншого продукту діяльності, вчинків, поведінкових норм</p>
<p>6.Застосування Уміння використовувати знання в конкретних і нових ситуаціях. Виключає застосування правил, методів, понять, законів, принципів, теорій</p>	<p>Учень використовує норми, поняття і принципи в життєвих ситуаціях, застосовує закони в практичній діяльності, демонструє правильне застосування їх</p>

Категорії виховних цілей в емотивній галузі

<p>1) Чуттєве сприйняття Готовність і здатність учня сприймати ті чи інші явища, стимули, що надходять з навколишнього світу. Роль учителя в досягненні цілей полягає в тому, щоб привернути, утримати і спрямувати увагу учня, складові субкатегорії (1.1 усвідомлення, 1.2 готовність чи бажання сприймати, 1.3 вибірковість – довільна увага) створюють діапазон руху від пасивної позиції особистості до більш активної (хоча на цьому рівні ще не повністю усвідомлено цілеспрямоване ставлення до навколишнього середовища)</p>	<p>Усвідомлення важливості моральних і дотримання етичних норм у процесі спілкування з однолітками, дорослими, на уроці, в позаурочний час, усвідомлення естетичних факторів в одязі, інтер'єрі, архітектурі, живописі, сприймання проблем і потреб інших людей (співпереживання, милосердя, турбота тощо)</p>
<p>2.Реагування (емоційний відгук) Ця категорія означає активні вияви, породжені внутрішньою потребою школяра. На цьому рівні він не просто сприймає, а й відгукується на ті чи інші явища чи зовнішній стимул, виявляє інтерес до навколишньої дійсності, явищ, різних видів діяльності. Субкатегорії: 2.1 відгук підкорення, 2.2 добровільний відгук, 2.3 задоволення від реагування</p>	<p>Сумлінне ставлення до виконання домашніх завдань, підкорення внутрішньошкільному розпорядку і правилам поведінки, чуйність, доброта, справедливість у ставленні до інших, вимогливість до себе, перетворення загальнолюдської моралі у звичні норми поведінки, потребу</p>
<p>3.Засвоєння ціннісних орієнтацій До цієї категорії належать різні рівні ціннісних орієнтацій(ставлення до тих чи інших об'єктів, явищ чи видів діяльності): 3.1 прийняття ціннісних орієнтацій, 3.2 перевага ціннісних орієнтацій, 3.3 переконаність</p>	<p>Виявлення стійкого бажання, наприклад, підвищувати свій інтелектуальний рівень, цілеспрямоване вивчення різних точок зору, щоб сформуванати свою думку, судження, певний рівень морального досвіду, вияв переконаності у відстоюванні того чи іншого ідеалу</p>
<p>4.Вироблення ціннісних орієнтацій Ця категорія охоплює осмислення і поєднання різних ціннісних орієнтацій, розв'язання можливих суперечностей між ними і формування систем цінностей на основі найбільш значущих і сталих. Входять дві субкатегорії: 4.1 концептуалізація ціннісних орієнтацій, тобто осмислення свого ставлення; 4.2 організація системи цінностей</p>	<p>Школяр намагається, наприклад, визначити основні риси свого улюбленого мистецтва, бере на себе відповідальність за свою поведінку, розуміє свої можливості і обмеження, будує життєві плани згідно з усвідомлюваними ним власними здібностями, інтересами і переконаннями.</p>
<p>5.Поширення ціннісної орієнтації чи їхнього комплексу на діяльність Рівень засвоєння цінностей, на якому вони стійко визначають поведінку індивіда, належать до звичного способу дії чи життєвого стилю. Узагальнений характер ціннісних орієнтацій і поєднання їх у цілісний світогляд відображено в субкатегоріях: 5.1 узагальнена установка і</p>	<p>Самостійність у всіх видах діяльності, прагнення до співробітництва у груповій діяльності, готовність до перегляду своїх суджень і зміни способу дій у світлі переконливих аргументів, виявлення постійних навичок особистої гігієни і здорового способу життя, формування стійкої і послідовної життєвої спрямованості</p>

5.2 повна інтеріоризація (засвоєння) чи поширення ціннісних орієнтацій на діяльність	
Категорії виховних цілей у психомоторно-регулятивній галузі	
<p>1) Маніпуляція Виявлення рухової активності особистості, пов'язаної з процесом формування у школярів рухових (моторних) умінь і навичок, які супроводжують різні види діяльності</p>	<p>Навички мови, письма, моторно-рухові трудові та фізичні маніпуляція пальців під час гри на музичному інструменті, жестикуляція, що супроводжує зовнішні прояви морального етикету</p>
<p>2) Регуляція Ця категорія може охоплювати сфери, пов'язані з координацією, організацією в процесі різнопланової діяльності</p>	<p>Розуміння необхідності регуляції як закономірного процесу життя людини; реагування як внутрішній відгук на зовнішні прояви в природі, суспільному житті, різні за характером подразнення; аналіз, синтез регулятивних процесів, навички врегулювання непередбачених ситуацій, відносин, конфліктного нагнітання; передбачення режиму як важливого регулятивного способу; навички координації та організації в процесі діяльності (керування, співкерування тощо)</p>
<p>3) Саморегуляція Один із рівнів регуляції активності функціонування внутрішніх систем (біолого-фізіологічні процеси, пов'язані із станом здоров'я організму), який виражає специфіку психічних засобів, що реалізують її. Залежно від виду діяльності і умов її здійснення саморегуляція може реалізовуватися різними психічними засобами (чуттєві конкретні образи, уявлення, поняття та ін.). Урахування під час саморегуляції індивідуалізації такого процесу, залежності її від конкретних умов, а також характерних особливостей нервової діяльності, особистісних якостей суб'єкта і його звичок до організації своїх дій, що формується в процесі виховання</p>	<p>Прийняття суб'єктом цілі його життєвої активності, моделювання значущих умов діяльності. Програмування виконуваних дій, система критеріїв успішної діяльності, інформація про реально досягнуті результати, оцінка відповідностей результатів критеріям успіху, рішення про необхідність і характер коригування діяльності; самоформування вольових якостей як основної рушійної сили регулятивних процесів; саморегуляція почуття, настрою, дій, вчинків, поведінки; навички застосування аутотренінгу, здійснення самонавіювання, самозаспокоювання, самоконтролю, психічного розвантаження й уміння входити у стан релаксації; самонаказ, самосхвалення тощо</p>
<p>4) Самовиховання Свідома діяльність, спрямована на найповнішу реалізацію людиною себе як особистості, що ґрунтується на активізації механізмів саморегуляції. З підвищенням рівня усвідомлення самовиховання стає дедалі більш значною силою саморозвитку особистості. Самовиховання перебуває в нерозривному зв'язку з вихованням, не лише підкріплюючи, а й розвиваючи процес формування особистості</p>	<p>Наявність чітко усвідомлених цілей, ідеалів, особистісного смислу, наявність певного рівня самосвідомості, критичного мислення, здатність і готовність до самовизначення, саморозкриття, самовдосконалення, адекватної самооцінки, критичний аналіз індивідуальних особливостей і потенційних можливостей, самоаналіз особистісного розвитку, самоконтроль і самозвіт</p>

Відповідно до таблиці, цілі виховання будуть класифікуватися на основі трьох галузей:

- когнітивної → інтелектуальне виховання;
- емотивної → моральне виховання
- психомоторно-регулятивної → формування вольових якостей і фізичне загартування.

Разом ці напрямки сприяють підготовці дітей до трудової діяльності. Усі ці галузі закріплюються в різних видах трудової діяльності, саме тому правове, статеве, естетичне, екологічне виховання та інші види формуються на базі поєднання когнітивної та емотивної галузей, а деякі із них – когнітивно-реактивної та психомоторної галузі.

Отже, зміст виховання або його характер відображає економічні, політичні, географічні, етнографічні, психологічні особливості народу, дає характеристику виховного впливу, визначає її структурні етапи.

Форми і методи виховання- це способи досягнення прогнозованих завдань і цілей (форма- спосіб виявлення методу). В центрі уваги є дитина з її індивідуальними особливостями (особистісний підхід).

Форми виховного впливу

С. Карпенчук під поняттям «форма» розуміє «спосіб організації і спосіб існування предмета, процесу, явища». Форма – спосіб організації виховного процесу, що відображає внутрішній зв'язок його елементів і характеризує взаємини вихователів і вихованців.

Форма виховання – це спосіб організації його змісту, який забезпечує систему виховного впливу, реалізує суб'єкт-суб'єктний принцип виховання. Ефективність організованих форм залежить від правильного використання методів досягнення відповідних цілей.

К. Ушинський зазначав, що виховання – мистецтво. Форма відображення дійсності – художній образ, теоретичний аспект якого – образ людини мистецтва (композитор, скульптор, архітектор...), а практичний аспект включає педагога, який виступає в ролі архітектора, літератора, живописця якостей дитини...

Форми (способи) організації виховного процесу мають бути оригінальними, творчими, науково обґрунтованими, майстерно сконструйованими, поєднувати довершеність, оригінальність і красу.

Форми мають такі структурні компоненти:

- початок;
- кульмінаційний момент, що хвилює душу дитини;
- закінчення.

Підходи до класифікації форм виховання:

- 1) фронтальні чи масові;
- 2) гурткові чи групові;
- 3) індивідуальні.

Класифікація форм організації виховного процесу залежно від методики виховного впливу:

1. словесні (інформація, збори, зустрічі тощо);
2. практичні (походи, екскурсії, спартакіади, олімпіади, конкурси);
3. наочні (шкільні музеї, кімнати і зали, галереї, виставки дитячої творчості, вітрини нових книжок).

Організаційні форми класифікують відповідно до змісту виховання, враховуючи основні напрямки діяльності школярів, зокрема творчий підхід.

Методи виховання.

Метод (нім. Methode, англ. Method, фр. Methode – прийом, спосіб, метод, яке зводиться до грецького «шлях дослідження, пізнання»), шлях, спосіб пізнавальної і практичної діяльності людей.

Метод – це шлях, спосіб досягнення запланованої, прогнозованої мети. Методи виховання – шляхи і способи спільної, взаємозв'язаної діяльності вихователів і вихованців з метою досягнення виховних цілей.

Сьогодні методи слід використовувати більш активно, творчо, відповідно до рівня освіти, здібностей і потреб людини.

Метод – найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям (освітнім, корекційним).

Поняття «метод виховання» і «форма виховання» подібні, але у широкому значенні метод – це спосіб досягнення цілей, а форма – організаційний засіб.

Основні групи методів виховання

Класифікація методів (50-ті роки):

- 1) методи словесні (розповідь, бесіда, диспут, лекція, приклад);
- 2) методи привчання (практичні методи: тренування, доручення, гра);
- 3) методи заохочення і покарання (додаткові методи, спрямовані на виховання дисциплінованості).

У 60-х р.р Т. Коннікова запропонувала класифікацію методів формування особистості згідно з ідеалом суспільства:

1) методи формування морального досвіду в поведінці і діяльності (метод привчання, метод організації суспільно корисної діяльності, метод використання творчої гри, змагання);

2) метод формування моральної свідомості (етична бесіда, диспут, розповідь, лекція);

3) додаткові методи (заохочення і покарання).

Класифікація методів виховання (70-ті роки), за Ю. Бабанським (системне засвоєння знань):

1) методи виховання, що використовуються в системі навчання (доповідь, лекція, розповідь, семінари, бесіда, дискусія, диспут);

2) методи виховання, що використовуються в процесі суспільно-практичної діяльності (виробнича праця, самообслуговування, політична, культурно-етична, спортивна, ігрова діяльність).

Класифікація методів (80-ті роки) (поєднання формування свідомості, поведінки і діяльності):

6. методи прогнозування виховних цілей, завдань і шляхів їх досягнення;

7. методи інформаційно-пропагандистського характеру;

8. орієнтаційно-діяльнісні методи;

9. методи спілкування;

10. методи оцінки.

За В. Сластьоніним (90-ті роки), класифікація методів:

1) методи формування свідомості особистості (бесіда, лекція недискусійного характеру, переконування, навіювання, приклад, метод переконування, слово педагога);

2) методи організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки (привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка, створення виховуючих ситуацій, метод прогнозування), від слова до конкретної дії/справи (різнопланова діяльність школярів → закріплення знань, формування вмінь, навичок, звичайних норм поведінки);

3) метод стимулювання діяльності і поведінки (спеціальна група), враховує емоційний аспект засобів стимулювання:

а) засоби емоційного стимулювання, що застосовуються в процесі формування свідомості особистості:

1) влучний добір питань;

2) аналіз проблемних питань;

3) аналіз моральних проблемних ситуацій;

4) створення уявних ситуацій, ситуацій вибору, які близькі до життєвого досвіду школярів;

5) аналіз міркувань ровесників;

6) аналіз протилежних висловлювань;

7) розбір етичного змісту прислів'їв, казок, афоризмів, девізів, ігрових ситуацій проблемно-пошукового характеру;

8) гра;

б) засоби стимулювання різнопланової діяльності школярів і досвіду позитивної суспільної поведінки (гра, змагання, романтика, заохочення, покарання);

4) методи самовиховання (самопізнання, самоствавлення, саморегуляції).

Методика педагогічного впливу є системою засобів, які використовуються з метою організації різнопланової діяльності дітей, що забезпечує її різноплановий розвиток.

Класифікація за В.О. Липою:

1. метод вправ (вправи в діяльності, режим, доручення);

2. метод переконування (пояснення, роз'яснення, розповідь, бесіда, позакласне читання, переконування прикладом);

3. метод стимулювання (вимога вихователя, встановлення перспективи (заохочення), змагання, зацікавлення, покарання);

4. метод самовиховання (критика і самокритика, вправи, приклади для повторення).

Методи виховання – це засоби педагогічного впливу на учнів, спрямовані на досягнення потрібного рівня їх вихованості.

У спеціальній та інклюзивній школі використовують ті самі методи виховання, що і в загальноосвітній школі. При цьому ми враховуємо особливості дітей з порушеннями мовлення. Існують різні класифікації методів виховання, проте нас цікавить така класифікація:

1. Вправи.

2. Переконування.

3. Стимулювання.

4. Приклад (самовиховання).

Вправи. До вправ відноситься група методів, спрямованих на формування в учнів навичок і звичок моральної поведінки шляхом багаторазового повторення вчинків, дій і регулювання поведінки.

У молодших класах спеціальної та інклюзивної школи у дітей спостерігається затримка у розвитку вмінь самостійно організовувати свою поведінку, тому вправа займає провідне місце в системі виховних методів.

Дітям з порушеннями мовлення виконують свої дії за словесною інструкцією, тому вправи включають в спеціально організовану практичну діяльність (повчальну, ігрову, трудову, суспільно корисну і пізнавальну, яка стимулює їх діяти за словесною інструкцією).

Форми вправ:

1) безпосереднє поточне виправлення побачених відхилень від правил поведінки;

2) доручення і завдання;

3) включення дітей в колективні форми життя і трудовий процес.

Методика вправ базується на принципі постійного ускладнення завдань, або їх адаптації.

Переконування. К. Ушинський підкреслював, що переконування – головна умова вихователя. За допомогою переконування ми впливаємо на свідомість учня, а через неї – на його поведінку, характер, почуття, волю.

Головний засіб впливу на дитину є слово. У дітей з порушеннями мовлення низький рівень розвитку внутрішнього мовлення, вони базують свою поведінку за наслідуванням, під впливом зовнішнього мовлення.

Переконування включає два ступеня:

- 1) Пояснення (роз'яснення).
- 2) Навіювання (внушіння).

Пояснення в спеціальній та інклюзивній школі спрямоване на формування в учнів знання того, яка поведінка від них потребується, як і чому вони повинні поводити себе так, а не інакше. Для цього проводять пояснювальну роботу, читають оповідання тощо.

Г. Дульнев підкреслив, що самим шкідливим чинником в процесі постановки виховної роботи в школі є невідповідність у вимогах вчителів до учнів .

Навіювання – від лат. «сугестія», що означає вимагаю, виховую. Навіювання – це емоційна переробка педагогічних ідей, задумів в особистісний план учня, особистісне «прийняття» учнем не стільки того, що сказано, або зроблено, а як сказано чи зроблено (погляд, емоція, жест, схвальні не схвальні рухи, міміка вчителя). Включення емоції – це психічна якість і внутрішній механізм навіювання.

Навіювання – це:

- особлива піддатливість особистості впливу інших людей і обставин.
- сприйняття словесного впливу, швидке підкорювання вказівкам.

Навіювання забезпечується шляхом таких словесних впливів, як:

а) зауваження – це коротка форма відображення незадоволеності вчинком і вказівка на необхідність його виправлення;

б) порада – це те саме, але вона дає можливість учню самостійно обрати форму поведінки, що рекомендується вихователем;

в) прохання (просьба) – тут дитина має свободу вибору;

г) етична бесіда (індивідуальна і групова).

Стимулювання – це:

а) заохочення – це такий вплив на учнів , котрий дає позитивну оцінку їх вчинків, що спонукає до діяльності, морального самовдосконалення;

б) покарання – це навички осуду, розвінчане негативних характеристик вчинків.

Заохочення застосовується у вигляді похвали; нагороди; схвалення.

Покарання застосовується у вигляді догани, докору; осуду; попередження; обговорення вчинків під час класної виховної години; зниження оцінки за поведінку.

Приклад - спосіб для наслідування, який включає наступні етапи:

- 1) сприйняття конкретної дії (виникнення бажання писати так само);
- 2) ланка між прикладом для наслідування і наслідувальними діями;
- 3) синтез наслідування і самостійних дій (виховна функція).

Орієнтування на приклад інших – одна із цінних і необхідних якостей людської особистості. Людина дивиться спочатку, як в дзеркало, на дії іншої людини. Наслідувальна діяльність для дітей з порушеннями мовлення є своєрідною формою компенсації їх недоліка. Наслідування становить своєрідну наочність для дітей з порушеннями мовлення.

У спеціальній та інклюзивній школі практикують:

1) Поєднання рекомендацій брати приклад з тих чи інших вчинків з глибоким поясненням їх суспільної цінності і прихильності.

2) Постійна фіксація уваги учнів на поведінці інших школярів, їх сестер і братів, батьків, близьких, які є прикладом для наслідування.

3) Широке використання прикладів героїчних вчинків дітей і дорослих, героїв літературних творів і кіно, життя яких є справжнім прикладом для наслідування.

Результативність (наявний рівень вихованості) – завершений етап системи виховання (це рівень досягнення мети виховання, прогнозування цілей, завдань, ефект якого визначається на основі вивченого результату). Ефективність реалізації будь-якої системи виховання, забезпечують технологічні підходи (технологія – конструювання процесу виховання). Це проект способу організації процесу з послідовною орієнтацією на чітко визначені цілі, моделювання процесу та результату, способів його досягнень, який включає діагностику цілеутворення і об'єктивний контроль за результатами.

Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями

1. Формування громадянських і національних цінностей у спеціальній та інклюзивній освіті
2. Педагогічні засади розумового виховання дітей з особливими освітніми потребами.
3. Фізичне та трудове виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи.
4. Моральне та музично-естетичне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи.

1. Формування громадянських і національних цінностей у спеціальній та інклюзивній освіті

Актуальність громадянського виховання особистості розглянуто в Концепції громадянського виховання та в Державній національній програмі «освіта» і в сучасному суспільстві зумовлюється:

- 1) потребою побудови державних процесів на засадах гуманізму, демонстрації, соціальної справедливості, що забезпечують усім громадянам рівні стартові можливості для їхнього розвитку, самовизначення і само створення – це основні соціально-психологічні потреби особистості;
- 2) істотною трансформацією світоглядних орієнтацій та самосвідомості народу (перебудова, утвердження нової суверенної, правової, демократичної держави);
- 3) процесом відродження нації (Україна є поліетнічною державою, тому громадянське виховання сприяє формуванню соборності України, яка є основою української національної ідеї. На базі демократизації - це об'єднання різних етносів і регіонів України, розвиток громадянського суспільства, формування громадянської культури).

Усі ланки освіти повинні:

- 1) закладати основи демократичної ментальності;
- 2) формувати громадянські ідеї і поняття про права і обов'язки людей;
- 3) виховувати здатність до критичного мислення, вміння відстояти свої права, обов'язки, інтереси, переконання тощо.

Тому і виникла потреба визначення основних засад, цілей, напрямків, змісту, форм і методів громадянського виховання.

Процес розвитку і формування громадянина, особистості – це органічне поєднання моралі, чесності, громадянської зрілості, патріотизму, професійної компетентності, самоактивності, творчості, почуття обов'язку і відповідальності.

Громадянське виховання – процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині право відчувати себе морально, соціально, політично і юридично дієздатною і захищеною.

Громадянськість - багатоаспектне поняття, а саме:

- 1) це фундаментальна духовно-моральна якість;
- 2) це світоглядна і психологічна характеристика особистості, що має культурологічні засади;
- 3) це реальна можливість втілення в життя соціальних, політичних і громадянських прав особистості, її інтересів в культурній і соціальній сфері суспільства;
- 4) це знання, переживання, вчинки (у педагогічному плані).

Громадянська освіта – це навчання, спрямоване на формування знань про права та обов'язки людини. Громадянська освіта тісно пов'язана з формуванням соціально-політичної компетентності особистості (правова, політична, економічна освіченість тощо).

У розвинутих країнах громадянське виховання базується на політичній та правовій сфері діяльності громадянського суспільства, в Україні – на морально-етичних засадах (бо немає відповідної правової і юридичної бази).

Підходи та принципи виховання громадянина

Підходи громадянського виховання:

1. науковий підхід (національність, об'єктивність, наукова картина світу);
2. конкретно-історичний підхід (враховує історичні умови членів суспільства, що формує завдання громадянського виховання);
3. діяльнісний підхід (особистість громадянина формується в діяльності, в якій практично перевіряються громадянські цінності);
4. особистісно-орієнтовний підхід (особистість → народ (культура, історія, освіта) → держава);
5. гуманізація (доброта, щирість) та демократизація виховного процесу (рівноправність, хоч і різновідповідальність громадян);
6. самоактивність і саморегуляція (критичність, самокритичність, прийняття власних рішень, виробка громадянської позиції);
7. системність (формування громадянства у певній системі);
8. комплексність й міжсвітній компонентна інтегрованість (громадянське виховання проходить в навчальному і виховному процесі, в школі, сім'ї, дошкільних закладах тощо);
9. наступності та безперервності (від народження (в дошкільному віці) протягом усього життя виховання громадянськості);
10. культуровідповідності (єдність громадянського виховання з історією і культурою народу, мовою, народними звичаями і традиціями);
11. інтеркультурності (інтегрованість української національної культури в контекст загальнодержавних, європейських і світових цінностей, у загальнолюдську культуру).

Мета громадянського виховання – сформувати свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людину з притаманними їй особистими якостями, рисами характеру, світоглядом, способом мислення, почуттями, вчинками, поведінкою, розвитком заради демократичного громадянського суспільства в Україні.

Завдання громадянського виховання:

- 1) визнання й забезпечення прав людини;
- 2) усвідомлення взаємозв'язку між правами, свободою та відповідальністю;
- 3) формування національної свідомості;
- 4) утвердження гуманістичної моралі, формування поваги до цінностей (свобода, рівність, справедливість)
- 5) формування соціальної активності і професійної компетентності;
- 6) формування політичної і правової культури;
- 7) розвиток критичного мислення;
- 8) визначення себе у суспільному житті;
- 9) формування толерантного ставлення до інших культур і традицій; виховання негативного ставлення до будь-яких форм насильства тощо.

Зміст громадянського виховання:

- 1) розвиток патріотизму, національної самосвідомості громадян;
- 2) формування культурних міжетнічних відносин (врахування інтересів етносів, народів у політичному, економічному і духовному житті);
- 3) розвиток планетарної свідомості (ми єдині на землі, разом усі народи світу, мирне співіснування тощо);

4) розвиток правосвідомості (усвідомлення прав, свобод, обов'язків, ставлення до закону, до державної влади тощо);

5) розвиток політичної культури (політична компетентність, знання про типи держав, політичних організацій та інститути, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему);

6) формування дбайливого ставлення до природи;

7) основою складових громадянського виховання є:

– моральність особистості (формування моралі як доброти, чесності, уваги, чуйності, милосердя тощо);

– формування культури поведінки особистості (соціально-значущі якості);

– розвиток мотивації до праці (усвідомлення життєвої потреби трудитись тощо).

Форми громадянського виховання – це навчальні освітнього компоненту їх змістові аспекти: предмети соціально-гуманітарного циклу (історія, географія, природознавство, суспільнознавство, література); предмети художньо-естетичного циклу.

Форми і методи громадянського виховання: ситуаційно-рольові ігри; соціодрама; метод відкритої трибуни; соціально-психологічні тренінги; інтелектуальні аукціони; «мозкові атаки»; аналіз моральної ситуації; ігри-драматизації; бесіди, дискусії, лекції, семінари; форми роботи з книжкою тощо.

Інститути, що забезпечують громадянське виховання: виховання громадянина України покладається на дошкільні навчальні заклади, школи, ПТУ, ВНЗ, позашкільні заклади освіти, клуби, центри, бібліотеки тощо. Також можливий вплив релігійних об'єднань, благодійних та філантропічних організацій.

Основні шляхи реалізації концепції:

1) введення проблеми громадянського виховання до досліджуваних програм та планів навчання і наукових закладів; проведення науково-практичних конференцій, семінарів, практично-методичних порад;

2) підвищення професійної кваліфікації педагогів і вихователів;

3) створення на базі кращих освітянських закладів експертних центрів для опрацювання виховних інновацій;

4) коригування та узгодження змісту освіти навчальних планів, програм;

5) науково-методичне забезпечення підготовки педагогів і вихованців;

6) розробки типових програм, методичних посібників, підручників, методичних питальників;

7) розробка і запровадження нових методик навчання і виховання;

8) організація і забезпечення психолого-педагогічного всеобучу батьків;

9) використання засобів масової інформації;

10) встановлення контактів з міжнародними організаціями.

Реалізувати процес виховання допомагає народна педагогіка та її джерела: фольклор педагогічного змісту, етнографічні матеріали, народні ігри і іграшки, традиції, молодіжні свята, досвід сімейного виховання. З кожним етапом свого розвитку особистість збагачує свій життєвий досвід, який набуває поступово соціального характеру.

Компоненти, що синтезують соціальний досвід народу:

1) історія поколінь;

2) релігія;

3) народна творчість;

4) мистецтво;

5) культурні досягнення;

6) загальноприйняті норми поведінки тощо.

Народність – сила, яка рухає стрижневу основу виховання, глибоко гуманне, вічне і завжди сучасне.

Процес передачі досвіду одних поколінь іншим забезпечує народознавчий підхід до здійснення виховного процесу, що ґрунтується на всебічному і ґрунтовному вивченні всього культурно-історичного розвитку рідного та інших народів.

У процесі виховання формується характер людини, «... характер і є саме той ґрунт, в якому виростає народність» (К.Д. Ушинський). Народність як і наука, є спільною основою, що єднає усі цивілізовані народи. Але, будучи спільною, ця риса вносить в кожен систему виховання чітко виражену відмінність, яка зумовлюється національними особливостями характеру кожного народу: мовою, побутом, етносом, звичаями й обрядами, національним моральним етикетом, народним гумором тощо.

Саме вони зумовлюють специфічні особливості системи виховання кожного народу.

К.Д. Ушинський визначає два елементи характеру: **природний**, що коріниться в цілісному організмі – перша природа особистості і **духовний**, який виробляється в житті під впливом виховання – друга природа особистості (звички, що їх набувають протягом життя).

І перша і друга природа особистості уособлює національні якості, а разом вони становлять національний характер.

Стереотипні характеристики підкреслюють найбільш сильні і самобутні риси народів, як наприклад, «музикальні українці», «гарячі і темпераментні молдовани», «скромні і добрі якути», «кмітливі і горді черкеси».

Формування другої природи особистості розпочинається в сім'ї, на фоні рідної природи, коли дитина перебуває під впливом рідних, близьких для неї людей, і, звичайно, її формування здійснюється засобами народного виховання (казка, гра, легенда, перші елементи праці, звичаї, традиції тощо).

Починає здійснюватися процес передачі життєвого досвіду старших поколінь молодшим, у чому і полягає основна суть виховання.

Національне виховання - це виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях та обрядах, багатоміжовій виховній мудрості.

Засоби втілення в життя ідей народності:

1. Рідна мова (К.Д. Ушинський). Мова народу – кращий, що ніколи не в'яне і вічно знову розпускається, цвіт усього духовного життя, яке починається далеко за межами історії. Під дією мови формується свідомість, характер, світогляд, самосвідомість дитини національна психологія.

2. Родовід (логічна послідовність основних етапів формування людини). Впливає на формування національної свідомості, повноцінності, громадянської зрілості.

3. Рідна історія (система виховання ґрунтується на фактах історії).

4. Красзнавство (історичне, етнографічне, географічне, фольклорне, літературне).

Привчається до героїки минулого.

5. Природа рідного краю (виховання через природне середовище, формує вміння бачити, відчувати, творити прекрасне...)

6. Народна міфологія (казки, легенди, притчі) – пізнання особливостей характеру, способу мислення, світогляду.

7. Фольклор. Думи, пісні, прислів'я, приказки, лічилки (Фольклор – «народний дух» В.О.Духнович).

8. Національне мистецтво (народне і професійне мистецтво).

9. Народний календар (система історично обумовлених дат, подій, свят, традицій, звичаїв, обрядів, які народ відзначає протягом року в певній послідовності).

10. Національна символіка (виконує історично важливі функції консолідації нації в єдину етнографічну, культурно-історичну спільність, єдину суверенну державу (герб, прапор, гімн, березина, калина, верба).

11. Народні прикмети, вірування (результати спостережень пращурів над явищами природи тощо). Вчать оберігати і примножувати природу.

12. Релігія і виховні традиції (дають моральні якості: чесність, справедливість, милосердя).

13. Родинно-побутова культура (сімейна культура: любов до батьків, шанобливе ставлення, прихильність до батьків, дому.....).

14. Національні традиції. Звичаї, обряди (трудові, моральні, естетичні, родинні, релігійні, загальнонаціональні).

2. Педагогічні засади розумового виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Розумове (інтелектуальне) виховання спрямоване на: 1) розвиток інтелектуальної культури особистості; 2) пізнавальних інтересів та мотивів; 3) навичок мисленнєвої діяльності; 4) культури мислення, раціональної організації навчальної праці. Розглянемо ці напрямки окремо:

Інтелектуальний розвиток (лат. *intellektus* – пізнання, розуміння) – духовний, розумовий розвиток людини, який включає розвиток здібностей, чуттєвого пізнання (відчуття, сприймання, уявлення) і розвиток мислення (опосередкованого і узагальненого), пізнання людиною об'єктивної реальності.

Інтелектуальний розвиток повинен здійснюватись в процесі взаємодії природи з суспільством.

Цей напрямок виховного впливу є визначальним у всій навчально-корекційно-виховній роботі в спеціальній та інклюзивній школі.

У дитини спочатку розвивається наочно-образне мислення, мовна здатність, далі – збагачення чуттєвого досвіду, розширення розумового кругозору – розвиток пізнавальної діяльності (навчання).

Результатом мисленнєвої діяльності є знання (пізнання, уявлення). Знання – знаряддя мислення, один з критеріїв активності виховного впливу. Причиною багатьох стресів у житті, соціальних конфліктів, проявів негативних форм поведінки людей є низький рівень мисленнєвої діяльності. Одне із завдань інтелектуального виховання – культура мислення.

Культура мислення – сукупність вироблених людством прийомів, норм і правил розумових дій у процесі узагальненого і опосередкованого пізнання дійсності, яке виражається в умінні чітко формувати завдання (проблеми), обирати оптимальні методи (шляхи розв'язання проблеми), формувати обґрунтовані висновки, правильно використовувати їх на практиці.

Культура мислення підвищує цілеспрямованість, організаційність, ефективність пізнавальної діяльності. Завдяки культурі мислення діти з порушеннями мовлення привчаються до цілеспрямованої, організаційної та ефективної роботи під час занять.

В усіх учнів спеціальної та інклюзивної школи наявне порушення мовленнєвого розвитку, тому корекція словесно-логічного мислення дитини є першочерговим виховним завданням школи.

Розумове виховання – це формування світогляду дитини, її знань, пізнавальних здібностей, розвиток і корекція відчуттєвого пізнання і мислення. Говорячи про розумове виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи, необхідно насамперед мати на увазі корекцію, часткове усунення, пом'якшення основних затримок їх пізнавальної діяльності.

У розв'язанні цього завдання головну роль відіграє процес навчання дітей з порушеннями мовлення елементарним загальнонавчальним і трудовим знанням і вмінням. Значну частину часу у дітей з порушеннями мовлення займає навчальна діяльність, яка реалізується на уроках і в процесі позакласної виховної роботи (з усіх виховних впливів). Навчання є виховуючим фактором при формуванні різних якостей особистості дитини.

Зміст розумового виховання:

1) озброєння учнів новими знаннями, методами оволодіння цими знаннями і застосування їх на практиці;

2) формування вміння учнів раціонально використовувати вільну годину;
Наприклад: гурток ручної праці. Для того щоб отримати деякі знання, вміння, в цьому гуртку дітям потрібна постійна аналітико-синтетична мисленнева робота:

- 3) діти повинні порівнювати предмети;
- 4) знаходити їх спільне і відмінне;
- 5) на навчальних заняттях діти роблять просту класифікацію предметів за їх істотними якостями – встановлюють причинові зв'язки;
- 6) уточнюють свої погляди, уявлення;
- 7) набувають нові поняття.

Далі в процесі виховного впливу дитина навчається:

- 8) запам'ятовувати і відтворювати навчальний матеріал;
- 9) вчиться використовувати засвоєнні знання в практичній діяльності.

Це все і є розумове виховання дитини.

Вимоги до вчителя:

1) вчитель розширює і уточнює запас уявлень дитини з порушеннями мовлення шляхом практичних вправ (навчаючи порівнювати предмети, знаходити спільність і відмінність), широко використовується наочність при навчанні і практичній діяльності самих дітей з реальними об'єктами (порівнювати предмети, виміряти їх, використання цих вмінь в грі, в праці);

2) вчитель повинен індивідуально підходити до кожного учня при підборі навчальних завдань (ступінь складності і обсяг роботи, виконання тощо).

Значне місце в спеціальній та інклюзивній школі відводиться ручній праці, роботі в навчальних майстернях, предметним урокам, різним практичним вправам. Профорієнтаційна робота має виховне значення для дітей з порушеннями мовлення, тому що вона дає їм змогу побачити власні профілі майбутньої трудової діяльності. Велику роль для розумового розвитку учнів спеціальної та інклюзивної школи відіграють різні позакласні і позашкільні заходи (включення дитини в загальнокорисну працю, різні доручення).

Основними засобами розумового виховання є:

- 1) навчальні освітнього компоненту, виховні заходи;
- 2) подяки і позашкільні заходи;
- 3) народознавство.

Форми організаційно-педагогічного впливу (інтелектуального розвитку):

Перша група – форми роботи, спрямовані на виховання свідомого ставлення до учіння, раціональну організацію їхньої навчальної праці, озброєння навичками самостійного набуття знань (озброєння знаннями і навичками роботи над собою в плані виправлення мовленнєвих вад).

Друга група – форми навчально-освітньої діяльності, спрямованої на розвиток творчих здібностей, пізнавальної активності учнів.

Третя група – форми навчально-освітньої діяльності, які спрямовані на розвиток індивідуальних інтересів, здібностей, нахилів, талантів (розвиток індивідуальних можливостей та здібностей дитини).

Навчити – означає дати знання, вміння і навички, виховати потребу, мотив, позитивне ставлення до знань, вмінь і навичок — це моральний аспект.

Навчальна мотивація - бажання, прагнення вивчити норми моралі. Педагог повинен сформулювати позитивну мотивацію, ставлення. Мотивація – виникнення активності людини для задоволення відповідних потреб, мотив – внутрішній імпульс до дії. Для дітей навчальна мотивація дуже необхідна, це задовольняє власні потреби.

Шляхи стимулювання мотивації навчання:

- Зацікавлення дітей до засвоєння нових способів дій (Н-д, моральних)
- Здійснення «проблематичного включення» учня через стимулювання потреби до новизни (Н-д, вимоги тощо).

— Підтримувати новизну за допомогою діяльності, контролю, корекції.

3 Фізичне та трудове виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

А) Фізичне виховання учнів з порушеннями мовлення

Заняття фізичною культурою сприяють:

- 1) зміцненню здоров'я і підвищенню фізичних можливостей аномальної дитини;
- 2) корекції недоліків психічного і фізичного розвитку дітей;
- 3) вихованню морально-вольових якостей, підготовці до самостійного життя і суспільнокорисної праці.

Корекція фізичних недоліків допомагає виховувати в учнів такі якості, як увага, зосередженість, вміння користуватись словесною інструкцією при організації своїх дій.

У дітей також виховуються позитивні вольові якості: наполегливість, терплячість, цілеспрямованість, колективізм, правильне ставлення до вимог освітнього компоненту.

Систематичні заняття фізичними вправами впливають на:

- 1) діяльність центральної нервової системи;
- 2) на розвиток і зміцнення м'язової системи, органів кровообігу;
- 3) знімають втому головного мозку;
- 4) підвищують працездатність;
- 5) розвивають і зміцнюють опорно-руховий апарат людини (кістки набувають міцності, збільшується рухомість в суглобах, тіло стає гнучкішим);
- 6) розвивають діяльність серця і легень (становлення правильного, глибокого дихання – посилення вентиляції легень).

Завдання фізичного виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи:

1. Зміцнення здоров'я, сприяння загальній фізичній підготовці, загартування організму. Для цього потрібно:

- а) проведення фізичних вправ;
- б) правильний режим дня;
- в) здійснення гігієнічних вимог до обладнання тощо;
- г) освітлення приміщень.

2. Формування правильних навичок життєво-важливих рухів. (Має зв'язок з підготовкою учнів спеціальної та інклюзивної школи до життя і праці). Потрібно навчити:

- 1) правильно вставати, ходити, сидіти;
- 2) правильно брати і класти предмети;
- 3) правильно бігати, стрибати, грати з м'ячем.

Виробляти такі здібності, як:

- 1) швидко і точно виконувати рухи пальцями рук;
- 2) вміло взаємодіяти обома руками;
- 3) швидко перебудовувати рухи в залежності від умов.

3. Розвиток рухової можливості.

Молодший вік – розвиток спритності і швидкості рухів. Старший шкільний вік – розвиток витривалості і сили. Спритність (використовують вправи кидання і ловлі м'яча, вправи з предметами, рухові ігри). Швидкість (вправи швидкісного характеру, біг на швидкість, ігри). Сила (вправи динамічні, які потребують короткочасної силової напруги (стрибки, ігри з м'ячем).

4. Виховання інтересу і звички до заняття фізичною культурою (матеріально-спортивна база, поводитись спортивно-оздоровчі заходи). Зацікавлення дітей базується на використанні наочних і словесних методів.

5. Виховання позитивних морально-вольових якостей, проводять групові вправи, естафети, командні ігри. Особистісний успіх дитини повинен стати часткою успіху усього колективу, а успіх приносить моральне задоволення кожній дитині.

6. Корекція недоліків фізичного та мовленнєвого розвитку учнів (проводиться на уроках з усіх навчальних уроках і позаурочний час).

У процесі фізичного загартування формуються особистісні вольові якості.

Воля – здатність людини, яка виявляється в самодетермінації і саморегуляції нею своєї діяльності і різних психічних процесів. Основні функції волі:

10) вибір мотивів і цілей;

11) регуляція спонукання до дії при недостатній мотивації їх;

12) організація психічних процесів;

13) адекватна діяльність;

14) система, мобілізація психічних можливостей у ситуації подолання перешкод у процесі досягнення поставленої мети.

Вольові зусилля людей в різних ситуаціях (конфлікт мотивів) характеризуються кількістю енергії, що витрачається на виконання цілеспрямованих дій чи утримання від них.

Всі три сфери особистості – інтелектуальна, емоційна, вольова – пов'язані і становлять єдиний комплекс (Н-д: емоційний стан (психічні стани, афект, стрес) впливає на стан здоров'я, життєвий тонус – педагог створює відповідні умови). Турбота про здоров'я – основна ланка виховання.

Основні засоби фізичного виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи:

а) спеціальні заняття з фізичного виховання учнів (ритміка — в молодших класах, уроки фізичної культури — в старших класах), організація доступних для учнів позакласних спортивних заходів;

б) корекційно-лікувальна гімнастика і індивідуальна трудотерапія для дітей з грубими порушеннями моторики;

в) відповідна організація дитячого харчування в інтернаті і сім'ї;

г) правильна організація і гігієна навчальної і фізичної праці учнів з урахуванням їх індивідуальних і вікових особливостей;

д) загальний режим в сім'ї і інтернаті, забезпечення адекватного чергування: навчання, фізичної праці, відпочинку, харчування, позакласних занять тощо;

е) організація і проведення літніх оздоровчих заходів: оздоровчий табір, походи, екскурсії, спортивні заходи, участь в сільськогосподарських роботах тощо;

ж) особистісно-лікувальні заходи: використання лікувальних препаратів для стимуляції і корекції фізичного розвитку, фізіотерапія і інші спеціальні лікувальні засоби;

з) фізичне загартування.

До засобів фізичного загартування ми відносимо: природні умови (повітря, сонце, вода), особиста і загальна гігієна, фізичні вправи (гімнастика, гра, туризм).

Фізичне виховання пов'язане із формуванням естетичних почуттів і ставлень.

При проведенні профорієнтаційної роботи важливим є професійно-прикладне фізичне виховання (ППФВ), яке включає здійснення впливів на учнів у таких двох напрямках. По-перше, це сприяння різнобічному фізичному розвитку і загальному підвищенню функціональних можливостей організму учня, в тому числі можливостей у подоланні вад фізичного і мовленнєвого розвитку. По-друге, це розвиток в учнів за допомогою спеціально підібраних засобів і методів фізичного виховання тих рухових якостей і вмінь, які відіграють важливу роль у певних професіях.

Різні професії ставлять неоднакові вимоги до робітника. У зв'язку з цим професійно-прикладне фізичне виховання забезпечує диференційований корекційно-розвивальний вплив з урахуванням особливостей конкретних професій, що подають в спеціальних школах. Є види професій, які вимагають від робітника схожих якостей, які можна розвивати однаковими засобами і методами фізичного виховання. Виходячи з вищевикладеного, найпоширеніші профілі трудової підготовки в спеціальних школах можна об'єднати в такі групи:

1) перша – швейна, шевська, картонажно-палітурна справа;

2) друга група – столярна, столярно-теслярська, слюсарна справа, сільськогосподарська праця;

3) третя група – будівельна справа – мулярі, штукатурки і ін.

Розв'язання завдань професійно-прикладне фізичне виховання досягається передусім застосуванням спеціально підібраних вправ. М.О. Козленком доведено, що ефективним для першої групи професій є фізичні вправи, які розвивають спритність, швидкість, витривалість рухів кистей і пальців рук, окомір, витривалість рухів кінцівок до тривалого перебування в сидячому положенні. Для другої групи – вправи, що розвивають силу м'язів рук і плечового поясу, швидкість і точність рухів, взаємодію обох рук, витривалість до динамічних навантажень.

Для третьої групи – вправи, що розвивають функцію вестибулярного апарату, силу і точність рухів, витривалість до праці в незручних положеннях (перебування на риштуваннях).

При визначенні засобів і методів, спрямованих на підвищення рухової активності, дослідники, на чолі з М.О. Козленком, керувалися положенням про необхідність забезпечувати цілісний вплив на психомоторні функції учня спеціальної та інклюзивної школи.

Рухове завдання є фактором, що організує систему дій і визначає технологію діяльності. Його формування ґрунтується на єдності чуттєвості образів (пропріорецептивних, зорових, тактильних, слухових) і знань про рухову діяльність, відображених у поняттях. При цьому центральною ланкою усвідомленого програмування дії виступає розуміння причиново-наслідкових зв'язків між характеристиками рухів (напрямок, амплітудою, швидкістю, м'язовим зусиллям) і їх результатами. М.О. Козленко зазначав, що застосування спеціальних прийомів спонукає дітей до формулювання простих суджень і на основі цього роблять висновки. Такі судження і умовиводи є необхідною умовою розвитку у них здібностей:

1. самостійно набувати руховий досвід;
2. ефективно використовувати його для своїх дій.

Дітей з порушеннями мовлення необхідно навчати правильному раціональному підніманню вантажів, тому що їх самостійна праця на виробництві, особливо осіб чоловічої статі, пов'язана з підйомами і перенесеннями вантажів.

Є чотири групи засобів та методичних прийомів, що активізують пізнавальну діяльність учнів, сприяють вдосконаленню рухів дітей з порушеннями мовлення.

Фізичні вправи, які стимулюють розвиток в учнів довільного регулювання рухів. До таких вправ відносяться: 1) метання в ціль, 2) стрибки на точність приземлення, 3) вправи з рівноваги, 4) кидання м'яча на підлогу чи в стіну, 5) рухливі ігри, що вимагають точності рухів та інше.

Щоб правильно виконати вправи, учні повинні чітко сприймати самі рухи та їх результати, - встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між характеристиками рухів і їх результатами, і на підставі цього – вносити відповідні корективи для вдосконалення своїх дій. На основі цього відбувається розвиток вищих психічних функцій, в результаті цього здійснюється довільна побудова рухових дій.

Педагогічні засоби, методичні прийоми, що сприяють виникненню і розвитку в учнів пізнавального інтересу до фізичних вправ: 1) це досягається диференційованим добром вправ і методів з урахуванням пізнавальних і фізичних можливостей учнів, 2) дотриманням вимог посильності і привабливості вправ, 3) оптимальним темпом їх виконання. Також це створення певних: 1) ігрових ситуацій, 2) сюрпризних елементів, 3) елементів змагання для зацікавлення учнів фізичною культурою.

Методичні прийоми, що спонукають учнів сприймати власні рухи, (а саме такі їхні характеристики, як напрям, амплітуда, швидкість). Набуття досвіду сприймання, порівнювання ознак власних рухів є вихідним моментом і умовою вдосконалення довільного регулювання рухів, а отже, і підвищення рівня виконання рухових дій.

Наприклад, чергується виконання однієї вправи в повільному, середньому і швидкому темпах. Розслаблено і з м'язовим контролем, плавно і переривчасто, змінюється амплітуда і напрям рухів. При цьому увага учнів спрямовується на особливості виконання вправ. Завдяки такій варіативності виконання вправ в учнів розвивається здатність більш точно сприймати і регулювати власні рухи.

Педагогічні прийоми, що стимулюють розвитку в учнів мовленнєвих навичок, пов'язаних з руховою діяльністю. Ці прийоми орієнтовані на активізацію формування в учнів знань про рухові дії і включають засвоєння назв вправ, вихідних положень, рухів і їх характеристик, вимог правильного виконання вправ і прийомів самооцінювання рухів.

Роль фізичного виховання у навчанні, вихованні та розвитку дітей з порушеннями мовлення визначається наступними рекомендаціями:

1. Використовуйте на уроках і позакласних заняттях з дітьми всі розумні можливості для впливу на поліпшення ритму їх рухів. Наприклад:

- ✓ співвідносьте рухи всього тіла з словесними інструкціями;
- ✓ використовуйте важливі акустичні і оптичні сигнали для керування рухами всього тіла чи його частин;

- ✓ супроводжуйте виконання складних моторних комплексів поясненням.
- ✓ Досягайте, щоб учні осмислено виконували рухи. Наприклад: старайтеся, щоб діти зрозуміли зв'язок між рухами і їх тілом; здійснюйте аналіз процесу рухів, супроводжуйте його вказанням помилок, досягайте осмисленого їх виправлення.

- ✓ Враховуйте, що фізичне навантаження викликає в багатьох учнів значне підвищення м'язового тону, планомірно послабляйте цю тенденцію:

- ✓ шляхом зміни груп м'язів, які беруть участь в системі дій;
- ✓ шляхом зміни навантажень на одну і ту ж групу м'язів при виконанні дій;
- ✓ шляхом поступового підвищення тривалості навантажень.

- ✓ Проводьте вправи для корекції і розвитку рухів в процесі виконання основної дії. Забезпечуйте таким чином зв'язок діяльності з метою. Наприклад:

- використовуйте моторні дії для одержання і застосування знань з різних навчальних предметів;

- досягайте детального виконання рухів в правильній послідовності, використовуючи навчальні предмети, які потребують інтенсивних рухів (наприклад, спорт, праця і ін.);

- мотивуйте суто моторні вправи, які мають тренувальний характер.

- ✓ Використовуйте спеціальні заняття для корекції наявних порушень рухливості і постави. Наприклад:

- ✓ організуйте заняття в групах, сформованих по принципу єдності моторних порушень;

- ✓ залучайте до роботи фізіотерапевта;

- ✓ використовуйте допомогу лікаря-ортопеда.

Б) Трудове виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

Провідна роль у підготовці дітей з порушеннями мовлення до практичної суспільнокорисної діяльності належить роботі, яка пов'язана з розв'язанням завдань трудового виховання дітей.

Трудове виховання поєднує 2 групи завдань: 1) формування в учнів стійких професійно-трудова вмінь та навичок виховання культури праці і вмінь використовувати в практичній діяльності загальноосвітні знання і навички; 2) виховання учнів морально-особистісних та особистісно-вольових якостей, зокрема чесності, правдивості, працьовитості, відповідального ставлення до завдання, бережливого ставлення до суспільного майна, вміння працювати в колективі і виконувати вимоги трудової освітнього компоненту.

Головною умовою розв'язання завдань в спеціальній та інклюзивній школі є постійна взаємодія загальноосвітнього та трудового виховання.

До основних засобів трудового виховання належить:

- а) система занять з ручної праці в молодших класах;
- б) система професійно-трудового навчання в старших класах;
- в) заходи з формування у дітей навичок побутової праці та самообслуговування.

Заходи з ручної праці в молодших класах спрямовані на попередню підготовку учнів до систематичного професійно-трудового виховання; в старших класах – на обрання профілю трудової діяльності.

Під час проведення заходів з трудового виховання, гурткової роботи у дітей формують такі трудові навички, як:

- а) робота з простим матеріалом (ніж, ножиці, лінійка, молоток);
- б) формування у дітей навичок організації власної діяльності;
- в) розвиток працелюбності, бережливого ставлення до результату власної праці, до інструментів.

У процесі трудового виховання у дітей формуються всі психічні процеси (мислення, увага, пам'ять), активізується їх мовлення, наприклад, працюючи з небезпечним матеріалом, учні активізують свою увагу, запам'ятовують основні правила роботи з ним, запам'ятовують етапи словесної мовленнєвої інструкції.

Праці, як і будь-якому виду творчої діяльності, потрібно вчитись. Успіх в навчанні залежить від ступеня складності знань, вмінь і навичок, які складають зміст діяльності, від методів і прийомів навчання і від індивідуальних якостей учня, або інакше від психофізичних здібностей дитини.

Не слід розпочинати трудове виховання, доки не виникне в учня певний рівень фізичного та мовленнєвого розвитку. З іншого боку, встановлено що самий зміст навчально-виховної діяльності, якщо він знаходиться в зоні найближчого розвитку дитини, сприяє прискоренню розвитку його психофізичних здібностей.

Включення учнів спеціальної та інклюзивної школи процес в праці складає сприятливі умови для корекції і розвитку психофізичних недоліків. Трудова діяльність включає в себе не тільки сенсомоторні реакції, але й знаряддеві операції та багаторазові продуктивні дії за допомогою яких суб'єкт не тільки адаптується до умов праці, але й доцільно змінює їх, створює об'єкти.

При правильній організації праці створюється можливість, завдяки корекції, виправляти недоліки мовлення у дітей з порушеннями мовлення, діти практично розвивають словесно-логічне мислення, а також мисленнєві операції: порівняння, аналізу, синтезу, класифікації, узагальнення і відтворення.

При виготовленні необхідного виробу учень залучається до порівняння одних об'єктів з іншими за їх фактурою, формою, розміром, матеріалом, із якого вони зроблені (метал, дерево, папір, тканина) і їх якістю, до порівняння свого виробу зі зразком.

У спеціальній та інклюзивній школі праця широко використовується у корекційній роботі для подолання труднощів оволодіння розумовими діями та операціями в організації своєї практичної діяльності та її регуляції. Для цього учнів орієнтують в завданні, вчать планувати свої дії в пам'яті, виробляти навички самоконтролю і навички усно пояснити шляхи виконання завдання.

У корекції значна увага приділяється таким моментам, як:

- 1) донесення до учнів мети майбутньої роботи;
- 2) надання допомоги у прийнятті рішення, його виконання;
- 3) прийняття рішення дітьми.

Трудова діяльність впливає і на фізичний розвиток учнів спеціальної та інклюзивної школи. Вона виправляє недоліки моторики, постави, фізичні якості, такі, як спритність, швидкість, координація рухів.

Правильна організація праці дітей сприяє їх загальному фізичному розвитку, а також впливає на моральні якості особистості.

Не зважаючи на велику корекційно-розвильну можливість праці, включення в трудову діяльність учнів з учнів з порушеннями мовлення сприяє самостійному виправленню недоліків їх розвитку.

У тих випадках, коли праця використовується як засіб обрання, отримання професії, вона розсіює свою виховну силу.

Провідна роль при підготовці дітей з порушеннями мовлення до практичної діяльності, до соціальної адаптації і реабілітації належить трудовому вихованню.

Завдання трудового виховання:

- формування у учнів стійких професійних вмінь і навичок, виховання культури праці і вмінь використовувати загальноосвітні знання і навички у практичній діяльності;

- виховання в учнів особистісних якостей таких, як працьовитість, відповідальне ставлення до суспільного майна, вміння працювати у колективі і виконувати його вимоги до трудової діяльності.

Зміст трудового виховання включає в себе усю навчально-виховну роботу школи. Трудове навчання, разом з трудовим вихованням, є основою морального, розумового, фізичного та естетичного розвитку. Основою всієї системи трудового виховання є суспільно-корисна праця учнів під якою розуміється посиljena спрямована трудова діяльність на загальну користь.

Види суспільно-корисної праці:

- праця на природі; її результати задовольняють потреби інших членів колективу. (Наприклад, робота на пришкільній ділянці, збирання сільськогосподарської продукції, допомога на заводі та ін.);

- виробнича праця;

- суспільно-значуща праця;

- побутова праця;

- спільна колективна праця.

Трудова діяльність учнів пов'язана з виробництвом матеріальних цінностей, суспільною потребою як в умовах школи (в навчальних майстернях, на пришкільній ділянці), так і в сфері виробництва (в колгоспі, на фермі).

Виробнича праця - це праця в школі, на виробництві, в місцях індивідуального або колективного користування.

Виробнича праця - це виробництво товарної продукції, виготовлення потрібного для забезпечення потреб суспільства.

У процесі корекції враховуються вікові та психофізіологічні особливості учнів, виділяють операції в залежності від складності, розподіляють працю серед учнів класу.

У співпраці існують міжколективні та внутріколективні зв'язки. Прості форми кооперації виникають на основі побутової праці. Наприклад, бригади підтримки порядку в школі (в нею входять діти різних вікових груп) Самообслуговування і господарсько - побутова праця - найбільш доступний вид праці. З них починається виховування у дитини працьовитості, залучення її до всіх видів трудової діяльності.

Етапи самообслуговування:

- а) привчання дітей до трудових завдань з самообслуговування (в молодших класах);

- б) розширення видів праці, тобто обслуговування не тільки себе, але й молодших учнів.

При організації навчальної праці важливо навчити дітей працювати усвідомлено. Для цього дають учням різноманітні завдання.

Сама проста - це сільськогосподарська праця, яка виконується механічно, без мислинневої діяльності. Суспільнокорисна та продуктивна праця більш важлива за своїм впливом на учня. Є різноманітні форми продуктивної праці:

- 1)гуртова праця;

- 2)організація трудових бригад;

- 3) шефство старших учнів над молодшими;
- 4) різна суспільнокорисна праця учнів ;
- 5) масові трудові заходи (н-д, свято праці , день праці).
- 6) змагання за професією тощо.

У колективних та масових формах праці, особливо в свято праці, проходить емоційне узагальнення учнями позитивного досвіду, формування досвіду моральних почуттів. Крім цього, корекційне значення колективних свят виявляється у виправленні в дітей емоційної стабільності, сконцентрованості уваги, покращенні пам'яті, розвитку волі, та покращенні мовлення.

Система трудового виховання включає відповідні етапи:

1) Система занять ручної праці в молодших класах (1-3 кл) спрямована на формування любові дитини до праці.

2) Система професійно-трудового навчання, яке розпочинається з 4 класі, спрямована на формування у дітей уявлень про професії, привчання до цілеспрямованої праці, виховування працелюбності, сумлінності, посидючості, вміння довести справу до кінця та інше.

3) Система занять у старших класах спрямована на оволодіння доступними професіями. У праці здійснюються особистісні і колективні задуми, іде розвиток особистості, відбувається становлення характеру, формування емоційно-вольової сфери. Особистість виховується через формування у неї відповідних навичок.

4) Система заходів з виховання у дітей навичок господарсько- побутової праці, самообслуговування (в сім'ї, інтернаті).

5) Система заходів спрямованих на розвиток навичок особистої гігієни, слідкування за чистотою приміщення тощо.

Форми організації роботи з трудового виховання представлені як:

- індивідуальна;
- індивідуально-групова;
- колективна форма організації діяльності;
- індивідуальні доручення в молодших класах.

У молодших класах спеціальної та інклюзивної школи дитячий колектив взагалі не сформований, тому педагог керує ним і дає доручення дітям.

За допомогою суспільно-корисної праці будуються взаємини між членами групи, складається колектив. Діти звітуються перед вчителем за виконання доручень.

Форми організації дитячих трудових колективів визначають як:

- 7) навчально-трудова група;
- 8) чергова виховна група;
- 9) трудові бригади з різним рівнем виконання завдань;
- 10) технічні гуртки.

Трудові об'єднання бувають:

- з тимчасовим об'єднанням дітей для виконання трудової діяльності;
- з постійним об'єднанням дітей.

Якщо дитячий колектив різновіковий, то це сприяє наслідуванню у вихованні (від старших до молодших).

При організації роботи бригади виділяють такі етапи:

- засвоєння завдань кожним її членом (орієнтування у плані інструктажу, навчання прийомам роботи);
- визначення форм організації праці;
- розподіл завдань і розташування членів бригади за робочими місцями;
- інструктування на робочих місцях, іноді це роблять обізнані учні;
- забезпечення внутрішньобригадних зв'язків (взаємний контроль, надання допомоги, внесення уточнень в хід роботи);

- забезпечення зовнішніх зв'язків бригади (отримання інструменту, інвентарю, матеріалу, здача готової продукції);
- поточний контроль, поопераційний (його здійснюють самі учні групи);
- підсумковий контроль (здійснює колектив кількісно підбиває результати діяльності, слідкує за якістю виробів).

Засоби трудового виховання:

- навчальна діяльність в майстернях школи;
- виробнича практика;
- різні види і форми суспільно корисної і виробничої праці в поза урочний час;
- заняття технічних гуртків;
- закріплення трудових доручень за класами;
- свята, змагання, зустрічі, екскурсії.

Щоб сформувати вміння дітей з порушеннями мовлення працювати в трудовому колективі, потрібно визначити соціальні форми поведінки в праці:

- 1) суспільні мотиви і потреби;
- 2) позитивне ставлення до праці;
- 3) управління, планування і регуляції процесу виконання трудових завдань.

Суспільна праця – це особливий тип соціальної кооперації у трудовому процесі, який розвивається на основі виробничих відносин.

Ділові виробничі відносини – це основа вміння працювати у колективі.

Змагання можна організовувати в спеціальній та інклюзивній школі, хоча й важко, тому що у дітей різні відхилення психофізичного розвитку, які по-різному компенсуються. Оцінювати роботу дітей без врахування вікових, індивідуальних і типологічних особливостей учнів неможна. Змагання розвивають такі особистісні якості, як працелюбність, акуратність, взаємну допомогу, колективізм, дружбу, товаришування тощо.

Основою оцінювання змагань виступають такі критерії, як:

- гласність,
- порівняння результатів діяльності,
- повторення практичного досвіду.

Вимоги до змагань:

- не допускати браку у роботі, здавати вироби вчасно;
- добрий стан обладнання, на якому працюють діти;
- відповідальне виконання суспільних доручень, які пов'язані з працею у майстерні;
- дотримання правил техніки безпеки;
- не порушування трудової поведінки;
- індивідуальний підхід до праці дітей (оцінка дітей за їх можливостями).

Підсумки змагань можна підводити раз на місяць.

4 Моральне та музично-естетичне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

А) Моральне виховання учнів з порушеннями мовлення

Моральне виховання залежить від моралі – однієї з форм суспільної свідомості, сукупності загальноприйнятих норм, принципів і правил, що регулюють поведінку людей.

Етика (з грец. *ethos, ethika*) – філ. наука, об'єктом якої є мораль, поняття «доброта», розв'язує моральні проблеми у теоретичному плані.

Етика поділяється на 3 складові моральності: інстинкт спілкування і взаємної допомоги (спілкування між людьми); почуття справедливості (вплив власних вчинків на суспільство, ототожнення власних почуттів з почуттями інших); самопожертва (віддача своїх сил на користь інших). Мораль регулює взаємини людей.

Норми моральності – вимоги суспільства до поведінки людей в певних ситуаціях, що часто повторюються.

Моральні цінності – одна із форм виявлення морального ставлення до суспільства: моральне значення, гідність особистості, її вчинків; моральні норми, принципи, ідеали, поняття про добро і зло, справедливість, щастя).

Моральний ідеал – поняття, в якому виражаються вимоги суспільства до людей у вигляді конкретного образу досконалої особистості, що втілює кращі моральні якості, схвалені суспільними уявленнями про взірець поведінки і стосунки між людьми, які стають стимулом і ціллю морального розвитку суспільства і особистості. Норми поведінки формуються на основі суспільного ідеалу, який є носієм ідеальних норм і правил людського співжиття. Ідеал – орієнтир моральних якостей особистості. Засоби морального впливу: традиції, звичаї, афоризми, приказки, прислів'я, бесіди, казки, вправи, суспільнокорисна праця, ігри тощо.

Моральні принципи – форма моральної свідомості, в якій моральні вимоги виражаються найбільш узагальнено у вимогах (розуміють зміст моральності). Норми моральності підтримуються громадською думкою, прикладом, звичкою.

Моральне виховання – вивчення теоретичних основ моралі, формування в них моральних уявлень і понять, організація досвіду їхньої моральної поведінки і діяльності, які відповідають вимогам моралі нашого суспільства.

Процес морального виховання поєднує: інтелектуальний розвиток особистості; формування вольових якостей і морально-емоційних.

Вищевказане становить духовну сферу особистості. В процесі цього формується моральний досвід. Система морального виховання показана на схемі 2.2.

Система морального виховання

Схема 2.2.

Головна спрямованість морального виховання – це формування моральності, вихованості особистості.

Вирішальне значення в формуванні характеру і моральних якостей відіграють умови виховання; умови життя; спілкування; діяльність людини; міжособистісні стосунки.

Завдання морального виховання:

1) Цілеспрямоване формування моральної свідомості – це складний процес, який починається із засвоєння елементарних етичних уявлень і іде шляхом формування цілісної системи поглядів, в основі якої є переконання людини. Процес формування моральних переконань передбачає подачу знань, вмінь і навичок, формування у дітей навичок правильно оцінювати явища навколишньої дійсності, усвідомлення етичних норм, свідоме їх засвоєння в практичній діяльності.

2) Формування емоційної сфери учня, а саме розвиток позитивної спрямованості морального виховання.

3) Вироблення навичок і звичок моральної поведінки. Розвиток дієвого характеру моральної вихованості. При ідеальному вихованні моральна свідомість і моральна поведінка повинні співпадати, тобто вчинки дітей повинні знаходитись в певній гармонії з поглядами і переконаннями.

Методи та прийоми морального виховання:

- 4) вправи;
- 5) рольові ігри;
- 6) суспільнокорисна праця;
- 7) бесіди, розповіді на морально-етичну тематику;
- 8) етичні заняття;
- 9) вирішення та аналіз моральної ситуації.

У молодших класах формують правильні форми поведінки, позитивні якості характеру і волі дитини, терпіння, наполегливість, самостійність. Діти з порушеннями мовлення не завжди можуть самостійно здійснити вибір професії, тому вчитель і лікар встановлюють можливий профіль індивідуальної трудової діяльності учня. Для цього вибору проводиться: а) робота в майстернях, б) робота в сільському господарстві, в) робота на пришкільній ділянці, у підсобному приміщенні.

Засоби морального виховання в спеціальній та інклюзивній школі: це конкретні види діяльності дітей і ті умови, в яких орієнтується діяльність учнів. Засоби виховання ми вже розглядали відповідного до кожного завдання виховання (засоби фізичного виховання, естетичне виховання тощо). А зараз зазначимо основні засоби (прийоми) виховання, які застосовуються в допоміжній школі.

- 1) учбові заняття;
- 2) спільно корисна праця;
- 3) позакласні і позашкільні заходи;
- 4) робота дитячих організацій;
- 5) режим школи, інтернату і режим життя дитини в сім'ї;
- 6) особистий приклад батьків, вчителів і вихователів.

Джерела методики виховання:

1. історичний досвід школи;
2. передовий досвід сучасних вітчизняних і зарубіжних шкіл;
3. теоретичні праці відомих педагогів, психологів;
4. спеціально організовані педагогічні експерименти;
5. наукові педагогічні праці методичного характеру.

Педагогічною системою (за О. Вержиховською) передбачено чотири етапи формування моральних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту, якими охоплюються становлення найважливіших компонентів морального розвитку (змістового,

емоційного, поведінкового) і, відповідно, засвоєння знань про норми моралі, формування до них позитивного ставлення, засвоєння досвіду моральної поведінки.

При цьому слід зазначити, що побудована таким чином корекційно-виховна робота відповідає загальній суті та структурі становлення моральних якостей і передбачає, в основному, фронтальну форму роботи. Але, враховуючи наявність у дітей різних рівнів та особливостей прояву сформованості складових моральних якостей передбачається проведення також групової та індивідуальної форм роботи. Особливе місце в такій роботі відводилося наданню дозованої індивідуальної допомоги.

1 етап формування моральних якостей спрямовується на зацікавлення дітей моральною категорією, вироблення позитивного ставлення до неї, розкриття її змісту відповідно до основних характеристик моральної якості, тобто складових знань про неї.

Метою етапу є засвоєння учнями знань про норми моралі за показниками повноти, адекватності й усвідомленості, становлення у них позитивного ставлення до норм моралі.

Для розв'язання завдань першого етапу застосовуються заняття, зміст і кількість яких щодо засвоєння кожної моральної норми визначався змістом і переліком характеристик відповідної якості. Тобто, якщо сутність доброти розкриває п'ять її характеристик, то проводилося 5 занять. Відповідно, визначалась і тематика кожного заняття. Протокол до проведених занять.

№ запитання	Відповідь дітей	Додаткові запитання	Допомога експериментатора	Відповіді дитини після допомоги	Емоційне ставлення дитини	Протоколи до проведення занять, її поведінка
1	2	3	4	5	6	7

Для кожного заняття передбачено матеріали: текст морального оповідання (розповіді, повідомлення, описи ситуацій, факти тощо); письмова інструкція до вправи, олівці, картки (чисті), зошити, заохочувальні призи до гри (емблеми у вигляді кола, сердечка, трикутника, квадрата тощо із написом моральної категорії).

Кожне заняття на I етапі формування моральної якості складається із вступної, основної і заключної частин.

Вступна частина заняття розрахована на 5-10 хвилин і включає бесіду вчителя, яка допомагає переключити дітей на виховну діяльність. У зв'язку з цим використовуються запитання на активізацію знань дітей про характеристику моральних якостей (наприклад: Що означає бути чесним? Чи говорите ви завжди правду?). При цьому необхідно використовувати ігрові моменти, що сприяють підвищенню зацікавленості дітей, зосередженню на подальшій діяльності (наприклад, зачитування листа учням: "До нас у школу прийшов лист від Сашка...»). У вступній частині заняття проводиться і словникова робота, що сприяє роз'ясненню моральних термінів.

Мета цієї частини заняття полягає у тому, щоб активізувати та узагальнити знання дітей про моральну категорію, викликати зацікавлене ставлення до неї та відповідної моральної діяльності.

Мета **основної частини заняття** (найбільш тривалої, 25-30хв.) пояснити дітям зміст моральної категорії, викликати емоційне переживання та відповідне ставлення до фактів і явищ, які розглядаються і обговорюються на занятті. Тут використовуються методичні прийоми: читання оповідання, аналіз його змісту за запитаннями, різноманітні ігри, складання пам'яток. При цьому ми виходили з того, що робота з оповіданнями морально-етичної тематики у допоміжній школі відрізняється від аналогічної в масовій (тривалість такої роботи, зміст творів, методика і послідовність обговорення тексту тощо), оскільки зумовлена особливостями інтелектуального розвитку школярів: сприймання ними літературного тексту супроводжується труднощами логічного аналізу матеріалу, засвоєння змісту прочитаного, розуміння мотивації та характеру вчинків дійових осіб.

У зв'язку з цим учнямнеобхідно надавати допомогу у вигляді повторного зачитування оповідання; аналізу подій, описаних в оповіданні, переказу оповідання дітьми з більшими можливостями.

Основною складовою заняття-бесіди є запитання, основними вимогами до яких є наступні:

1. Запитання мають бути конкретними та визначеними за змістом, зрозумілими дитині (Що запитусе педагог? Що треба відповісти?).

2. Слід уникати альтернативних запитань, які ведуть до простого ствердження «так» чи «ні», оскільки в них вже містяться певні варіанти відповідей і діти, не осмислюючи суті запитання, намагаються вгадати відповідь.

3. Запитання не мають бути подвійними (потрійними), вони спричинять неглибокі та непослідовні відповіді, дитина відповідає про «все відразу», або про те, що привернуло її увагу більшою мірою.

4. Запитання мають включати відомі терміни, або ті, які використовувалися в словниковій роботі.

5. Окрім основних мають використовуватися додаткові запитання, що виконують функцію коригування відповіді, її уточнення і доповнення.

6. Запитання має ставитися до усієї групи дітей, а для відповіді викликається один учень, що зосереджує увагу дітей на поставленому запитанні.

7. У формуванні запитань для конкретної дитини необхідно здійснювати до неї індивідуальний підхід, враховуючи рівень підготовки і розвитку.

Послідовність запитань у роботі визначалася за схемою, запропонованою О. Богуш та О. Смольською, а зміст запитань адаптувався до можливостей учнів з порушеннями інтелекту молодших класів:

- запитання, що спрямовані на аналіз та оцінку дійових осіб оповідання, з'ясування мотивів їх вчинків;

- запитання, що спрямовані на розуміння основної ідеї твору (про що розповідається в оповіданні);

- одне запитання, що передбачає з'ясування ставлення до героя твору (Хто з героїв твору сподобався? Чому? Хто не сподобався?);

- одне-два запитання, які спрямовані на виявлення оцінки вчинків та поведінки дійової особи, обґрунтування цієї поведінки (Чи правильно вчинила Оля? Як можливо назвати вчинок Олі? Чому?);

- одне запитання для з'ясування причини і мотиву поведінки окремого героя (Чому він повів себе так? Чому Сашко так вчинив?);

- одне запитання для встановлення зв'язку між змістом прочитаного твору (оповідання, бесіди) і наявним досвідом дітей (Хто із вас чесний? Хто завжди говорить правду?);

- одне запитання, що допоможе узагальнити моральні знання про норми (Що таке чесність? Що означає бути добрим?);

- одне запитання, яке допоможе усвідомити значущість дотримання норм і правил поведінки (Чому завжди потрібно поважати близьких? Чому слід бути добрим?);

- одне запитання, що з'ясовує розуміння стосунків між людьми (Як люди ставляться до тих, хто не поважає своїх батьків?);

- одне-два запитання на активізацію і розуміння емоційної сфери особи, її психологічного стану (Чи соромився Василько свого вчинку? Чому Миколка розізлився на хлопців?).

Допомога вихователя в процесі аналізу тексту за допомогою запитань полягає у їх повторі, постановці додаткових запитань, їх аналізі.

У ході основної частини заняття необхідно використовувати дидактичні ігри-вправи на добір і знаходження правильних слів, закінчення речень щодо моральних категорій, усне складання приміток до них. При цьому застосовувались різні засоби

заохочення (наприклад, “Давайте пограємо в гру “Закінчи речення». Я вам буду зачитувати речення, а ви повинні закінчити його. Хто правильно закінчить речення, той отримає приз», або “Сьогодні вранці до нас завітала у гості вихователька дитячого садка і попросила скласти дітям пам’ятку про те, як потрібно ставитись до навколишніх. Я розпочала складати її, але щось у мене не виходить. Давайте разом подумаємо і доповнимо складені мною речення, а потім це подаруємо діткам у дитячий садочок. Добре?»). Така гра передбачала:

5. зацікавлення дітей грою;
6. пояснення дітям умов гри;
7. виконання ігрових вправ, дій;
8. підведення підсумків гри.

Заключна частина заняття передбачає формулювання морального правила. Мета цієї частини заняття полягає у підведенні учнів до узагальненого морального поняття, виведення моральної позиції, правила моральної поведінки. Ми виходили з того, що для молодших школярів з порушеннями інтелекту воно має бути конкретним, стислим, зрозумілим. Правило формулюється з опорою на наочність (запис на дошці, плакаті тощо). Після цього виду роботи пропонуються практичні вправи:

- 3) Повторення правила моральної поведінки вголос (декілька разів).
- 4) Виконання конкретної вправи на закріплення певної моральної категорії (наприклад, вправа “Я чесний», “Я добрий» тощо):
 - а) запис морального правила на картки (колір запису за вибором дитини);
 - б) наклеювання карток у зошит “Правила поведінки»;
 - в) пропозиція дитині щодо повторення правил поведінки вдома (домашнє завдання).

Формування моральних якостей в учнів молодших класів на 1 етапі передбачало проведення п’яти занять для кожної.

Наведемо приклад. Системи занять з формування моральної якості “чесність» (“доброта, чуйність»- див.дод. Є.)

Заняття №1

Тема: “Будь щирим та відвертим»

Мета: дати дітям уявлення про щирість та відвертість, розкрити зміст цих понять, підвести до розуміння складових сутності категорії “чесність» як прояву щирості та відвертості, зацікавити відповідною моральною діяльністю, навчити розповідати про визначену характеристику чесності, наводячи життєві приклади.

Матеріали та обладнання: текст оповідання “Відвертість Петрика», письмова інструкція до вправ “Я чесний (а)», до гри “Закінчи речення», “Правила поведінки», олівці, картки, зошити, заохочувальні призи до гри у вигляді сонечка, плакат “Словникова робота».

Хід заняття

I. Вступна частина.

1. Підготовча бесіда вчителя:

- 11) Що означає бути чесним?
- 12) Що означає бути щирим (відвертим)? (Робити все людям, не чекаючи від них подарунків, чогось навзаєм; відверто говорити те, що думаєш, не бути підлабузником).

2. Словникова робота: (зчитування кращими учнями або вчителем слів). Щира та людина, яка робить все для того, щоб допомогти іншим і не потребує нічого навзаєм. Відверта та людина, яка говорить те, що думає, чесно.

- Бесіда за запитаннями:
 - Хто в класі щирий? Чому?
 - Хто в класі відвертий? Чому?
- Основна частина.

1. Читання оповідання “Щирий Федько»:

“На уроці математики вчителька запитала у Юрка домашнє завдання. Але він його не виконав і отримав незадовільну оцінку. В той час сусід по парті Федько підготувався до уроку і все знав. Закінчився урок, але Юрко залишився сидіти за партою, він дуже хвилювався і йому було соромно за себе. Побачивши це, Федько заспокоїв Юрка:

- Не хвилюйся, ось вивчиш і на наступному уроці отримаєш п’ятірку.
- Ні, - каже Юрко, - я не вмію розв’язувати задачі.
- Так би одразу й сказав. Хочеш, я допоможу тобі і поясню домашнє завдання.

З цього часу Федько постійно допомагав Юркові, а той почав краще вчитися.»

2. Аналіз оповідання за запитаннями:

1. Про кого розповідається в оповіданні?
2. Що сталося на уроці?
3. Як повів себе Федько?
4. Як назвати вчинок Федька? Чому?
5. Чому Федько так повів себе?
6. Хто з вас в класі щирий, відвертий?
7. Що означає бути щирим, відвертим?
8. Чому потрібно завжди бути щирим з іншими?
9. Як люди ставляться до тих, хто нещирий?
10. Чому Федько заспокоїв Юрка? Який він?

3. Гра “Закінчи речення».

Інструкція: “Я вам буду зачитувати речення, а ви повинні закінчити його. За кожен правильну відповідь ви отримаєте приз.»

1. Бути чесним означає бути відвертим і ... (щирим).
2. Людина, яка допомагає іншим, щира і ... (відверта).
3. Людина, яка говорить те, що думає, чесна і ... (відверта).
4. Якщо людина допомагає іншим за подарунки, то вона не... (щира).

✓ Заключна частина

10) Зачитування морального правила дітям.

“Бути чесним означає бути щирим та відвертим з іншими».

3. Вправа “Я чесний (а)».

Інструкція:

1. Запиши правило моралі на картки тим кольором, який тобі подобається.
2. Наклей його в зошит “Правила поведінки».
3. Повтори правила моралі декілька разів уголос перед сном.

Заняття №2

Тема: “Завжди говори правду».

Мета: дати дітям уявлення про чесність як прояв правдивості; пояснення нечесності та неправди, зацікавити відповідною моральною діяльністю, навчити розповідати про визначену характеристику чесності, наводячи життєві приклади.

Матеріали та обладнання: текст оповідання “Мій тато», словесна інструкція до вправ “Я чесний (а)» та до гри “Вгадай слово», зошит “Правила поведінки, честі», картки, клей, заохочувальні призи до гри .

Хід заняття

I. Вступна частина.

1. Підготовча бесіда вчителя:

- Чи говорите ви завжди правду вчительці?
- Навіщо потрібно говорити правду?

– Основна частина

1. Читання оповідання “Мій батько»:

“Батько й мати поїхали з дому, а Данилко, залишившись за господаря, не пішов до школи. Раптом телефонний дзвінок... Данилко впізнав по голосу свою вчительку:

- Чому сьогодні Данилко не прийшов до школи?
- Тому, що він захворів (швиденько і грубим голосом сказав Данилко).
- А хто це розмовляє зі мною?
- Мій тато...»

2. Аналіз оповідання за запитаннями:

1. Про кого розповідається в оповіданні?
2. Чому Данилко залишився вдома?
3. Що Данилко сказав вчительці?
4. Як назвати вчинок Данилка?
5. Чому він так повів себе?
6. Хто з вас правдивий?
7. Чому потрібно завжди говорити правду?
8. Як люди ставляться до тих, хто не говорить правду?
9. Чи соромився Данилко свого вчинку?

3. Наведення власних прикладів дітьми.

- А як ви поводите себе в школі, вдома?
- Чи говорите ви завжди правду?
- Наведіть власні приклади з цього приводу.

– Гра «Підбери слово». Інструкція: «Я вам буду зачитувати речення, а ви повинні дібрати потрібне слово. Хто підбере правильно, отримає приз».

- Діти повинні завжди говорити... (правду).
- Люди насміхаються над тими, хто... (обманює).
- Вчитель вчить ніколи не... (обманювати).
- Людину, яка говорить неправду, називають... (брехуном).
- Чесна людина завжди говорить ... (правду).

1. Заключна частина.

1. Виведення морального правила.

«Чесна людина завжди говорить правду».

2. Вправа «Я чесний (а)». Інструкція:

1. Запиши правило моралі на картки тим кольором, який тобі подобається.
2. Наклей його в зошит «Правила моралі».
3. Повтори правило моралі декілька разів перед сном.

Заняття №3

Тема: «Добровільно зізнавайся в своїх вчинках».

Мета: дати дітям уявлення про чесність як добровільне зізнання у своїх вчинках; навчити розповідати про визначену характеристику чесності, наводити приклади, зацікавити відповідною моральною діяльністю.

Матеріали та обладнання: текст оповідання «Зламани дверцята», словесна інструкція до вправи «Я чесний (а)», до гри «Відповідь Сашка», чисті картки, клей, заохочувальні призи у вигляді емблеми «Я кажу правду», зошит «Правила поведінки».

Хід заняття

7) Вступна частина

Передмова вчителя:

«До нас у школу прийшов лист від Сашка, у якому він просить допомогти йому у важкій ситуації. Ну що, допоможемо йому? Але для цього слід прочитати листа і дізнатися, що сталося. Будемо читати листа?»

II. Основна частина

1. Зачитування листа дітям:

«Одного разу до мене в гості прийшли друзі. Я посадив їх за стіл, нагодував. А потім ми почали гратися. Хлопчики витягли із шафи усі мої іграшки і почали гасати по дому. Грались ми довго. Нам набридло гратися іграшками і ми вирішили організувати гру

«Собаки». Ми були собаками, гавкали, штовхалися, залізли під стіл, під ліжко. Ось Ігор заліз у шафу і сперся на дверцята. Дверцята не витримали і розламалися. Коли приїхали батьки, то запитали про зламані дверцята. Я їм нічого не відповідав, а потім сказав:

- Не знаю, може бабуся поламала.
Тепер мені дуже соромно. Що мені робити?»

2. Обговорення листа за запитаннями:

- Про що розповідає Сашко в листі?
- Що вчинили хлопці?
- Як повів себе Сашко?
- Чи сподобалась вам відповідь Сашка?
- Як назвати вчинок Сашка? Чому?
- Чому він так повів себе?
- Хто з вас обманює батьків?
- Що означає бути чесним?
- Як люди ставляться до тих, хто говорить неправду?
- Чому Сашкові соромно?

3. Гра «Відповідь Сашка».

• Давайте продумаємо і сформулюємо те, що треба сказати Сашкові, а потім я від усього класу напишу йому листа.

- Що ми можемо порадити Сашкові?
- Я від вашого імені напишу Сашкові такого листа: «Любий Сашко. Обов'язково розкажи правду батькам і ти будеш почувати себе чесною людиною».

– Заключна частина

1. Зачитування учням морального правила.

Моральне правило: «Чесна людина – це та людина, яка завжди говорить правду».

2. Вправа «Я чесний (а)». Інструкція:

1. Запиши правило моралі на картки тим кольором, який тобі подобається.
2. Наклей його в зошит «Правила поведінки».
3. Повтори правило моралі декілька разів уголос перед сном.

Заняття №4

Тема: «Дав слово – дотримуй його».

Мета: дати дітям уявлення про чесність як виконання даних обіцянок; зацікавити дітей відповідною моральною діяльністю, навчити розповідати про визначену характеристику чесності, наводити приклади.

Матеріали та обладнання: текст оповідання «Слово і діло», словесна інструкція до вправи «Я чесний (а)», і до пам'ятки «Дав слово – дотримуй його», чисті картки, клей, заохочувальні призи у вигляді квіточки, зошит «Правила поведінки».

Хід заняття

4) Вступна частина

1. Підготовчий етап:

- Яка людина називається чесною?
- Якщо вам пообіцяли принести книжку і не принесли її, як ви назвете цю людину? Чому?

II. Основна частина

1. Читання оповідання «Слово і діло»:

«Зранку задзвонив телефон. Піднявши слухавку, мати покликала Данилка:

- Данилко, іди, до тебе дзвонить Сашко.
- Що хотів Сашко, - запитала мати після розмови.
- Він хотів, щоб я приніс йому свою машинку, а він дасть мені погратися своєю.

Данилко взяв машинку у школу, але Сашко своєї іграшки не приніс.

5) Дай мені погратися машинкою, - попросив Сашко, - я забув свою взяти, але

завтра обов'язково принесу.

Пройшло декілька днів, але Сашко не приносив своєї машинки. Награвшись Данилковою іграшкою, Сашко сказав:

12. У тебе машинка погано їздить, забери її.

Данилко дуже образився і забрав іграшку додому.

2. Аналіз оповідання за запитаннями:

- Про кого розповідається в оповіданні?
- Що зробив Данилко?
- Як повів себе Сашко?
- Хто з хлопчиків вам сподобався? Чому?
- Чому Сашко так вчинив?
- Як ви ставитесь до тих дітей, які не дотримують свого слова?
- Чому слід дотримуватися свого слова?
- Як люди ставляться до таких, як Сашко?
- А ви дотримуете свого слова?

3. Складання пам'ятки. Інструкція:

“Сьогодні ми складемо пам'ятку “Дав слово – дотримуй його» для малюків, щоб вони могли правильно поводити себе в дитячому садку. Я буду зачитувати правила поведінки, а ви допомагайте закінчувати речення».

Пам'ятка “Дав слово – дотримуй його».

1. Перш ніж обіцяти, давати слово, подумай (Що?)... (Чи зможеш його виконати).
2. Якщо дав слово, то треба... (Що?)... (додержувати його).
3. Якщо ти обіцяв комусь принести зошит, книжку, іграшку, то обов'язково (Що?)... (принеси її, виконай обіцянку).
4. Якщо у тебе щось трапилось і ти не можеш виконати обіцянку, то обов'язково треба (Що?)... (повідомити товариша).

III. Заключна частина

1. Підведення підсумків заняття.

- Яка людина є чесною?

2. Моральне правило: “Чесна людина завжди виконує обіцянки».

3. Вправа “Я чесний (а)». Інструкція:

1. Запиши правило моралі на картки тим кольором, який тобі подобається.
2. Наклей його в зошит “Правила поведінки».
3. Повтори правило моралі декілька разів уголос перед сном.

Заняття №5

Тема: “Чужі речі».

Мета: дати дітям уявлення про чесність як повагу до власного і чужого майна; підвести дітей до усвідомлення і розмежування понять “власні речі « та “чужі речі»; зацікавити відповідною моральною діяльністю, навчити розповідати про визначену характеристику чесності, наводити приклади.

Матеріали та обладнання: текст оповідання “Миколчина шапка», словесна інструкція до вправи “Я чесний (а)», до гри “Закінчи речення», чисті картки, клей, заохочувальні призи у вигляді ручки, зошит “Правила поведінки».

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Підготовча бесіда:

- Як ви ставитесь до власних речей?
- Чи пам'ятаєте ви чужі речі?
- Коли хтось без дозволу бере ваші речі, то як ви реагуєте на це?

1. Основна частина

1. Читання оповідання “Миколчина шапка»:

“На перерві Сашко, Юрко та Миколка вирішили відпочити. Спочатку вони бігали по коридору, потім почали бешкетувати.

4. Давайте візьмемо у дівчаток ручки і переміняємо їх,- зрадив Сашко.

5. А може цього не слід робити, бо потім буде сварити вчителька.- зауважив Юрко.

6. Ти що, злякався? - засміявся Миколка і побіг міняти ручки дівчаткам. Помінявши ручки хлопці вирішили розкидати речі дітей і дійшли до одягу.

Раптом Сашко взяв якусь шапку і почав підкидати її вгору, Юрко приєднався і крикнув:

1. Миколко, йдемо грати в футбол.

Але Миколка розізлився на хлопців і крикнув:

1. Ви що, це ж моя шапка, що немає інших...»

2. Аналіз оповідання за запитаннями:

1) Про кого розповідається в оповіданні?

2) Що зробили хлопчики?

3) Хто вам сподобався? Чому?

4) Як назвати вчинок хлопчиків (Миколки, Сашка, Юрка)? Чому?

5) Чому вони так поводитися?

6) А як ви ставитесь до чужого майна?

7) Що означає поважати чуже майно?

8) Чому потрібно поважати чуже майно?

9) Як люди ставляться до тих, хто нечесний, не поважає інших?

10) Чому Миколка розізлився на хлопців?

3. Гра “Закінчи речення». Інструкція:

“Я буду вам зачитувати речення, а ви повинні закінчити його. За кожну правильну відповідь ви отримаєте приз.»

- Не можна без дозволу брати ... (чужі речі).

- Якщо ти ненароком взяв чужу ручку, то треба... (повернути її).

- Не можна брати чужі... (зошити, книжки...).

- Якщо тобі дозволили користуватися чужою книжкою, то... (не рви її).

- Чесна людина завжди поважає чужі ... (речі).

- Чесна людина охайно відноситься до своїх і чужих... (речей).

7) Заключна частина

1. Бесіда з дітьми:

5. Яка людина називається чесною?

Моральне правило: “Чесна людина завжди поважає чуже і власне майно».

2. Вправа “Я чесний (а)». Інструкція:

1) Запиши правило моралі на картки тим кольором, який тобі подобається.

2) Наклей його в зошит “Правила поведінки».

3) Повтори правило моралі декілька разів уголос перед сном.

Система занять з формування моральних якостей “доброта» і “чуйність» див. у дод Є. (Заняття №1-5).

II етап формування моральних якостей.

Метою II етапу є закріплення та удосконалення знань школярів щодо змісту моральної норми; вироблення у дітей активного позитивного ставлення до моральної діяльності; розвиток вмінь практичного розв'язання моральних ситуацій.

На цьому етапі проводилось одне заняття-бесіда, тематика якого визначалася змістом усіх характеристик моральної категорії. (Наприклад, “Чесна людина», “Добра людина» тощо).

Матеріалами до занять слугують опис моральних ситуацій до гри “Як ти вчиниш». Для зацікавлення дітей до моральної діяльності готувались різноманітні заохочувальні призи. Заняття включають також вступну, основну і заключну частини.

Вступна частина заняття на цьому етапі присвячується актуалізації знань про зміст моральних категорій відповідно до їх складових характеристик (наприклад: “Давайте пригадаємо на занятті все, що ми знаємо про категорію “доброти»? Яка людина вважається доброю? Що означає бути добрим?»). У разі потреби дітям надавалась допомога, яка полягала у звертанні учнів до записів у зошиті “Правила моралі».

Для вироблення у дітей позитивного ставлення до норм моралі використовується гра “Вгадай добрий вчинок», за допомогою якої діти на малюнках відмежовують позитивні й негативні дії дітей за даною моральною категорією. Інструкція передбачає пред’явлення дитині малюнків, в сюжет яких покладена певна моральна норма. За змістом малюнка проводиться бесіда за планом:

- 4) Що зображено на малюнку?
- 5) Як вчинила дитина (добре чи погано)?
- 6) Які слова характеризують вчинок дитини?

При потребі передбачається допомога у вигляді пояснення сюжету малюнка, спільного аналізу змісту малюнка, характеристики вчинків осіб, спільного добору для характеристики вчинків героїв.

Основна частина заняття №6 спрямовується на пояснення моральних категорій за основними складовими змісту, формування позитивного ставлення до моральних норм, які покладені у зміст описаних моральних ситуацій. Тут використовуються такі методичні прийоми, як читання моральних ситуацій, їх аналіз, вибір дітьми адекватних змісту ситуації відповідей.

Вихователь зачитує моральну ситуацію і просить дитину обрати відповідь, яка була б тотожна її вчинку в цій ситуації. При цьому дитині пропонуються готові варіанти відповідей. Вибір окремої відповіді свідчив і про відповідний рівень ставлення дитини до даної моральної норми. Так, відповідь “д» – стійке негативне, “г» – пасивне, недостатньо стійке, негативне, “в» – пасивне, недостатньо стійке, але позитивне, “б» – активне, недостатньо стійке, “а» – активне, позитивне, стійке. У процесі роботи передбачається надання різних видів допомоги: повторне зачитування моральної ситуації, аналіз змісту моральної ситуації дорослими, допоміжні запитання дорослого до змісту моральної ситуації, аналіз кожного варіанту відповіді, аналіз з дитиною аналогічних за змістом моральних ситуацій.

Проведення гри “Як ти вчиниш» здійснюється за такими етапами:

1. Інструкція до виконання гри. (Наприклад: “Я вам буду зачитувати моральні ситуації, а ви повинні обрати відповідь, що тотожна (відповідна) даному вчинку. Отже, з 5 відповідей оберіть правильну. Хто правильно обирає відповідь, отримує один приз, а хто ще пояснить, чому саме він обрав цю відповідь – два призи. Хто більше набере призов, отримає приз Знавця»).

2. Зачитування дітям ситуацій.
3. Підбір відповідей до ситуацій і їх аналіз дітьми.
4. Нагорода переможців.

Заключна частина розрахована на те, щоб підвести підсумок заняття, вивести загальне правило за усіма складовими характеристиками моральної категорії. Правило виводилось за допомогою педагога (наприклад: “Яка людина вважається доброю (чесною, чуйною)?»).

У разі потреби надавалась допомога, а саме: діти відкривали зошити “Правила моралі», плакати з написом моральних правил і виконували вправу “Перевір себе». Інструкція до вправи: відкрийте зошит “Правила моралі», подивіться, чи усі положення щодо даної моральної категорії виписані у вас в зошит, підкресліть ті правила поведінки, які ми розглядали під час заняття.

Наведемо орієнтовний план і зміст роботи на II етапі формування моральної якості “чесність.»

Заняття №6

Тема: “Чесна людина»

Мета: закріпити та удосконалити знання дітей щодо всіх складових змісту моральної категорії “чесність»; виховувати активне позитивне ставлення до відповідної моральної діяльності; формувати вміння практично вирішувати моральну ситуацію.

Матеріали та обладнання: описи моральних ситуацій, зошит “Правила поведінки», словесні інструкції до вправ “Перевір себе», “Як ти вчиниш», “Вгадай добрий вчинок», заохочувальні призи у вигляді лева, чисті картки, олівці, клей, медаль знавця.

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Передмова вчителя:

1. Давайте пригадаємо все, що вивчали про категорію “чесність».
2. Яка людина вважається чесною?

Допомога: зачитування з зошита “Правила поведінки» моральних правил.

– Основна частина

1. Гра “Як ти вчиниш». Інструкція виконання:

“Я вам буду зачитувати моральні ситуації, а ви повинні обрати відповідь, яка тотожна даному вчинку. Отже, з 5 відповідей оберіть правильну. Хто правильно обере відповідь і пояснить її, отримає один трикутник за відповідь і два трикутники за її пояснення, хто набере більше трикутників, отримає медаль знавця.»

Моральні ситуації:

1. “Під час прибирання кімнати ти розбив гарну вазу і викинув її на смітник.» Коли мама запитає: “Де моя ваза?» Як ти вчиниш?

- а) одразу зізнаєшся, що розбив вазу;
- б) зізнаєшся, коли мама запитає ще один раз про вазу;
- в) зізнаєшся у скоєному через деякий час;
- г) коли мама запитає про вазу, зробиш вигляд, що нічого не знаєш;
- д) коли мама запитає про вазу, звалиш вину на будь-якого члена сім’ї.

1. “Ви з другом насмітили біля парти. Вчитель сварить учня, який сидить за цією партою». Як ти вчиниш?

- а) розкажеш усе вчителю при дітях;
- б) розкажеш усе вчителю, коли закінчатся уроки, коли нікого в класі не буде;
- в) поговориш з другом, щоб він сам усе розповів;
- г) не зізнаєшся у скоєному;
- д) нічого не розкажеш, нехай краще покарають іншу дитину.

3) “Ти пообіцяв вчительці принести книжку, але забув її удома». Як ти вчиниш?

- а) побіжиш додому за книжкою;
- б) скажеш вчительці, що забув книжку вдома;
- в) скажеш вчительці, що забув книжку вдома, коли вона нагадає про це;
- г) скажеш вчительці, що книжка не поміщалась в портфель;
- д) скажеш вчительці, що мама взяла почитати книжку.

6. “Ти побачив на підлозі чужу шапку». Як ти вчиниш?

- а) піднімеш її і запитаєш дітей, чия шапка;
- б) піднімеш її і віднесеш вчительці;
- в) піднімеш її і покладеш на вікно;
- г) переступиш і підеш далі;
- д) будеш гратися шапкою у футбол.

2. Нагородження переможця. (Хто отримав більше призів).

1. Заключна частина

8. Бесіда:

- 1) Яка людина вважається чесною?

Допомога: плакат з моральним правилом: “Чесна людина це та, яка щира, відверта; добровільно зізнається у скоєному, виконує дані обіцянки; поважає власне і чуже майно».

2. Вправа “Перевір себе». Інструкція:

- Відкрийте зошит.
- Подивіться, чи усі правила записані в ньому.
- Підкресліть в усіх правилах слово, яке ми розглядали на попередніх заняттях кольоровим олівцем.

Опис аналогічних занять за змістом моральних категорій “доброта» і “чуйність» див. у дод.У ., заняття №6.

III етап формування моральних якостей

Мета III етапу - систематизація та узагальнення знань дітей щодо змісту моральної категорії; вироблення практичних вмінь і навичок моральної діяльності у дітей; активізація моральної діяльності, вироблення позитивного стійкого ставлення до неї.

Матеріалами для проведення роботи на цьому етапі слугують: опис ситуацій з моральним змістом, моральних колізій (де є подвійний зміст), ігри-інсценізації.

Заняття на цьому етапі проводиться за тією ж структурою, що і на попередніх етапах (вступна, основна, заключна частини). Особливість його побудови полягала у тому, що воно подає зміст моральної категорії в цілісній системі, пов’язує її характеристики. Окрім того, організація заняття допомагає знизити рівень відволікання дітей, що характерно для учнів з порушеннями інтелекту. Отже, при розробці заняття були враховані особливості знань РВ дітей за показниками повноти, адекватності і усвідомленості, їх ставлення до норм моралі, практичні вміння і навички.

Вступна частина заняття включає вступну бесіду, яка спрямована на активізацію та узагальнення знань щодо усіх складових змісту моральної категорії. Учнім ставляться запитання, відповідь на які передбачає узагальнення знань (наприклад: “Що означає бути добрим? Кого ми називаємо чесним?» тощо) та досвіду моральної поведінки (наприклад: “Розкажіть про власні добрі вчинки або вчинки своїх знайомих» або гра “Добрі вчинки», де діти розповідають про адекватні позитивні вчинки, що оцінюються винагородою).

Основна частина заняття передбачає використання завдань на закінчення дітьми моральних колізій, що включають протиріччя в судженнях, які розташовані в порядку зростання їх складності.

Кожне завдання виконувалось за планом:

1. Зачитування вчителем моральної колізії.
2. Аналіз ситуації дітьми за запитаннями.
3. Закінчення моральних колізій дітьми.

Після закінчення роботи над завданнями необхідно провести гру-інсценізацію “Поводь себе правильно». Гра передбачала попередню підготовку декількох дітей до інсценізації моральної ситуації. Вона проводилась за планом:

1) Вступне слово вихователя (“Сьогодні ваші друзі підготували цікаву виставу. Ви уважно подивіться її, а потім скажіть, хто з дітей вчинив добре, а хто погано»).

2) Інсценізація ситуації.

3) Аналіз змісту інсценізації за запитаннями (наприклад: “Як повів себе перший хлопчик, а як другий? Хто з дітей правильно поведив себе»). При цьому вчитель за допомогою запитань підводить до висновку про необхідність дотримуватися певного правила поведінки.

Далі дітям пропонується гра “Хто в класі добра людина». (Наприклад: “Кожен з вас повинен розповісти про свого однокласника, про те, чому він добрий»).

Заключна частина заняття полягала у тому, що вихователь узагальнює і систематизує знання, характеризує поведінку за допомогою сюжетно-рольової гри, яка охоплює більшість складових характеристик моральної якості (наприклад: “А зараз ми з вами пограємо в гру “Школа», “Перерва», кожен з вас буде виконувати певні обов’язки

(мати, батька, вчителя, однокласника), але правила гри не даються. Вона проводиться імпровізовано і лише спрямовується педагогом. Надалі діти пригадують моральне правило, яке було виведено на попередньому занятті, з цією метою до учнів ставиться запитання: «Яка людина називається чесною (доброю, чуйною)?» або ж «Якою має бути чесна людина? Якою ви бачите чесну людину?» тощо. З цією метою правило моральної поведінки може зачитуватися з зошита «Правила моралі».

Для перевірки рівня усвідомлення правил дітьми проводилась гра «Я чесний (а)», де вихователь зачитує речення типу: «Я чесний, бо я не обманюю», а діти, які вважають себе такими, піднімають фішку. Проведенню гри передувало пояснення вчителем правил гри: «Сьогодні ми будемо грати у гру, яка допоможе кожному з нас перевірити себе. Я буду зачитувати правило і якщо ви робите так, як сказано в правилі, то піднімаєте фішку, якщо ні – то не потрібно».

Наведемо орієнтовний план і зміст роботи на III етапі формування моральної якості «чесність», (опис роботи за змістом інших моральних категорій див. у дод.Є., заняття №7).

Заняття №7

Тема: «Що означає бути чесним?»

Мета: узагальнення та систематизація знань дітей щодо моральної категорії «чесність», вироблення вмінь і навичок правильного розв'язання моральних ситуацій, виховання позитивного ставлення до відповідної моральної діяльності, активізація діяльності.

Попередня робота до гри-інсценізації: декілька кращих учнів готують з вчителем інсценізації ситуацій.

Матеріали та обладнання: опис моральних ситуацій, запитання до інсценізацій, зошит «Правила моралі», інструкції до гри «Чесні вчинки», «Хто в класі чесна людина», до сюжетно-рольової гри «Перерва», призи, фішки.

Хід заняття

4) Вступна частина

1. Підготовча бесіда:

- Кого ми називаємо чесним?
- Які оповідання ми читали з цього приводу?
- Розкажіть про власні чесні вчинки.

2. Гра «Чесні вчинки». Інструкція:

«Хто з вас розкаже про чесні вчинки, той отримає приз».

II. Основна частина

1. Розв'язання моральної ситуації дітьми.

«Олі не подобалась Оксанка тому, що та постійно брала у неї без дозволу ручку. Як вчинила Оля? Чому?»

«Світланка порвала зошит у Миколки, але він цього не бачив. Як вчинила Світланка? Чому?»

«Сергійко пообіцяв дати Володі погратися машинкою, але у Володі нічого не було з іграшок. Сергійко... (Що зробив Сергійко? Чому?)»

«На перерві Василько бігав і ненароком скинув книжку Миколки на підлогу. Василько... (Що вчинив Василько? Чому?)»

«Усі діти в класі розповідали про своїх домашніх тварин. У Оленки немає домашніх тварин, але їй дуже хотілось відповідати. Тоді Оленка... (Що зробила Оленка? Чому?)»

2. Гра-інсценізація «Поведи себе правильно». Індивідуальне виконання моральних ситуацій, зачитування їх і показ дітьми.

Ситуація. «Сергійко забігає в клас і кидає портфель Миколки:

- Нічого, це не мій портфель.

Заходить Миколка і питає:

- Хто кинув мій портфель?
- Я не кидав, - кричить Сергійко, - це зробила Оленка.»

Вчитель за допомогою запитань активізує увагу дітей і вказує на необхідність дотримання правил моралі. Запитання до учнів:

- Як повів себе Миколка (Сашко)?
- Чому він так повів себе?
- Хто з дітей вчинив правильно?
- Чи можна свій поганий вчинок приписувати іншій дитині?

Ситуація 2. “Сашко забігає у клас і кидає портфель Оленки. Заходить Оленка і питає:

- Хто кинув мій портфель?
- Я кинув, вибач, - відповів Сашко.»

Запитання до учнів:

1. Як вчинив Сашко?
2. Чи правильно він повівся?
3. Як можна назвати вчинок Сашка?
4. Чи можна обманювати?

3. Гра “Хто в класі чесна людина». Інструкція:

“Розкажіть про того у класі, хто поводить себе чесно».

1) Заключний етап

1. Сюжетно-рольова гра “Перерва». Інструкція:

“Ми пограємо у гру “Перерва». Кожен з вас обере собі роль і буде діяти чесно, згідно ролі».

2. Бесіда:

- Якою повинна бути чесна людина?

Допомога: плакат з моральним правилом: “Чесна людина – це та, яка говорить все відверто, щиро, виконує обіцянки; поважає власне і чуже майно; не обманює і говорить правду».

3. Гра “Я чесний». Інструкція:

“Я буду зачитувати вам речення. Якщо я говоритиму правильно, ви плескаєте долонями, якщо ні – не робите нічого».

- Я чесний, бо говорю відверто.
- Я чесний, бо я виконую обіцянки.
- Я чесний, бо я поважаю власне і чуже майно.
- Я чесний, бо я не обманюю, говорю правду.

IV (заклучний) етап формування моральних якостей

Мета етапу навчити дітей самостійно та диференційовано застосовувати моральні знання в практичних ситуаціях; перевірити, скоригувати, узагальнити знання дітей щодо моральної категорії; закріпити активне, позитивне, стійке ставлення до неї.

На цьому етапі передбачається проведення заняття і виховного заходу у вигляді підсумкового заняття (Заняття №8,9).

Тематика заняття визначається змістом конкретної моральної категорії (наприклад: “Я добра (чесна, чуйна) людина»). Матеріалом для проведення цього етапу є опис моральних ситуацій, колізій, матеріали для проведення психологічної гри-вправи.

Заняття №8 проводиться за такими етапами: вступна, основна і заключна частини. Особливість заняття полягала у тому, що дітям пропонувалась психологічна гра-вправа, спрямована на розвиток власне моральних цінностей дітей.

Вступна частина заняття передбачає використання запитань, які спрямовані на перевірку знань дітей про моральні категорії та моральний досвід дітей. Діти самостійно навчаються використовувати набуті знання при складанні власних прикладів.

В основній частині заняття школярі розв'язують моральні колізії різного ступеня складності на етичну тематику та грають у психологічну гру «Я добра (чесна, чуйна) людина».

Робота із з'ясуванням школярами моральних колізій відрізняється від роботи з моральними ситуаціями та оповіданнями тим, що колізія передбачає подвійний зміст розв'язання, включає протиріччя у судженнях. Моральні колізії вирішуються за планом: 1) зачитування колізій дітям; 2) їх завершення дітьми; 3) аналіз результатів розв'язання завдання дітьми.

Наступним етапом роботи є гра-вправа «Я добра (чесна, чуйна) людина», яка виконується за участю експериментатора у такій послідовності:

1. «Закрийте очі і подумайте про те, що...» (дається установка відповідно моральної категорії).

2. «Як ви вважаєте...?» (заслуховуються відповіді дітей щодо цієї установки).

3. «Спробуйте уявити себе в ситуації, коли ви...» (дається опис відповідної ситуації до моральної якості, що розглядається). «Які відчуття вас охоплюють?»

4. «Чи правильно, що...» (дається установка щодо складових моральних категорій).

5. «Пообіцяйте собі, що ви...» (дитина повторює дану установку декілька разів).

6. «Запишіть у зошит «Правила моралі» те, що ви собі пообіцяли тим кольором, який вам подобається». (Написання правила моралі у зошит).

Наприкінці проводиться гра «Запитай – вгадай.» Одна дитина повинна поставити запитання відповідно до складових змісту моральної категорії, інші діти відповісти на нього і навести аналогічний приклад.

Заключна частина заняття спрямовується на самостійне виведення дітьми морального правила відповідного до змісту моральних категорій. («Яка людина є доброю? Чому?»).

Наведемо орієнтовний план і зміст роботи на IV етапі формування моральної якості «чесність» (опис роботи за змістом інших моральних категорій див. у дод. Є., заняття №8).

Заняття №8

Тема: «Я чесна людина»

Мета: перевірити, скоригувати, узагальнити знання дітей щодо моральної категорії «чесність»; стимулювати у вихованців розвиток моральних цінностей у процесі виконання вправ; виховувати чесність, правдивість; навчити дітей застосовувати моральні знання в поведінці.

Матеріали та обладнання: картки з описом моральних колізій, розроблені за рівнем складності, кольорові олівці, зошит «Правила моралі».

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Підготовча бесіда:

- Яка людина вважається чесною? Чому?

- Наведи конкретні приклади чесних вчинків або вчинки дітей, що ви запам'ятали.

II. Основна частина

1. Читання і з'ясування дітьми моральних колізій. Інструкція:

«Я зачитую вам ситуацію, а ви повинні подумати і закінчити її.» Моральні колізії:

1 рівень (найскладніше): «Вітя та Сергійко гралися машинками. Мати попросила прибрати іграшки. Вітя прибрав, а Сергійко відпочивав. Коли мати повернулась, то сказала: «Молодці, хлопці. Сергійко, ви разом прибраті іграшки?» (Що відповів Сергійко? Чому?)

2 рівень: «Сашко вдарив Олексія. Хлопці розпочали бійку. Вчитель запитав: «Хто першим розпочав бійку?» (Що відповіли хлопці? Чому?).

3 рівень: «У Сергійка впала ручка і він це не помітив, а Олеся підняла її». (Що зробила Олеся? Чому?).

4 рівень: «Вітя розбив вазочку.

- Хто розбив вазочку, - запитала мати». (Що відповів Вітя? Чому?).

2. Психологічна гра-вправа «Я чесна людина». Інструкція:

«А зараз ми пограємо у гру «Я чесна людина». Ви повинні виконувати мої установи і відповідати на запитання. Слухайте уважно. Почали.»

1) Заплющьте очі і подумайте, що ви - чесні люди, що ви не обманюєте (виконуєте обіцянки, ...).

2) Про що ви думаєте?

3) Спробуйте уявити себе в ситуації, коли ви говорите правду (виконуєте обіцянки)

4) Які відчуття вас охоплюють?

5) Говорити правду (виконувати ...) - це добре, чи погано?

6) Пообіцяйте собі, що будете говорити правду (...).

7) Напишіть у зошит «Правила моралі» табличку «Я чесний, бо я говорю правду» (виконую обіцянки...)

3. Гра «Запитай-вгадай». Інструкція: «Один з вас хто добре знає категорію «чесність», запитає нас про неї, ми повинні вгадати, чи це про неї йдеться мова і навести свій приклад. Наприклад: «Говорити правду - це добре? Коли ви будете говорити правду? Розкажіть.»

III. Заключна частина

1. Бесіда.

- Яка людина вважається чесною? Чому?

- А ви чесні люди? Чому?

9) Самостійне виведення морального правила дітьми.

Використовувалась така допомога: плакат з моральним правилом: «Чесна людина – це та, яка говорить все відверто, щиро; виконує обіцянки; поважає власне і чуже майно; не обманює і говорить правду».

Підсумкове заняття

Підсумкове заняття з формування моральних якостей, проводиться у вигляді виховного заходу. Мета цього заняття спрямовується на корекцію та узагальнення знань у дітей щодо моральної категорії. Проведенню виховного заходу передуює підготовка необхідних умов, матеріалів (подарунки, картинки із завданнями, плакати (наприклад, «Замок доброти», «Країна чесності»), листівки та ін.). Заняття проводиться за схемою:

Вступна частина підсумкового заняття. Слово вчителя (зчитування листа дітям від Професора Чесності (Королеви Доброти, Квіточок Чуйності) чи інша форма звертання до дітей).

Основна частина підсумкового заняття включає такі види робіт:

1. Конкурс знавців моральних термінів. Цей етап роботи передбачав відповіді дітей на запитання стосовно моральних категорій і їх складових. Окрім того, дітям пропонувалось наводити приклади до тих чи інших характеристик моральних категорій, пояснюючи їх сутність.

2. Гра-змагання «Назви або вгадай слово» (дітям зачитувались речення, що містять твердження щодо змісту складових моральної якості, вони закінчували дані положення добравши одне слово, яке характеризує чи моральну якість (наприклад: правда, неправда), чи її складову.

3. Гра-змагання «Закінчи речення». Учням зачитувалась частина морального правила, яке вони вивчали і записували в зошит «Правила моралі», і пропонувалось завершити правило.

4. Гра-змагання «Речення з помилками.» Дітям зачитувались речення, які містять помилки у змісті (Наприклад: «Якщо даєш слово, не дотримуй його») і пропонувалось знайти помилки.

5. Гра-інсценізація. Вона попередньо готувалась сильними учнями (трьома учнями). Учні показували моральні ситуації, а інші спостерігали і давали відповіді на запитання щодо цієї ситуації.

6. Складання пам'ятки «Доброї (чесної, чуйної) людини». Дітям пропонувалось скласти пам'ятку для молодших учнів. Для цього вчитель зачитував речення, а учні закінчували їх. (Наприклад: «Чесна людина, це та, яка...(виконує обіцянки) тощо»).

Заключна частина підсумкового заняття виховного заходу передбачає підведення його підсумків. За участь у конкурсах діти отримують заохочувальні призи.

Педагог нагадує дітям, що вони мають допомогти Королеві Добрих Квітів, або відкрити Замок Чесної Людини, чи отримати Медалі Чуйної Людини. Окрім того, від імені Короля Чуйності, професора Чесності, Королеви Добрих квітів діти отримували настанови і призи. Під час підсумкового заняття дітям надавалась допомога у формі залучення усіх дітей до виховного заходу; диференціація завдань і запитань; підказка термінів, що вивчались раніше, за допомогою малюнків, навідних запитань; спрощення речень, які слід закінчити і бажано їх закінчити одним словом; повторення напрямків моральної якості.

РВ учням 3-4 класів допомога надається більшою мірою у формі: повторення завдання, термінів, характеристик моральної якості з зошита «Правила поведінки», повторення і перефразування запитань, складання пам'ятки за допомогою власного зошита.

Наведемо конкретний план заключного заняття щодо формування моральної якості «чесність». (Опис роботи за змістом інших моральних категорій див. у дод.Є., заняття№9).

Заняття №9

Тема: «У країні Чесних Людей».

Мета: перевірити, узагальнити та скоригувати знання дітей про моральну категорію «чесність»; виховувати правдивість, щирість, відвертість тощо у дітей; розвивати вміння застосовувати знання в практичних ситуаціях; закріпити активне і стійке позитивне ставлення у дітей до норми моралі.

Попередня робота: підготовка виступаючих до заходу, розробка наочності.

Матеріали та обладнання: карта мандрівки до Країни Чесних Людей, лист, замок, емблеми, ключі, текст розповіді вчителя.

Хід заняття.

- Вступна частина

1. Бесіда вчителя з учнями:

- Діти! Професор Чесність залишив нам карту Країни Чесних Людей, де він живе, а також листа до вас. Чи бажаєте ви здійснити туди мандрівку? Як же туди дістатись? Про це ми довідаємось з листа професора Чесність, слухайте.

2. Читання листа дітям:

«Любі діти! Шлях у мою країну буде нелегким. Уважно роздивіться карту моєї країни. Щоб подолати усі труднощі, треба правильно виконати мої завдання під час зупинки. Знаючи секрет чесної людини, допомагаючи та підтримуючи один одного, ви, я сподіваюсь, подолаєте їх і отримаєте ключі від Країни Чесних Людей. Їх дуже багато, але ви повинні їх зібрати. За кожне правильно вирішене завдання під час зупинок ви отримуєте ключ. Якщо ви зберете усі ключі, то відкриєте ключиком замок Країни Чесних Людей, а що там вас чекає, побачите самі. - Ну що, помандрували? Щасливої вам дороги! (за кожну правильну відповідь дається ключик).

1. Основна частина

1. Мандрівка за мапою (на карті біля кожної зупинки завдання).

I) Перша зупинка. «Острів щирості та відвертості» - конкурс знавців моральних слів.

Завдання: а) Що означає слово «щирість»?

- Наведіть конкретні приклади щирої людини.

б) Що означає слово “відвертість»?

- Наведіть конкретні приклади відвертої людини, Допомога: - Подивіться у зошит “Правила моралі» і пригадайте ці терміни.

2) Друга зупинка. “Потічок Правди». Гра-змагання “Вгадай слово»:

- Діти повинні завжди говорити лише - ... (правду).
- Люди посміхаються над тими, хто говорить ... (неправду).
- Хороші діти ніколи не говорять ... (неправду).
- Чесна людина завжди говорить ... (правду).

3) Третя зупинка. “Озеро Зізнайки». Гра-змагання “Закінчи речення».

- Бути чесним означає добровільно ... (зізнаватись у скоєному або в своїх вчинках).
- Чесні люди завжди зізнаються у ... (поганих вчинках тощо).
- Людина, яка зізнається в поганих вчинках є ... (чесна людина, правдива).
- Правдива, чесна людина завжди зізнається у ... (у тому, що зробила).

4) Четверта зупинка. Мінне поле “Додержуйко». Гра-змагання “Речення з помилками». Приклади:

- Обіцяючи щось другу не треба думати про те, чи зможеш виконати обіцянку.
- Якщо даєш слово, то не дотримуй його.
- Якщо обіцяв комусь принести книжку, то не принось її.
- Якщо ти пообіцяв і не дотримав слова, то не треба нічого говорити своєму товаришеві.

5) П’ята зупинка. “Хатка чужих речей», – інсценізація ситуацій, яку підготували діти (3 чол.). Відповіді на запитання до неї.

Ситуація: 1 учень: - Я сьогодні у Светки взяв олівець, але ніхто цього не бачив, значить, не віддам.

2 учень: - А може слід віддати той олівець? Дуже погано брати чужі речі.

1 учень: - Не віддам, іди, а то зараз наб’ю.

3 учень: - Ніхто не бачив мого олівця?

1 учень: - Ні, не бачили.

2 учень: - Це він його взяв.

Запитання:

- Як повів себе 1-й учень (Коля)?
- Хто з дітей вчинив правильно?
- Чи можна брати без дозволу чужі речі?

б) Шоста зупинка. “Станція Чесності» – складання пам’ятки “Чесної людини».

- Чесна людина, це та, яка:

- 1)... (поводиться відверто, щиро).
- 2)... (виконує обіцянки).
- 3)...(поважає власне і чуже майно).
- 4)... (дотримує слово).
- 5)... (не обманює і говорить правду).

III. Заключна частина.

1. Підсумок заняття.

1) Підрахунок ключів.

2) Відкривання Замку Чесної Людини.

3) Отримання призив із Замку (емблеми чесної людини).

2. Заключне слово вчителя.

Учитель: Прийшла термінова телеграма від професора Чесність:

“Любі переможці! Любі діти! Радий вітати вас як громадян Країни Чесних Людей! Запрошуйте до нас своїх друзів, родичів, щоб наше товариство зростало, множилось. Щастя вам, успіхів! Професор Чесність».

Отже, моральне виховання є найважливішою складовою доцільного розвитку особистості, спрямованого на засвоєння нею історично вироблених моральних цінностей.

Про ефективність морального виховання свідчить моральний розвиток людини. Найважливішими складовими морального розвитку є моральні знання (як основа моральної свідомості), емоційне ставлення до знань норм моралі, моральна поведінка.

Моральний розвиток людини визначається моральною вихованістю – особливою формою внутрішньої активності, що забезпечує можливість дотримання норм моралі та відповідного до них ставлення. Найбільш загальним показником моральної вихованості особистості є її моральні якості, які розглядаються як основа моральної поведінки. Моральні якості інтегрують найважливіші показники морального розвитку: змістовий, емоційний, поведінковий. Їх формування можливе на основі становлення відповідних етапів морального розвитку: усвідомлене засвоєння знань про норми моралі; стимулювання і закріплення позитивного ставлення до норм моралі і моральної поведінки, організація досвіду моральної поведінки. Забезпечення становлення всіх компонентів є необхідною умовою формування у дитини моральних якостей та її морального розвитку в цілому.

Моральний розвиток дітей з порушеннями інтелекту досліджувався переважно у плані формування моральної свідомості та моральної поведінки. Їх моральна вихованість вивчалась на основі врахування змістового, емоційного чи поведінкового показників розвитку без достатнього зв'язку між ними, що значною мірою позначилось на розрізненості як досліджень, так і рекомендацій щодо послідовного, цілісного виховного впливу на дитину. Моральний же розвиток учнів спеціальної школи на основі формування його інтегративного показника – моральних якостей, усіх взаємопов'язаних складових їх становлення, відповідне педагогічне забезпечення з використанням, передусім, можливостей позакласної виховної роботи в допоміжній школі, ще не було спеціальним предметом дефектологічних досліджень.

Дітям з порушеннями інтелекту властиві особливості прояву змістового, емоційного і поведінкового компонентів становлення моральних якостей. Більшість з них мають певні знання про норми моралі (доброту, чесність, чуйність), які характеризуються недостатньою сформованістю за повнотою, адекватністю, усвідомленістю. У них не знаходять відображення всі найсуттєвіші складові їх змісту. У знаннях учнів 1-2 класів переважають складові змісту норм моралі, що пов'язані з їх повсякденною життєдіяльністю, оточенням, стосунками з дорослими; у знаннях учнів 3-4 класів знаходять місце складові змісту норм, зорієнтовані на стосунки з однолітками і більш широкі соціальні контакти, відносини.

У цілому знання молодших школярів з порушеннями інтелекту характеризуються обмеженим, недостатньо адекватним, диференційованим і усвідомленим трактуванням суті моральних норм. Найвиразніша ознака змістового компонента становлення моральних якостей у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку – труднощі в розумінні сутності моральних норм, їх диференціації, вербалізації і поясненні їх змісту.

Впродовж шкільного навчання в 1-4 класах у учнів з порушеннями інтелекту спостерігається незначна динаміка становлення змістового компонента моральної вихованості, яка, порівняно з нормально розвиненими ровесниками з кожним роком уповільнюється, а розходження за параметром адекватності, й, особливо, усвідомленості зростає.

Молодші школярі з порушеннями інтелекту, в основному, характеризуються позитивним, але недостатньо стійким і дієвим ставленням до норм моралі та їх дотриманням в поведінці. Рівень сформованості емоційного компонента становлення моральних якостей у дитини значною мірою визначається наявністю знань про норми моралі, їх змістом, розумінням суті, зв'язком з можливістю задоволення власних потреб.

Учні молодших класів спеціальної школи мають незначний рівень сформованості поведінкового компонента становлення моральних якостей, що залежить від наявності знань про норми моралі, розуміння їх суті, ставлення до них, набутого досвіду моральної поведінки. Виконання моральних норм учнями носить характер ситуативності,

недостатньої послідовності, прагматичності, обмеженості вузьким колом переважно пасивних відносин з оточенням, що зазнає лише незначних змін протягом навчання в 1-4 класах.

Молодші школярі потребують спеціальної виховної роботи, спрямованої на інтенсифікацію їх морального розвитку на основі цілеспрямованого формування всіх складових становлення моральних якостей.

У результаті проведення корекційно-виховного впливу з метою формування в учнів молодших класів спеціальної школи моральних якостей, ми дійшли наступних висновків:

Рівень моральної вихованості молодших школярів з порушеннями інтелекту значно підвищується за умови спеціального педагогічного забезпечення формування змістового, емоційного і поведінкового компонентів становлення моральних якостей. При цьому найбільшого розвитку зазнає рівень сформованості емоційного показника – позитивного за характером, стійкого та дієвого ставлення до норм моралі та моральної поведінки; найменшого – загальний рівень сформованості змістового компонента – знань про норми моралі і щонайперше їх усвідомленості. Ці дані є підставою для визначення пріоритетів у послідовності та інтенсивності корекційно-виховного впливу на моральний розвиток молодших школярів з порушеннями інтелекту, визначення найбільш сформованих у них складових розвитку позитивного характеру як певної опори для педагогічного процесу.

Спеціальне педагогічне забезпечення формування моральних якостей полягає у застосуванні системи етичних занять з учнями в процесі позакласної виховної роботи у допоміжній школі. Їх основу складають взаємопов'язані зміст, методичні засоби і організаційні форми виховного впливу, спеціально побудовані відповідно до мети формування моральних якостей, їх сутності, складових, етапів становлення, особливостей і можливостей учнів спеціальної школи.

В основу розробки етичних занять покладено необхідність поетапного становлення у учнів з порушеннями інтелекту моральних якостей, а саме:

4) опанування школярами повними, адекватними, усвідомленими знаннями про норми моралі;

5) формування у них стійкого і дієвого позитивного ставлення до норм моралі і моральної поведінки;

6) організація досвіду моральної поведінки дітей з метою застосування знань про норми моралі в практичній діяльності.

Меті формування в учнів усіх складових становлення моральних якостей слугує використання спеціально розробленої для кожної з них підсистеми етичних занять, послідовність і особливості проведення яких визначаються психологічним змістом складових формування відповідно до повноти характеристик і психологічних особливостей дітей.

Ефективність формування моральних якостей залежить від використання на заняттях основних методів виховного впливу: етичного інформування, створення виховних ситуацій, стимулювання моральної поведінки. Найважливішим серед них для проведення етичних занять є етична бесіда. Успіх її використання значною мірою залежить від її організації на основі принципів створення емоційно збагачених виховних ситуацій, послідовності й системності аналізу вихованцем змісту понять, ситуацій, власних і чужих вчинків, розширення досвіду моральної поведінки. Необхідною умовою їх використання є дотримання вимог до змісту, методичних засобів, організації проведення.

Побудована таким чином корекційно-розвивальна робота відповідає загальній суті та структурі становлення моральних якостей і передбачає, в основному, фронтальну форму роботи. Але, враховуючи наявність у дітей різних рівнів сформованості і особливостей прояву складових становлення моральних якостей, важливим є

використання групової та індивідуальної форм роботи. Особливе місце в такій роботі відводилося наданню учням дозованої індивідуальної допомоги.

Б) Естетичне виховання учнів з порушеннями мовлення

Естетичне виховання - це система педагогічних засобів, спрямованих на сприйняття дітьми прекрасного в природі, людині, суспільстві, а отже, здібностей відтворити його в своїй діяльності.

В молодших класах вчитель і сім'я повинні прищеплювати учню звичку до простого і гарного одягу, до гарних іграшок і ін. Використовують народні пісні, музикальні твори, художні твори. Краще діти займаються хоровими співами і танцями.

Існують: драматичні гуртки; ляльковий театр; гуртки малювання; гурток художнього рукоділля; прослуховування музики.

Для естетичного виховання використовують:

- 2) заняття з ритміки і фізичної культури;
- 3) навчальні і позакласні заняття з трудового виховання;
- 4) екскурсії і прогулянки на природу;
- 5) спостереження дітей за різноманітними явищами природи;
- 6) проводять заняття з розвитку мовлення, малювання, співи, ліплення, аплікація, робота з природнім матеріалом;
- 7) проводиться позакласна робота.

В результаті систематичного, цілеспрямованого виховання в учнів спеціальної та інклюзивної школи формуються естетичні смаки, естетичні потреби, погляди, чесність, справедливість. Діти не стримують мотиви своєї поведінки.

У старших класах учні усвідомлюють свою неповноцінність і тяжко її переживають. Потрібно організувати учнів на такі дії, де б вони могли проявити себе з кращого боку перед батьками, учнями класу. Наприклад, організують виставку речей, зроблених учнями в навчальній майстерні, добре підготовлений ранок з виступами дітей, участь в суспільнокорисній праці.

В молодших класах необхідно давати різного роду сумісні ігри груп дітей з спільними іграшками, конструктором, при цьому правильно організувати мовленнєву діяльність дітей, враховуючи їх порушення у мовленні.

Естетичне виховання – це процес цілеспрямованого і систематичного формування вмінь адекватно сприймати і правильно розуміти, оцінювати прекрасне у природі, мистецтві, суспільстві; а також розвиток здібностей створювати красиве. В основі методології естетичного виховання лежить наукове положення, згідно з якими естетичне виховання нероздільно пов'язане з естетичним. Такий взаємозв'язок краси і моральності сприяє розвитку особистих якостей дитини, активно впливає на його інтелектуальну, емоційну та вольову діяльність (Л. Арт'ємова, А. Запорожець, С. Якобсон і ін.). Особливість естетичного виховання полягає в тому, що воно торкається перш за все почуттів людини, викликає різноманітні переживання, складає емоційну атмосферу, сприяє до спілкування з прекрасним. Але прагнення до краси і естетична потреба – це не вроджені якості. Вони формуються під впливом оточуючого середовища і педагогічної взаємодії.

Естетичне виховання в спеціальній та інклюзивній школі – це невід'ємна частина єдиного корекційно-виховного процесу. У ході систематичної і цілеспрямованої роботи з естетичного виховання перш за все відбувається сенсорний розвиток учнів, який складає фундамент її розумового та мовленнєвого розвитку. За допомогою естетичного виховання в учнів вдається сформувані такі якості, як здатність спостерігати, виділяти і оцінювати прекрасне. Багато школярів, окрім цього, оволодівають елементами художньої творчості, засвоюють найпростіші навички і вміння створювати прекрасне.

Естетичне виховання в спеціальній та інклюзивній школі здійснюється в процесі навчання (на уроках) і в позаурочний час.

Система корекційно-виховної роботи спеціальної та інклюзивної школи має на увазі естетичне виховання в ході проведення усіх навчальних освітніх компонентів протягом усього навчання. Тому ряд шкільних предметів в силу своєї специфіки дають реальні можливості для естетичного виховання. Це такі предмети, як образотворче мистецтво, співи, музика, трудове навчання, фізична культура.

В) Музичне виховання учнів з порушеннями мовлення в процесі навчання

У корекційній роботі уроки музики можуть відігравати значну роль. Давайте подивимось як музичне завдання співвідноситься з розвитком мовлення учнів, досконалістю їх вимови, тобто з тією роботою, яка може бути органічно включена в заняття музикою.

С. Безретдінова вважає, що навчальний матеріал і виховний процес у спеціальній та інклюзивній школі будується з широким використанням наочних посібників. Уроки співів з використанням наочних посібників не тільки виховують музичні здібності учнів спеціальної та інклюзивної школи, але й впливають на деякі порушення розвитку дітей з порушеннями мовлення. Засоби наочності впливають на зір, слух і дотик, а також на засвоєння знань, вмінь і навичок у дітей. Вони підтримують інтерес учнів до навчальної діяльності і сприяють виробці у школярів емоційного ставлення до предмета.

В усіх розділах уроку музики, включаючи розспів, хорові співи, прослуховування музики, музичну грамоту і бесіди, вчитель може застосовувати засоби наочності: різноманітні картини і таблиці, роздатковий і дидактичний матеріал, листівки та іграшки, діафільми, звукозаписи. Прагнучи залучити дітей до музики, вчитель спеціальної та інклюзивної школи використовує дуже багато методів, форм і засобів в навчанні (В.К. Лазарева).

У деяких учнів 1-х класів існують істотні недоліки вимови, завдяки чому на кожному уроці потрібно проводити п'ятихвилинні вправи-розспівки. За допомогою цих вправ мовлення дітей стає більш розбірливим і виразним.. Діти вчаться точно відтворювати звуки і їх сполучення, окрім цього розширюється діапазон голосу, удосконалюється дихання.

Для того, щоб зацікавити дітей вправами-розспівками і визвати в них емоційне ставлення до праці, вчитель звертається до гри з використанням предметів і сюжетних малюнків. Теми гри-розспіву базуються на казковому або побутовому сюжеті, який зрозумілий для дитини з учнів з порушеннями мовлення. Наприклад: дітям повідомляють, що вони будуть брати участь в музичній казочці. Усі діючі в казочці персонажі: звірі, птиці, люди – не говорять, а лише співають. В 1 класі казку можна розпочати так: «Прийшла осінь. Діти взяли кошики і пішли в ліс по гриби. На галявинці лісу вони зустріли корову (показ малюнку з зображенням корови). Вона привіталась з дітьми: «Му-у». Вчитель бере ноту, наприклад, «соль» першої октави. Діти співають за вчителем. Розповідь продовжується: «Діти зайшли в ліс і почули веселий стук дятла по стовбуру дерева. (Показ малюнка з дятлом) «Тук-тук-тук» (на інструменті береться велика секунда ввєрх і знову вниз, н-д: фа-соль-фа першої октави). На другому уроці діти за малюнком відновлюють початок казки і повторюють розспів. Потім вчитель вводить ще один персонаж. Таким чином, гра продовжується усю навчальну чверть. На наступних заняттях, учні можуть обходитись без використання малюнків. Навіть замкнуті діти включаються в гру, в музичну роботу. В них поступово іде розвиток вокально-інтонаційних навичок.

Дослідники (С. Безретдінова, В. Лазарева) зазначають, що при підборі пісенного матеріалу враховується рівень мовленнєвого розвитку учнів: тексти пісень не повинні включати складних зворотів мови. Значення нових, незрозумілих слів обов'язково пояснюється. Вивчення пісень і хорове виконання виховують в учнів з порушеннями

мовлення не лише музичну, а і загальну пам'ять, розвивають мислення, мову, емоційну сферу, а також моральні і естетичні почуття

Вивчаючи з учнями пісні, можна демонструвати спеціально підготовлені таблиці. Під сюжетним малюнком на тему тексту пісні послідовно виписані назви пісень, окремі слова, а також словосполучення, значення яких діти повинні усвідомити. Зрозуміло, що діти усвідомили в процесі активної мислиневої роботи засвоюється краще, ніж при пасивній діяльності.

Наприклад: вивчення пісні «Скворушка прощається» у 3 класі за допомогою таблиці (муз. Понятенко)

1) Спочатку вчитель проводить бесіду з учнями про осінь, її прикмети про птахів, які летять на південь.

2) Дітям повідомляється назва пісні і показується до неї ілюстрація. Дітей питають, як вони розуміють слово «Скворушка».

3) Вчитель читає текст пісні, виконує її. Потім діти відповідають на питання: «Чому пісня має таку назву?» Вивчають пісню 2-3 уроки, потягом яких діти за допомогою таблиці міцно засвоюють її текст.

4) Коли діти вивчають пісню, вчитель пояснює складні слова і словосполучення, які зустрічаються в пісні і заносить їх у таблицю.

Наприклад: пояснення слова: «осінь» – холодно, з дощем осінь; тополя – порода дерева і ін. Якщо діти неправильно вимовляють закінчення деяких слів, то такі слова вписуємо також у таблицю і працюємо потім над артикуляцією (С. Бедретдінова).

Не усі діти достатньо емоційно не реагують на музику. Вона не завжди визиває в них глибоких переживань. Вчитель втягує дітей в процес цілеспрямованого прослуховування музики. Ступінь активності дітей, розвиток вміння сприймати музику, пояснювати її, міркувати після слухання твору залежить тільки від діяльності вчителя на уроці, якості його співробітництва з учнями. Педагог допомагає усвідомити дітям характер музичного твору, звертає увагу на використання в музиці виразних засобів. Засоби предметно-образної і знакової наочності для вивчення пісень, для прослуховування музики і для нотної грамоти зручно сконцентрувати у 4-х ланках:

- 1) Ілюстрації до пісень і до прослуховування музики в 1-3 класах.
- 2) Музична грамота в 1-3 класах.
- 3) Ілюстрація до пісень і прослуховування музики в старших класах.
- 4) Музична і нотна грамота в старших класах.

Широке використання наочності допомагає розвинути в учнів інтерес до музики, сприяє розвитку музичних здібностей.

В.К. Лазарева, С.М. Бедретдінова зазначають, що на уроках музики і співів діти навчаються самостійно висловлюватися про музику. Якщо в 1 класі учні складають відповіді, як правило, зі значною допомогою вчителя і на базі його запитань, то під час 2 і 3 років навчання дітям під силу самостійна коротка розповідь з 2-4 речень. Так, в 1 класі діти відповідають вже на такі запитання: «Звідки беруться пісні» (їх складають) «Хто пише пісні?» (композитор і поет). «Що придумує композитор?» «Що пише поет?»

У 2 класі діти вже розповідають про музичні інструменти. В кінці заняття необхідно приділяти увагу словесного відгуку учнів про зроблену на уроці музики роботу. Такі короткі повідомлення призводять до більш усвідомленого, повного засвоєння навчального матеріалу. Важливою умовою уроків музики є встановлення взаємозв'язку між вчителем музики і педагогами, які ведуть інші предмети. Тільки тоді естетичне виховання буде більш результативним. «Співи є могутнім виховним засобом. Потрібно привчати дітей до гарного співу, навчати їх слухати себе» (А.Н. Граборова).

Дослідження С. Мілявської показали, що колективні заняття співами, які супроводжуються музикою, а також ритмічні рухи дисциплінують дітей, виховують організованість. Музика піднімає настрій і підвищує загальний життєвий тонус.

Провідне місце в музично-естетичному вихованні займають хорові співи. Добре знаючи інтелектуальні, мовленнєві, емоційно-вольові особливості дітей, вчитель співів не тільки залучає кожную дитину в колективну діяльність, але і спонукає до виправлення існуючих недоліків. Для успішного музично-естетичного виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи потрібне виконання таких умов (С. Мілявська):

- а) вмільний підбір музичних інструментів з урахуванням виховного значення, естетичної цінності, відповідності рівню розвитку дитини;
- б) високий рівень виконання музичних творів;
- в) обмірковане словесне спілкування (бесіда) з дітьми при поясненні змісту музичного твору, знайомстві з жанрами (пісня, марш) і показі виразних засобів;
- г) широке застосування образної наочності при прослуховуванні музики;
- д) організація ритмічних рухів дітей, які сприяють кращому засвоєнню канви, теми, динаміки музичного твору.

Ознайомимося з музично-ритмічними заняттями на уроках співів та музики в початкових класах спеціальної та інклюзивної школи. Цим питанням більш досконало займалися С. Мілевська, В.К. Лазарева, та інші.

Вчитель співів і музики прагне зробити свої уроки яскравими, цікавими для дітей, що дає змогу зацікавити дітей, оптимізувати в них естетичні почуття і бажання слухати музику. Досвід спілкування з учнями показав, що дуже ефективною формою виховання в дітей елементів музичної культури є уроки, на яких використовують танцювальні рухи, гра на дитячих музичних інструментах, ритмічні ігри.

Розвитку в дітей почуття ритму, вміння слідувати одному музичному ритму свої рухи сприяє такий вид роботи, як музично-ритмічна розминка. Вона триває 10-12 хв. і включає вивчення танцювальних елементів, музично-ритмічні ігри, інсценування пісень, які супроводжуються ритмічними рухами. Такі музичні вправи мають вагоме корекційне значення для учнів спеціальної та інклюзивної школи.

Наведемо приклад схеми проведення музично-ритмічного заняття:

- 1) музично-ритмічна розминка;
- 2) музично-ритмічні танцювальні рухи;
- 3) слухова ритмічна розминка;
- 4) ритмічна гра;
- 5) співи і прослуховування музики.

Ця схема використовується в початкових (1-4 кл) класах, поступово з року в рік ускладнюється, поглиблюється і розширюється. В процесі ритмічної роботи з дітьми потрібно включати в діяльність дітей всі аналізатори: зоровий, слуховий, кінетичний, моторний. В 2 класі діти знають довготу нот і особливості їх позначення. Спочатку діти зорово (читають) ритм, який викладений з допомогою розрізаних нот. Якщо пісня знайома дітям, вони можуть викласти ритм самостійно. Прочитавши і усвідомивши текст пісні, діти повинні потім «прочитати» його відтворити в рухах з «ритмічною підказкою» («бігай», «крок»).

Наступний етап роботи - це відображення ритму стукання в долоні, з промовлянням ритмічної підказки вголос «бігай-крок», «бігай-крок» і т.д. Далі ритм відображається лише стуканням, потім ритмічно промовляється текст пісні, промовляння супроводжується стуканням. Після цього діти знайомляться з мелодією даної приспівки. Співають, відстукуючи ритм. На 2 уроці ця робота продовжується (може бути лише зміна напрями мелодії), а на 3 уроці діти можуть вже грати вивчену мелодію на музичному інструменті з одного показу вчителя.

Як бачимо, в роботу поступово включається уся сенсорика дітей з порушеннями мовлення.

Головним змістом уроків співу і музики є хорові співи. Музично-ритмічні вправи підпорядковуються цим заняттям. Пісню краще вивчати і запам'ятовувати, якщо проведена підготовча ритмічна робота, аналіз ритмічного малюнка пісні. Хорові співи естетично і

морально впливають на колектив виконавців, допомагають «...з'єднати багато сердець в одно сильне чуттєве серце» (К.Д. Ушинський). Потрібно мати на увазі, якщо учень співає погано, то це не свідчить про поганий музичний слух. Можливо, він чує добре, але голос не слухається, не підкорюється, у нього відсутня координація між слухом і голосом.

Потрібно поступово розвивати голосовий апарат. Це довгий процес. Займаючись розвитком вокально-хорових навичок, на уроках потрібно включати приспівки на одному або декілька звуків.

Позакласні і загальношкільні музичні заходи - це результат роботи, яка проводилась на уроках співів, підведення її підсумків.

Будь-яке мистецтво - це «зарядження почуттями» (В.О. Сухомлинський).

А. Макаренко, досліджуючи спосіб життя, звички та захоплення підлітків-правопорушників, вказував на те, що вони в більшості не знали і не любили музики. Музика, яка зрозуміла дитині «стає важливим засобом морального виховання». Оживити в дітей деякі асоціації, розбудити в них бажання слухати музику, допомагають вірші.

Н-д: перед знайомством учнів з музикою Глінки насамперед потрібно дати прослухати уривок із поеми «Старий і море». Після цього діти повинні самостійно переказати ті епізоди, які вже запам'ятали. Ця підготовка зацікавить дітей і вони навіть захотять прослухати «Марш Чорномора».

Сприйняття дітей активізується, якщо ми їм дамо декілька мелодій для порівняння. Наприклад: на вірші Лермонтова написана музика Рубінштеймом, Ганєвим. Після прослуховування, можна запропонувати дітям висловитися стосовно почутого. Так само можна один і той самий твір запропонувати в виконанні різних співаків. Діти уважно слухають звучання музики, відчувають в виконанні нові відтінки. Музичне виконання в спеціальній та інклюзивній школі є важливим елементом естетичного розвитку дітей з порушеннями мовлення.

Разом з цим воно має суттєвий корекційний вплив. Заняття музикою позитивно впливає на розвиток мовлення учнів, удосконалює моральні якості особистості, впливає на емоційну сферу.

Заняття музикою сприяють цікавому відпочинку, є умовою для розвитку художніх навичок.

Ефективність естетичного виховання дітей з порушеннями мовлення підвищується, якщо ця робота організовується в системі, має чітке планування і передбачає взаємозв'язок заходів, які проводяться в позакласну годину, з програмним змістом уроків читання, образотворчого мистецтва, співів і музики тощо. Важливо при цьому врахувати потенційні можливості учнів різних років навчання потрібно, щоб форми і методи естетичного виховання відповідали індивідуальним особливостям кожної дитини.

Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями

1. Особливості виховання дитини з порушеннями мовлення у сімейному середовищі
2. Ефективність консультування батьків дітей з порушеннями мовлення та надання їм методичної допомоги.

1. Особливості виховання дитини з порушеннями мовлення у сімейному середовищі

Перші кроки життя дитина з порушеннями мовлення, як і нормально розвинена, робить в сім'ї. Тут вона проходить початкову школу виховання, яка накладає відбиток на подальшу її життєдіяльність. Батько і мати, а також інші дорослі члени сім'ї несуть відповідальність перед суспільством за правильне виховання своїх дітей. Ця відповідальність стає ще більшою, коли в сім'ї народжується дитина з різноманітними відхиленнями психофізичного розвитку.

Поява у сім'ї дитини з порушеннями мовлення робить суттєвий вплив на весь устрій її життя, веде до його перебудови і покладає на батьків нові, додаткові обов'язки. Від того, наскільки послідовно і правильно вони виконуються, залежить практичне розв'язання проблеми ранньої корекції мовлення і попередження виникнення вторинної затримки психічного розвитку у дитини.

Характеристика можливості та своєрідності виховання дитини з порушеннями мовлення в мікросоціумі потребує, перш за все, звернути увагу на стосунки між батьками в сім'ї. Хвилювання батьків, які пов'язані з народженням хворої дитини, є предметом вивчення багатьох дослідників. Даний період вважають найбільш важким, тому що змінюються взаємини між подружжям, весь устрій сімейного життя. Найчастіше розпадаються сім'ї, де у жінок постійно низький емоційний фон настрою: вони неспокійні, стурбовані, збентежені, дратівливі, весь сімейний устрій підпорядкований проблемам хворої дитини, а потреби інших членів сім'ї не враховуються. Відомо, що початок таких стосунків залежить від сімейної ситуації, яка склалась до народження хворої дитини. Якщо відносини батьків були позитивними, то прогноз значно кращий. Деякі подружні пари вважають, що народження хворої дитини навіть закріпило сімейні узи. Але буває і навпаки. В тих випадках, коли взаємини подружжя і раніше були поганими, народження хворої дитини є лише приводом для розлучення. При цьому, як правило, виникають додаткові психічні травми, які пов'язані з взаємними обвинуваченнями і зневагою один до одного (часто на очах хворої дитини). Спеціальні дослідження показали, що розлучення несприятливо впливає на психічний розвиток як здорових, так і хворих дітей. В них найчастіше виникають стани декомпенсації. Вторинними спостерігаються також емоційні розлади і труднощі міжособистісного спілкування. Особливо хворобливо на розлучення батьків реагують діти з незначними мовленнєвими вадами (реакція у дівчаток на розлучення легша, ніж у хлопчиків). Хлопчики почуваються більш впевнено, якщо після розлучення у них існує контакт з батьком. Тому не потрібно мстити батькові, забороняючи йому бачити дітей. Це рішення, перш за все, вплине на дітей. Не потрібно дітям говорити про те, що батько поганий, тому що дитина почуває невпевненість у собі. Несприятливий вплив на сімейну атмосферу і на розвиток хворої дитини роблять грубі, без поваги стосунки між подружжям, застосування фізичних покарань. Найчастіше фізичним покаранням підлягають діти з гіперактивною поведінкою. Вони дратують батьків, вихователів, вчителів, адже знаходяться у постійному русі, схоплюють усе, що потрапляє на очі, найчастіше лапають речі. Весь час про щось запитують, але відповіді не чують. Їм дуже важко зупинитись на одному виді діяльності. Багато з них мають порушення уваги. Але їх погана поведінка не покращується від застосування фізичних покарань, вони їх ще більше збуджують. Спеціальні дослідження

показують, що фізично карають своїх дітей ті батьки, до яких в дитинстві використовували тілесні покарання. Такі батьки мають підвищену імпульсивність і агресивність. Їм самим потрібна психотерапевтична допомога (тренінг, аутотренінг допоможуть батькам контролювати свою поведінку).

Не менш негативно впливає на розвиток дитини гіперопіка. Дитина завжди сприймає нюанси настрою матері. Афективна напруга матері впливає на дитину, її здоров'я і подружні стосунки. Така дитина росте нервовою напруженою і постійно потребує до себе уваги. За рахунок того, що дитина не відпускає матір ні на крок і присутність матері ще більше збентежує дитину, у неї в подальшому виникає зниження адаптаційних можливостей. Найбільш добре складаються взаємини в тих сім'ях, в яких мати прагне краще зрозуміти проблеми своєї дитини, не забуваючи при цьому про потреби здорових членів сім'ї. При цьому мати повинна слідкувати за своїм зовнішнім виглядом, прагнути бути цікавою, знаходити час для відпочинку. Тяжкі переживання батьків не зникають зовсім, вони мають тенденцію загострюватись в деякі періоди життя сім'ї, особливо при досягненні дитиною статевої зрілості.

Спочатку батьки маленьких дітей хвилюються за те, чи зможе їх дитина навчатись в масовій школі, але коли діти з порушеннями мовлення стають дорослими, батьки починають розуміти перевагу спеціального корекційного навчання.

Молодим батькам потрібно знати, що сім'я, яка має дитину з порушеннями мовлення переживає цілу серію криз, які обумовлені як суб'єктивними, так і об'єктивними причинами. При цьому сім'ї, які мають кращу соціальну і психологічну підтримку долають ці кризи легше. При тяжких мовленнєвих вадах дитини батьків хвилює період вікової зрілості. Це пов'язано з іншою переоцінкою цінностей і песимістичними прогнозами на майбутнє. Батьки обговорюють перспективи соціальної адаптації дитини, міркують про те, де вони будуть працювати. Батькам потрібно враховувати, що психологічні обставини у сім'ї можуть погіршуватись, коли на базі основного дефекту у дитини з'являються епізодичні і спостерігаються різноманітні затримки психічного розвитку, які ускладнюють становлення особистості дитини.

Частота цих ускладнень серед дітей з порушеннями мовлення (50 % і вище). Потрібно звернути увагу на вторинну затримку психічного розвитку як батькам, так і спеціалістам. Особливо характерними є різні стани декомпенсації в період статевого дозрівання. Це проявляється в підвищеній психомоторній роздратованості, агресивній поведінці. Виховання дітей з порушеннями мовлення у сім'ї залежить від складу сім'ї, від побуту. В сім'ї діти з порушеннями мовлення отримують розумове, моральне, фізичне, трудове, екологічне, естетичне, та інші види виховання. Порушення мовлення ускладнює навчання і виховання дітей, робить особливо складним процес формування її особистості. Коли дитина знаходиться в спеціалізованих закладах (спеціальні дитячі будинки, садки, школи, інтегровані та інклюзивні групи дошкільних закладів, шкіл), то з ними проводиться необхідна педагогічна робота, яка спрямована на розвиток її особистості. Розробляється система занять щодо підготовки дитини з порушеннями мовлення до шкільного навчання. Але, якщо існує сім'я, то батьки відповідають за дитину, її дошкільне і шкільне навчання. Важливо, щоб допомога з боку батьків була розумною і мала корекційну спрямованість. Повинна бути єдність у використанні засобів виховного впливу. Виховання дитини з порушеннями мовлення в сім'ї має відповідати таким параметрам:

1. Визначення оптимальних ставлень до дитини, батьків та інших членів сім'ї.
2. Регулювання процесу формування взаємин дитини з іншими членами сім'ї та іншими людьми.
3. Спеціальна організація життя, поведінки, пізнавальної і трудової діяльності дитини.
4. Організація систематичного навчання дітей, спрямованого на корекцію мовленнєвого недоліку, вторинної затримки психічного розвитку.

5. Допомога батьків дитячому садку, школі щодо успішного розв'язання поставлених задач.

Життя показує, що існують крайнощі у ставленні батьків до дитини з порушеннями мовлення. В одних сім'ях на дитину дивляться як на хвору і немичну, нещасну. Смуток, журба, страждання, безвихідність панують в домі. Усе життя сім'я підкорена цій дитині, за неї все роблять. І вона звикає до повної бездіяльності. У результаті росте безпомічна і розбещена істота, інвалід. У дошкільному віці вона хоча і володіє елементарними навичками самообслуговування, але не має почуття відповідальності і не хоче працювати разом з іншими дітьми. Неправильне сімейне виховання призводить до безініціативності, до відсутності необхідних вмій і навичок у дитини, до невпевненості у своїх силах.

В інших сім'ях можливості дітей неадекватно переоцінюють, до них пред'являють вимоги без урахування їх психофізичного стану. Перевтома, особливо інтелектуальна, веде до зниження працездатності, поведінки, до появи небажаних якостей характеру. Сформована батьками підвищена самооцінка призводить до того, що дитина береться за справу, яку виконати не може. Через це вона нервує, проявляє агресію, втрачає віру в свої сили.

Деякі батьки не надають потрібної уваги дитині, вона стає самотньою. Це призводить до загострення мовленнєвого недоліку, виникнення вторинної затримки як психічного розвитку (мислення, пам'яті, уваги та ін..) так і особистісного розвитку. Тому проводиться різноманітна роз'яснювальна робота з батьками дитини з порушеннями мовлення.

Серед основних умов правильного сімейного виховання дітей з порушеннями мовлення виділимо наступні:

1. Попередження мовленнєвого недоліку. Вірогідність появи дитини з порушеннями мовлення в кожній сім'ї невелика, але ж вона існує. Це вказує на необхідність застосування додаткових засобів, які можуть попередити появу мовленнєвого порушення, особливо якщо для цього є підстави. Попередити порушення мовлення у дитини означає не лише вказати причини його виникнення, але й усунути усі негативні фактори, які його породжують. Багато з них відомі і виявлені в процесі спостереження. Це, перш за все, різноманітні порушення нормального способу життя: алкоголізм, статеве розбещення, захворювання жінок під час вагітності. Дослідження багатьох лікарів підтверджують те, що важкі порушення мовлення найчастіше пов'язані з порушеннями внутрішньочеревного розвитку дитини, особливо в перший триместр. Патологічний вплив на дитину роблять різноманітні епідемічні захворювання, фізичне і нервово-перевантаження, вживання навіть в малих дозах наркотиків і ліків. Про вагітну жінку треба піклуватись, їй потрібно вести спокійний спосіб життя, правильно харчуватись, довгий час знаходитись на свіжому повітрі. Турбота щодо попередження мовленнєвих вад у дитини не зменшується і після її народження в перші роки життя. Багато випадків порушення зорового, слухового і мовленнєвого аналізаторів припадає саме на ранній дитячий період навіть, якщо пологи були успішними. В цей період організм дитини і його нервова система знаходяться в стадії розвитку і становлення, вони слабо захищені від негативних впливів. В цих умовах захворювання може призвести до пошкодження головного мозку або будь-якого аналізатору. Тому дитина потребує створення нормальних умов розвитку, до яких належить санітарний стан приміщення, гігієна одягу, раціональна збалансована їжа, достатнє перебування на свіжому повітрі, сприятливий соціально-психологічний клімат в сім'ї, постійне медичне спостереження за ростом і розвитком дитини. Особливо важливо попередити будь-які психологічні травми і пов'язані з ними перенапруження нервової системи. Повинні бути виключені ситуації, які викликають гострі переживання, конфліктні ситуації, переляк. На дитину травмують впливають різноманітні сімейні сварки, пияцтво, бійки. Батьки, якщо вони зацікавлені в нормальному розвитку своєї дитини, повинні створювати для неї сприятливий мікроклімат.

2. Своєчасне виявлення у дитини вад мовлення. Це потрібно для того, щоб у дитини не виникло вторинних затримок і так аномального розвитку. Засоби попередження аномалій стосуються не тільки первинних, але й вторинних відхилень, які ускладнюють головний дефект (теорія Л.С. Виготського про первинні і вторинні відхилення). Попередження їх знаходиться в тісному взаємозв'язку з своєчасним виявленням у дитини з порушеннями мовлення. Чим раніше це зроблено, тим менше вторинних ускладнень буде у дитини і тим більше зростає пластичність організму дитини, а це допомагає краще коригувати її недоліки. Встановити, що дитина з порушеннями мовлення можна лише при систематичному спостереженні та вивченні батьків і лікарів. Об'єктом уваги повинні бути усі стани і реакції дитини на зовнішній подразник, особливо як у неї з'являється лепет, перші слова, фрази. Якщо наприкінці першого, на початку другого року життя у дитини немає гуління, або воно не переходить в лепіт слід звернути на це увагу.

Якщо з'явилася в сім'ї дитина з порушеннями мовлення, батьки повинні звернутись до спеціалістів і докласти всіх зусиль, щоб якомога більше взнати про природу дефекту дитини, про труднощі, які дитина відчуває на шляху розвитку.

3. Знання батьками природи наявного дефекту і особливостей розвитку дитини з порушеннями мовлення. Для цього корекційний педагог повинен разом з батьками вивчати дитину, постійно консультиувати батьків, надавати спеціальну літературу, щоб батьки могли систематично поповнювати свої знання, щодо правильного розвитку дитини. Особливо важливо виявити, що саме призвело до виникнення відхилень у дитини, які засоби корекції потрібно застосовувати до неї.

4. Наявність відповідної популярної літератури з корекційної педагогіки, яку можна використовувати при роботі з батьками дітей з порушеннями мовлення.

5. Систематичне спостереження за розвитком дитини (батьки, корекційний педагог, психолог, лікар). Повинна бути розроблена спеціальна програма виховання дитини в сім'ї. В деяких випадках потрібно навчити батьків доглядати за дитиною, побудувати взаємини між ними.

6. Організація спеціального виховання дитини. Індивідуальні програми виховання і ранньої корекційної роботи з дитиною. Складовою частиною системи виховання і корекції є створення сприятливих умов життя дитини. Найголовніше - це повна повага батьків, любов і взаємна відповідальність за виховання дітей, здоровий моральний клімат сім'ї та ін. Завдяки цьому виховання і корекція проходять успішно і ефективно.

7. Взаємозв'язок та взаємодія сім'ї з корекційним педагогом, лікарями-спеціалістами, психологами. Виправлення недоліків автоматично не відбувається. Для цього потрібно спеціальне навчання і виховання дитини.

2. Ефективність консультування батьків дітей з порушеннями мовлення та надання їм методичної допомоги

Медико-генетичне консультування - це особливий вид медичної допомоги населенню – сім'ям, які зацікавлені запобігти народженню в них дітей із спадковими захворюваннями. Основою медико-генетичного консультування є прогнозування нащадків. Суть прогнозу – розрахунок вірогідності ризику народження хворої дитини в сім'ї, яка звернулась по допомогу.

Наведемо 3 етапи медико-генетичного консультування:

1 етап - уточнення діагнозу захворювання. З цією метою можуть проводитись спеціальні обстеження хворого і його родичів. Найчастіше - це дослідження крові і сечі з метою вивчення каріотипу (набору хромосом) і активності ферментів. Збираються і аналізуються і генеалогічні дані (досліджується генеалогічне дерево).

2 етап - здійснення головної мети консультування - встановлення ступеня ризику народження хворої дитини в даній сім'ї. Найчастіше цей показник передається в відсотках. У складних умовах для оцінки ризику використовують спеціальні комп'ютерні

програми. В тих випадках, коли захворювання визначається одним геном з відомим типом спадковості, розрахунок найбільш простий.

3 етап - повідомлення батькам вірогідності народження хворої дитини. Лікар надає інформацію про причину захворювання і повідомляє про існуючі методи профілактики, наприклад про можливість дородової діагностики. Тільки 10 % усіх відомих спадкових захворювань, а їх сьогодні відомо понад 3000, можна діагностувати у внутрішньочеревному періоді розвитку дитини. Показниками для дородової діагностики хвороби плоду є досить важкий ступінь захворювання і досить високий (більше 1%) ступінь генетичного ризику.

Одним з методів медико-генетичного консультування є ультразвукове дослідження. Воно дозволяє виявити порушення розвитку тулуба, головного мозку, кінцівок, а також недоліки внутрішніх органів плоду. Це дослідження дозволяється при всіх вагітностях високого ризику. Ультразвукове дослідження є складовою частиною інших втручань, які пов'язані з внутрішньоматковими маніпуляціями з метою визначення розташування плаценти і плоду. Процедура, яка пов'язана з внутрішньоматковими маніпуляціями називається – амніоцентезом (можливість його проведення лише на 6 тижні вагітності). Метод полягає в тому, що роблять пункцію матки і беруть пробу біляплодової рідини (можна визначити стать плоду, вивчити його хромосоми і провести ряд біохімічних аналізів для визначення порушень обміну речовин). Останнім часом використовують метод біопсії хоріона (можна проводити з 7 тижня вагітності), біопсія ворсинки хоріону (плідна оболонка) проводиться за допомогою спеціальних гнучких щипців, які вводять через шийку матки. Існують і інші методи дородової діагностики, які використовуються менше, оскільки в них менша результативність і високий травматизм. Всебічний розгляд з генетиком питання про здорових спадкоємців є необхідним тому, що багато подружж не прагнуть мати більше дітей, оскільки ризик повторення тяжкої хвороби дуже високий. Лікар може встановити, що цей ризик не перевищує середнього рівня в будь-якій сім'ї. Ризик народження хворої дитини існує в кожній сім'ї, а справа лише в тому, наскільки він перебільшує середній показник.

З метою профілактики спадкових захворювань використовують штучне донорське запліднення. Для проведення цієї процедури вибирається час, близький до овуляції (вихід яйцеклітини з фолікула). Сім'я донора вводиться в шийку матки за допомогою тонкої піпетки. Жінка знаходиться в горизонтальному положенні не більше однієї години після процедури. Рахують, що в цей період настає запліднення. Показниками для штучного донорського запліднення є аутосомно-домінантні захворювання в чоловіків, при аутосомно-рецесивних захворюваннях (коли дородова діагностика не можлива, а перерва вагітності небезпечна для подружжя).

В даний час проводиться запліднення в пробірці. Для цього вилучають не запліднену яйцеклітину, запліднюють в пробірці, а потім імплантують яйцеклітину в матку жінки. Цей метод раніше використовувався при безплідді, а зараз для профілактики захворювань, які спадкові від матері. Жінці з високим ризиком спадкового захворювання імплантується в матку яйцеклітина донора запліднена спермою її чоловіка.

Медичні показники, які потрібні для направлення на медико-генетичне консультування:

- 1) Відставання дитини в психофізичному розвитку без будь-якої причини.
- 2) Вроджені пороки розвитку та незвичайний вигляд дитини.
- 3) Подібні захворювання декількох родичів з однієї родини.
- 4) Спадкові захворювання у будь-кого з родичів подружжя.
- 5) Порушення розвитку опорно-рухового апарату (карликовість, гігантизм, викривлення кінцівок та ін.).
- 6) М'язові дистрофії та порушення ходи.
- 7) Неправильна форма статевих органів.

8) Різко виражені аномалії шкіри і її похідних (волосся, зубів, нігтів), нейрофіброматозні вузли.

9) Незвичний запах сечі дитини.

10) Безпліддя подружжя (якщо доведені спадкові причини).

11) Викидні та мертвонароджені діти з невідомої причини.

12) Сімейні форми алергії.

13) Захворювання, які мають прогресуючий характер.

14) Вік вагітної жінки за 40 років.

15) Несумісність подружжя за резус-фактором, або групами крові АВО, якщо в анамнезі є вказівка на резус, або АВО – конфлікт під час попередніх вагітностей.

16) Порушення поведінки за типом раннього дитячого аутизму.

Для того, щоб отримати медико-генетичне консультування потрібно звернутись в консультативний кабінет з медичної генетики, або в медико-генетичну консультацію.

Якщо в сім'ї наявні будь-які спадкові захворювання (механічна дислалія), то потрібно звернутись на медико-генетичну консультацію самостійно, або через дільничного лікаря. При багатьох вроджених генетичних аномаліях використовують хірургічне втручання. При цьому можливе повне видужання.

Однією з головних проблем медико-генетичного консультування, мета якого - полегшення людських страждань, що пов'язані з появою, або ризиком появи генетичних порушень у сім'ї, є проблема ефективності цього консультування. Оцінювати ефективність консультування потрібно за даними наданої генетичної інформації, яка повинна включатися в процес мотивації для прийняття рішення консультуючими. До досягнення кінцевого результату виникає ряд ускладнень, які детермінують процес прийняття рішення, нерідко дуже болісного для батьків. На ефективність консультування впливає багато факторів – як об'єктивних (рівень розвитку медичної генетики в цілому, підготовленість генетиків-консультантів, удосконалення різних методів дослідження, діагностування спадкових хвороб), так і суб'єктивних (рівень мовленнєвого розвитку та порушень мовлення консультуючих, структура міжособистісних стосунків, включаючи статеві взаємини, переконування і нереальність очікувань з якими люди приходять на консультацію, емоційний стан батьків в момент повідомлення генетичної інформації). В літературі є різні дані щодо ефективності генетичного консультування. Число сімей, для яких візит до генетика став корисним коливається від 5 до 84%. На половину сімей, які звернулись на медико-генетичне обстеження, консультація не дає ніякого впливу. Суб'єктивна оцінка особами, які отримали консультацію, її потрібності свідчить про недостатню ефективність консультування. Рейнольдс в книжці «Генетичні консультації» наводить наступні дані: 55% пацієнтів рахують відвідування консультації корисними, 20% - безкорисними, 25% залишаються невизначеними. Дослідження консультантів довели, що батьки дуже поверхово знають про захворювання своєї дитини. Рівень початкових знань складає 25-30% від максимально можливих. Характерно, що лише 3 % усвідомлюють рекурентний ризик народження дитини з тією ж спадковою аномалією, 15% батьків рахують, що народження в їх сім'ї дитини з порушеннями - це причина за якою вони не можуть народити здорову дитину, 6% людей, які звернулись на медико-генетичне консультування прагнуть переоцінити вірогідність повторного захворювання в сім'ї, в той час частина батьків не бажає усвідомлювати можливість повторення трагедії. Рівень розуміння генетичної інформації після заключної бесіди з генетиком, на якій батькам надавалась повна інформація щодо захворювання їх дитини, ризику повторної появи в їх сім'ї подібного дефекту, значно варіює (від 30-100% усієї інформації). 15% батьків навіть після консультування не знають про рекурентний ризик для них.

У зарубіжній літературі існує дві діаметрально протилежні думки щодо характеру поради спеціалістів. Так, американський вчений Фразер вважає, що медико-генетичне консультування повинно мати директивний характер, тобто консультант активно пропонує сім'ї прийняти вирішальне рішення щодо життя дитини та подальшого

дітонародження. Але інші генетики, такі, як Коте, Девіс, Абрамовський дотримуються протилежної думки: консультант повідомляє батькам інформацію про стан дитини, дає прогноз її розвитку, встановлює ризик виникнення подібного захворювання для наступних дітей і разом з цим не надає ніякої конкретної рекомендації. Прийняття рішення відносно подальшої поведінки сім'ї – рішення до того чи іншого виду життя хворої дитини, подальше планування стає вибором з двох альтернатив, що є найбільш відповідальним етапом консультування. В останні роки активно розробляються моделі поведінки консультантів в процесі спілкування з сім'єю. Так, Кеслер в праці «Психологічний аспект генетичного консультування» пропонує деякі методи психологічної підготовки, спрямовані на зменшення негативних реакцій консультуючих. Арнольд, в праці «Різноманітність структурних сценаріїв у генетичному консультуванні», вважає, що один із засобів, який допомагає подружжю зробити правильний вибір щодо репродуктивної поведінки, може бути програвання різноманітних ситуацій, які можуть виникнути у майбутньому – це так званий «структурний сценарій».

Підготовча психотерапевтична робота з сім'єю повинна починатись ще під час очікування прийому. Спеціально для цього надається наочна інформація, яка допомагає сім'ї зорієнтуватись в своїй проблемі.

Усі різноманітні реакції батьків щодо народження дитини з порушеннями мовлення в сім'ї проходять 4 основних фази:

1 фаза характеризується станом батьків, їх розгубленістю, а іноді і страхом, це фаза короткочасна, але іноді батьки її використовують, як своєрідний засіб захисту від нещастя, що свідчить про відсутність адаптації в сім'ї. Результатом такого стану батьків є різке падіння самооцінки. В цей період батьки не в змозі адекватно зрозуміти і сприйняти інформацію. В цьому випадку консультування потрібно зупинити, провести психокорекційні заходи, або відкласти його до часу мінімальної адаптації в сім'ї. Нерідко батьки знаходячись в шоківому стані, заперечують встановлений діагноз. Це і є **2 фаза** стану сім'ї і є важливою психологічною складовою поведінки подружжя, а саме ці почуття відкладають візит в консультацію для отримання подальшої інформації. Функція заперечення спрямована на те, щоб зберегти рівень надії або почуття стабільності сім'ї до факту, який може їх зруйнувати. Крайньою формою негативізму є відмова від обстеження дитини і проведення будь-яких корекційних заходів. Деякі батьки багаторазово прагнуть скасувати встановлений діагноз, звертаючись в наукові та лікувальні центри. Інші визнають діагноз. Описана фаза - негативізм і заперечення, як правило явище тимчасове, цей депресивний стан, пов'язаний з усвідомленням істини, характеризує **3 фазу**. Яким чином подібний стан впливає на успіх консультування, ще невідомо. Неможливо повністю оцінити ступінь впливу такого сильного потрясіння. Необхідність допомоги хворій дитині, спеціального безперервного догляду за нею можуть розвивати негативні почуття і таким чином спричинити синдром афекту і мотивації. Цей синдром, який отримав назву «хронічний смуток» є результатом постійної залежності життя батьків від потреб дитини. Самостійне повторне звернення батьків за допомогою в консультацію характеризує собою **4 фазу** – початок соціально-психологічної адаптації всіх членів сім'ї, встановлення адекватних емоційних контактів з спеціалістами і достатньо зрозуміла поведінка в плані їхніх порад.

Батьки, які люблять своїх дітей, самі проводять регулярно корекційно-розвивальні заняття, стимулюють їх до контактів з природою і соціумом, організовують спостереження за навколишньою дійсністю, допомагають дитині в цьому. Наприклад, якщо дитина не називає предмети, не виявляє зацікавлення до їх словесного оформлення, то її навчають цьому за порадою логопеда, а саме:

- дивитись і спостерігати;
- 1.розпізнавати і розглядати кольори, форми, звуки;
- 2.проводять заняття з розвитку фонематичного слуху, формування вимови звуків, слів, фраз;
- 3.формують вміння передавати результати спостережень в словесній формі та ін.

Шляхом організації дій з предметами, їх оформлення словесним значення корегують затримку у формуванні сприймання, мислення, уваги та інших пізнавальних процесів.

У сім'ї проводять заняття з малювання, ліплення, ручної праці, домоводства, читання книжок, перегляд телепередач.

Батьки повинні включати дитину з порушеннями мовлення в спілкування з однолітками, стимулювати її участь в груповій грі. В сім'ї проводиться велика робота з корекції недоліків мовленнєвого розвитку. З дітьми постійно проводиться систематична робота: прогулянки на свіжому повітрі з метою розвитку мовлення щодо оточуючих предметів та живої природи; рухливі ігри з однолітками; дотримання охоронно-педагогічного режиму вимог лікарняного контролю; забезпечення раціонального харчування, виконання правил гігієни, відпочинку, раціональна регламентація життєдіяльності дитини (розумне дозування сну, праці, відпочинку).

Головною проблемою, на яку потрібно постійно звертати увагу батьків, є моральне виховання. Щоб виховати у дітей правильні життєві уявлення, вміння правильно жити і працювати в колективі, протистояти негативним впливам та ін., необхідні насамперед здорові взаємини в сім'ї. Там, де немає взаємоповаги, у дітей не формуються якості, необхідні для спілкування з оточуючими. Необхідно показати батькам характерну особливість дитини з порушеннями мовлення, а саме затримку особистісного розвитку. Тому важливо, щоб з дитинства вироблялась чесність, порядність, доброта, нетерпимість до зла, брехні. Потрібно вчити дітей взаємодіяти з людьми, бути стриманими, самокритичними. Батьки не повинні соромитись дефектів дітей і відвідувати з ними театри, музеї, виставки. Звертати увагу на поведінку в громадських місцях. Головне – це особистий приклад батьків, який використовується разом з поясненнями і бесідами.

Значну увагу потрібно приділяти і естетичному вихованню дітей з порушеннями мовлення. З раннього дитинства потрібно прищеплювати почуття прекрасного, це стосується усього: побуту, сім'ї, культури поведінки, культури взаємин, культури праці тощо. Діти повинні вміти підтримувати чистоту і порядок в домі, гарно і смачно готувати їжу, модно зі смаком одягатися. Всьому цьому потрібно вчити з дитинства демонструючи і показуючи різноманітні словесні приклади, вправи, зразки для виконання та наслідування. Рекомендуючи батькам різні методи і засоби виховного впливу, потрібно відзначити і роль музики у розвитку естетичних смаків. Музика формує емоційний стан (в одних випадках знімає напругу, підвищену збудливість, в інших - тонізує, підбадьорює, спонукає до дії, штовхає на діяльність). Основою виховання дитини з порушеннями мовлення в сім'ї є трудове виховання. Спеціальна школа робить багато для дитини з порушеннями мовлення (забезпечує професійну підготовку і виховує бажання працювати, повагу до праці). Але ці навички повинні закріплюватись вдома, для того, щоб адаптація підлітків, після закінчення школи, не ускладнювалась. Діти з порушеннями мовлення повинні виконувати посильні трудові доручення вдома (прибирання приміщень, миття посуду, прання білизни, допомога в приготуванні їжі). Важливо, щоб батьки зрозуміли, що в процесі виконання постійних доручень: по-перше, розвиваються і закріплюються трудові навички, по-друге здійснюється корекція мовлення дітей у процесі трудової діяльності, іде розвиток уваги, спостережливості, закріплюється воля, підвищується загальний емоційний тонус, діти стають ініціативними і впевненими в собі.) Збудливі діти заспокоюються під впливом спрямованої діяльності. Готування їжі, пошиття одягу, купівля речей, оплата комунальних послуг потребують найпростіших арифметичних розрахунків, кмітливості, використання набутого досвіду. Праця розвиває пам'ять, розум дітей, викликає потребу до мовного спілкування, збагачує словниковий запас. Корекційний педагог дає поради щодо вибору виду праці дітей з порушеннями мовлення, показує, що краще коригує особистість дитини. З цієї позиції дитина повинна відчувати задоволення від праці.

Тема 4. Самовиховання як засіб корекційно-виховного впливу

1. Педагогічна діагностика учнів і колективу: основні завдання.
2. Вихованість учнів, її характеристика.
3. Система самовиховання особистості.

1. Педагогічна діагностика учнів і колективу: основні завдання

Психологія виховання – складний і малорозроблений розділ педагогічної психології, що вивчає внутрішні психологічні механізми становлення і розвитку особистості в цілому, а також окремих її особистісно-моральних і особистісно-вольових якостей. Одним із напрямків взаємодії особистості і соціального середовища є виховання – це цілеспрямований та організований процес. Жан-Жак Руссо зазначає, що перед впровадженням виховного впливу необхідно добре вивчити своїх вихованців, що можливо за допомогою психодіагностичних методів.

С. Карпенчук вважає, що активізація людського фактора, чіткий акцент у педагогічному процесі на особистості учня спонукає педагога, особливо класного керівника, проникати в духовний світ школяра, розуміти своїх вихованців. Як для матері на першому місці діти, їхнє життя, здоров'я, особисте щастя, так і для педагога основним має бути дитина з усіма її потребами, запитами, інтересами. Всі напрямки виховного впливу обов'язково повинні відштовхуватись від особистості школяра і концентруватись на кожній із них, тобто має здійснюватись шлях згідно з формулою «від дитини – до дитини».

Формування особистості – це школа розвитку індивідуальності, виявлення здібних і талановитих дітей, збагачення інтелектуального і творчого потенціалу, корекція особистості розвитку. К. Ушинський відзначив, що психолого-педагогічне вивчення особистості дозволяє пізнати людину в усіх процесах.

Кожна особистість – це закрита книга, яка має свій зміст, свій стиль вираження, свою цінність та гідність. Не вивчати її рівносильно непрочитаній книжці, яка є лише для зовнішнього споглядання.

Особистість формується у діяльності та взаємодії з матеріальним і моральним середовищем. Діяльність виконує розвивальну виховну функцію в тих випадках, коли забезпечена її мотиваційна сторона, тобто якщо у дитини склалося досить усвідомлене, стійке і сильне внутрішнє прагнення (мотивація).

Мотивація - це виникнення активності людини для задоволення відповідної потреби. Мотиваційна сфера учня - це результат його життєдіяльності, в якому виховний процес займає суттєве місце. Вихователю слід звертати увагу на зміст, силу мотивів, ставлення до них самого школяра, допомагати їх втіленню у вчинки, справи. Вихователю повинен формувати у дітей систему суспільно значущих мотивів.

Для виховання відповідальності у дітей з порушеннями мовлення бажано розвивати ситуації відповідальної залежності для формування витривалості, а звідси, важливими є вчинки і життєві ситуації, в яких формується відповідна властивість.

Вивчаючи дане питання ми звертаємося до психологічних механізмів формування властивостей особистості, для яких притаманна загальна етапність. Шляхом засвоєння соціального досвіду виробляється нова властивість особистості, яка надалі закріплюється у процесі діяльності.

Відзначимо, що для конкретної властивості особистості існують специфічні стадії. Саморегулювання і самоуправління - один із елементів особистості, який включається в особисті властивості, але наявність їх в різних властивостях не однакова, а саме: в одних вони лише накреслюються, а в інших - переважають. Саморегуляція і самоуправління більш виражені у вольових властивостях. Вищим рівнем розвитку саморегулювання і самоуправління вважають самовиховання, самоудосконалення. В спеціальній та інклюзивній школі реалізувати цей рівень можливо і достатньо.

Психологами доведено, що властивість особистості не регулюються одночасно і з однаковою швидкістю. Окремі властивості особистості набирають швидкість в ранньому дитинстві, інші намічаються і зберігаються в сплячому стані, роблячи потім у відповідних умовах, швидкий стрибок. Отже, відповідні властивості характерні тому чи іншому віковому періоду.

Аналіз досліджень Н. Долгобородової показав, що у дітей насамперед формуються комунікативні властивості, вони пов'язані з життєдіяльністю – це спілкування дитини з дорослими. Далі ці властивості розширюються за своєю сутністю: так, у підлітків спостерігається нерівномірність розвитку властивостей особистості і рис характеру. Цей період називається періодом спалаху і протиріч. Наприклад: у одного і того ж підлітка можна спостерігати відчуженість, стриманість в спілкуванні з батьками, поступовий вихід з-під їхнього піклування та одночасно зближення з однолітками, закріплення з ними дружніх стосунків, настирливість у спорті та повна її відсутність у навчанні.

Логічно виникає запитання про те, чи існує в розвитку особистості період, коли риси характеру узгоджуються? Таке погодження може наступити в старшому, юнацькому віці, але суперечливість особистості може зберігатись на довгі роки і на все життя.

Паралельно з нерівномірністю формування особистості розглядається стійкість особистості. Вирізняють два аспекти стійкості (за В. Чудловським):

1) оборонний аспект – це стійкість як здатність людини реалізовувати свої власні позиції і протистояти впливам, які суперечать її особистим установам.

2) наступальний аспект - стійкість особистості, як здатність людини реалізувати свої власні позиції, перетворивши обставини і свою загальну поведінку.

У становленні і формуванні особистості значну роль відіграє спілкування. За допомогою спілкування формується і самооцінка. Особливо педагог звертає увагу на формування світогляду і моральної вихованості учнів спеціальної та інклюзивної школи

При цьому слід зазначити, що світогляд має три компоненти:

1) інтелектуальний - це запас знань і вміння їх застосувати;

2) особистісний – ставлення, мотивація, моральна спрямованість;

3) практичний - реалізація знань в практичній діяльності та особистій поведінці.

Психологічні механізми морального виховання ставлення особистості певною мірою співпадають з механізмами становлення свідомості.

В становленні моральної сторони особистості школяра, як і при формуванні світогляду, спочатку оптимізується і виступає:

1) знання моральних норм, правил, традицій, звичаїв, у свідомості школяра вони існують в поняттях та уявленнях як інтелектуальний компонент;

2) особистісний компонент моральної сторони школяра включає рівень сформованості емоційності переживання у дитини;

3) практичний компонент- це поведінка, яка у кінцевому рахунку визначає моральне обличчя особистості.

Моральність особистості сповна проявляється у вчинках. Вчинок - це дія або бездіяльність людини, яка підлягає оцінці з позиції норм моралі. Серія вчинків в різних ситуаціях формує моральне обличчя особистості. Вихованість школярів передбачає вироблення у них потреби у поведінці та вчинках, реалізованих у всіх аспектах (від мотиву до виконання) і опосередкованих моральним змістом та переживаннями .

Вихователю в своїй роботі потрібно використовувати такі перераховані дії, як переконування, привчання, заохочення, покарання.

Але, перед тим як ми проведемо корекційно-виховний вплив вихователю, слід звернути увагу на діагностику учнів . Зокрема, як зазначає С.Г. Карпенчук, як неможливо складний механізм вивчити без інструкції, так і неможливо проникнути у внутрішній, таємний світ дитини без спеціального інструментарію, яким озброює психологічна наука. Тому досвідчених педагогів цікавить весь арсенал засобів та прийомів психолого-педагогічного вивчення особистості.

Процес психолого-педагогічного вивчення особистості супроводжується системою виховної діяльності педагога (вихователя, класного керівника), яка формується на основі загальної системи виховання.

Вимоги до вивчення учнів :

1) Цілеспрямованість (Н-д, розвиток у дітей інтелектуальних здібностей тощо). Завдання, які дають змогу виявити цілеспрямованість: виявлення «ізольованих» учнів і виведення їх із стану «ізоляції»; індивідуальна бесіда, соціометрія.

2) Систематичність. Особистість, колектив не є чимось сталим, нерухомим, вони перебувають у постійному розвитку, зміні, динаміці). Процес суб'єкт-суб'єктивної взаємодії здійснюється на основі різнопланової діяльності школярів, використання педагогом різних форм і методів. Вивчення систематичності можливо за допомогою бесід з дітьми, анкетування.

3) Вивчення дітей (вивчення у процесі різних видів діяльності. Н-д.: у молодших школярів провідна діяльність – учіння, гра, праця; підлітковий вік – спілкування у системі різнопланової діяльності; юнацький вік - навчально-професійна діяльність.

4) Об'єктивність. Встановлення позитивного і негативного ставлення до учнів . Педагог повинен піднятися над емоціями, оцінювати об'єктивно вчинки дітей, знаходити в учнів позитивні якості. Об'єктивність вивчається за допомогою бесід з дітьми, анкетування тощо.

5) Комплексність. Особистість, колектив – складні багатогранні системи, які потребують всебічного, комплексного підходу. Комплексність вивчається за допомогою методів:

- спостереження (встановлення особливостей особистісної поведінки дитини);
- експерименту (з'ясування рівня самооцінки дитини);
- анкетування (вивчення інтересів учнів);
- поєднання експерименту та бесіди (вивчення структури міжособистісних взаємин у колективі).

6) Дотримуватись принципу особистісного підходу. Вивчати компоненти діяльності учня слід не окремо, а в системі (цілісно).

Дослідження особистості не може вивчатись поза контекстом її цілісності, а саме: рівня вихованості, знання норм моралі, ставлення до дійсності, переконування тощо.

Колектив має своє індивідуальне обличчя (норми поведінки, орієнтації, громадська думка), він вивчається за допомогою соціометрії, а також спостереження, експерименту, анкетування.

Психолого-педагогічне вивчення проходить за наступними напрямками: організація навчально-виховного процесу, формування морального досвіду, координація діяльності вчителя, робота з батьками.

2. Вихованість учнів , характеристика її показників та критерії оцінки

Вихованість - це співвідношення дій з свідомістю. Проблемою вихованості учнів займались багато психологів (І. Бех, Д.Т. Дигус, Л. Божович, Е. Сапожнікова та інші). Визначні педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський розглядали дисциплінованість кожного окремого учня як прояв боротьби за інтереси колективу, за розв'язання питань загальної справи. На їх думку, вихованість – це усвідомлена поведінка дитини у школі, і саме це передбачає свідоме виконання дітьми своїх обов'язків, підготовку учнів спеціальної та інклюзивної школи до самостійного життя. Саме це дає змогу навчити дітей з порушеннями мовлення не лише розуміти вимоги до морального статусу людини, а й домогтися, щоб вони стали нормою їх поведінки.

Дефектологи (Г. Дульнєв, С. Рубінштейн, В. Кузміна, Н. Забрамна, А. Смірнова, А. Белкін) підкреслювали потребу формування у школярів спеціальної та інклюзивної школи моральної свідомості, моральних почуттів та вироблення практичних навичок суспільної поведінки.

В учнів з порушеннями мовлення спостерігається середній рівень диференціації моральних знань, виявляється незначна ситуативність у розумінні й поясненні того чи іншого поняття. Відомо, що майже в усіх учнів старших класів спеціальної та інклюзивної школи, без спеціального навчання спостерігається розбіжність між розумінням моральних категорій та словесним оформленням, можливостями використовувати їх у повсякденній поведінці. Отже, затримка розвитку учнів спеціальної та інклюзивної школи потребує розробки специфічних прийомів донесення до свідомості дітей вимог правильної поведінки.

Учні в цілому правильно розуміють вимоги до поведінки, але їм важко давати словесний звіт про свої обов'язки в конкретних ситуаціях.

У 1-2 класах уявлення про правила культури поведінки чіткі, конкретні, хоча з практичними мовленнєвими ситуативними завданнями учні спеціальної та інклюзивної школи самостійно не справляються.

В учнів спеціальної та інклюзивної школи часто спостерігаються різні затримки у сфері суб'єкт-суб'єктних взаємин, у ставленні до дорослих, вчителів.

Учням з порушеннями мовлення властива (за С. Рубінштейном): затримка у формуванні вольових зусиль у навчанні та поведінці; при подоланні труднощів, при здійсненні самоконтролю; зниження самокритичності та ін..

У характері учнів спеціальної та інклюзивної школи переважають позитивні риси, в них загальмований розвиток особистісно-моральних і особистісно-вольових якостей у зв'язку із первинним недоліком мовлення і вторинними затримками особистісного розвитку.

За характером поведінки учнів у школі, можна визначити три основні групи:

1) Основну масу учнів становлять діти з відносно збереженою поведінкою. Порушення, які вони допускають, як правило, легко долаються. Ці діти адекватно реагують на зауваження, поради, вимоги педагогів (55%).

2) Достатньо велику групу учнів складають пасивні діти не тільки у навчанні, а й у поведінці. Їхня поведінка найчастіше носить характер наслідування дорослим і сильнішим учням (30%).

3) Малу кількість учнів складають діти з яскраво вираженою неадекватністю поведінки (наслідок легкої збудливості з різних причин) (15%).

Розглянемо показники і критерії оцінки вихованості учнів, зокрема критерії вихованості учнів в межах кожного показника (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

Показники і критерії оцінки вихованості учнів спеціальної та інклюзивної школи школи

Клас	Показники вихованості	Критерії оцінки вихованості
1-4 класи	Патріотизм	а) цікавість до минулого і теперішнього нашого краю; б) любов і бережливе ставлення до своєї школи, класу.
	Товариськість	а) участь в колективних заняттях та іграх; б) бажання поділитись своєю радістю, невдачами з товаришами; в) готовність безкорисливо допомогти своїм товаришам; г) бажання не підвести свій клас, ланку.
	Повага до дорослих	а) ввічливість, слухняність; б) посильна допомога вчителям, вихователям, батькам, дорослим.
	Доброта	а) турботливе ставлення до молодших; б) готовність поділитися іграшками, книжками з товаришами; в) любов до живого.

	Чесність	а) правдивість, щирість, звичка не брати без дозволу чужі речі; б) добровільне зізнання у своїх вчинках; в) виконання обіцянок.
	Працелюбність	а) добросовісне навчання, виконання своїх обов'язків чергового; б) участь у самообслуговуванні, в суспільно корисній праці; в) цікавість до занять працею
	Бережливість	а) акуратний зовнішній вигляд, утримання в чистоті особистих речей; б) бережливе ставлення до шкільного майна.
	Дисциплінованість	а) ретельність; б) дотримання правил поведінки в школі, на вулиці, дома, в суспільних місцях; в) виконання вимог класу, ланки
	Старанність	а) постійне відвідування уроків, уважність і старанність на уроках і в позакласний час; б) регулювання і добровільне виконання домашніх завдань під час самопідготовки.
	Допитливість	а) цікавість до всього нового, невідомого, звертання з питаннями до оточуючих; б) любов до читання, посильна успішність.
	Любов до прекрасного	а) активна участь в художній діяльності; б) цікавість до занять з малювання, ліплення, здатність помітити красу і бажання її відтворити.
	Самостійність	Бажання бути сильним, здоровим і дотримуватись розпорядку дня і правил особистої гігієни
5-6 класи	Патріотизм	а) знання рідного краю; б) активна участь в суспільно корисній діяльності.
	Товариськість:	а) бажання знаходитись в колективі разом з товаришами; б) добровільне надання допомоги товаришам; в) підпорядкування колективу; г) товариські стосунки між хлопчиками та дівчатами; д) бажання не підвести свою ланку
	Повага до дорослих	а) ввічливість, слухняність; б) посильна допомога вчителям, вихователям, батькам, дорослим; в) ініціативність в допомозі дорослих.
	Доброта	а) турботливе ставлення до молодших; б) готовність поділитися іграшками, книжками з товаришами; в) любов до живого.
	Чесність	а) правдивість, щирість, звичка не брати без дозволу чужі речі; б) добровільне зізнання у своїх вчинках; в) виконання обіцянок.
	Працелюбність	а) добросовісне навчання, виконання своїх обов'язків чергового; б) участь у самообслуговуванні, в суспільно корисній праці; в) цікавість до занять працею; г) бажання оволодіти різними трудовими навичками, постійна зайнятість корисною працею

	Бережливість	а) акуратний зовнішній вигляд, утримання в чистоті особистих речей; б) бережливе ставлення до шкільного майна; в) нетерпимість до фактів пошкодження майна.
	Дисциплінованість	а) ретельність; б) дотримання правил поведінки в школі, на вулиці, дома, в суспільних місцях; в) виконання вимог класу, ланки; г) виконання вимог дорослих відвідування навчальних занять
	Самостійність	а) наявність навичок самостійної праці і поведінки; б) прагнення обходитись без сторонньої допомоги; в) наявність власної думки за різних обставин, прояв ініціативи в заняттях і в ігрових гуртках.
	Допитливість	а) цікавість до всього нового, невідомого, звертання з питаннями до оточуючих; б) любов до читання, посильна успішність; г) любов до занять в гуртках
	Любов до прекрасного	а) активна участь в художній діяльності; б) цікавість до занять з малювання, ліплення, здатність помітити красу і бажання все зробити; в) охайний зовнішній вигляд; г) інтерес до уроків літератури, малювання, співів; д) знання мистецтва, їх творів
7-9 кл.	Патріотизм	а) цікавість до минулого і теперішнього нашого краю; б) любов і бережливе ставлення до своєї школи, класу; г) знання історії Батьківщини, її основних подій, почуття радості за свою Батьківщину; добровільна участь в праці на загальну користь
	Колективізм	а) участь в усіх справах класу; б) звички надавати товаришам допомогу; в) виконання рішень колективу; г) товариські стосунки між хлопцями і дівчатами
	Гуманність	а) доброзичливість до оточуючих, повага до дорослих; б) надання допомоги тим, хто її потребує; в) доброта.
	Чесність	а) відвертість, виконання обіцянок; б) навички протистояти брехні; в) не брати участь в крадіжках, хуліганстві.
	Добросовісне відношення до праці	а) добросовісне навчання в міру своїх можливостей; б) зайняття корисною справою; в) звичка виконувати доручену справу; г) систематична допомога на господарському дворі школи на пришкільній ділянці; д) бажання освоїти обрану професію
	Дисциплінованість	а) повсякденне і повсякчасне дотримання правил для учнів ; б) швидке і правильне виконання доручень дорослих, вчителів вихователів; в) виконання вимог визначених колективом.
	Активність	а) прагнення відповідати на уроках, доповнювати відповіді товаришів;

		б) участь в суспільному житті класу, школи.
	Сміливість	а) здатність подолати відчуття боязні; б) готовність прийти на допомогу з ризиком для себе; в) пряма критика недоліків товаришів; г) готовність відстоювати особисту думку, рішучість.
	Сила волі	а) здатність заставити себе робити те, що не хочеться, але потрібно; б) звичка доводити розпочату справу до кінця; в) настирність в досягненні своїх цілей; г) бажання і прагнення долати труднощі; д) помітні успіхи в самовихованню.
	Скромність	а) звичка не хвастатись; б) відсутність прагнення виділяти серед інших
	Допитливість	а) добра успішність; б) систематичне читання літератури, газет, журналів; в) заняття в гуртках.
	Естетичний розвиток	а) акуратний зовнішній вигляд; б) цікавість до уроків літератури, історії природи, географії, малювання, співів; в) систематичне відвідування виставок, концертів реакція на них; г) участь в художній самодіяльності, конкурсах тощо; д) прагнення усе робити гарно.
	Бажання бути сильним, кмітливим, загартованим	а) правильна статура; б) звичка кожен день робити ранкову зарядку; в) участь у спортивних іграх, походах, змаганнях; г) систематичні заняття будь-яким видом спорту.
10-12кл.	Патріотизм	а) знання історії Батьківщини, важливих подій в країні, цікавість до минулого, почуття гордості за її майбутнє; б) добровільна участь в праці на загальну користь; в) бережливе ставлення до природи; г) активна підготовка до захисту Батьківщини.
	Інтернаціоналізм	а) цікавість до культур інших народів і держав; б) терпимість до віруючих інших релігій; в) небажання вирішувати спільні питання за допомогою сили.
	Колективізм	а) участь в усіх справах свого колективу; б) звичка надавати товаришам безкорисливу допомогу; в) виконання рішень колективу; г) вимогливість до товаришів; д) поєднання суспільних і особистих інтересів, боротьба за честь свого колективу.
	Гуманість	а) доброта, турботливе ставлення до молодших, повага до старших, допомога тим, хто в ній потребує; б) любов і турботливе ставлення до усього живого; в) непримиримість до антигуманних вчинків,
	Чесність	а) правдивість; б) єдність слова і діла; в) добровільне признание своїх помилок, вчинків.
	Добросовісне ставлення до праці	а) добросовісне навчання; б) своєчасне виконання будь-якої роботи; в) висока якість результатів праці;

Після виконання цього завдання потрібно підрахувати загальну кількість оцінок за показниками в групі і результати занести до таблиці.

Таблиця 2.9.

Виявлення рівня вихованості учнів спеціальної та інклюзивної школи

Показники вихованості	Кількість учнів	Рівні розвитку		
		Високий	Середній	Низький
Патріотизм				
Колективізм				

На основі даних таблиць можна зробити висновок про вихованість класу.

Методика виявлення вихованості передбачає використання різних прийомів для отримання знань про учнів. Н-д, щоб визначити правдивість, єдність слова і діла, прямоту й інші чесноти школяра, можна використовувати такі методи, як спостереження, бесіда, анкетування.

Найбільш об'єктивну характеристику поведінки учня вихователь дістає у процесі спостережень за ним в різних ситуаціях.

У щоденнику спостережень вчитель (вихователь) робить періодичні записи найбільш яскравих позитивних і негативних проявів поведінки учнів з поясненням їх мотивів (див. табл. 2.10)

Таблиця 2.10.

Схема запису у щоденник спостережень

Дата	Характеристика поведінки; Причини	Педагогічні заходи	Наслідки
10.08.94	Під час роботи на самопідготовці був неспокійний, заважав дітям	Була проведена відповідна бесіда	В цей день зривів у поведінці Дмитра не було

Дослідження прояву і сформованості основних моральних якостей (доброта, чесність, чуйність) у дітей з порушеннями мовлення, дали нам змогу стверджувати, що рівень розвитку моральних якостей можна виявити за такими складовими:

- моральні знання (норм, правил моралі, звичаїв, глибина осмислення і усвідомлення їх суб'єктом);
- ставлення дитини до норм моралі (позитивне та негативне ставлення суб'єкта до моральних категорій, активність в процесі діяльності тощо);
- довільна поведінка дитини (осмислення, регуляція, ступінь розвитку вмінь, навичок та звичок).

Вивчення проблеми сформованості моральних якостей у дітей з порушеннями мовлення потрібно розпочинати з виявлення у них рівня моральних знань. Незважаючи на те, що в літературі існує велика кількість рекомендацій щодо параметрів та критеріїв оцінювання знань дитини, ми не в змозі їх використати в повному обсязі та розумінні стосовно дітей з порушеннями мовлення. Мова йде передусім про такі показники, як науковість, системність, глибина знань тощо. Найважливішими показниками оцінювання знань дітей є:

7. повнота (повні уявлення дітей про моральні норми, широта їх використання);
8. точність (конкретне визначення будь-якої моральної категорії, не плутання її з іншою);
9. адекватність (правильне визначення, використання моральних знань відповідно до моральних ситуацій);

10. усвідомленість – власне усвідомлення дитиною моральних норм (розуміння, обґрунтування, пояснення змісту моральних категорій, логічний переказ їх, встановлення взаємозв'язку між моральними ситуаціями).

При визначенні рівня розвитку моральних якостей педагог виділяє основні знання про ці категорії, які повинні бути наявні у дитини (див. табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Знання, які необхідні для визначення у дітей з порушеннями мовлення
молодших класів розвитку моральних якостей**

Категорії	Знання
доброта	- любов та повага до рідних, близьких; - шанобливе та чуйне ставлення до вчителів, однолітків; - доброзичливість, нежадібність, готовність поділитись іграшками, книжкою з однолітками; - посильна допомога сім'ї, близьким; - вияв любові до навколишнього; - не плутання «доброти» з іншими моральними категоріями; - негативні категорії, які протилежні доброті (байдужість, неподільність, грубість тощо).
чесність	- правдивість, звичка не брати без дозволу чужі речі; - щирість, відвертість; - добровільне зізнання в своїх вчинках; - виконання даних обіцянок; - повага до власного та чужого майна; - непримиримість до нечесності, нещирості, заздрості, брехні, ганебних вчинків; - не плутання даної моральної категорії з іншими.
чуйність	- уважне ставлення до чужої радості і горя; - уважне, чуйне ставлення до людей та їх почуттів; - співчуття та співпереживання; - турбота, постійна допомога оточуючим, вміння усвідомити рівень допомоги; - дійове вираження власної зацікавленості до описаних подій; - протилежні негативні категорії: байдужість, неухважність, грубість, емоційна недобррозичливість; - не змішування моральних якостей з іншими.

Дані знання можливо отримати за допомогою таких індивідуальних форм впливу:

- а) бесіда з дитиною про сутність моральних норм;
- б) бесіда з дитиною за серією моральних оповідань;
- в) закінчення дитиною моральних ситуацій;
- г) бесіда з дитиною за серією сюжетних малюнків (з моральним змістом).

Після виявлення рівня знань у дітей, педагог повинен звернути увагу на емоційне ставлення дитини до моральних норм. Показниками виявлення рівня ставлення дитини до норм моралі (доброта, чуйність) ми вважаємо:

- активне позитивно стійке ставлення до заданих норм;
- ставлення хоч і активне, але недостатньо стійке (можливі компроміси);
- негативне ставлення до норм моралі.

Прояв ставлення дитини до моральних категорій можна визначити за допомогою таких індивідуальних форм роботи з дитиною:

- бесіда з дитиною за моральними ситуаціями;
- бесіда за малюнками дитини про позитивні та негативні вчинки;
- бесіда з дитиною про зміст сюжетних малюнків.

Наступним етапом виявлення рівня розвитку моральних знань у дитини ми вбачаємо аналіз поведінки дитини. В різних ситуаціях методика вивчення рівня практичного застосування знань в поведінці можна проводити за загальноіснуючими діагностичними рівнями моральної вихованості дітей.

Вивчити прояви моральної поведінки можна за допомогою наступних етапів роботи:

- спостереження за поведінкою дитини в різних видах діяльності (навчальна, виховна, позакласна);
- опитування батьків про поведінку дітей поза школою;
- анкетування вчителя, вихователя стосовно рівня розвитку у дитини моральних якостей (доброта, чесність, чуйність);
- бесіда з педагогами про рівень усвідомлення дітьми моральних норм (доброта, чесність, чуйність);

Дослідження проблеми розвитку моральних якостей в учнів спеціальної та інклюзивної школи допоможе педагогу в обранні правильних шляхів формування провідних моральних якостей (доброта, чесність, чуйність) у дітей з порушеннями мовлення, а це сприятиме моральній адаптації випускників даних закладів, їх соціалізації.

3. Особливості та система самовиховання особистості

У системі формування особистості виділяють такі етапи впровадження методів самовиховання (за С.Г. Карпенчуком):

I етап. Вивчення і виховання колективу, класу. Даний етап включає вивчення колективу за допомогою таких методів, як спостереження, бесіда, анкетування, опитування, соціометрія.

Спостереження – фіксація явища в звичайному вигляді.

Загальним індексатором психологічних особливостей дітей виступає: їхній зовнішній вигляд, міміка, жести, рухова активність, мовлення (вираження чи змістова сторона), предмети, з якими вони мають справу, предмети діяльності (малюнки, вироби), спрямованість і частота спілкування з іншими (дорослими, ровесниками).

Під час спостереження за колективом враховують такі вимоги:

1. тривалість безперервного спілкування між членами (спільні розмови, жести, схвалення та осуд дій, вчинків),
2. однотайність чи диференційованість реакцій дітей на зауваження педагога,
3. кількість дітей, що активно підтримують вимоги педагога.

Бесіда спрямована на вивчення усвідомлених мотивів і потреб дітей, їх причин, намірів, інтересів, нахилів, стосунків.

Анкетування – одержання інформації за допомогою анкети-запитання і деяких відповідей до них.

Соціометричне дослідження дає змогу виявити «популярного учня», «не достатньо популярного учня», «ізолюваного учня», провести підготовку до різноманітних (виховних, пізнавальних, дидактичних, розвивальних, корекційних) заходів.

II етап. Координація виховної діяльності вчителів потрібна тоді, коли класний керівник повинен інформувати вчителів про сімейні умови дітей; називати причини відхилень у розвитку (розумовому) тощо.

III етап. Формування теоретичного досвіду на основі різнопланової діяльності школярів можливо за допомогою таких методів, як бесіди (фронтальна та індивідуальна) стосовно культури розумової праці, культури почуттів, культури поведінки; участь в клубах, секціях, гуртках; анкети (визначають інтереси дітей) «Твоя думка», «Інформатика»; педагогічні ситуації; дослідження «Дерево родоводу»; анкета «Моє дерево життя».

IV етап. Підвищення якості знань учнів, вивчення навчальних здібностей («Моторика», «Спостережливість», «Виправ помилки», «Перевір свою увагу», «Хто краще пам'ятає», «Анаграми»).

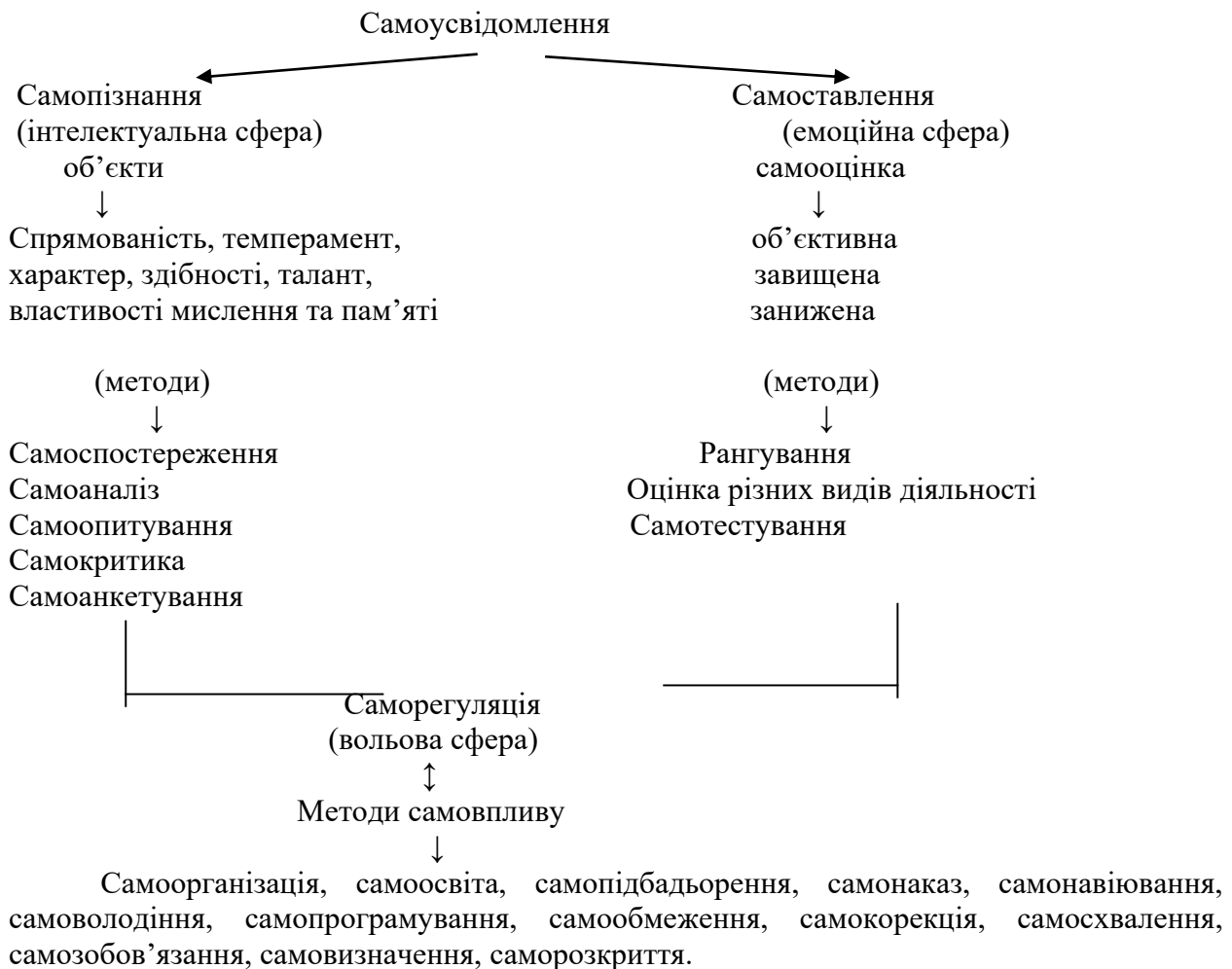
V етап. Робота з батьками:

- сімейне виховання;
- інформація батьків про новинки психолого-педагогічної літератури;
- виховання дитини в сім'ї;
- структура сім'ї, вік, професії батьків, побутові санітарно-гігієнічні умови життя сім'ї, матеріальне забезпечення.

Дані про сімейне виховання:

- виховна активність батьків;
- соціальна спрямованість сім'ї;
- психологія сімейних взаємин;
- наявність куточка школяра;
- використання дитиною режиму дня;
- робота батьків над формуванням загальної культури школярів;
- розвиток його здібностей, таланту;
- використання вільного часу;
- діапазон духовних запитів;
- культурне дозвілля;
- ставлення батьків до школи (знайомство з батьками; відвідування на дому; анкетування; ситуаційність; спостереження керівника)

Структура самовиховання особистості за С.Г. Карпенчуком показана на схемі 2.3. [13, с. 273]

Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями

1. Використання результатів психолого-педагогічної діагностики у виховному процесі.
2. Планування роботи вихователя, види планів.
3. Планування роботи класного керівника, види планів.

1 Використання результатів психолого-педагогічної діагностики у виховному процесі

За результатами діагностики виховну роботу потрібно проводити за такими напрямками у спеціальній та інклюзивній школі:

- якість виховання культури взаємин;
- виховання культури праці;
- виховання культури побуту.

Навички культури поведінки діти отримують під час навчання і фізичної праці, дозвілля та виконання режимних моментів, в спеціально організованій ситуації.

Виховання культури поведінки на кожному році навчання здійснюється за принципом концентричності. Однак це не просте повторення, а послідовне формування цих якостей, своєрідність яких обумовлена рівнем знань дитини, зрілістю її соціальних потреб і її вікових особливостей.

Кожне правило поведінки не тільки пояснюється, а й практично застосовується.

Культура взаємин передбачає вміння учнів бути ввічливими, безкорисливо допомагати товаришам, дорослим, поступатися своїм інтересам. Ці навички формуються з перших класів навчання у школі. Н-д: на уроках вчитель привчає дітей ділитись з сусідами по парті олівцями, книжкою.

Учні 1-2 кл. легше і швидше запам'ятовують конкретні вимоги поведінки в звичних ситуаціях: на уроках; під час підготовки домашніх завдань; на практиці; в грі.

Використовують наочні, а також словесні прийоми формування та впливу на особистість учня: пояснення вчителя, показ позитивних прикладів.

У молодших класах використовують заходи, які дають дітям позитивні зразки правильної поведінки. Це казки, оповідання, в яких розповідається про чуйність, уважність, доброзичливість (Н-д., казка «Рукавичка»). Учні читають оповідання, твори, вірші, в яких висвітлюються правила поведінки. Після прочитаного оповідання, бесіди, вихователь під час виконання режимних моментів ставить дітей у такі умови, щоб вони звертались один до одного з проханням допомоги товаришам. Кожну дію учнів треба перетворити на звичку.

У 1-2 класах робота повинна бути конкретизована і побудована на фактах, зрозумілих дітям з порушеннями мовлення.

У 3-4 класах треба закріплювати попередні знання і переносити їх на інші об'єкти.

З учнями 3-го класу:

- проводять ігри, які допомагають оволодіти правилами руху;
- проводять прогулянки і екскурсії на вулиці;
- організують працю в позаурочну годину.

У 1-2 класах виконують роботу з самообслуговування, а в 3-4 класах займаються власною гігієною, діти вже знають свої обов'язки, виконують їх.

Одним із методів виховання даних якостей є приклад оточуючих.

Діти повинні звернути увагу на культуру свого одягу. Для цього використовують бесіду з демонстрацією на слайдах одягу.

У старших класах від учнів можна вже вимагати дотримання культури побуту в спальні, їдальні, на кухні. Проводять обговорення, диспути з окремої ситуації, культури поведінки.

У 6-9 класах можна використовувати виступи самих учнів, в яких діти з порушеннями мовлення повинні спиратись на літературні приклади, факти з життя школи. За формулювання виступи поділяються на оповідання, читання уривків художньої літератури.

У 7-9 класах практикують виступи, в яких діти висловлюють власну думку.

2. Планування виховної роботи, види планів

Вся виховна робота планується з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх інтересів, уподобань, рівня розвитку і можливостей формування в них необхідних умінь та навичок.

План дозволяє врахувати всі важливі сторони виховної роботи, виділивши головні, провідні завдання.

При складанні плану педагог використовує цілий ряд документів:

- Державні програми, концепції, положення та постанови;
- навчальні програми.

Вчитель враховує план роботи всієї школи. Виділяють 3 види планів:

1) перспективний план:

- план, який пишеться на найближчий час;
- річний план, який складається на рік;

2) календарний план, який розробляється на місяць, або навчальну чверть. Його основу складають не напрямки роботи, а календарні строки, тобто намічаються конкретні дати і пропонувані для проведення заходи

3) поточний (поурочний) план, який може складатись на тиждень. Н.-д: понеділок – робота з книгою; вівторок – ігри, екскурсії тощо; середа – похід; четвер – день спорту; п'ятниця – підведення підсумків роботи чергових, діяльності класу. Цей план розробляється на основі календарного плану. Окремою ділянкою вводиться відмітка про виконання.

Плани проведення окремих заходів складаються у вигляді докладних сценаріїв. Існує також план-графік – різновид календарного плану (Н.-д, графік чергування по класу). Він складається за годинами, тижнями, місяцями.

Структура плану, методика його розробки показана в таблицях 2.12. та 2.13

Таблиця 2.12.

Структурна схема річного плану (перспективного) школи

Назви розділів	Дати	1 –	
1) Організаційна робота. 2) Підвищення якості навчально-виховного процесу. 3) Трудове виховання, навчання і профорієнтація. 4) Робота з кадрами. 5) Охорона і здоров'я дітей. 6) Зміцнення навчально-матеріальної бази та організаційно-господарської роботи.		8.09	

Таблиця 2.13.

Схема календарного плану навчально-виховної роботи

Розділи	Назва заходів	Дата	Відповідальний	Література	Відмітка
1. Навчально-виховні заходи по підвищенню якості знань. 2. Основні виховні заходи 3. Індивідуальна виховна робота.					

<p>4. Заходи по охороні і фізичному розвитку дітей, попередження травматизму і нещасних випадків.</p> <p>5. Позапланові виховні заходи.</p>					
---	--	--	--	--	--

Реалізуючи діяльнісний підхід у плануванні виховної роботи, заступник директора по виховній роботі зобов'язаний:

1) націлити педагогів на те, що особистість розвивається в конкретній діяльності, значущій для неї, і не всякі справи, заходи сприяють її розвитку;

2) визначити можливості та умови соціального середовища в наданні учням вільного вибору того виду діяльності, що відповідав би їхнім інтересам, схильностям;

3) направляти життєдіяльність учнів на саморозвиток, самореалізацію й самовизначення;

4) здійснювати творчий підхід до планування системи, форми, місця й часу проведення основних справ й організації ситуацій життєдіяльності учнів .

До планування побудови й реалізації виховної роботи як системи варто відноситися як до важливого моменту й керуватися при його складанні сформованими на практиці й науково обґрунтованими вимогами:

1) план виховної роботи повинен бути зорієнтований на освітньо-виховну концепцію навчального закладу. У цьому випадку не буде неузгодженості навчального та виховного процесів у їхньому впливі на формування особистості учнів ;

2) план не повинен складати безсистемний перелік справ, важливо, щоб у ньому був «стрижень», навколо якого вони вибудовуються;

3) варто планувати більшою мірою не роботу з учнями, а їхню самостійну діяльність, педагогічно спрямовану та організовану;

4) план повинен бути максимально індивідуалізований, орієнтований на особливості шкільного учнів ського колективу, його здатності, можливості педагогів, соціального мікросередовища;

5) необхідні конкретність, обов'язковість виконання включених у план справ;

6) має бути розумне сполучення словесних, наочних, практичних форм виховної роботи, орієнтація на активні методи виховання;

7) план передбачає логіку побудови справ на основі ситуацій життєдіяльності учнів , що відповідає логіці цілей виховання;

8) план повинен урахувувати роботу школи з можливостями мікросоціуму, а також ювілейні дати країни.

Плануванню виховної роботи передуює:

- ознайомлення з державними документами, що визначають завдання школи у вихованні на сучасному етапі;

- визначення мети та завдання на основі умов виховання, особистісного потенціалу учнів (вихованців) і педагогів (вихователів);

- ознайомлення із програмою виховання педагогічного колективу, обговорення та узгодження перспективних справ з педагогами;

- аналіз роботи за минулий рік;

- залучення учнів , батьків до планування;

- вивчення календаря знаменних дат майбутнього навчального року, вибір найцікавіших і корисних дат для виховання учнів .

У сучасній школі розробляються наступні види планів:

• загальношкільний план класного керівника, план об'єднань (гуртки, секції, клубу тощо);

- перспективний, календарний і перспективний-календарний;
- план роботи школи, класу за будь-яким напрямком, спеціальній та інклюзивній програмі;

- план виховного заходу (загальношкільного, класного, групового);
- план роботи з розвитку та формування особистості учня.

Структура плану виховної роботи, як правило, включає:

- аналіз результатів виховної роботи за попередній період часу;
- ціль, стратегічні та тактичні завдання на майбутнє;
- науково-методичну тему дослідницької роботи педагогічного колективу;
- інструктивну та науково-методичну роботу з педагогами;
- загальношкільні справи (колективна творча діяльність);
- роботу з науковими кадрами, постійними та тимчасовими творчими групами педагогів і дітей;
- роботу з різними учнівськими об'єднаннями, творчими союзами, радами, організаціями, лідерами учнівського самоврядування;
- роботу із традиційних та інноваційних напрямків;
- питання, що виносять на педагогічні ради, наради при директорі, адміністративні та педагогічні консилиуми, батьківські й учнівські збори;
- діяльність у рамках прийнятих виховних програм і проектів;
- спільну діяльність із установами науки, культури, навчання, охорони здоров'я, правовими органами.

Плани виховної роботи розрізняються за змістом та структурою:

- планування по ключових справах;
- календарне планування;
- план-сітка;
- планування за видами діяльності;
- планування за комплексними програмами;
- планування за компонентами базової культури особистості.

Моделі (схеми) виховної роботи можуть бути різними (зразок поданий у таблиці 2.14.).

Таблиця 2.14.

Зразок схеми виховної роботи

Напрямки	I чверть				II чверть			
	Завдання	Зміст та організація	Строк	Результат	Завдання	Зміст та організація	Строк	Результат
Організація діяльності дитячого колективу								

Перспективний план виховної роботи на _____ навчальний рік включає наступні розділи:

I розділ. Проблемно-орієнтований аналіз виховної ситуації в школі, результатів виховної роботи в минулому навчальному році.

II розділ. Мета та завдання виховної роботи (основні виховні завдання, пов'язані з образом випускника даної школи).

III розділ. Прогнозований результат виховання.

IV розділ. Комплекс справ з досягнення мети та завдань представлений у таблицях 2.15., 2.16.

V розділ. Робота з батьками

Структура оформлення плану роботи з батьками показано в таблиці 2.17.

Таблиця 2.15.

Основні компоненти змісту виховання

Строки (тиждень чверті)	Базові компоненти змісту виховання й можливих форм їхньої реалізації				
	Світоглядний (орієнтація на цінності виховної системи школи)	Діяльнісний (нагромадження досвіду реалізації цінностей виховної системи школи)	Культурологічний (орієнтація на загальнолюдські цінності, на українську культуру)	Поведінковий (культура поведінки)	Особистісний (розвиток здатності до саморегуляції)

Таблиця 2.16.

Основні компоненти базової культури особистості

Строки (тиждень чверті)	Компоненти базової культури особистості й можливих форм роботи					Оцінка про виконання
	Пізнавальна культура	Моральна культура	Естетична культура	Фізична культура	Трудова культура	

V розділ. Робота з батьками.

Структуру оформлення плану роботи з батьками показано в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

План роботи з батьками

Поетапні цілі виховання	Дата проведення заходів	Робота з колективом що вчиться, активом школи	Робота з вчителями, керівниками колективів додаткового утворення	Індивідуальна робота з учнями	Робота з батьками	Зв'язок із суспільством та закладами у мікросоціумі	Аналіз проведених заходів, справ
План роботи дитячого колективу на навчальний рік (чверть)							
Справа	Дата	Місце проведення	Учасники	Для кого	Відмітка про виконання, результат		

3. Планування роботи класного керівника, види планів

Структура плану виховної роботи може мати варіативний характер, відповідати вимогам, виробленим у конкретному освітньому закладі. Найбільш оптимальною є наступна структура плану виховної роботи класного керівника.

1. Загальні відомості:

- кількість учнів з неповних родин;
- кількість хлопчиків і дівчаток;
- вік учнів ;
- кількість учнів з ослабленим здоров'ям й ін.

2. Характеристика класу:

- структура класу: які мікрогрупи існують у класі, на яких підставах відбувається розподіл на мікрогрупи, які відносини складаються між мікрогрупами;

- хто лідери в класі, їхня коротка характеристика, чи входять вони в офіційну структуру класу;

- хто «знедолені» у класі, їхня коротка характеристика, причини їхнього положення;

- який характер взаємин класу з іншими класами: паралельними, молодшими, старшими;

- у яких офіційних шкільних і позашкільних об'єднаннях (гуртках, секціях, клубах і т.п.) беруть участь хлопці;

- у які неофіційні групи школи входять учні класу;

- які традиції, ритуали, символіка, сленг класу;

- які конфлікти найбільш часто зустрічаються в класі;

- які види діяльності переважають у класі: пізнання, спілкування, праця, гра;

- які мотиви участі школярів у діяльності класу: наслідування іншим, потреба в емоційно близьких контактах, потреба в самоствердженні, прагнення виділитися, одержання заохочення та ін.;

- ставлення класу до навчальної діяльності;

- ставлення класу до позакласної діяльності в школі;

- чи усвідомлює клас себе єдиним цілим;

- чи сформований колектив у класі, на якій стадії формування перебуває.

3. Основні цілі й завдання виховання, що логічно випливають із характеристики класу й проблеми школи.

4. Основні напрямки й способи діяльності класного керівника, їхня коротка характеристика.

5. Календарна план-сітка на місяць, на чверть або на півріччя, організація педагогічних подій у класі, у тому числі загальношкільні справи, справи класу, форми індивідуальної допомоги тим або іншим школярам у подоланні тих або інших проблем, пов'язаних з їхнім особистісним розвитком.

6. Додатком до плану виховної роботи може бути педагогічний щоденник.

Експертом фіксується наявність планів роботи класних керівників; виявляється відповідність планованої діяльності загальношкільному річному плану виховної роботи.

Основне завдання класного керівника - скоординувати всі виховні впливи на школярів з метою розвитку особистості за допомогою включення їх у різноманітні види діяльності й взаємин.

Педагог-вихователь, класний керівник покликаний здійснювати наступні функції:

- організаторську (проведення роботи із всіх педагогічних аспектів);
- виховну (формування особистості й колективу);
- комунікативну (організація спілкування);
- координаційну (узгодження всіх впливів, установа взаємодії між всіма учасниками виховного процесу);

- корекційну (перетворення, зміна особистості);

- екологічну (захист дитини від несприятливих впливів);

- адміністративну (ведення особистих справ учнів, що вчать й інших офіційних документів).

У системі роботи класного керівника можна виділити наступні напрямки:

1. Вивчення учнів і колективу класу (див. табл. 2.18): одержання соціологічних, медичних, психологічних й педагогічних даних (родина, соціальне й матеріальне становище, стан здоров'я, рівень розвитку, вихованості та научуваності, індивідуальні особливості й т.д.).

Таблиця 2.18.

План роботи класного керівника щодо вивчення учнів

Оперативний план класного керівника			
Навчальні тижні	Колективні справи учнів	Оперативна робота класного керівника	Оцінка результатів виконаної роботи
1-7 вересня.	1 вересня. День знань	Запросити на зустріч науковців, фахівців різних галузей	
	3 вересня. Збори учнів на тему «Питання, які тебе хвилюють»	Оголосити конкурс на кращу колективну справу. Розподілити обов'язку на перспективу. Допомогти редколегії випустити стінгазету про літні канікули	
	6 вересня. Батьківські збори на тему «Як допомогти дітям організовано почати навчальний рік?»	Виявити й залучити батьків, здатних допомогти в організації й проведенні намічених корисних і цікавих колективних справ	

2. Постановка виховних завдань (перспектив), загально для класу або окремих груп, учнів класу. Планування виховної роботи - складання плану для роботи з учнями, вчителями, батьками, що містить перелік завдань і справ по їхньому виконанню. Календарний план виховної роботи показаний у таблиці 2.19.

Таблиця 2.19.

Календарний план класного керівника

Час проведення	Назва заходу	Хто проводить	Оцінка про виконання

Організація, проведення й корекція різних видів діяльності відповідно до поставлених завдань та намічених планом: проведення класних годин, колективних творчих справ, екскурсій, походів, вечорів, батьківських зборів і т.д.

Організація роботи з батьками учнів : систематичне інформування про успішність, поведінку учнів , відвідування учнів вдома, здійснення педагогічної освіти батьків, залучення батьків до виховної роботи.

Аналіз й оцінка результатів виховання: спостереження, анкетування й інші методи, що дозволяють говорити про результати й ставити нові завдання. Найпростішою формою планування виховної роботи є розташування змісту перспективних справ у класі в календарному порядку.

Недолік такої форми планування полягає в тому, що всі виховні заходи зводяться до календаря, а план схожий на перелік видів діяльності класного керівника, розташованих у хронологічному порядку. При цьому важко проаналізувати систему й технологію впливу на учнів , слабо простежується роль класного колективу.

Оперативна форма планування є різновидом календарного плану. Ця форма дозволяє визначити види діяльності учнів і організаційні функції класного керівника

щотижня. У структуру плану вводиться стовпчик для оцінки результатів проведеної роботи.

У старших класах центр ваги роботи з оперативного планування переноситься на учнівський колектив. Роль класного керівника залежить у цьому випадку від рівня згуртованості колективу.

Лінійно-хронологічний план містить перелік заходів, визначених потижнево. Наприклад, понеділок як перший день навчального тижня контрастує з недільним відпочинком, і в цей день краще планувати збори, зустрічі, лінійки й заходи просвітницького характеру. У понеділок вчителі історії, літератури можуть надати допомогу інформаторам, читцям, організаторам колективних справ. У вівторок, коли редакційний актив зайнятий випуском стінної печатки (газет, бюлетенів, альбомів, журналів, альманахів й ін.), вчителі мови й літератури, малювання й праці мають можливість надати допомогу школярам в оформлювальній роботі. У цей же день можна провести батьківські збори й підготувати виставку творчих робіт учнів. У середу, в день трудових справ - додається турбот у викладача праці й завідувача господарською частиною. Суботу як переддень дня відпочинку, краще присвятити заняттям за інтересами у творчих групах, гуртках і факультативах, оглядам талантів, КВК, турнірам, змаганням з фізкультури й спорту. У цей день будуть зайняті вчителі фізкультури й спорту, керівники художньої самодіяльності й інших об'єднань учнів. У неділю, якщо такий день використовується для організації вільного часу учнів, планується екскурсійна й туристична робота, у справу включаються зацікавлені особи із числа викладачів, батьків і позашкільних установ.

У структурі планових заходів (див. табл. 2.20) подається коротка характеристика рівня вихованості учнівського колективу й визначаються чергові завдання. Перелік наведених заходів і профілі днів тижні показані умовно. Протягом тижня можуть бути дні, вільні від позакласних предметних і виховних справ.

Таблиця 2.20.

План виховної роботи

Дата	Робота з учнями			Робота з сім'єю	
	Загально-шкільні заходи	Класні заходи	Індивідуальна робота	Загально-шкільні заходи	Індивідуальна робота

Традиційними для багатьох класних керівників стали календарно-тематичні плани. У них також передбачається характеристика учнівського колективу й виховні завдання. Зміст виховної роботи на півріччя або весь навчальний рік представлено у вигляді розділів, система яких реалізує основні напрямки виховної роботи в класі:

- Організаційно-педагогічні заходи.
- Виховання позитивного ставлення школярів до навчання.
- Політичний кругозір учнів.
- Виховання моральних цінностей у школярів.
- Підготовка учнів до праці й вибору професії.
- Освітній компонент та культура поведінки учнів.
- Фізична культура й здоров'я учнів.
- Екологічне виховання.
- Вільний час учнів.
- Робота з батьками та громадськістю.

По кожному з названих розділів підбираються різноманітні форми й методи роботи.

Аналіз планування. З'ясувати наявність і проаналізувати якість зв'язку між рівнем аналізу вихованості учнів, сформованої педагогом метою здійснення заходу й планом його проведення. Визначити, як пов'язане виховне завдання першого етапу з виховним

завданням другого. Далі необхідно визначити наскільки педагогічно доцільно сплановані етапи заходу й сформульовані виховні завдання кожного з них. Потім потрібно з'ясувати зайнятість учнів у процесі планування, роботу педагогів по прищеплюванню школярам певних навичок планування. Аналіз буде неповним, якщо керівник не визначить, наскільки сам педагог усвідомив виховні можливості цієї частини заходу. Чи розуміє він, що процес колективного планування заходу сприяє становленню й розвитку почуття колективізму, почуття відповідальності за доручену справу, розвиває систематичність і послідовність мислення, логічність його й цілеспрямованість. Аналіз системи застосовуваних методів виховання повинен з'ясувати, наскільки вони забезпечують активність й ініціативу учнів, чи створюють вони ситуації, що змушують школярів займати активну життєву позицію, як ці методи гарантують досягнення, що виховують і реалізують аспекти поставленої мети. Наступний крок полягає у визначенні того, наскільки форма проведення виховного заходу відповідає його меті й змісту. Тут необхідно звернути увагу на причиново-наслідковий зв'язок: якість попереднього етапу організації, організаційна чіткість виховного заходу. Обов'язковий висновок: чи став даний захід «школою організації для учнів».

Проаналізувати поведінку учнів під час здійснення заходу необхідно за критеріями: а) з аналітичною підготовленістю заходу (перший етап); б) з якістю методів, за допомогою яких здійснюються виховні впливи; в) з наявністю ефектів новизни цікавості, незвичайності, емоційності. Цей крок повинен завершуватися попереднім висновком про силу впливу системи педагогічних впливів на учнів. Висновок попередній і не остаточний, тому що він робиться на основі аналізу зовнішніх симптомів поведінки учасників виховного заходу.

Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами

1. Педагогічне призначення методики переконання у вихованні дітей з особливими освітніми потребами.

2. Основні методи формування свідомості та переконання у дітей з порушеннями мовлення.

1. Педагогічне призначення методики переконання у вихованні дітей з особливими освітніми потребами

Основне призначення методики переконування полягає у розвитку свідомості вихованців; в організації процесу формування у них системи поглядів і переконань, світосприйняття; у виробленні самостійного мислення.

Кінцева мета методики переконування спрямована на формування у вихованців уміння висловлювати самостійно свої погляди.

Переконування має три значення: як одна із частин виховного впливу; як один із аспектів свідомості; як спосіб впливу, метод.

Переконування, у перекладі з грецької мови означає гіпотеза, доказ (основа, аргумент). Переконування будують з урахуванням індивідуальних особливостей дитини, воно має бути послідовним, логічним, доказовим, а також має містити узагальнюючі положення (принципи і правила) і конкретні факти і приклади. Переконуючи інших, треба вірити у те, про що повідомляється.

На думку І. Єременка, Л. Злобіна, А. Белкіна, О. Богданова, В. Петрова, переконування має два ступені: пояснення і навіювання. Ефективним методом переконування виступає сугестія (навчання, навіювання). Сугестивний метод – це психологічний вплив однієї особи на іншу чи групу осіб, розрахованих на безперечне сприйняття або прийняття слів, висловлених думок і волі (навіяння будь-якої думки).

Переконування виникає на основі таких впливів, як

1. Психологічний вплив, який включає мовні і немовні засоби, зокрема слово, жест, міміку.

2. Педагогічний вплив, що реалізується за допомогою команди, показу, установи, самонавіювання тощо.

Єдність думки і дії, свідомості і поведінки вихованців – такий правильний підхід до постановки виховної роботи. Щоб переконати, потрібно спонукати до дії. Це – вихідний принцип методики переконування. Тільки активізуючи позицію учнів можна спонукати їх до самостійного використання знань, до перетворення їх у переконування, до перевірки цих знань на практиці, нарешті, навчити їх передавати своїм знанням іншим учням.

Учнів з порушеннями мовлення найчастіше можна навчити самостійно використовувати знання і перетворювати їх у переконування, вони можуть самостійно перевіряти знання на практиці, але їм важко передавати свої знання товаришам у зв'язку із мовленнєвими вадами. З цього витікає роль методики переконування – навчити учнів з порушеннями мовлення самостійно використовувати свої знання у будь-яких ситуаціях, перетворювати наявні знання у переконування і передавати їх своїм опонентам.

Вихователь, за допомогою методики переконування, впливає на свідомість учня з порушеннями мовлення, а через неї формує поведінку, характер, волю, почуття дитини.

У спеціальній та інклюзивній школі є свої особливості в застосуванні методів переконування. Відомо, що головним засобом впливу на дітей є слово. Воно виступає подразником, який сигналізує дитині про надходження інформації і виконує роль регулятора вчинків і дій.

Динаміка розвитку мовлення у нормальних дітей та учнів з порушеннями мовлення дає змогу побачити, що відповідно до перших, у других спостерігається низький рівень розвитку різних функцій мовлення, що залежить від мовленнєвої вади (спонукаючої,

регулюючої) функцій внутрішнього мовлення. Діти з порушеннями мовлення лише за рахунок зовнішнього та внутрішнього мовлення будують власну поведінку за наслідуванням.

Обов'язок педагога полягає у тому, щоб розвивати особистісні якості, пояснити дітям сутність моральних категорій, сформувані у них відповідне ставлення до них, а також розвивати на базі усвідомлення відповідних категорій, особистісно-вольові та особистісно - моральні якості.

Збагачення етичних знань дітей з порушеннями мовлення проходить у вигляді окремих мотивованих пояснень, коротких цікавих оповідань, вказівок стосовно наслідків неправильного вчинку. Головне, щоб учні завжди розуміли вихователя, а вихователь доступно і логічно пояснював той чи інший матеріал.

Педагоги (як вчитель, так і вихователь) повинні мати однакові вимоги до виховання дітей, які б не суперечили один одному. Це необхідно для того, щоб сформувані правильні та сталі переконування в учнів.

Переконування можна застосовувати шляхом наступних словесних впливів: зауваження; поради; прохання; етичної бесіди.

На нашу думку, основним засобом переконування учнів буде виступати виховуюче, розвивальне та корекційно-спрямоване навчання.

Виховна сила переконування у навчанні відбувається, перш за все, за допомогою змісту позитивного навчального матеріалу і характерів методів навчання. Наприклад: у процесі вивчення творів художньої літератури, переконування поступово поширюється, розкриває моральну сутність людини, викликає в учнів бажання наслідувати кращі приклади, вчить їх розуміти і любити прекрасне у житті.

За допомогою методу переконування, у дітей можна сформувані моральне світосприйняття та суспільні ідеали.

А. Белкін говорить, що на дітей негативно впливають окрики, сердитий, роздратований і підвищений тон, насмішки, а благодійно впливають строгий, діловий спокійний тон мовлення, зниження мовлення інколи до шепоту. Погано діють на дітей нав'язливі рухи педагога, зокрема, постукування по столу або вовтуження по підлозі ногами, різкі жести.

2. Основні методи формування свідомості та переконування

Серед практичних завдань, які висувають перед педагогом, здійснюючи методику переконування, В.Коротов виділяє:

1. Відбір інформації, засвоєння якої організує педагог.

На конкретному етапі роботи, з конкретним складом учнів вихователь самостійно повинен знайти той набір ідей, знань, фактів, засвоєння яких кожним з учнів в даний момент необхідно. Для цього важливо мати чіткі уявлення про рівень знань і переконань учнів, який вже досягнутий у роботі з дітьми до цього часу, а також слід враховувати обсяг вікових та індивідуальних особливостей дітей, що допомагає здійснити реальну доступність для кожної дитини інформації, яка пропонується педагогом.

2. Побудова системи методів переконування. Переконування, на думку В. Сухомлинського, за своєю природою не може бути бездіяльним духовним скарбом. Воно живе, відшліфовується тільки в активній діяльності. Людина у чомусь переконується лише тоді, коли вона закріплює у собі принципи, за які готова боротись, якими не поступиться ні за яких обставин. Отже, важливим є правильний підбір методів переконування та дотримання специфіки їх використання у спеціальній та інклюзивній школі.

І. Єременко виділяє наступні методи **морального переконування**: інформація, пошук, дискусія, взаємоосвіти.

Дослідники В.І. Петрова, О.С. Богданова та інші до методів морального переконувannya додають також наступні: приклад, переконувannya, навіювання.

Методика формування свідомості та переконувannya включає наступні методи:

- **інформаційний**, який забезпечує організовану педагогом передачу учням знань шляхом переконувannya їх або підбору відповідних книг, творів мистецтва та ознайомлення дітей з ними;

- **пошуковий**, який допомагає включенню дітей у самостійне отримання знань з різних джерел і обробки цієї інформації;

- **дискусійний**, який спонукає учнів до обмірковування та обміну думками за тими чи іншими актуальними питаннями, до колективного вироблення правильної точки зору, за участі та допомоги вчителів;

- **взаємної освіти**, який дозволяє залучати учнів до активної пропаганди отриманих ними знань серед своїх однолітків і в більш широкому соціальному оточенні.

Ці методи виконують загальну функцію перетворення знань, отриманих понять та уявлень в особисті погляди і переконувannya учнів.

Автори О. Богданова, В. Петрова до методів формування свідомості та переконувannya особистості відносять: бесіду, лекцію, дискусію, переконувannya, навіювання, приклад.

Дамо більш детальну характеристику основних методів формування свідомості та переконувannya учнів спеціальної та інклюзивної школи. На нашу думку, І. Єременко дає більш доцільну класифікацію, яка поєднує у собі всі методи формування свідомості та переконувannya.

До методів формування свідомості та переконувannya можна віднести наступні:

І. Інформаційний метод забезпечує передачу учням знань, ідей, фактів шляхом повідомлення тих чи інших відомостей педагогом, чи шляхом реалізації під керівництвом вчителя, самостійної роботи учнів з джерелами інформації.

Завдання інформаційного методу:

1) забезпечення сприйняття дітьми певної кількості числа знань на доступному для них рівні і засвоєння їх у бажаному обсязі;

2) стимулювання інтересу вихованців до отримання необхідних знань і розвиток в них потреби постійно їх поповнювати.

Цей метод застосовується у спеціальній та інклюзивній школі, розпочинаючи з молодших класів. Педагог може сам враховувати вікові, індивідуальні та психофізіологічні особливості дітей, встановлювати зміст, обсяг і форму подачі їм необхідної мовленнєвої інформації.

Інформаційний метод використовується на перших етапах формування в учнів з порушеннями мовлення знань (понять, уявлень), поглядів, переконань, коли в них ще немає достатньо розвинутого словникового запасу у відповідній галузі знань.

Функції інформаційного методу:

1) подача учням відповідної інформації;

2) пояснення теоретичних положень, фактів, шляхом характеристики їх причин і взаємозв'язку;

3) моральна оцінка дій та вчинків людей, з метою надання допомоги дітям у виборі правильної лінії поведінки;

4) включення дітей у процес цілеспрямованої суспільно корисної діяльності з метою зацікавлення учнів позитивними вчинками.

Вищеподані функції інформаційного методу, при конкретному його застосуванні, проявляються у комплексі та складають одну головну функцію – *формування у школярів морального переконувannya*.

Для передачі учням знань у процесі практичної діяльності педагог може використовувати широкий набір засобів, які є характеристикою даного методу. До засобів інформаційного методу відносять: живе слово педагога, власний приклад вихователя,

роботу з книжками, газетами і журналами, перегляд кінофільмів і телепередач, театральних спектаклів та інше.

Кожний засіб методу має свої різноманітні форми, наприклад: живе слово педагога – це усне повідомлення знань вчителя у формах:

- 1) *розповіді* – це коротке живе повідомлення про будь-які явища, факти, події;
- 2) *лекції* – це значне за обсягом і тривалістю повідомлення про будь-які явища, факти, події(використовують в старших класах);
- 3) *бесіди* – визначають більш активну роль самих дітей в добуванні засвоєних знань, це зворотній зв'язок між педагогом та дітьми (запитання-відповідь).

Головні вимоги розвитку в учнів активного інтересу до інформації є:

- 1) актуальність повідомлених знань;
- 2) оперативність їх передачі школярам;
- 3) емоційна подача матеріалу;
- 4) дотримання почуття міри.

Не менш важливу роль в активізації пізнавальної діяльності дітей і активізації їх інтересу до інформації відіграють, поряд з вимогами, спеціальні прийоми, які ґрунтуються на знанні та обліку закономірностей психічних явищ, зокрема механізмів розвитку психічних процесів(уваги, пам'яті та ін.)

С. Карпенчук, характеризуючи інформаційний метод, вказує на те, що лекція – це розгорнутий та організований в доступну форму систематичний виклад суті тієї чи іншої проблеми, що передбачає передачу знань, формування поглядів і переконань.

1. Логічний центр лекції – будь-яке теоретичне узагальнення, що належить до сфери наукового світогляду. Структура лекції включає 3 етапи:

1). Підготовчий етап. Робота на даному етапі спрямована на:

- формулювання теми;
- виявлення мети;
- складання попереднього плану;
- добір і вивчення літератури;
- складання розгорнутого плану;
- збір матеріалу.

2). Вступ. Попереднє слово лектора.

3). Основна частина. У процесі проведення лекції використовують наступні методи проведення, а саме:

- індуктивний: подача інформації від часткового до загального;
- дедуктивний: подача інформації від загального до часткового;
- проблемний: подача інформації за допомогою постановки проблемного запитання і його розкриття;
- аналогій: подача інформації іде за параметрами паралелі та подібності явищ і подій, що підводить до формування відповідних висновків;
- концентричний: виклад усього матеріалу будується навколо одного логічного центру;
- просторовий: інформація подається в динаміці, використовуючи наочність.

4). Заключна частина. На підсумковому етапі лекції дається основна і додаткова література, відповіді на запитання, підсумок інформації, постановка завдань дослідження; спостерігається емоційне підсилення вражень.

Елементи методу лекції можливо використовувати лише у старших класах спеціальної та інклюзивної школи, у зв'язку із тим, що діти з порушеннями мовлення хоча і можуть самостійно опрацьовувати інформацію, систематизувати її і виділяти основні положення, але їм важко у словесній формі подати відповідний матеріал.

Серед інформаційного методу провідне місце відводиться бесіді.

2. Бесіда – метод, за допомогою якого здійснюється процес спілкування, це джерело взаємин між об'єктами і суб'єктами виконання в процесі колективної чи індивідуальної діяльності.

С.Г.Карпенчук виділяє наступні **етапи бесіди**:

1). Підготовчий чи мотиваційний етап. На даному етапі передбачається: обґрунтування теми; актуалізація уваги з метою підготовки дітей до обговорення життєво важливих подій, фактів, моральних вчинків, ситуацій.

2). Основний етап. Педагог пропонує учням першоджерело (матеріал для обговорення: розповідь, уривок з художнього твору та кінофільму, стаття, подія, ситуація – позитивна чи негативна основа).

3). Діалог з дітьми. Невід'ємна частина основного - запитання, відповіді, тематичні вікторини, заочна подорож, проблемні питання. У процесі діалогу можна використовувати елементи прикладу, дискусії.

4). Підведення підсумків передбачає узагальнення висловленого, формування раціонального, обговорення проблеми, конкретна програма дій для закріплення прийнятої норми.

У методиці формування свідомості та переконування у дітей з порушеннями мовлення при використанні бесіди провідне місце відводиться етичній бесіді.

3. Етична бесіда – це засіб залучення учнів до обговорення, аналізу вчинків і вироблення моральних оцінок і суджень.

Її мета полягає в тому, щоб дати дитині можливість обміркувати свій повсякденний досвід, досвід колективу і співвіднести його з загальноприйнятими моральними оцінками; розширити рамки соціальних, моральних уявлень, розкрити їх зв'язок з конкретними вчинками, діями особистості.

Етична бесіда з дітьми з порушеннями мовлення має на меті – корекцію мовлення та неправильних моральних уявлень у даної категорії дітей.

Педагогу необхідно заздалегідь продумати собі головну мету і практичний висновок до якого він повинен підвести учнів в ході обговорення теми бесіди. Тому, будь-яка етична бесіда повинна бути чітко спрямована. Потрібно також обміркувати серію послідовно поставлених запитань, змодельовати можливі типові відповіді учнів, визначити матеріал, яким прийдеться оперувати.

Етична бесіда має виховуючий зміст тільки у тому випадку, коли вона викликає відповідний відгук в душі учнів, стимулює їх активність і закінчується висновками, які сформовані самостійно учнями. Висновки можуть бути сформульовані у вигляді етичного правила.

У спеціальній та інклюзивній школі завдання вчителя полягає не лише у тому, щоб добитися від учнів узагальнюючих формулювань, морального правила, оскільки допомагає їм визначити своє ставлення до моральної ситуації, яка розглядається з розв'язаною з нею проблеми. Це є складним етапом роботи, тому що діти з порушеннями мовлення майже не вміють встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між фактами і явищами.

Етапи проведення етичної бесіди:

1). Вибір теми етичної бесіди в спеціальній та інклюзивній школі. Цей етап потребує з'ясування конкретних фактів з життя дитячого колективу, вчинків окремих учнів.

2). Підготовка матеріалу до проведення бесіди. Крім фактів життя, спостережень дітей, у бесідах використовують: оповідання, нариси та інші літературні твори. Вихователь заздалегідь пропонує учням книжки для читання, щоб потім легко було обговорювати ту чи іншу тематику.

3). Проведення етичної бесіди.

У 1 класі значне місце займає розповідь вихователя, його аналіз та оцінка різних подій. У 3 класі зростає обсяг висловлювань самих дітей, їх самостійних оцінок моральної сторони обговорення подій.

У кінці бесіди виводиться моральне правило. Для молодших школярів воно повинно бути більш конкретним і скороченим, деталізованим, а для старших школярів – розгорнутим, чітким, об'ємним та деталізованим.

При проведенні етичної бесіди можна використовувати репродуктивні картини, діапозитиви, діафільми, комп'ютерні програми. Саме це сприяє розвитку мовлення, слухового і зорового сприйняття у дітей з порушеннями мовлення.

При підготовці до етичної бесіди слід використовувати наступні джерела морального переконування:

- 1) навчальні програми, підручники;
- 2) твори різних видів класичного і сучасного мистецтва;
- 3) засоби масової інформації
- 4) особистий приклад батьків, педагогів, старших товаришів.

II. Пошуковий метод. Наступним методом формування свідомості та переконування учнів виступає метод пошукового характеру.

Його суть полягає у тому, що вихователь, організовуючи творчу пізнавальну діяльність учнів, спонукає дітей самостійно знаходити витoki нової інформації, самостійно вивчати її та отримувати на цій основі достовірні знання (уявлення, пізнання, переконування), придбати цінні пізнавальні вміння і навички.

Метод застосовується у спеціальній та інклюзивній школі, але в старших класах, тому що в молодших класах діти з порушеннями мовлення ще не вміють достатньо користуватись самостійно підручниками, а отже, не достатньо вміють знаходити нову інформацію, вивчати та інтерпретувати її.

Учні старших класів спеціальної та інклюзивної школи вже привчені знаходити потрібний матеріал, самостійно його знаходити, вивчати, опрацювати та аналізувати.

Виділяють наступні види пошукової діяльності (І.Г.Єременко):

1. Бібліографічний пошук, який спрямований на самостійну роботу учнів з підбору і вивчення літератури, пов'язаної з певною тематикою. Вивчення літератури проводиться у бібліотеках.

2. Збір краєзнавчих матеріалів (гербарії, зразки місцевих порід, рослин). Для впровадження даного виду пошукової діяльності педагог організовує та проводить з учнями екскурсії, краєзнавчу роботу, туризм, роботу у шкільних музеях, краєзнавчих гуртках. Пошукова діяльність має спрямований творчий характер.

3. Дослідно-практичні роботи учнів в лабораторіях школи, на пришкільній ділянці, в трудових об'єднаннях, в різноманітних гуртках і секціях. Цей вид пошукової діяльності передбачає проведення індивідуальних або групових науково-дослідних робіт. У спеціальній та інклюзивній школі пошук є складним, він нерідко проводиться довготривало і здійснюється в основному дітьми колективно. Наголосимо на тому, що пошук є продовженням уроку і дає можливість використовувати теоретичні знання на практиці.

Виділяють наступні етапи пошукової діяльності:

– Визначення мети, об'єкта пошуку, постановка і конкретизація його задач, тобто відповідь на запитання: «Для чого потрібен пошук?», «Що потрібно шукати?», «І для чого шукати?»

– Збір матеріалу. Необхідно правильно привчати дітей працювати у колективі, оперувати знахідками, розподіляти обов'язки між членами групи.

– Обробка, систематизація і вивчення знайдених матеріалів. Кожний матеріал у пошуковій діяльності повинен бути не лише знайденим, але й вивченим дітьми. Учні спеціальної та інклюзивної школи привчають аналізувати, систематизувати,

узагальнювати знайдений матеріал, що дає змогу надалі переконати їх у необхідності цього матеріалу.

– Обговорення матеріалу. Пошукова діяльність поступово ускладнюється. Пошук – це один із головних матеріалів переконування. Цей метод використовується на уроці, при виконанні домашнього завдання, у роботі гуртка, у турпоході, тощо.

III. Метод дискусійного характеру.

Дискусія – це метод, за допомогою якого здійснюється групове обговорення проблеми з метою з'ясування істини шляхом зіставлення різних точок зору.

Дискусія – це метод переконування, він втягує вихованців в обмін думками за особистими і суспільно значущими проблемами.

Метод дискусії викликає різні точки зору, забезпечує вироблення, підтримку і розвиток в учнів правильних, у моральному і науковому аспекті, уявлень. Поряд з цим, даний метод припускає критику і подолання помилкових, неправильних поглядів у дітей.

Дискусійний метод сприяє:

1) закріпленню в свідомості учнів наукових поглядів і переконань, моральних ідеалів;

2) формуванню в учнів критичного підходу до власних недоліків.

«У суперечці народжується істина» говорили люди багато років тому.

У суперечці народжуються і відшліфовуються важливі якості людини, а саме: вміння осягнути істину; вміння відстояти і пропагувати свої погляди, аргументувати свою точку зору; мужність визнати свої помилки у поглядах (С. Карпенчук).

Як стверджує І. Єременко, цей метод практикується у старших класах спеціальної та інклюзивної школи.

Дискусії властива чітка мета; бездоганна компетентність; науковий підхід до проблеми, що обговорюється; повага до аргументів противника; послідовна критика позиції опонента.

Переваги дискусії полягають у тому, що у процесі її здійснення, відбувається координація думок окремих осіб; стимулювання учасників дискусії чітко й точно формулювати свої думки; з'ясування помилок у мисленнєвій діяльності дітей; удосконалення вдалих прийомів дискутування.

Проведення дискусії передбачає дотримання наступних вимог, зокрема:

1. чисельність учасників (15 осіб);

2. усіх учасників можна поділити на 2-3 підгрупи (поділ);

3. розміщення учасників у вигляді кола, півкола (С. Карпенчук).

На відміну від учнів загальноосвітньої школи, діти з порушеннями мовлення потребують іншої організації дискусії, зокрема обов'язковими повинні бути:

2. попередня підготовка 2-3 учнів, які виступатимуть з теми, що буде розглядатися;

3. попередня підготовка усіх дітей до дискусії, а саме - вони повинні розглянути інформацію, яка б дозволила їм усвідомити питання дискусії;

4. оформлення приміщення до дискусії;

5. підбір та конкретизація питань щодо обговорення їх дітьми;

6. врахування психофізіологічних, індивідуальних та вікових особливостей учнів спеціальної та інклюзивної школи, з якими організовується дискусія.

Організація дискусії:

– визначення цілей і теми дискусії;

– збір інформації (знань, суджень, думок, нових ідей, пропозицій)

– упорядкування, інтерпретація і спільна оцінка отриманої в ході обговорення інформації (вироблення ухвали);

– підведення підсумків.

Серед форм проведення дискусії І. Єременко виділяє:

1) Збір, а саме: обговорення моральних проблем, актуальних завдань і планів.

2) Учнівська конференція, яка проводиться як підсумок довготривалої пошукової роботи школярів.

3) Диспут – обмін думками, одна з традиційних і широко практикованих форм, як метод дискусії знаходить повне своє вираження у процесі мовленнєвої діяльності дітей.

Диспут (доміркову, дискутую – лат.) передбачає зіткнення різних точок зору.

Фоми диспуту: диспут-лекція; диспут-дискусія; власне диспут.

Рекомендації до організації та підготовки диспуту:

– тема диспуту повинна бути актуальною і систематизованою, скорегованою до рівня сприйняття дітьми;

– тема повинна обов'язково конкретизуватися питаннями для обговорення, які попередньо підбираються педагогом;

– усі учні повинні не лише попередньо знати про диспут, який організовується у класі, але й також прочитати необхідну інформацію, яка буде розглядатися, аналізуватися, систематизуватися та узагальнюватися під час диспуту;

– спеціальне оформлення приміщення потребує залучення усіх дітей до виготовлення необхідних матеріалів, конспектів, стендів;

– педагог повинен підготувати доповіді для доповіді для сильніших учнів, які будуть виступати перед дітьми, з скороченим змістом інформації, яка попередньо ними була опрацьована.

IV. Метод взаємної освіти

Взаємна освіта – метод, який формує в школярів потребу і вміння пропагувати свої знання, погляди, переконування

Сутність методу взаємної освіти полягає у включенні учнів в ситуації, в яких вони повинні переконувати одне одного.

Цей метод не застосовується у спеціальній та інклюзивній школі в повному обсязі, тому що діти з порушеннями мовлення не можуть словесно пропагувати свої знання, хоча мають у цьому потребу.

Даний метод використовується тільки у формі: 1) політінформації; 2) діяльності шкільних музеїв; 3) клубів інтернаціональної дружби.

Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності

1. Методи стимулюючої діяльності у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями: особливості та характеристика

2. Методи емоційного стимулювання у виховній діяльності: характеристика та класифікація

1. Методи стимулюючої діяльності у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями: особливості та характеристика

Методи педагогічної стимулюючої діяльності школярів та педагогічного емоційного стимулювання розвивають індивідуальність кожного вихованця, але, разом з цим, попереджують формування в окремих дітей, таких якостей, як індивідуалізм, егоїзм, егоцентризм, надмірні честолюбні прагнення, зневага до своїх товаришів, до оточуючих людей.

Виділимо характерні особливості методів педагогічної стимулюючої діяльності школярів, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки:

1. Стимулювання повинно опиратися на стимулюючі можливості діяльності, що служить меті залучання дітей і підлітків до активної суспільно корисної та педагогічно доцільної діяльності (навчання, праця, різні види ручної праці).

Схематично цю особливість можливо записати так:

Педагог → діяльність → вихованець.

Педагог впливає на свідомість вихованця безпосередньо, через включення його в різні види діяльності, при цьому іде розвиток не лише особистісних характеристик дитини, але й формуються вміння довольної поведінки і спілкування.

2. Стимулювання спрямується до особистості вихованців не лише зі сторони педагога, але й зі сторони дитячого колективу. Вплив педагога і дитячого колективу не тільки не протидіють один одному, а й, навпаки, стають особливо дієвими у своїй єдності.

Схематично цю особливість можна показати так:

Педагог → колектив → особистість.

Педагог впливає на розвиток і стимулювання особистості безпосередньо через вплив на колектив учнів.

3. Виховні методи стають не тільки зовнішніми стимулами, а в своєму розвитку здатні перетворюватись у внутрішні стимули поведінки дітей, стимули мотиви корисної і педагогічно цілеспрямованої їх діяльності.

Схематично цю особливість можливо показати так:

Педагог → внутрішня позиція особистості (спрямованість інтересів, суспільна думка) → особистість.

Вплив педагога і колективу є не лише зовнішнім стимулом поведінки дітей, адже якщо цим обмежуватись, то дитина, знаходячись не під впливом педагога й своїх товаришів, легко змогла б придбати і негативний досвід. Зовнішні стимули приймаються самими учнями, учнівським колективом, коли діти переконуються в доцільності та справедливості того, що вимагає від них педагог, а їх особисті інтереси і мотиви реалізуються через виконання запропонованих їм видів діяльності та у процесі створення міжособових суб'єкт-суб'єктних взаємин у колективі.

Усі три схеми немовби накладаються одна на одну та утворюють загальну модель методів педагогічного стимулювання (див. схема 2.4.).

Загальні правила застосування методів педагогічного стимулювання:

1. Справжній гуманізм ставлення педагога до дітей.

Методи педагогічного стимулювання – це реальні стосунки живих людей, які об'єднані одним колективом, єдиними спрямуваннями, загальною відповідальністю. У

зв'язку із цим А.С. Макаренко наголошував на тому, що якнайвищий ступінь вимоги до людини показує якнайбільший рівень поваги до неї.

2. Розумне, підготовлене застосування кожного з методів. Педагог повинен бачити наскільки вірогідно використовувати той чи інший метод. Педагогічне стимулювання може залишитись безрезультативним, якщо педагог не забезпечить необхідне обладнання для стимулювання дітей.

Н-д: Не всі учні мають потрібні для роботи інструменти, а вчитель наполягає на виконанні наступного завдання, нагадує учням про обіцяне заохочення.

3. Врахування реальних можливостей дітей з порушеннями мовлення, їх вікових та психофізіологічних особливостей.

4. Правильна оцінка педагогічної ситуації. Без цього не можна правильно підібрати методи педагогічного стимулювання. Щоб педагогічний вплив був цілеспрямований і завершувався відповідним результатом, педагог має володіти певною методикою і технологією організації діяльності школярів.

Методи організації педагогічної діяльності школярів, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки дають можливість у процесі виховання проектуватись на безпосередню участь людей у повсякденній діяльності, на їх взаємини з оточуючими, емоційну сферу та процес спілкування.

Формування морального досвіду – це звернення педагога до власного, набутого в процесі життя і виховання, досвіду дитини. Стратегію звернення вихователя до життєвого досвіду учнів чітко відображає принцип Гіппократа «Не нашкодь». Отже, базовою основою морального досвіду – є власний досвід дитини.

Педагог не вигадує методи стимулювання, він бере з життя реальні стимули поведінки і ті із них, які відповідають завданням педагогічно доцільної організації життя дітей, використовує у виховній практиці.

Характеристику основних методів педагогічного стимулювання запропонував С.Г. Карпенчук [13, с. 174].

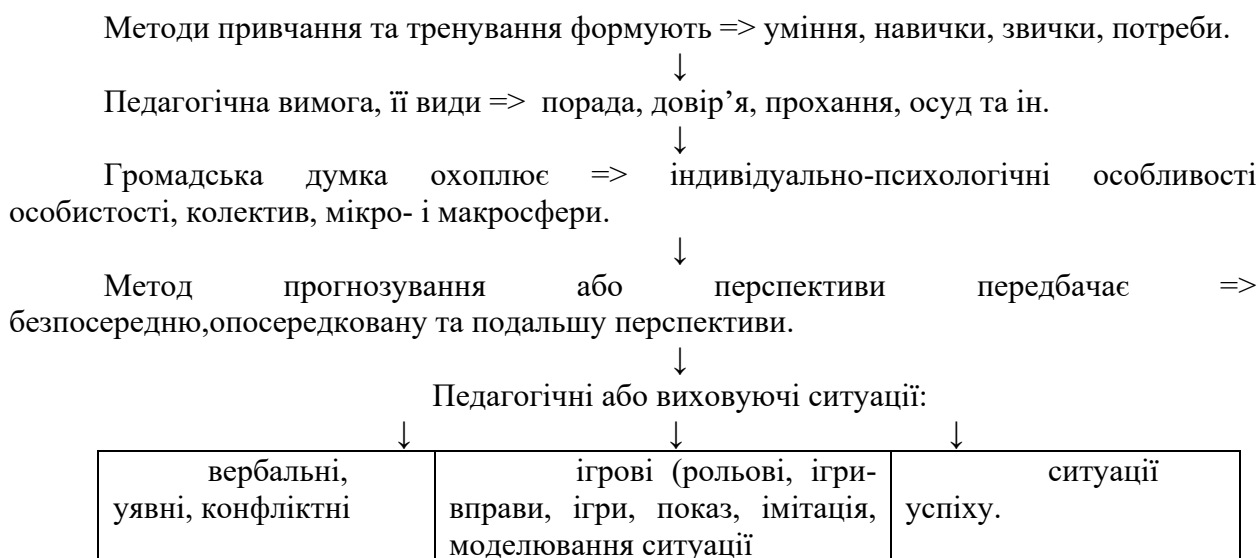

Схема 2.4.

Методи організації стимулюючої діяльності школярів, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки

Проаналізуємо методи організації стимулюючої діяльності школярів, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки враховуючи положення за С.Г. Карпенчуком.

I. Методи привчання і тренування.

Дана група методів формує уміння, навички, звички та потреби у дитини. Навички закріплюються у процесі багаторазового виконання дій дітьми за допомогою різних видів діяльності. Звичка, як і навичка – це частково автоматизована дія, яка не лише створює можливість виконання тієї чи іншої дії, а й забезпечує сам факт її здійснення. Користування навичкою час від часу уповільнює процес утворення звички. Як зазначав Є.Сеген, звичка – це друга натура особистості дитини, отже, для дітей з порушеннями мовлення вона є однією із можливостей формування їх правильної довільної поведінки.

Серед умов формування навичок і звичок виділяють :

1) Режим дня. Від правильної організації режиму дня значною мірою залежить успіх усієї навчально-виховної роботи закладів даного типу. Дотримання раціонального режиму дня сприяє підвищенню успішності учнів, дисциплінує їх, привчає берегти час, акуратно і точно виконувати свої обов'язки у школі та дома; виховує такі цінні особистісно-вольові якості, як працьовитість, волю, акуратність і стриманість. Вагомого значення надавав режиму А.С.Макаренко. Він писав, що режим – це система засобів і методів, які допомагають виховувати. Режим дня в групі повинен відповідати психолого-педагогічним, гігієнічним і віковим особливостям учнів і сприяти об'єднанню в єдиний гармонічний процес навчально-виховної роботи, відпочинку й трудової діяльності школярів. У зв'язку із цим, при плануванні режиму слід враховувати відповідність режиму віковим та анатомо-фізіологічним властивостям школярів.

Розглянемо приблизний режим дня у спеціальній та інклюзивній школі. Ранок починається з ранкової гімнастики, яка виконує не тільки оздоровчі та гігієнічні завдання, а ще є й виховні, виступає дисциплінуючим чинником, правильна організація якого значною мірою впливає на загальний тонус усього робочого дня. До того ж ефективність гімнастики значною мірою залежить і від того, наскільки дитина психологічно та організаційно підготовлена до занять, а це, в першу чергу, залежить від вихователя. З перших днів перебування дитини у школі її привчають до того, що ранкова зарядка необхідна для здоров'я, для формування правильної осанки і т. д. У спеціальній та інклюзивній школі практикується проведення ранкових зарядок вихователем групи (хоча це не доцільно, тому що заняття даного типу повинні проводитись під керівництвом спеціаліста з фізичного виховання). Це ускладнює правильну організацію зарядки у кожній групі.

Робота з формування гігієнічних навичок має велике значення для становлення навичок і звичок, необхідних для самостійного життя. У години ранкового та вечірнього туалету вихователь організовує свій час так, щоб мати можливість здійснювати на практиці контроль за тим, як діти застосовують на практиці ті знання, які вони отримали під час бесід на спеціальних заняттях. Багатьом вихованцям слід повторювати окремі вимоги, демонструвати відповідні прийоми розвитку гігієнічних навичок, давати словесну оцінку виконаного.

Якщо вихователь своєчасно не звернув уваги на підготовку до проведення окремих режимних моментів, то його невдалі зауваження у той час, коли діти вже роблять щось неправильно за присутності інших дітей не приносять користі, а лише викликають негативну реакцію зі сторони вихованців. Тому до проведення різноманітних виховних заходів, режимних моментів вихователі у школі готуються ретельно. Також, для успішного виконання режимних моментів в спеціальній та інклюзивній школі створюються сприятливі обставини, коли всі діти знають, що і як їм потрібно робити. Вихователь, на даний момент, керівник, який вмє вчасно підказати і нагадати, а якщо і потрібно, то практично допомогти.

У процесі практичного засвоєння прийомів обслуговуючої праці проводять роботу, яка спрямована на вироблення у дітей поваги до праці дорослих, їх старших товаришів і однолітків.

Позаурочний час учнів можна розділити на два періоди: перший – після навчальних занять до виконання домашніх завдань; другий – після виконання домашніх завдань до сну. Оскільки перший період позанавчального часу йде за уроками, він є найскладнішим навантаженням для учнів, і передує наступній складній розумовій праці, а саме підготовці домашніх завдань, саме тому він несе найбільшу відповідальність у виборі видів діяльності, які сприяють повному і швидкому відновленню працездатності учнів. Тому на післяобідню пору планують і проводять з дітьми спеціальної та інклюзивної школи різні види активного відпочинку на повітрі із чітко встановленою їх тривалістю.

У визначений режимом час у групі проводиться щоденна спортивна година, в процесі якої організуються різноманітні рухові та спортивні ігри, фізичні вправи, нескладні змагання, короткочасні походи. Все це справляє корегуючий вплив на дітей з порушеннями мовлення та сприяє вихованню не лише позитивних рис характеру, але й розвитку їх основного мовленнєвого недоліку.

Ігри, що організують на свіжому повітрі, повинні бути простими за змістом, доступними для даної категорії дітей. Доступність виконання умов гри, в свою чергу, обумовлює активність дітей і привертає увагу до неї більшої кількості вихованців. Вихователі підбирають такі ігри, які б більше сприяли корекції недоліків розвитку школярів з порушеннями мовлення. Це ігри на розвиток уваги, уяви, пам'яті, моторики (координації рухів), ігри, що розвивають спритність, швидкість тощо.

Дослідження показують, що практично у будь-якій колективній грі виховується почуття товариськості та взаємодопомоги.

Діяльність дорослих під час прогулянок та ігор на повітрі не носить характер надопіки над кожною дитиною, але в той же час, кожен учень не випадає з поля зору вихователя.

У післяобідню пору практикується проведення гурткової роботи, що є найбільш доцільно, тому що гуртки працюють не щоденно, кількість дітей у них не дуже значна, робота гуртка впливає на загальний режим чергування занять і прогулянок. Практика роботи школи показує, що раціональна організація гурткової роботи сприяє більш глибокому і всебічному розвитку учнів, допомагає успішно розв'язувати завдання корекції і компенсації різних дефектів розвитку. Більшість поглядів збігаються у тому, що гурткова робота може стати для дітей 5-9 класів найбільш результативною, тому що вони вже володіють необхідними навичками колективної праці, у них вже більш чітко сформовані інтереси та нахили. Гуртки в спеціальній та інклюзивній школі можуть бути найрізноманітнішими, але, в першу чергу, створюються гуртки, додаткові заняття, які допомогли б учням з порушеннями мовлення вступити в самостійне життя більш підготовленими, а отже, вільно адаптуватися до його умов.

Післяобідня пора використовується в старших класах і для проведення дидактичних ігор, бесід пізнавального характеру, що також сприяє корекції вад розвитку.

Учням першого класу домашні завдання не задаються, але під час самопідготовки з першокласниками проводяться спеціальні заняття з малювання та ліплення. Ці заняття цікаві дітям і, разом з тим, сприяють розвитку м'язів кисті рук та корегують дрібну моторику. Проведення різних дидактичних ігор, пов'язаних з простими операціями обчислення, також сприяє більш глибокому засвоєнню програмового матеріалу не лише у першому класі.

Диференційований підхід в навчанні учнів спеціальної та інклюзивної школи-інтернату реалізується у характері та обсязі домашніх завдань.

Найефективніший вид взаємозв'язку вихователя з вчителем, що практикується у школі, - це особисте щоденне спілкування і обговорення форм та методів організації самопідготовки, коли особисте спілкування неможливе, то для цього є журнал взаємозв'язку, де відмічаються домашні завдання та труднощі у їх виконанні, рекомендації. Самопідготовка не повторює урок. Вихователь знаходить найбільш

сприятливі для даних учнів форми і методи керівництва самопідготовкою. Завдання не пояснюються детально, бо це негативно відображається на вихованні в учнів почуття відповідальності за самостійне виконання завдання. В організації самопідготовки вихователю дуже важливо знати можливості дитини і лише на основі цих знань можна підібрати засоби виховного впливу, ось чому за кожною дитиною проводяться психологічні спостереження. Взагалі вихователь під час самопідготовки часто працює не фронтально з усім класом, а індивідуально. Він слідкує і за тим, щоб вихованець після закінчення однієї роботи брався за іншу. Виконана робота проглядається вихователем і якщо у ній є помилки, то повертається учням на доопрацювання.

Другий період позанавчального часу йде після самопідготовки. Тобто у період найнижчого рівня функцій організму учнів, і від його організації значною мірою залежить ступінь функціонального стану організму дитини. Як і в перший період позанавчального часу, після виконання домашніх завдань, знижену працездатність учнів відновлює рухова діяльність на повітрі. Однак, у зв'язку із тим, що перший період позанавчального часу діти достатньо займались руховою діяльністю на свіжому повітрі, в другий період позанавчального часу вони працюють у гуртках, клубах, грають в спокійні ігри, читають, дивляться телевізор, тобто беруть участь у виховних заходах.

Після того як діти закінчили самопідготовку, проводиться прибирання власних парт, щоб вони були готові для проведення навчальних занять.

Вечірні години найбільш сприятливі для організації практичних занять по догляду за одягом як з групою, так і індивідуально. Вихователь вчить та контролює виконання дітьми таких робіт, як прання, прасування, дрібний ремонт.

Протягом тижня декілька вечорів залишають для дітей незаповненими, коли вони можуть відчувати себе вільними і займатись цікавою для них справою. Для вихователя це час для здійснення контролю і надання їм практичної допомоги.

У позакласній роботі школи ще недостатньо знаходить відображення принцип диференційованого підходу з врахуванням особливостей інтелектуального розвитку окремих дітей, стану їх емоційно-вольової сфери, моторики, мовлення і т. д. Найбільша увага звертається на те, що спеціальна школа в системі народної освіти повинна служити відродженню українського народу, вихованню у молоді відчуття національної свідомості. Тому основна проблема, над якою працює спеціальна школа – це формування загальнолюдських цінностей та моралі на основі народознавства та етнопедагогіки.

Отже, однією із основних умов правильного виховання дітей з порушеннями мовлення є режим, який передбачає чітку організацію навчально-виховної діяльності та відпочинку учнів. Режим створює певний ритм життя учня, ритм усієї їх діяльності. За допомогою режиму в учнів з порушеннями мовлення виховується потрібний динамічний стереотип усієї їхньої поведінки. Режим виступає як засіб оздоровлення дітей з патологічними рисами поведінки, отже, є і засобом попередження порушень освітнього компоненту учнями спеціальної та інклюзивної школи, але при цьому слід враховувати й інші педагогічні засоби, спрямовані на захист нервової системи дітей від несприятливих зовнішніх впливів.

Щоб попередити порушення в учнів треба створити охоронно-педагогічний режим для всіх дітей. Тобто для учнів створюються умови з допомогою яких виключається вплив зовнішніх подразників, зокрема таких, як окрик, шум, при яких діти не можуть спокійно працювати і відпочивати.

Ознаки правильного режиму дня: доцільність, точність (ніяких відступів від режимного часу), загальність, визначеність (точні правила і розподіл відповідальних за певні етапи роботи).

З першого класу слід створювати спокійну трудову ситуацію, в якій кожен учень має своє місце, свої обов'язки, посильні завдання. Наголосимо на тому, що діяльність учня 1-го частково 2-го класу можна обмежувати умовами класу. Учні виконують посильні завдання, так організовується і відпочинок дітей. Прогулянки, ігри, перегляд

діафільмів, читання краще проводити тільки для учнів одного класу, це зменшує сторонній негативний вплив на кожну дитину, тоді вони набувають правильних навичок поведінки. У 3-4 класі діти залучаються до загальної шкільної громадської роботи. Кожен з учнів за щось відповідає у класі. Допомога вчителя дуже важлива. В учнів старших класів більше проявляється довільність у поведінці, тому в них не має таких недоліків поведінки, як у попередніх класах, а це дає змогу залучати їх до масових виховних заходів.

У школі є учні, які стомлюються під час виховного впливу, важко переключаються на різні види робіт. Тому бажано мати кімнату, де б вони могли відпочити під наглядом педагога. Бережливий педагогічний режим вимагає створення сприятливих умов для виховання дітей: дотримання постійності діяльності; правильного дозування видів діяльності; правильного співвіднесення можливостей учнів і складності завдання; різноманітності використання прийомів і методів; педагогічного такту вихователя; індивідуального підходу до кожного окремого учня тощо.

2) Урахування вікових та психофізіологічних особливостей, можливостей, рівня розвитку дитини. У процесі виконання режимних моментів педагог повинен враховувати те, що він працює з дитиною з порушеннями мовлення відповідного віку, а це допустимо лише при знанні клінічних, психологічних та педагогічних характеристик дитини.

3) Зацікавлення дитини до відповідного виду діяльності. Звичка формується та закріплюється за допомогою тренування – повторення дій, яке дає змогу розвинути особистісно-вольові якості (контроль, самоконтроль, самовідповідальність тощо), а також навчити дітей контролювати, усувати негативні дії у процесі діяльності.

До засобів формування звички відносяться:

1. Засоби, які сприяють укоріненню позитивної звички: повторення дій, вправи, періодичність дій, корисність звичок, послідовність формування звичок.

2. Засоби, які сприяють викоріненню негативної звички. Для цього ми встановлюємо причину виникнення звички і діємо проти причини, а не проти наслідку. Наприклад, дитина постійно обманує, неправда виникла у неї як форма розбещеності або наслідок суворого ставлення до дитини. Педагог повинен владнати справу так, щоб дитині не хотілось хвалитись. Не слід карати дитину за обман, потрібно змінити обстановку у якій живе дитина.

II. Метод педагогічної вимоги – це метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює, чи припиняє і гальмує ті чи інші дії людей, виявлення у них певних якостей.

Педагогічна вимога забезпечує стимулювання або гальмування тих чи інших дій, вчинків і в цілому поведінки учнів шляхом показу особистого ставлення педагога до учня.

Метод педагогічної вимоги активно сприяє формуванню багатьох моральних якостей дітей, але особливу роль виконує у розвитку в вихованців відповідальності, вимогливості до себе.

Організуючи діяльність дітей, вчитель стимулює своїми вказівками окремі дії учнів, у ході роботи висловлює деякі зауваження або побажання, заохочує або засуджує, підводить підсумки. Деякі зауваження - короткі, лаконічні, інші – довготривалі, мають форму пояснень-інструкцій. Деякі вказівки включають учнів роботу, а інші - корегують, виховують у дітей навички і вміння. За допомогою таких форм вимог педагог гальмує непотрібні, неправильні дії учнів, та використавши їх, підтримує і закріплює морально допустимі, доцільні вчинки.

Метод педагогічної вимоги застосовується у спеціальній та інклюзивній школі під час всього періоду навчання, особливо у навчальний період роботи з дитячим колективом, при організації нових видів діяльності учнів.

I. Єременко виділяє два види вимог:

– Безпосередні, або прями вимоги – вони звернуті до тих дітей, від яких вихователь добивається певних дій.

– Опосередковані, або непрямі вимоги – коли вихователь своїми вимогами викликає у дітей їх наступні дії до своїх товаришів.

Пряма вимога – це звернення педагога, яке має чітку і конкретну вказівку. Непряма вимога виступає в якості стимулів для дитини, адже використовується не стільки зміст самої вимоги, скільки беруться до уваги ті почуття і переживання дітей, які визивають дану форму звернення до них.

Непрямі вимоги поділяються на три групи:

– Позитивні вимоги, які вказують на позитивне ставлення педагога до вихованців – це прохання, схвалення, довіра. Наприклад: **прохання** – дійовий засіб «Хто хоче детальніше ознайомитись з даним питанням прошу підійти до мене»; **схвалення** – лагідне слово, ключ до замкнених дітей «Молодець, Міша, сідай!»; **довіра** – довіра окрилює дитину «Покищо не можна поставити чотири, але ти вже краще вчишся і до кінця четверті може бути тверда четвірка».

– Нейтральні вимоги, які виділяють рівне ставлення педагога до вихованців. Ставлення вихователя до дітей відверто не виявляється, але базується на вже існуючому ставленні вихованців до стимулюючої діяльності – це порада, натяк, умовна вимога, і вимога до ігрового оформлення. Наприклад: **порада** – переконування в доцільності, корисності, необхідності педагогічних дій – «Я думаю Сергійко, тобі краще прочитати ось цю книжку.»; **натяк** – найнепомітніша збоку вимога – На уроці діти розмовляли, вчитель кинув погляд в їхню сторону, тихо постукав по столу. Діти замовкли; **умовна вимога** – погроза – «Зробиш уроки – підеш гуляти!».

– Негативні вимоги. Педагог демонструє негативні вимоги до діяльності і до поведінки учнів. Це осуд, вияв недовіри, і застереження. Наприклад: **засудження** – осуд – негативна оцінка дій дитини – «Ти сьогодні дуже повільно працюєш!»; **вияв недовіри** – «Ви не принесли гербарії, а я на вас надіялась!»; **застереження** – «Якщо ти зараз не почнеш працювати, то прийдеться залишитись після уроку.»

III. Метод громадської думки – це метод педагогічного впливу на створення суспільно корисної, активної діяльності вихованців і формування на цій основі моральних якостей шляхом моральної оцінки з боку організаційно згуртованого колективу (С.Г. Карпенчук).

Таким чином, громадська думка охоплює усі методи стимулювання, які залучають учнів до розробки і пред'явлення один одному соціальних і морально-цінних вимог, постановки і реалізації суспільно значущих перспектив, робить рішучий вплив на дієвість заохочення і покарання.

Громадська думка – суттєвий метод впливу, забезпечує різностороннє і систематичне стимулювання суспільно корисної діяльності дітей, найбільш повно реалізує виховні функції колективу. Цей метод сприяє розвитку громадської активності та товариської солідарності членів колективу.

Основними шляхами дії громадської думки виступають:

– Органи колективу. Вони обслуговують і приймають спільні рішення громади (колективу). Слід пам'ятати, що самостійність у прийнятті рішень не виникає сама по собі. Вихователь повинен допомогти дітям обрати рішення і зацікавлювати дітей у цьому виборі.

– Уповноважені особи учнівського колективу, актив класу, відповідальні за різні ділянки праці: чергувальні, бригадири, старости (в старших класах спеціальної та інклюзивної школи). Педагог повинен підтримувати їх авторитет, щоб інші діти також правильно приймати їхню точку зору.

– Друковані органи колективу (класна газета, різні графіки класу, газета «Поздоровлення», шкільне радіо та ін.).

– Суб'єкт-суб'єкні стосунки між членами колективу. У процесі спілкування у дітей формуються принциповість, критична і самокритична оцінка поведінки.

Формування громадської думки проходить у класному колективі. Ефективність громадської думки залежить від рівня єдності і організації колективу. Основний етап формування громадської думки – здійснення ідейно-морального переконування у колективі, правильне поєднання застосування педагогом наступних методів: вимога, перспектива, заохочення і покарання; організація їх підтримки дітьми.

Ефективність громадської думки залежить від наступних умов:

- спрямування громадської думки на розв'язання актуальних значущих виховних завдань, при цьому моральні проблеми повинні бути у центрі уваги (Н-д: формування відповідального ставлення до навчання, виховання довольної поведінки);

- розширення дії громадської думки як за кількістю дітей, на яких вона розповсюджується, так і за обсягом охоплених запитань. Чим бідніша, одноманітніша діяльність шкільного колективу, тим вужче коло інтересів і перспектив дітей, з цього витікає і одноманітне формування громадської думки, яка впливає лише на вузьке коло дітей;

- правильна ділова спрямованість і тонус колективу.(Н-д, взаємодопомога іншим, повага до членів колективу).

Отже, громадська думка – це система загальних суджень людей, яка виникає у процесі їхньої діяльності і спілкування, виражає ставлення до різних явищ, подій довкілля, які становлять загальний інтерес дітей; метод виховного впливу і результат виховання. Громадська думка у процесі розвитку перетворюється в індивідуальну, а індивідуальна – в громадську.

Формування думки особистості проходить на базі:

- системи поглядів, оцінювальних суджень, уміння висловлювати свою думку вголос;

- вміння вести полеміку, дискусію, вміння прислуховуватись до думки інших;

- вміння зіставляти, аналізувати, логічно розмірковувати.

Громадська думка – метод, який пов'язує методи словесного впливу і методи формування морального досвіду школярів у процесі їхньої різнопланової діяльності.

IV. Метод прогнозування – це передбачення на перспективу, прагнення особистості до майбутнього, до здійснення мети, цілі, ідеї, проекту. Досягається за допомогою цілеспрямованості та доцільності діяльності.

Метод прогнозування має назву методу перспективи. Перспектива – це метод педагогічного стимулювання, який організує суспільно корисну діяльність дітей шляхом поставлення перед ними захоплюючої та значущої мети. При цьому досягнення дітей стають їх власним прагненням, бажанням працювати. У них розвиваються інтереси та мотивація діяльності.

Призначення методу перспективи полягає у тому, щоб перетворити мету і завдання суспільно-корисної праці колективу з зовнішнього стимулу учня у внутрішні прагнення до діяльності, у завтрашню радість.

Перспектива – винятковий дієвий метод педагогічного стимулювання, передбачає вплив на поведінку дітей шляхом висунення перед ними захоплюючої мети.

Цей метод сприяє розвитку в дітей цілеспрямованості – однієї з найважливіших вольових якостей особистості.

Значення методу перспективи полягає у тому, що діти привчаються жити, прагнучи досягти суспільно значущої мети; прагнення до перспективи допомагає дітям правильно себе поводити у колективі; перспектива із зовнішнього стимулу прагнення до діяльності переходить у могутній внутрішній стимул поведінки кожної дитини.

У спеціальній та інклюзивній школі цей метод використовуються, починаючи з молодших класів, отже, діти привчаються правильно поводитись у колективі, перспектива із зовнішнього стимулу поступово переходить в могутній внутрішній стимул діяльності.

А. Макаренко виділив 3 види перспективи:

1) Безпосередня (близька) перспектива, яка уособлює завтрашню радість дитини, без якої немає, оптимістичного настрою особистості. Це відвідування кіно, театру, участь в спортивних змаганнях, заняття гуртків, участь в святкових заходах.

Особливо важливо навчити дітей бачити для себе близьку перспективу в суспільно-корисній праці. Для цього потрібно правильно готуватись до впровадження методу, а саме: святково оформити працю дітей; у процесі діяльності використовувати метод змагання; потреба в ігровому оформленні, особливо в молодших класах спеціальної та інклюзивної школи.

2) Опосередкована у часі (середня) перспектива – очікувана подія, трохи відсунута з часом, це: підготовка до заходів, до літніх канікул, до багатоденного походу, та інше.

3) Подальша (далека) перспектива – це життєві шляхи дітей, які пов'язані з вибором професії, пошуком призначення, це майбутнє школи. Н-д: майбутнє закладу, колективу, особи, це те, до чого прагне особистість протягом певного періоду, а інколи протягом цілого життя.

V. Створення виховних ситуацій формує позитивний досвід суспільної поведінки. За допомогою виховних педагогічних ситуацій досягається поєднання самостійних моральних дій із самостійним моральним мисленням (аналіз, оцінка явищ життя з моральної позиції, здійснення морального вибору) (С. Карпенчук).

Виховні ситуації – це спеціальні організаційні педагогічні умови з метою виявлення чи формування у процесі життєдіяльності школярів системи відповідних ставлень. Виховного статусу ситуація набуває тоді, коли вона педагогічно спрямована. При використанні виховної системи у виховному процесі підтверджується ефект Клапареда – психологічне явище, зокрема усвідомлення у дитини виникає у процесі подолання труднощів та перешкод. Самостійний аналіз ситуації, розв'язання моральних проблем – умова закріплення знань і перетворення у переконування.

При розв'язанні педагогічних ситуацій учні уявляють себе на місці іншої людини. До вербальних ситуацій відносимо: афористичні вислови, великі розповіді із серйозною моральною проблемою, казкові сюжети, реальні події.

Хоча кожна педагогічна ситуація неповторна, можна виділити деякі загальні ознаки будь-якої ситуації, аналіз яких допоможе вихователю правильно обрати метод стимулювання та ефективно його використати.

Загальні ознаки педагогічної ситуації :

- характер ставлення педагога до дітей у відповідній ситуації;
- правильна оцінка відношення вихованця до діяльності;
- характер дій педагога повинен залежати від статусу учня у колективі;
- врахування психічного розвитку дітей, до яких звертається педагог з тим або іншим завданням.

2. Методи емоційного стимулювання у виховній діяльності: характеристика та класифікація

Виховна діяльність дітей супроводжується виявленням позитивних або негативних реакцій. Особливо важливо враховувати у педагогічному процесі те, що діти з порушеннями мовлення мають, окрім первинного порушення мовлення другорядні відхилення у психофізичному розвитку, які проявляються у затримці психічного розвитку, а саме своєрідністю розвитку особистісної сфери.

Позитивні стани підвищують у дітей з порушеннями мовлення рівень працездатності, життєдіяльності, а негативні стани знижують активність дитини, її трудову діяльність, поведінку.

Сприятливий емоційний тон підтримується досить різноманітними стимулами, що сприяють уникненню проявів в учнів тривожності, психічної напруженості, емоційних стресів тощо.

Зовсім унівелювати негативний фактор неможливо, але засоби емоційного стимулювання пом'якшують й нейтралізують його.

Корекційний педагог повинен бачити, відчувати, усвідомлювати причини, що створюють несприятливі емоційні стани учнів, тому що емоційна сфера – сфера чуттєва, тонка. Вихователь у процесі роботи повинен виявити негативні стани, які можуть спостерігатися у дітей, зокрема втому, перевтому, дискомфорт, монотомію, стрес.

Наголосимо на тому, що педагог повинен бути носієм позитивних емоцій, позитивного настрою та станів. Розглянемо ці стани у дітей. Автор С. Карпенчук виявляє наступні негативні стани, які можуть бути виявлені у дітей у процесі включення їх у різні види діяльності:

1. Втома – синдром дискомфорту, зокрема появи негативних емоцій типу роздратованості, нервозності, апатії, відчуття безсилля, агресивності.

2. Перевтома – крайня форма хронічної втоми, ця хвороба потребує спеціального лікування.

3. Стрес (Г. Сельє) – це специфічна адаптаційна реакція організму на дію експериментального фактору, а саме - мобілізація захисних реакцій організму дитини на негативний подразник.

Стрес буває фізіологічним та психологічним. Стрес фізіологічний виникає на базі негативного впливу - простих фізіологічних дій (звук, вібрація, зорові навантаження тощо). Психологічний стрес виникає на базі дії стресорів психологічної природи (раптова зміна завдання, дефіцит часу на виконання завдання, несприятливі ситуації тощо). Найвища форма психологічного стресу – фрустрація, яка супроводжується негативними емоціями – гнів, роздратування, відчуття провини, апатія.

4. Емоційна напруженість буває двох форм: гальмівна та імпульсна (збудження).

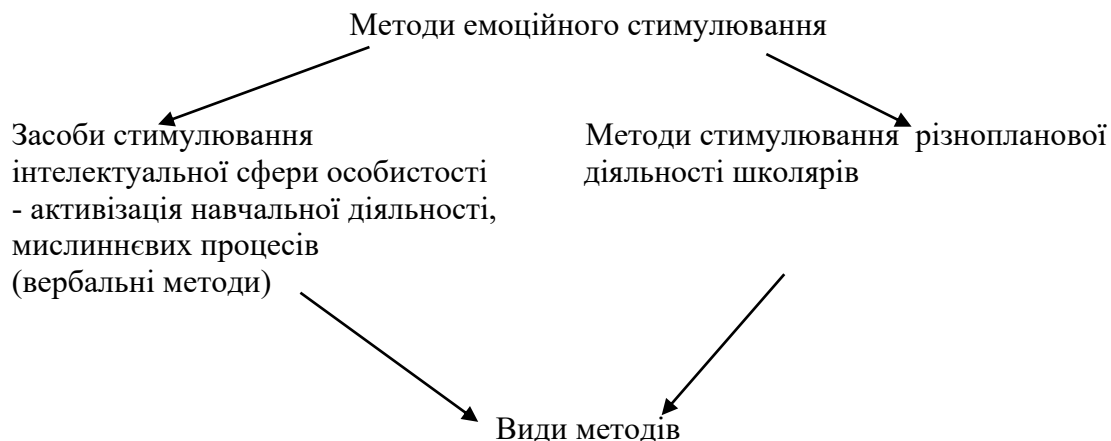
а) гальмівна форма спостерігається у вигляді загальмованості рухової діяльності, активності, важкості сприйняття, нездатності переключити увагу на інший вид діяльності;

б) імпульсна форма емоційної напруженості проявляється у підвищенні активності, нав'язливих рухах, хаотичності уваги, несталості думок, емоційній невірноваженості, збудженості, агресивності.

5. Афективний стан – сильний і короткочасний емоційний стан, пов'язаний з різними змінами важливих для суб'єкта обставин. Він виявляється у рухових проявах і змінах у внутрішніх органах, пережитому стані внутрішнього конфлікту, суперечності між бажаннями, прагненнями, вимогами та можливостями.

6. Монотомія – одноманітність і нецікавість роботи, повторення стереотипних дій. Даний стан проявляється у постійній тривозі, занепокоєнні, що пов'язано з дією несприятливих замикаючих подразників.

Емоційне стимулювання спрямоване на емоційну сферу особистості з метою формування сприятливого емоційного стану. В основу педагогічного стимулювання покладається емоційне стимулювання за С. Карпенчуком (див схема 2.5.) [13, С. 209].

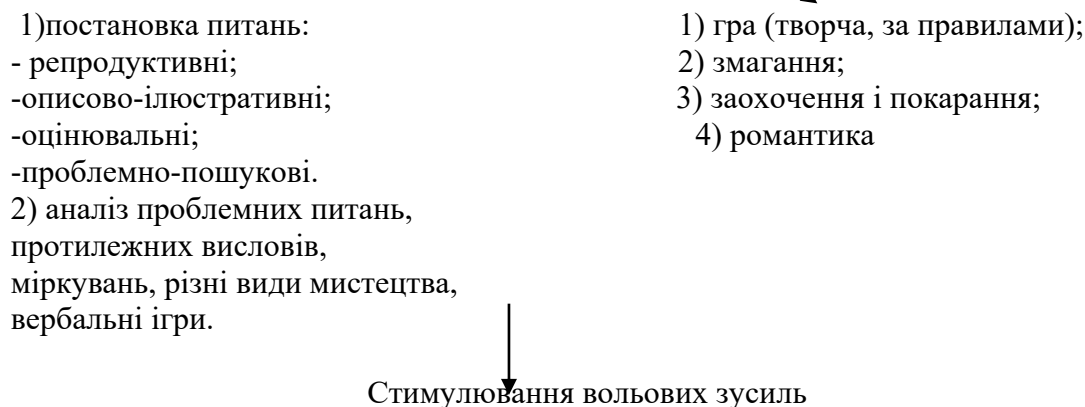

Схема 2.5.

Методи емоційного стимулювання

1) Гра – один із видів діяльності людини, який виник історично, полягає у наслідуванні дій дорослих і стосунків між ними, і виступає засобом всебічного виховання дитини (С. Карпенчук). При емоційному стимулюванні ми використовуємо наступні види ігр:

- а) творчі ігри (сюжетно-рольові, конструктивні, драматизації);
- б) ігри за правилами (рухові, хороводні, спортивно-змагальні, настільні).

Відзначимо на тому, що є дидактичні ігри (у процесі навчання) і творчі, педагогічні ігри, які використовуються при вихованні дітей.

Педагогічні творчі ігри можна також поділити на види: тривала гра (довго зберігається уявна ситуація, сюжет, ролі); елементи гри; гра-творчість.

До умов збереження стійкого інтересу до гри відносять:

- використання умовної ігрової термінології;
- введення романтичних ситуацій;
- використання різних видів педагогічного впливу в ігровій формі (вимога, заохочення, покарання);
- використання елементів змагання.

2) Змагання – метод стимулювання діяльності, який забезпечує успіх і цілеспрямованість у процесі роботи, відчуття товариства, взаємодопомоги, реалізується шляхом обліку і порівняння результатів спільної діяльності і заохочення її учасників.

3) Романтика – все надзвичайне, фантастичне, таємне, чудове.

4) Заохочення і покарання – це засоби педагогічного впливу, що стимулюють дітей до самовиховання, до здійснення самостійних дій і вчинків. Заохочення – спосіб вираження суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності окремої особистості чи колективу. При впровадженні заохочення слід враховувати його об'єктивність, опору на громадську думку. При цьому слід враховувати вікові, індивідуальні та психофізіологічні особливості дітей з порушеннями мовлення.

Покарання – це такий вплив на особистість, який виражає осуд дій і вчинків, що суперечать нормам суспільної поведінки і спонукають неухильно наслідувати їх.

Види покарань:

- покарання-вправління (погане чергування карається додатковим);
- покарання-обмеження (обмеження якогось задоволення);
- покарання-осуд (попередження, догана);
- покарання-умовність (арешт у кабінеті);
- покарання-зміна ставлення (тон вчителя суровий).

Заохочення сприяють розвитку впевненості школярів у своїх силах, можливостях, здібностях, і тим самим розвивають волю і характер учнів. Засобами заохочення оцінюються позитивні вчинки у поведінці школярів, отже, заохочення сприяють постійному розвитку позитивних рис особистості учнів.

Покарання – засіб морального виховання, який сприяє подоланню негативних рис поведінки. За допомогою покарань долаються погані звички, негативні риси характеру. Покарання сприяють усвідомленню своїх недоліків, їх подоланню і самовихованню. Як заохочення, так і покарання є засобами постійного вдосконалення особистості учня. Якщо засобами заохочення оцінюються позитивні якості, що сприяє їх розвитку, то покарання допомагають розвивати позитивні риси через подолання негативних звичок і дій. При застосуванні покарань вчитель повинен вказати учневі на шляхи можливого виправлення недоліків. Метод покарання повинен поєднувати вимогливість, чуйність і повагу до особистості учня. В покаранні вчитель повинен бути певен, що учень має змогу виявити позитивні якості.

Через особливості психічного та мовленнєвого розвитку учні спеціальної та інклюзивної школи неадекватно можуть реагувати на заохочення і покарання. Найбільш складним є застосування покарань, бо вони завжди викликають гостру реакцію учня у відповідь на покарання. Ця обставина вимагає обережності й тактовності вчителя при застосуванні покарання як методу виховання.

Ці методи широко застосовуються у спеціальній та інклюзивній школі. Застосування методів, особливо покарання, потребує особливої обережності, чуйності і такту педагогів.

Типові помилки і основні умови застосування методів заохочення і покарань у спеціальній та інклюзивній школі.

Відомо, що не лише особливості розвитку учнів з порушеннями мовлення визначають їх поведінку, а багато що залежить від правильного використання методу заохочення і покарання, від умов виховання учнів, від системи виховної роботи у школі в цілому.

В умовах спеціальної та інклюзивної школи, в першу чергу, слід пам'ятати про залежність методу заохочення і покарання від єдності вимог педагогічного колективу школи, від майстерності кожного окремого вчителя.

На жаль, у спеціальній та інклюзивній школі бувають випадки, коли умови виховання у школі призводить до таких порушень, як невиконання дітьми домашніх завдань, підкази, грубість у ставленні до товаришів і вчителів, сварки, запізнення і т. д., зокрема, у відповідь на нетактовне ставлення вчителя до учня. Ці порушення можуть виникати тоді, коли вчитель терпимо ставиться до цього. Погано підготовлений і неорганізований урок, на якому вчитель не зацікавив дітей до сумісної діяльності, не залучив до роботи усіх учнів, може викликати досить серйозні порушення освітнього компоненту.

Одні і ті ж учні можуть поводити себе по-різному у різних вчителів і навіть у одного і того ж вчителя.

Спостереження показують, що у спеціальній та інклюзивній школі досить часто, на жаль, уроки бувають одноманітні і нецікаві. Саме на цих уроках і виникають порушення освітнього компоненту і зниження працездатності учнів. Бувають випадки, коли на деяких уроках учні систематично порушують дисципліну – це наслідок відсутності чіткості і порядку в роботі. Учні звикають до невимогливості вчителя і досить одного необережного зауваження, щоб поведінка учнів на уроці стала незадовільною.

Умови застосування методів заохочення:

1. Заохочення слід застосувати з іншими виховними засобами.
2. У школі слід мати чітку, продуману систему заохочень для виховання позитивних якостей у поведінці учнів з різними рисами поведінки. При цьому визначити умови використання заохочень.

3. При заохоченнях використовують індивідуальний підхід, враховують особливості поведінки кожного учня.

4. При використанні заохочень враховують вікові особливості учнів. Деякі види заохочень характерні для всіх вікових груп, а окремі виявляються ефективними лише стосовно молодших чи старших учнів.

5. Заохочення виховують не лише одного учня, але й колектив, тому необхідно правильно застосовувати заохочення.

6. Ефективність заохочень залежить від педагогічної майстерності вихователя, його такту та знання учнів.

7. Потрібно розвивати в учнів почуття відповідальності одного перед одним.

Умови застосування методу покарань:

1. Покаранням не можна зловживати у спеціальній та інклюзивній школі, вони можуть застосовуватись лише у словесній формі.

2. Покарання повинні мати характер засудження негативних вчинків, які дають змогу допомогти дітям зрозуміти свої помилки, виявити позитивні можливості, які мають учні для поліпшення власної поведінки.

3. Покарання повинні сприяти розвитку позитивних рис особистості дітей з порушеннями мовлення.

Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період

1. Організація та методичні засади позакласної діяльності учнів з особливими освітніми потребами
2. Форми і види позакласної діяльності учнів .

1. Організація та методичні засади позакласної діяльності учнів з особливими освітніми потребами

Перед спеціальною та інклюзивною школою стоїть головне завдання – корекція недоліків психофізичного розвитку учнів з важкими розладами мовлення. Це можна здійснити за допомогою різноманітних прийомів, методів та засобів виховного впливу, за допомогою трудового навчання і виховання, а також під час вивчення загальноосвітніх предметів. Щоб визначити спрямованість позакласної виховної роботи, потрібно проаналізувати навчальну і трудову діяльність учнів спеціальної та інклюзивної школи. У житті спеціальної та інклюзивної школи значне місце відводиться підготовці учнів до трудової діяльності. Трудове виховання і навчання не лише формує у дітей знання, але розвиває професійні вміння і навички, а також є одним з ефективних засобів корекції недоліків розвитку. Тому в позаурочний час проводиться робота з суспільно корисної праці, з самообслуговування.

Для того, щоб випускники спеціальної та інклюзивної школи могли правильно адаптуватися в сучасному середовищі, вони повинні вміти спілкуватись з оточуючими людьми, тобто мати відповідний рівень розвитку усного і писемного мовлення; самостійно опрацьовувати інформацію, вміти читати газети, журнали, художні твори і не лише читати, але й розуміти та усвідомлювати їх сутність, обмірковувати їх, правильно і послідовно висловлювати свою думку. Уся позакласна робота сприяє розвитку словникового запасу (активного і пасивного), уточненню і розширенню уявлень про навколишній світ. У молодших класах ця робота проводиться у виховних групах. Це головним чином така робота, як:

- 1) організація і проведення бесід та оповідань навчального характеру;
 - 2) спостереження за явищами природи;
 - 3) екскурсія в поле, в ліс, на річку тощо;
- догляд за рослинами і тваринами у живому кутку природи;
 - практичні роботи на пришкольній ділянці;
 - проведення масових, групових заходів до свят.

З учнями старших класів, окрім цієї роботи, використовують й інші види виховного впливу. На думку В.Ф.Мачихіної, значне місце у корекційно-виховній роботі належить гурткам. Гуртки організуються як на базі вивчення навчальних предметів, так і за інтересами учнів. Для узагальнення, систематизації, розширення і закріплення знань, вмінь, навичок для учнів з важкими розладами мовлення у старших класах організують різноманітні предметні гуртки (наприклад: математичний, історичний, географічний, краєзнавчий та інші).

Заняття з математичних дисциплін сприяють розвитку багатьох психічних функцій у дітей, а саме: логічного мислення, механічного запам'ятовування, пам'яті, уваги, мовлення тощо. Уміння та навички, які діти закріплюють під час занять, допоможуть їм правильно розв'язувати різноманітні життєві ситуації (наприклад: розрахунок за купівлю, вимір площини житла, орієнтування у часі тощо). Тому в спеціальній та інклюзивній школі можна організувати наступні гуртки: «Юний математик», «Гурток вимірювань», «Гурток обчислювань», «Математика і час» тощо.

На уроках історії і географії дітям дають конкретні, систематичні знання, тому в позакласній гуртковій роботі вихователь або вчитель більш детально розповідає ті чи інші події за допомогою додаткової наочності. При цьому розвиваються особистісно-вольові якості учнів: спостережливість, вміння встановлювати спільне та відмінне у явищах та

подіях, що спостерігаються тощо. У роботі гуртків використовується моделювання, виготовлення наочних посібників, проведення замальовок.

Діти, які виявляють зацікавленість до техніки займаються в наступних гуртках: «Юний фотограф», «Юний кіномеханік», «Будівельник», «Механізатор сільського господарства» тощо.

Предметні уроки (в молодших класах) і уроки природознавства (в старших класах) формують просторові уявлення учнів, дають інформацію про навколишній світ. Такі заняття потребують конкретизації, доступності, наочності, накопичення практичного досвіду. Саме тому виникає необхідність проведення екскурсій, досліджень, спостережень, необхідність практичного застосування отриманих учнями знань. Цьому сприяє натуралістична робота, яка включає наступні напрямки роботи:

- спостереження за життям рослин і тварин, спостерегання за змінами в природі;
- вивчення природних багатств рідного краю (корисних копалин тощо);
- практична робота на пришкольній ділянці;
- участь у проведенні масових заходів (наприклад: «Тиждень саду», «День лісу», «Свято врожаю», «День квітів» та ін.).

Діти з важкими розладами мовлення найчастіше вміють виділяти особливості форми, кольору, можуть правильно усвідомити розташування предметів у просторі, що дає змогу, у позакласній роботі, проводити гурток малювання. Одне з головних корекційних завдань цих занять полягає у тому, щоб формувати в учнів уміння називати або словесно описувати ознаки предметів (колір, форму, пропорції), що сприяє розвитку їх мовлення.

Для цього у позакласній діяльності використовують наступні методи впливу:

- бесіда з використанням репродукцій картин;
- екскурсії у картинну галерею;
- відвідування та організація художніх виставок, малюнків;
- тематичне малювання тощо.

Тематика гуртків малювання і конструювання може бути різноманітною, наприклад: «Юний художник», «Гурток малювання», «Зроби сам», «Конструктор» тощо.

Непотрібно забувати і про фізичне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи. Для цього у школі організуються різні спортивні секції. Елементи спорту можуть включатися у різні позакласні заходи. Специфіка спеціальної та інклюзивної школи полягає у тому, щоб правильно підібрати види завдань і оцінити дітей за їх психофізичними можливостями та особливостями. У другій половині дня можна організувати різноманітні рухові ігри, змагання з бігу, стрибків, прості прогулянки тощо.

Для тих дітей, які зацікавлені у музиці та танцях, організують хоріві колективи, танцювальні групи, музичні гуртки. Діти знайомляться з народними і сучасними піснями, вивчають музичні інструменти, вчать танці різних народів світу, що сприяє розвитку не лише естетичних смаків, але й збільшує кругозір дитини.

У літературних гуртках проводиться робота з розвитку мовлення та збагачення словника дітей. Діти беруть участь в організації таких масових свят, як «Тематичні літературні вечори і ранки», «Тиждень дитячої книжки», організація виставок «Усний журнал», обговорення та аналіз з учнями книг, газет, літературних бюлетенів тощо.

Підводячи підсумок вищесказаного, потрібно сказати, що позакласна виховна робота має різноманітні форми, і впроваджується за допомогою різних засобів виховного впливу та потребує включення дітей у різні види діяльності.

2. Форми і види позакласної діяльності учнів

І. Єременко, В. Мачихіна, Г. Дульнев до форм організації позакласної діяльності учнів відносять наступні: масова, групова, індивідуальна.

Кожна форма досягається за допомогою різних видів роботи. Так, для учнів усіх вікових груп можна провести таку масову позакласну роботу, як заняття загальношкільного хору, святкові ранки і вечори, олімпіади, культпоходи, масові ігри, розваги, змагання, прибирання території школи («День прибирання», «Свято чистоти») тощо.

Масові форми організації позакласної діяльності – це такі форми організації, які охоплюють діяльність великої кількості дітей. Головним завданням педагога є зацікавлення дітей заходом, що підвищує рівень активності дітей, залучення їх до підготовки і організації виховних свят, змагань, вечорів. Зацікавленість дітей підвищується завдяки різним видам роботи (наприклад, при підготовці до новорічного свята беруть участь усі діти різних вікових груп: одні учні оформляють приміщення, інші – одягають ялинку, виготовляють іграшки, старші учні шийють в майстернях костюми молодшим). До цього свята можна організувати виставку новорічних малюнків, робіт дітей. Діти, взаємності від рівня мовленнєвого розвитку, вивчають пісні, вірші, готують танці, ляльковий театр. Потрібно чітко організувати роботу, щоб діти не стомлювались і їм було цікаво працювати.

Наступною виступає групова форма роботи, яка включає в себе роботу гуртків, секцій, художньої самодіяльності, лялькових театрів тощо.

Заняття студій, гуртків, команд, секцій проводяться у груповій формі.

Для вибору тих чи інших видів діяльності ставлять певні вимоги: цікавість, результативність, відповідальність змісту позакласної роботи.

Гуртки організуються за інтересами дітей, вони задовольняють потреби більшості учнівських груп. Організація шкільної гурткової роботи сприяє більш глибокому і всебічному розвитку учнів, допомагає позитивно розв'язувати завдання корекції і компенсації різних дефектів психофізичного розвитку. Найбільш результативна гурткова робота з учнями 5 – 9 класів, оскільки у них вже сформовані навички колективної праці, в учнів чітко визначились інтереси і здібності. Але деякі гуртки можна організувати з учнями 3-4 класів.

Завдяки спеціальному навчанню і вихованню у молодших школярів розвивається довільна увага, мовлення (збільшується словниковий запас слів, виправляються вади звуковимови, граматичної будови мовлення), діти навчаються давати повні відповіді на запитання, інтенсивно розвивається наочно-образне мислення, операційна сторона мислення (аналіз, синтез, порівняння), розвивається сприймання (сприймання кольору, форми, величини, просторове сприймання, побутове сприймання часу), школярі оволодівають своїми пізнавальними процесами (у них виникає рефлексія – здатність усвідомлювати власні психічні процеси), формуються навички самоконтролю, розвивається словесно-логічне мислення, разом з тим, при створенні гуртків для молодших учнів спеціальної та інклюзивної школи потрібно обов'язково враховувати вікові та психофізичні особливості розвитку даної категорії дітей.

Для дітей цієї категорії можна створити гуртки, пов'язані із виготовленням аплікації, іграшок-саморобок, ялинкових прикрас, речей домашнього вжитку, а також гуртки ліплення, роботи з природним матеріалом, папером, малювання, аплікації, конструювання. В цих гуртках можуть брати участь і хлопчики і дівчата.

Вищевказані види діяльності дуже корисні, бо вони сприяють вихованню у дітей особистісно-вольових якостей, зокрема, посидючість, чіткість, акуратність у виконанні завдань, стриманість у роботі, розвивають дрібну моторику рук, відіграють важливе значення у трудовому, етичному вихованні дітей і сприяють не лише розвитку їх мовлення, але й попереджують затримки у психічному розвитку дітей. Особливо

позитивним вони є для збудливих учнів, тому їх необхідно запрошувати у дані гуртки, зацікавлювати їх діяльністю інших дітей.

Діти молодшого шкільного віку не завжди можуть критично оцінити свої здібності, нахили. Часто трапляється так, що учні 1-4 класів хочуть відвідувати відразу ж по кілька гуртків, або ж не можуть визначити, який саме гурток вони хотіли б відвідувати. Тому педагог повинен допомогти цим дітям визначитись, але ні в якому разі не нав'язувати свою думку, зробити потрібно це непомітно.

На заняттях гуртка трапляється іноді таке, що дитина хоче виконати роботу, не маючи уявлення про її обсяг, конкретний зміст, мету.

У процесі виконання вона переконується у тому, що робота їй не під силу. Як правило, дитина дуже нервує, інколи навіть плаче. Після кількох таких невдач у дитини може зникнути бажання й інтерес відвідувати цей гурток. От чому важливо, щоб керівники гуртків доручали дітям лише посильну для них роботу і контролювали сам процес праці, допомагали дітям подолати перші труднощі.

Вихователю (керівнику гуртка) слід розповісти учням про послідовність виконання тієї чи іншої роботи, мету, обсяг; ознайомити їх з матеріалами та інструментами, наголосити про дотримання правил безпечної роботи. Під час виконання роботи слід нагадувати про послідовність виконання, а також індивідуально працювати з дитиною у якій з'являються труднощі. Після закінчення роботи кожний інструмент дитина має покласти на місце. Це з перших днів привчає дітей до правильної організації та культури праці, допомагає їм дотримувати правил безпечної роботи.

Види робіт, які доручаються молодшим школярам, важливо добирати з розрахунку їх недовготривалого виконання. У таких умовах у дітей завжди буде можливість реально відчувати кінцевий результат, суспільну значущість своєї діяльності. Отримуючи позитивний результат, діти переживають позитивні емоції, а це заохочує їх до подальших трудових зусиль, дозволяє розширювати діапазон їхньої трудової діяльності. Дуже важливо на заняттях гуртка вчити дітей спостерігати, думати, порівнювати, обирати найбільш раціональні шляхи виконання, самостійно оцінювати результати праці.

Педагогічно доцільно не тільки пояснювати дітям для кого і для чого необхідно виконувати роботу, а й показувати, яких результатів досягнуто, порівнювати їх з попередніми. Позитивні досягнення дітей необхідно пропагувати серед членів гуртка – це допомагає дітям ствердити себе як рівноправних членів гуртка, показати свої можливості друзям.

Підлітковий вік охоплює період розвитку дитини від 11 до 15 років і припадає на навчання в середніх класах спеціальної та інклюзивної школи, а саме на той період, коли з ними можливо організувати гурткову роботу.

Підлітки здатні до тривалого напруження, проте, окостеніння хребта, грудної клітини, тазу ще не закінчилися, що за несприятливих умов може призводити до їх викривлення, позначитися на загальній працездатності дітей.

У підлітків з важкими розладами мовлення виникає потреба в інтимно-особистісному спілкуванні з однолітками, виникає почуття дорослості, формується «підлітковий кодекс честі». Так само, як і при типовому розвитку, в підлітків з важкими розладами мовлення йде процес статевого дозрівання, підлітковий вік, з фізіологічної точки розу, є кризовим періодом у розвитку індивіда. Завершується фізіологічний розвиток, остаточно формується кора головного мозку, ендокринна система. Увесь організм зазнає якісних змін. Підліткова криза може призвести до зниження інтелектуальних можливостей учнів з важкими розладами мовлення, до усвідомлення власних недоліків мовлення, а саме розвивається критичність мислення, формується самооцінка. У підлітків з важкими розладами мовлення формуються елементи логічного мислення, починає формуватися довільність психічних процесів, здатність керувати своєю поведінкою, орієнтуючись на соціальні норми. Підлітки усвідомлюють свої дії, здатні передбачити результати своєї діяльності, разом з тим, для дітей з важкими розладами

мовлення характерним є затримка у розвитку психічних процесів, зокрема словесно-логічного мислення. Усі перелічені вище особливості потрібно врахувати при створенні гуртків для учнів цього вікового періоду. Ці особливості слід врахувати і у плануванні занять гуртків, і на самих заняттях гуртка.

У спеціальних школах дуже часто саме для цієї категорії учнів створюється безліч різноманітних гуртків. Гурткова робота з учнями даного віку має хороші наслідки, бо вони певною мірою оволодіють необхідними навичками колективної праці.

Підлітки дуже емоційно переживають результати своєї праці, страждають від невдач. При вказівці за невідповідність заданому зразку вони згодні зразу ж переробити, не завжди погоджуються відкласти роботу, якої не встигнуть виконати своєчасно, при цьому проявляють нетерплячість, намагаються якнайшвидше виконати роботу або вказівку. Основна їхня спрямованість на результат, вони не завжди продумують хід виконання завдання. Вихователю або вчителю предметнику доводиться знову й знову повторювати, що саме і як робити далі – і так поки не виконають до кінця. Тому з боку керівників гуртків необхідний поетапний контроль протягом усього процесу роботи.

Багато важить для підлітків доброзичлива оцінка, націлена на певний результат: «наступного разу в тебе вийде краще».

На основі оцінки педагогами, друзями результатів виконаної роботи у підлітків розвиваються навички самоконтролю і самооцінки. Це сприяє їх самоствердженню, усвідомлення своєї ролі у колективі задовольняє прагнення підлітків до дорослості. Учні 8-9 класів проявляють інтерес переважно до діяльності, що має суспільну спрямованість – їм подобається виконувати роботу на замовлення рідних, друзів, знайомих, школи. Ті види робіт, що не мають явно вираженої суспільної значущості, виконуються ними не завжди охоче. Саме тому види робіт, що доручаються підліткам, повинні мотивуватися тим, для кого виконується робота, яку користь вона принесе – навіть тоді, коли робота і не зовсім цікава, але потрібна для оточуючих, друзів.

Хлопчики підліткового віку, схильні до різноманітних видів технічної творчості, конструкторської роботи, раціоналізаторської та роботи з деревиною та металом. Тому для них можна створити різноманітні гуртки з цих видів діяльності.

Дівчатка люблять прикрашати своє житло: з задоволенням роблять м'які іграшки, прикраси з макраме, з тканини, картону та інших матеріалів. Подобається також дівчаткам в'язання спицями, крючком, художнє вишивання. Тому для дівчаток підліткового віку доцільно організовувати гуртки з таких видів діяльності.

Однак слід звернути особливу увагу на те, що у будь-якій спеціальній та інклюзивній школі, як правило, слід створювати гуртки ведення домашнього господарства і кулінарії. Тому що багато з учнів спеціальних шкіл мають неблагополучні сім'ї, більшість з них постійно перебувають у спеціальних школах-інтернатах, а в умовах школи вони не мають змоги навчитися готувати їжу, вести домашнє господарство, хоча саме ці види діяльності дітям у край необхідні для подальшого самостійного життя.

Відбір у гуртки відбувається з врахуванням глибини, складності основного дефекту і характеру вторинних відхилень в учнів з важкими розладами мовлення. Наприклад: щоб зарахувати дитину в танцювальний гурток, потрібно визначити рівень розвитку її моторики і рухів; хоровий гурток – визначити рівень фонематичного слуху і голосу.

При створенні гуртків необхідно дотримуватись охоронно-педагогічного режиму:

- кількість учнів у гуртку 4-10 чоловік;
- тривалість занять не повинна бути більшою за одну годину, а з перервою тривати півтори години;

- керувати гуртком може людина, яка є не тільки спеціалістом в окремій галузі, але й яка знає особливості розвитку даної категорії дітей, вміє з ними працювати;

У спеціальній та інклюзивній школі найчастіше існують такі гуртки, як:

- предметні (географічний, краєзнавчий, історичний, математичний тощо);
- художнього читання, слова, декламування;

- танцювальні гуртки та хорові гуртки;
- гуртки ліплення, художньої різьби з деревини, машинної і ручної вишивки, ручної праці;

- гурток юних натуралістів;
- гуртки кіномеханіків, гуртки створення іграшок, роботи з конструктором;
- спортивні гуртки і секції (гурток легкої атлетики, бадмінтону, тенісу тощо);
- гурток художньої самодіяльності, дитячих театрів, лялькових театрів тощо.

Для учнів 7-8 класів організовують гуртки в яких учні розширюють і закріплюють свої вміння і навички, які вони отримали під час уроків праці (наприклад: гуртки м'якої іграшки, лялькове ательє, художня різьба з дерева, моделювання, гуртки ручної і машинної в'язки тощо).

У гуртках юнатів можна проводити наступні види роботи: догляд за рослинами поля, саду; прості види селекційної праці; вирощування плодів, овочів, фруктів, квітів; охорона птахів, тварин; озеленення пришкольної ділянки.

Робота гуртків у спеціальній та інклюзивній школі, за планом, проводиться в другій половині дня. Організаційні форми можуть бути різні, але є умови, які обов'язково потрібно враховувати при організації і роботі гуртків:

- заняття гуртків розпочинаються через 2-3 години після закінчення уроків;
- якщо заняття гуртка проводяться після самопідготовки, то слід дати дітям час для відпочинку;

- гурткову роботу не слід проводити після вечері, виняток складають лише ті гуртки, в яких діти роблять будь-які речі, і праця не потребує від дітей мисленнєвого навантаження, засвоєння нових прийомів роботи;

- тривалість заняття у гуртку 1 година, з перервою півтори години;
- кількість учнів 5-10 чоловік, в спеціальній та інклюзивній школі може бути 3-5 чоловік в гуртку (наприклад: гурток кіномеханіки, це більш складний гурток);

- вихователь або вчитель складає індивідуальний план своєї роботи;
- заняття гуртка проводяться не частіше 1 разу на тиждень і не менше 1 разу в два тижні;

- правильний відбір у гуртки, а саме: аналіз здібностей та інтересів дитини, допомога у виборі гуртка за інтересом, де можуть виявити здібності учня або направлення дитини в гурток, який допоможе виправити, скорегувати ті чи інші дефекти розвитку дитини (існує категорія дітей, яка хоче займатись у гуртку, в якому займатись не може; таким дітям дають легку роботу в гуртках і зацікавлюють до діяльності в інших гуртках);

- дитина може відвідувати не більше двох гуртків;
- можливий перехід з одного гуртка в інший;
- інформацію про роботу гуртка можна отримати з тематичних заходів, на вечорах-звітах гуртківців про свою роботу, з виставок речей, вироблених дітьми того чи іншого гуртка.

На першому занятті слід розповісти про те, що діти будуть робити в гуртках, які знання, вміння і навички отримують під час занять, яку користь своєю працею вони можуть зробити для оточуючих.

Методика роботи спортивних секцій.

На заняття у спортивні секції допускаються учні основної медичної групи. У спеціальній та інклюзивній школі існують такі спортивні секції: з волейболу, ручного м'яча, настільного тенісу, великого тенісу, бадмінтону, легкої атлетики (існують окремі види: біг на короткі дистанції, стрибки вгору, в довжину), лижна секція (В.Ф. Мачіхіна) та ін.

Заняття у спортивних секціях проводять два рази на тиждень. Складається спеціальний план темпу роботи на заняттях, який затверджує лікар.

Спортивна секція спрямована на:

- досягнення дітьми високих спортивних показників;

- сприяння всебічному психофізичному розвитку і корекції дефектів в учнів з важкими розладами мовлення;
- підготовку спортивного активу школи;
- на підготовку членів секції до методичної роботи, зокрема, вони допомагають проводити різні спортивні змагання, походи, заходи, свята, дні здоров'я і спорту, ранкову гімнастику.

Методика організації гуртків художньої самодіяльності та театрів.

При організації гуртків художньої самодіяльності і театрів потрібно пам'ятати про те, що ця робота повинна бути не лише цікавою, а мати і корекційно-виховний вплив на учнів з важкими розладами мовлення. У процесі роботи діти стають впевненими в своїх силах, не соромляться, розмовляти, переборюють почуття неповноцінності.

До гуртків художньої самодіяльності можна віднести: хоровий, танцювальний, ляльковий театр, дитячий театр, гурток художнього слова (декламування) та інші.

Головна мета гуртків – художньо-емоційне засвоєння учнями дійсності в малюнках, піснях, танцях, при художньому читанні, в музиці, при ліпленні і в інших видах мистецтва.

Учні з важкими розладами мовлення цікавляться мистецтвом. Ті із них, які беруть участь в художній самодіяльності цікавляться виконавчою діяльністю, переживають спалах емоції, насолоди, а потім, після закінчення заходу, в них довго залишаються позитивні почуття, насолода, потяг до розваги. Педагог повинен сформуванати у дітей необхідні естетичні почуття, навчити дітей творчо, активно ставитись до мистецтва.

Діти з важкими розладами мовлення в змозі при виконанні театральної ролі співвідносити внутрішні переживання і зовнішній свій вигляд з самою роллю. Педагогу слід підбирати репертуар, який потребує відповідних переживань, а також згідно до мовленнєвого розвитку дитини. У програму зі співу включають мелодії й пісні. У гуртках дитячих театрів діти виконують драматичні ролі, які відображали різні стани людей. Діти вивчають малі за розміром сценки, епізоди, колективні монтажі. При цьому учні вчаться усвідомлювати виступ і правильно його виконувати. Завдяки цій роботі діти можуть адекватно передавати свої думки і почуття, своє ставлення до явищ навколишньої дійсності в малюнку, в танцях, в піснях і інших видах діяльності. Паралельно проходить корекція мовлення, словесно –логічного мислення, моторики і рухів, почуттєвого сприймання та емоцій.

У роботі лялькового театру діти самостійно шують одяг для ляльок, готують декорації. Це сприяє розвитку самостійності, творчої ініціативності. Діти постійно працюють і переживають разом, а це об'єднує їх в колектив.

Індивідуальна виховна робота проводиться з тими учнями, які прагнуть навчитись грати на музичних інструментах, при навчанні художньому читанню, вишиванню, співах тощо. Індивідуальна робота повинна створити благополучні умови для розвитку індивідуальних можливостей учнів, вона створює умови щодо включення учнів у колективні форми праці шляхом розвитку їх мовленнєвих можливостей.

Проведення екскурсій з учнями з порушеннями мовлення.

У спеціальній та інклюзивній школі спеціально складається план-графік проведення екскурсій, зустрічей, походів. Екскурсії потрібно старанно підготувати. Дітям потрібно ще в школі розповідати про те:

- куди вони підуть,
- що собою становить об'єкт вивчення,
- на що особливо слід дітям приділити увагу при аналізі об'єкту тощо (Г.М.Дульнев).

Вихователь попереджає дітей про те, що після екскурсії з ними буде проведена бесіда, їм зададуть ряд питань про побачене. В окремих випадках може бути дано завдання замалювати з пам'яті той об'єкт, на який особливо потрібно дітям звернути увагу, або написати твір на тему екскурсії тощо.

І. Єршоменко наголошує на тому, що екскурсію можна організувати в різних варіантах. Вихователь може провести власну розповідь про об'єкт вивчення, дати аналіз відповідним подіям, а може, і екскурсовод, або хтось інший розповісти про неї. Розповідь повинна бути конкретна, цікава, недовга, щоб діти не стомлювались і зрозуміли сутність екскурсії. Якщо проводяться екскурсії на підприємства, які сприяють профорієнтації, то потрібно враховувати можливості дітей до тієї чи іншої професії, щоб у дітей не народжувались нереальні бажання щодо тієї професії, яка їм недоступна.

Екскурсія повинна бути правильно підготовлена. Якщо екскурсія організовується у музей або на підприємство, де розповідають екскурсоводи, вихователю або вчителю слід попередньо відвідати підприємство, подивитись експозиції, відібрати об'єкти, на яких потрібно зупинитись особисто, і дати більш докладне пояснення. Про це потрібно поговорити з екскурсоводом для того, щоб екскурсія була корисна для учнів з важкими розладами мовлення. Важливо до цієї роботи приєднати вчителів-предметників.

У зв'язку з проведенням екскурсії можна провести творчі письмові роботи (твір, замітки до газети,) доповіді (з наочністю) на уроках географії та історії, вільне і тематичне малювання або замальовування з картин ілюстрацій, виготовлення макетів тощо.

Кожна екскурсія повинна бути проаналізована після її проведення. Вихователь повинен бути впевнений, щоб усі діти, хоч і з різним ступенем глибини мовленнєвих порушень, в залежності від своїх можливостей, все ж таки передали різними засобами побачене і почуте.

При проведенні походів довжина переходу з учнями 3-4 класу складає 6 кілометрів. Обов'язково через 30 хвилин роблять велику зупинку для прийняття їжі і води, для відпочинку.

З учнями 5-9 класів походи організовуються у вихідні дні (довжина переходу складає 10-12 кілометрів). Можливий і дводенний похід.

Підготовка до походу:

- намітити на мапі маршрут і перевірити його;
- виділити місця для відпочинку;
- організувати харчування дітей;
- взяти медичні засоби;
- організувати дітей до походу, ознайомити із правилами поведінки на природі.

Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти

1. Методичні засади організації навчально-виховної роботи у процесі самопідготовки

2. Специфіка структури, форм та умов проведення самопідготовки у спеціальній та інклюзивній школі.

1. Методичні засади організації навчально-виховної роботи у процесі самопідготовки

Самопідготовка є продовження уроку. З цього приводу, видатні педагоги Ю. Бабанський, В. Петровський наголошували на тому, що організація виконання домашніх завдань учнями не повинна бути простим продовженням уроку з даного предмета і, тим паче, з повторним поясненням матеріалу. Під час виконання домашніх завдань учням надається можливість працювати у відповідному їм темпі. Вихователь повинен спрямувати навчальну роботу дітей, надавати їм допомогу, не допускати при цьому прямих підказок. Важливість функції педагога полягає у тому, щоб виявити типові труднощі учнів при вивченні завдань будь-якого предмета і своєчасно інформувати вчителя про ці труднощі. Ці положення стосуються як загальноосвітньої, так і спеціальної шкіл.

Під час самопідготовки вихователь спеціальної та інклюзивної школи привчає дітей правильно працювати з підручником, планувати власну пізнавальну діяльність, його робота спрямована на саморегуляцію видів пізнавальної діяльності, мобілізацію зусиль для придбання нових знань, формування вмінь та навичок практичного застосування раніше засвоєних знань.

Під час самопідготовки вихователь підвищує рівень вихованості дітей, привчає до самоконтролю, розвиває відповідальне ставлення до праці, прагнення до товариської взаємодопомоги.

Самопідготовка – це самостійна робота учнів спеціальної та інклюзивної школи з підготовки домашнього завдання під керівництвом вихователя в школах-інтернатах та групах продовженого дня. Отже, самопідготовка – це самостійна підготовка учнями навчальних завдань з метою поглиблення знань, закріплення вмінь і навичок, отриманих на уроці.

Самопідготовка є специфічним і самим важливим режимним моментом, однією із відповідальних і складових частин навчально-виховної роботи. У цій роботі органічно поєднуються навчальна і виховна мета та завдання. Це не лише форма повторення і закріплення вивченого під час уроку матеріалу, але й засіб формування вмінь і навичок, вмінь працювати організовано і цілеспрямовано.

Дітям з порушеннями мовлення характерним є затримка розвитку психічних функцій у зв'язку із первинним порушенням мовлення. Під час самопідготовки у них у них формують навички організаційно-педагогічного плану, тому педагоги привчають працювати самостійно, при цьому діти отримують відповіді на наступні запитання щодо виконання необхідних навчальних завдань. Наприклад:

- з чого починати підготовку уроків;
- що робити перед розв'язанням арифметичних завдань;
- як прочитати задачу, скільки разів;
- що і як записати у зошит;
- повторити чи прочитати умови задачі;
- що робити, якщо не виходить розв'язання задачі;
- як перевірити правильність розв'язання;

- чи можна вчити вірш врівголоса.

У молодших класах зустрічаються діти з порушеннями мовлення, які звикли до надмірної опіки, які люблять про все запитувати у вихователя. У таких дітей поряд з питаннями організаційно-педагогічного циклу можуть виникають запитання з навчальних завдань (як написати те чи інше слово, чи правильно написав розв'язання задачі, як заповнювати хронологічну таблицю у зошиті?). На усі ці запитання вихователь повинен обов'язково дати відповідь. Відповіді повинні бути зрозумілими, мобілізуючими та активізуючими пізнавальну діяльність учнів з порушеннями мовлення, а також спонукати учнів до уважної підготовки домашніх завдань.

Вихователь продовжує роботу вчителя, специфічно іншими засобами організовує діяльність дітей.

І. Єрмоєнко, О. Ляшенко зазначають, що під час самопідготовки вихователь прагне:

- виробити в учнів спеціальної та інклюзивної школи навички самостійної роботи, вчить працювати з підручником, книжкою, користуватись змістом книжки;
- навчити опрацьовувати відповідні тексти і аналізувати їх зміст, виділяти головне з прочитаного, складати план особистої розповіді, відповідати на запитання після тексту, правильно користуватись термінологією, чітко без помилок виконувати домашні завдання;
- формувати вміння самоконтролю і самооцінки виконаної роботи, виховувати особистісні якості (працьовитість, ретельність, охайність тощо) при виконанні домашнього завдання;
- формувати правильні міжособові стосунки, вміння працювати в колективі, поважати один одного;
- включати дітей у процес спілкування за допомогою різних видів діяльності;
- вихователь формує особистісно-моральні якості та виховує вміння діяти згідно з нормами моралі, користуватись ними у різних життєвих ситуаціях;
- розв'язувати завдання ситуаційного плану, які виникають у процесі самопідготовки;
- забезпечувати ділові умови праці.

Ефективність процесу навчання учнів залежить не лише від застосування методів і прийомів навчання, але й від організації виконання домашніх завдань. Виконання домашніх завдань – є одним із головних режимних моментів, однією з основних форм самостійної навчальної діяльності учнів. Це важливий етап закріплення вмінь і навичок, поглиблення і розширення знань. Самопідготовка не повинна дублювати урок. Вона є продовженням навчального процесу та відрізняється від уроку методикою організації і проведення. Від якості пояснення навчального матеріалу залежить успіх виконання домашніх завдань. Основи самостійної роботи даються учням на уроці це, зокрема, самостійна робота, письмове або усне завдання, індивідуальні та диференційні завдання.

Самопідготовка передбачає самостійне виконання учнями домашніх завдань під керівництвом вихователя і спрямована на виробку навичок самостійної навчальної роботи, які сприяють корекції недоліків їх розвитку, покращення якості знань. Правильно проведена самопідготовка формує вміння самостійно працювати. Наприклад: учитель під час уроку дає учням систематичні знання і формує навички самостійності праці; вихователь під час самопідготовки – допомагає закріпити знання учнів, вчить працювати у колективі, дотримуватись режиму праці, виховує дисципліну праці, відповідальність за її якість, виховує свідоме ставлення до виконання домашніх завдань.

Корекційно-виховна спрямованість самопідготовки полягає у тому, щоб визначити шляхи формування самостійності дітей з порушеннями мовлення при виконанні домашніх завдань.

Першочергове значення у вихованні навчально-пізнавальної самостійності у дітей, на думку О. Ляшенко, має навчальний процес, коли в учнів формується вміння самостійно

виконувати практичні завдання з кожного предмета. З цією метою використовуються різні педагогічні засоби. На початковому етапі навчання, коли в учнів ще недостатньо розвинені навички самостійної праці, застосовується переважно практичний показ дій, які входять до структури діяльності запропонованого завдання та детальне роз'яснення способів його виконання із залученням учнів до їх відтворення. Для закріплення навичок самостійності даються тренувальні вправи.

Для того, щоб учень зміг сам подолати труднощі, з якими він стикається у процесі самостійного виконання домашніх завдань доцільно використовувати такі види допомоги:

- запропонувати учню самому знайти помилку;
- звернути увагу учнів на роботу, виконану в класі;
- повторити необхідне правило;
- задати йому навідні запитання;
- вказати на місце, де зроблена помилка;
- вказати на необхідність використання наочних посібників.

На думку О. Ляшенко, у спеціальній та інклюзивній школі успіх виконання домашніх завдань залежить від:

- якості проведення уроків вчителем;
- ступеня готовності учнів продовжувати навчально-пізнавальну діяльність самостійно;
- рівня підготовки, організації праці;
- взаємодії вчителя і вихователя;
- того, наскільки діти глибоко усвідомили навчальні завдання, обсяг, зміст навчальної роботи, наскільки чітко учні бачать результат роботи, як вони вміють користуватись різними прийомами при виконанні домашніх завдань.

Деякі вчителі не звертають увагу на роз'яснення домашніх завдань, не аналізують його з учнями, не пояснюють, або дають його стисло, коротко, незрозуміло. Це призводить до того, що учні механічно усвідомлюють предмет і матеріал. Таке виконання домашніх завдань носить формальний характер і не розв'язує основні завдання самопідготовки.

Учням спеціальної та інклюзивної школи потрібно пояснити не лише домашнє завдання, а й хід його виконання і шляхи самоконтролю результатів. Вихователь звертає увагу на засоби подолання труднощів, які зустрічаються під час виконання самостійної роботи.

Організація самопідготовки і допомога учням повинні системно узгоджуватись з вимогами, які надає до цієї праці вихователь.

В основу раціональної організації самопідготовки учнів покладається розв'язання питань про динаміку розумової і м'язової працездатності та кількість оптимального часу, який необхідний для виконання, різноманітної за структурою та змістом, роботи.

В педагогіці отримані дані з цього питання допомагають більш раціонально організувати навчальну і трудову діяльність учнів з порушеннями мовлення.

Довгострокова навчальна робота знижує функціональні можливості, швидко стомлює, знижує працездатність. У зв'язку із цим І. Єрьоменко виділив 3 фази зміни працездатності школярів під час навчальної діяльності:

Перша фаза – впрацьованість (спостерігається на початку самопідготовки і триває 15 – 25 хв.);

Друга фаза – оптимальна і найбільш продуктивна навчальна праця (5 – 15 хв.);

Третя фаза – зниження рівня працездатності, для неї характерно загальне поступове або різке зниження працездатності учнів, яке настає після 25 -30 хв. і спостерігається до кінця уроку.

Наголосимо на тому, що систематичне перевантаження учнів може призвести до гіпостенічного або гіперстенічного стану, до зниження зацікавленості дітей в навчальній роботі, до невпевненості у своїх діях, а це призводить до зниження працездатності.

При організації самопідготовки потрібно враховувати дані, які отримав О. Ляшенко під час експериментального дослідження, він встановив, що на самопідготовці період впрацьованості учнів скорочується в порівнянні з уроком, а фаза оптимальної працездатності настає раніше і триває значно більший період часу (до 25 – 40 хв.). На основі вивчення динаміки працездатності учнів протягом усього дня. І.Г. Єрьоменко встановив, що найбільш продуктивним для навчальної роботи є час від 10 до 11 годин ранку, від 17 до 18 годин вечора, тому самопідготовка починається о 17 годині.

М. Плешканівська зробила висновок про те, що коли ми враховуємо динаміку працездатності учнів, то більш раціонально будемо навчальну діяльність і це підвищує якість засвоєння навчального матеріалу на уроках і під час самопідготовки.

О. Ляшенко засвідчує про те, що підготовка домашніх завдань повинна розпочинатись не з важкого, а з легкого предмета, який не потребує від учня зусиль. Це обумовлено тим, що в процесі підготовки домашніх завдань динаміка працездатності учнів інша, аніж на уроці, адже у дітей спостерігається:

1. скорочення періоду впрацьованості;
2. збільшення періоду оптимальної працездатності;
3. зниження працездатності, яке залежить від вікових і типологічних особливостей учнів.

2. Специфіка структури, форм та умов проведення самопідготовки у спеціальній та інклюзивній школі

Виконання домашніх завдань поділяється на три частини (О. Ляшенко):

1. Підготовча частина. Це спеціальна підготовка до нервово-психологічного навантаження, яка мобілізує учнів до виконання домашніх завдань.

Для цього перед початком самопідготовки необхідно провести спокійну прогулянку з дітьми, або надати (30 хв.) релаксаційний відпочинок. Якщо деякі учні сильно збудженні, то їм потрібно запропонувати окремі релаксаційні завдання.

5-10 хв. відводиться для того, щоб діти помили руки, зачесали волосся і приготувалися до самопідготовки. У цій частині вихователь зазначає кількість часу, яка потрібна для виконання того чи іншого завдання, вказує на те, з якими труднощами можуть зустрітись діти під час виконання домашніх завдань самостійно.

У молодших класах на підготовчу частину відводиться 15 хв., а в старших класах - до 7-8 хв.

2. Самостійна робота – основна ланка пізнавальної діяльності учнів. Вона поділяється на дві частини:

- а) напрямок загального впливу на учнів;
- б) напрямок диференційованого впливу на учнів.

Ці напрямки забезпечують умови розвитку самостійної діяльності учнів.

При самостійній роботі дітей вихователь виконує наступні обов'язки:

- контроль та сприяння раціональному використанню часу;
- формування в учнів культури розумової праці, свідомої освітнього компоненту;
- виховання вміння працювати самостійно, не заважати роботі інших учнів класу;
- контроль виконання домашніх завдань, не допускає механічно завчати матеріал;
- організація самоперевірки та взаємоперевірки, після певного періоду роботи, важливою умовою яких виступає усвідомлення дітьми мети своєї діяльності з кожного предмета, ознайомлення із зразком, якщо мова йде про письмову або практичну роботу учнів;

- надання конкретних інструкцій та рекомендацій щодо виконання завдань, створення умов самостійної роботи дітей, які б не перетворювали самопідготовку на урок.

3. Підсумки. Цей етап проводиться наприкінці заняття, коли час закінчувати самопідготовку. Він викликає зацікавлення учнів, тому вихователь повинен об'єктивно і

конкретно підвести підсумки самостійної роботи учнів, сформулювати висновки, провести аналіз роботи кожного учня і групи у цілому.

У підсумках вихователь говорить про кращих учнів і вказує на тих, хто працював погано, обов'язково аналізує недоліки їх самостійної діяльності. У залежності від вікових особливостей, психофізіологічного стану і ступеня готовності до самостійної навчальної діяльності учнів спеціальної та інклюзивної школи обирається та чи інша форма організації самопідготовки, при цьому встановлюються ступінь і методи надання допомоги учням.

І. Єршоменко, О. Ляшенко, М. Плешканівська характеризують наступні форми організації самопідготовки, зокрема:

1). Індивідуальна. У початкових класах значне місце відводиться організаційній ролі вихователя під час самопідготовки. За домовленістю з вчителем, вихователь може встановлювати порядок виконання завдань з тих чи інших уроків під час самопідготовки, зокрема вихователь:

- запитує 2-3 учнів про домашні завдання, перевіряє чи правильно діти знайшли параграф у підручнику;
- читає, уточнює і доводить до відома учнів усього класу домашні завдання;
- записує домашні завдання на дошці, вказує при цьому послідовність їх виконання;
- читає і розбирає 1-2 приклади з домашніх завдань.

Вихователь індивідуально допомагає кожному з учнів. На початкових етапах роботи регулює темп роботи дітей, перевіряє його надалі. Розмір допомоги зменшується з розвитком самостійності дітей.

2). Фронтально-індивідуальна. Ця форма починає використовуватись з 3-4 класу в спеціальній та інклюзивній школі. Учні встановлюють домашні завдання самостійно, за допомогою щоденника, проводять самоперевірку і взаємоперевірку виконання завдань.

Вихователь вказує на послідовність виконання завдань, дає загальні методичні вказівки з окремих предметів, контролює працю усіх учнів, допомагає невстигаючим учням.

3. Фронтальна (5-6 класи). Вихователь пропонує етапи черговості при виконанні усних і письмових завдань з відповідного предмета. У вихователя виникає можливість проконтролювати роботу кожного з учнів, а у разі потреби, сконцентрувати увагу учня на потрібному завданні або на важливому моменті. Вихователь враховує працездатність учнів, добивається, щоб важкі завдання виконувались у момент найвищої працездатності учнів.

У старших класах після 20-ти хвилинної самостійної роботи вихователь може дозволити учням спокійно обмінюватись думками, ходити по класу, самостійно зробити перерву.

4). Фронтально-самостійна (6-8 класи). Учні самостійно визначають послідовність виконання домашнього завдання, темп роботи. Педагог лише надає загальні вказівки та індивідуальну допомогу учням, в яких виникають труднощі з того чи іншого предмета. Ця форма застосовується тоді, коли домашні завдання носять нескладний характер.

5). Самостійна (8-11 класи). Ця форма роботи надає повної самостійності при виконанні домашнього завдання. При цьому вихователь враховує чи достатньо розвинені навички самостійної діяльності в учнів, чи вміють діти самостійно організувати роботу з підручником, чи достатньо орієнтуються в навчальному матеріалі. Для планування роботи учнів використовують пам'ятки виконання домашнього завдання з окремих предметів.

О. Ляшенко розглядав оптимальний час і створення умов праці під час самопідготовки в учнів спеціальної та інклюзивної школи. Для учнів молодших класів на підготовку домашнього завдання відводиться:

2. 1 кл. – від 50 хв. до 1 год.;
3. 2 кл. – від 1 год. до 1 год. 15 хв.;

4. 3 кл. – від 1 год. 15 хв. до 1 год. 20 хв.;

5. 4 кл. – від 1 год. 20 хв. до 1 год. 30 хв.

У старших класах динаміка працездатності трохи змінюється. В учнів 5 класу спостерігається збільшення обсягу виконання роботи, а зниження обсягу навчальної роботи починається після години підготовки домашнього завдання. Тобто, після години роботи учні стомлюються і повинні відпочити, щоб потім продуктивніше проводити роботу. У 5-6 класах самопідготовка триває 1,5 години з обов'язковою перервою.

Учні 7-8 класів можуть працювати продуктивно без перерви від 1 год. 20 хв. – до 1 год. 30 хв., а з врахуванням перерви трохи більше, але самопідготовка не повинна тривати більше, ніж 2 години.

У 9 класі самопідготовка триває від 2 год. до 2,5 год., але вона потребує більш творчої праці, ніж в молодших класах. Для цього вихователь правильно розподіляє домашні завдання, наприклад: коли в школі проводять заходи, екскурсії, санітарно-гігієнічні заходи діти повинні отримувати домашні завдання за меншим обсягом.

У молодших класах, коли працює з класом один вихователь, розподіл домашнього завдання проходить правильно, а в старших класах, коли працюють вчителі-предметники, то кожен прагне більше задати додому. Вчителі-предметники повинні знати розклад занять і правильно планувати обсяг домашнього завдання. З цього приводу слід завести зошит взаємозв'язку вчителя і вихователя (див. табл. 2.21). Зошит спостережень вихователя за виконанням завдань під час самопідготовки див. табл. 2.22, зошит спостереження вихователя за поведінкою дітей під час самопідготовки (див. табл. 2.23).

Таблиця 2.21.

Зошит взаємозв'язку між вчителем і вихователем

Дата	П.І.Б. учня	Предмет	Рекомендації педагога щодо правильної організації корекційно-виховної роботи з учнем	Результат роботи дітей	Примітки (поради вихователю, вчителю)
			4	5	6

Табл. 2.22.

Зошит спостережень вихователя за виконанням домашнього завдання під час самопідготовки

Дата	П.І.Б. учня	Навчальний предмет	Темп виконання завдання	Динаміка працездатності учня	Труднощі, які виникають при виконанні домашнього завдання	Корекційно-виховна робота вихователя. Характеристика корекційних засобів.
	2	3	4	5	6	7

Табл. 2.23.

Зошит спостереження вихователя за поведінкою дітей під час самопідготовки

Дата	П.І.Б. учня	Типові порушення на самопідготовці	Шляхи виправлення недоліків поведінки	Результати
	2	3	4	5

О. Ляшенко виділив умови організації діяльності дітей під час самопідготовки [додаткова література 32]:

1) Правильне розміщення учнів у класі:

- вихователь не повинен ігнорувати бажання дітей сидіти разом;
- не обов'язково за кожною дитиною закріплювати робоче місце;
- треба садити слабкого учня і сильного, щоб той міг йому допомогти;
- у кожному ряді потрібно мати одного-двох відповідальних учнів, які можуть виконати доручення вихователя, контролювати за ходом і результатом самопідготовки;
- учні у яких спостерігаються порушення слуху і зору повинні сидіти на перших партах.

Підготовку домашнього завдання в спеціальній та інклюзивній школі треба починати в усіх класах разом. Цей час відводиться за режимом дня. Потрібно привчити дітей до того, що в цей час навчальна праця обов'язкова для всіх учнів.

Під час самопідготовки роблять перерви для відпочинку дітей. Без перерви можна займатись не більше 40-45 хв. Потрібно давати дзвоник на перерву і з перерви.

У старших класах слід робити дві перерви, не менше, ніж на 10 хв. Приміщення слід провітрити. За ці перерви в дітей різко знижується рівень працездатності, їх увага переключається, та їм важко знову включитись у хід роботи. Тому слід дітям давати час відпочити тільки після завершення певного етапу роботи.

Для учнів 1-2 класів на самопідготовці використовують ігри та інші розваги. Якщо дитина стомилась раніше, вихователь надає їй можливість відпочити раніше. Є діти, яким потрібно окремо виконувати усні домашні завдання (наприклад, вчити вірш), тоді вихователь їх відводить в побутові кімнати.

Учні молодших класів закінчують роботу раніше. У цей час з ними проводять бесіди, організовують показ телепередач.

2) Створення оптимальних матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних, моральних та інших умов праці. Самопідготовку потрібно проводити в класі, де є карти, щоб були підручники, наочність, ТЗН, комп'ютерні програми, обладнання, тобто все, що потрібно для роботи.

3) Формувати у дітей вміння самостійно організувати свою пізнавальну діяльність (це роблять і вчитель, і вихователь):

5. навчати дітей самостійно виконувати домашнє завдання;
6. навчати дітей прийомам виконання домашніх завдань;
7. давати дітям зразки виконання домашніх завдань або пам'ятки послідовності виконання домашніх завдань з предметів.

Такі умови праці підвищують рівень працездатності учнів та їх результативність при виконанні домашніх завдань.

РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

3.1. Зміст практичних занять

Практичне заняття №1(4 год.).

Тема 1. Виховання як педагогічна технологія розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями

Мета: дати уявлення здобувач вищої освіти про різні напрямки виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії, ознайомити із структурою, завданнями і категоріальним апаратом курсу, засвоїти основні компоненти системи виховного процесу (мета, суб'єкт, об'єкт, умови, зміст, форми, методи, засоби, методичні прийоми, технології (конструювання, результативність), їх характеристику.

Обладнання: табл. «Завдання та напрямки виховання у спеціальній та інклюзивній школі», презентаційні матеріали.

План

1. Виховання – цілеспрямована система формування особистості дітей з порушеннями мовлення.

2. Сутність та основні компоненти системи виховання, їх характеристика.

Питання для обговорення:

1. Дати порівняльну характеристику понять «інклюзивне навчання» та «інклюзивне виховання».

2. Охарактеризуйте функції інклюзивної освіти: правова, соціалізації, виховна, освітня, економічна.

3. Дайте визначення виховної функції інклюзивної освіти дітей з порушеннями мовлення.

4. Що ви розумієте під інтелектуальною розвинутою особистістю.

5. Що ви розумієте під морально розвинутою особистістю.

6. Що ви розумієте під творчо розвинутою особистістю.

7. Опишіть виховні завдання розвитку та корекції особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

8. Назвіть принципи організації виховного процесу з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

9. Охарактеризуйте поняття «виховання», «вихованість», назвіть підходи у системі виховання.

10. Наведіть приклади позаурочної навчально-пізнавальної діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

11. Наведіть приклади позаурочної соціально-виховної корекційно-розвивальної діяльності з дітьми особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.

12. Назвіть приклади внутрішньо-шкільної виховної діяльності, що сприяє зміцненню учнівського колективу дітей з порушеннями мовлення.

13. Охарактеризуйте процес виховання в інклюзивній школі.

14. Охарактеризуйте мету виховання в та інклюзивній школі, її різноманітну характеристику згідно до станів та особистісного розвитку дитини ООП.

15. Назвіть засоби реалізації виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

16. Основні складові системи виховної діяльності педагогічного колективу з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії. Виховний потенціал заняття.

17. Назвіть основні завдання виховання учнів з ООП в інклюзивній школі.

18. Опишіть категорії основних цілей в когнітивній, мотиваційній і психомоторно-регулятивній галузі.

19. Наведіть приклади узагальнених типів виховних цілей за основними категоріями виховних цілей.

20. Назвіть принципи виховання дітей з порушеннями мовлення різних вікових груп та умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість.

21. Охарактеризуйте основні компоненти системи виховного процесу.

Завдання для самостійної роботи

Проаналізувати:

- програму з виховної роботи для різних дітей з порушеннями мовлення молодших класів, які навчаються в інклюзивному середовищі;
- програму з виховної роботи для різних дітей з порушеннями мовлення старших класів, які навчаються в інклюзивному середовищі.

План практичного заняття

Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.

Виконання завдань для самостійної роботи.

Підведення підсумків заняття.

Пояснення домашнього завдання.

Знання: про різні напрямки виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії; про основні напрямки та завдання виховання дітей з порушеннями мовлення.

Вміння: аналізувати основні завдання виховання учнів з порушеннями мовлення інклюзивної школи; аналізувати, проводити та розробляти корекційно-виховні заходи за різними напрямками відповідної роботи.

Навички: правильного застосування різних форм, методів, засобів і методичних прийомів виховного впливу на дітей з порушеннями мовлення; написання і проведення масових заходів, враховуючи психофізіологічні та індивідуальні їх особливості; розробка основних категорій виховних цілей у когнітивній, в емотивній та в психомоторно-регулятивній галузі та прикладів узагальнених типів виховних цілей у цих категоріях.

Практичне заняття №2 (4 год.).

Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями

Мета: ознайомити здобувач вищої освіти про принципи, мету, завдання, форми громадянського та національного дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії; дати уявлення здобувач вищої освіти про принципи, мету, завдання, форми громадянського виховання та основні шляхи реалізації концепції громадянського та національного виховання дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії; навчити правильно складати плани конспектів виховних заходів з даних напрямків виховання.

Обладнання: табл. «Принципи та підходи громадянського та національного виховання з порушеннями мовлення в умовах інклюзії», презентаційні матеріали та зразки.

План :

Громадянське виховання дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Національне виховання дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Питання для обговорення:

1. Розкрити актуальність громадянського виховання особистості згідно до Концепції громадянського виховання та в Державній національній програмі «освіта».

2. Проаналізуйте принципи, мету, завдання, форми громадянського виховання дітей з порушеннями мовлення.

3. Розкрийте зміст громадянського виховання учнів дітей з порушеннями мовлення.
4. Розкрийте поняття: «національне виховання», «національна культура», «народність».
5. Проаналізуйте засоби втілення в життя ідеї народності.
6. Дайте визначення термінам: «громадянськість», «громадянське виховання», «громадська культура», «громадянська освіта».
7. Назвіть підходи громадянського виховання дітей з порушеннями мовлення.
8. Проаналізуйте принципи, мету, завдання, форми громадянського виховання.
9. Розкрийте зміст громадянського виховання учнів дітей з порушеннями мовлення.
10. Основні шляхи реалізації концепції дітей з порушеннями мовлення.
11. Розкрийте поняття: «національне виховання», «національна культура», «народність».
12. Назвіть компоненти, що синтезують соціальний досвід народу.
13. Дайте визначення національного виховання дітей з порушеннями мовлення.
14. Проаналізуйте засоби втілення в життя ідеї народності.
15. Порівняйте принципи, мету, завдання, форми виховання учнів дітей з порушеннями мовлення.
16. Охарактеризуйте засоби втілення в життя ідей народності.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомитися з напрямками виховання учнів з порушеннями мовлення .
2. Розробити власну концепцію громадянського виховання.
3. Розробити власну концепцію національного виховання.
4. Розробити плани проведення корекційно-виховних заходів: - в молодших класах – з громадянського та національного виховання, - в старших класах – з громадянського та національного виховання.
5. Скласти план-конспект позакласного виховного заходу з громадянського виховання з дітьми з порушеннями мовлення з інклюзивній школі (тема і клас за вибором).
6. Скласти план-конспект позакласного виховного заходу з національного виховання з дітьми з порушеннями мовлення з інклюзивній школі (тема і клас за вибором).
7. Розробити тематику і скласти приблизний план індивідуального заняття з учнями з порушеннями мовлення щодо покращення їх громадянської чи національної вихованості (тема і клас за вибором).
8. Визначити приблизну тематику доповідей з питань громадянського чи національного виховання на батьківських зборах в інклюзивній школі (клас за вибором).

План практичного заняття

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Підведення підсумків заняття.
4. Пояснення домашнього завдання.

У результаті проведеного заняття здобувачі вищої освіти опанували наступні:

Знання: про основні напрямки, мету, зміст, принципи, форми, завдання, засоби громадянського та національного виховання учнів з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Вміння: аналізувати і доводити основні положення Концепції громадянського та національного виховання учнів з порушеннями мовлення в умовах інклюзії;

організувати та аналізувати, корекційно-виховні заходи за даними напрямками; проводити та розробляти корекційно-виховні заходи за відповідними напрямками.

Навички: правильного застосування різних форм, методів, засобів і методичних прийомів виховного впливу; організація, розробка планів та конспектів виховних заходів з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії початкової, середньої та старшої школи.

Практичне заняття № 3

Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями.

Мета: Визначити педагогічні умови та форми співпраці освітнього закладу й сім'ї, спрямовані на ефективне виховання та розвиток дітей з мовленнєвими порушеннями, забезпечення їхньої соціальної адаптації та гармонійного особистісного становлення.

План

- Педагогічні концепції партнерства
- Роль сімейного виховання у розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями
- Взаємозв'язок інтелектуального та мовленнєвого розвитку
- Типові труднощі у пізнавальній діяльності
- Вплив мовленнєвих порушень на формування мислення
- Підвищення ефективності корекційно-виховної роботи
- Розвиток мовленнєвої та пізнавальної активності дітей
- Соціальна адаптація та гармонійне виховання

Питання для обговорення

1. Яке значення має партнерство школи та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями?
2. Які основні труднощі виникають у батьків під час виховання дитини з мовленнєвими проблемами?
3. Як освітній заклад може підтримати сім'ю у процесі корекційно-виховної роботи?
4. Які форми співпраці між педагогами та батьками є найбільш ефективними?
5. Як можна забезпечити узгодженість виховних впливів школи та сім'ї?
6. Яку роль відіграють батьківські збори, консультації та тренінги у формуванні партнерства?
7. Як інклюзивне середовище впливає на взаємодію сім'ї та школи?
8. Які методи педагогічної комунікації сприяють довірі між вихователями та батьками?
9. Як можна залучати батьків до позакласної та виховної діяльності?
10. Які труднощі виникають у педагогів під час співпраці з сім'ями дітей з мовленнєвими порушеннями?
11. Як можна мотивувати батьків до активної участі у виховному процесі?
12. Які приклади успішної співпраці школи та сім'ї можна використати як модель?
13. Як роль логопеда та психолога інтегрується у взаємодію школи й сім'ї?
14. Які показники можна вважати результатами ефективної співпраці?
15. Які перспективи розвитку партнерства школи та сім'ї в умовах інклюзивної освіти?

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати наукові джерела з проблеми співпраці школи та сім'ї, скласти короткий конспект.
2. Підготувати схему «Форми взаємодії освітнього закладу та сім'ї».
3. Скласти перелік труднощів, які виникають у батьків дітей з мовленнєвими порушеннями, та запропонувати шляхи їх подолання.
4. Розробити приклад плану індивідуальної роботи педагога з батьками.
5. Написати есе «Роль сім'ї у вихованні дитини з мовленнєвими порушеннями».
6. Підготувати аналіз однієї статті чи дослідження про партнерство школи й сім'ї.

7. Скласти таблицю «Форми співпраці – очікувані результати».
8. Розробити пам'ятку для батьків щодо підтримки мовленнєвого розвитку дитини вдома.
9. Підготувати приклади успішних практик співпраці школи та сім'ї (з літератури чи власного досвіду).
10. Скласти перелік педагогічних умов, що забезпечують ефективну взаємодію школи й сім'ї.
11. Написати рефлексивний відгук: «Що я як педагог можу зробити для налагодження партнерства з батьками?»
12. Підготувати презентацію «Співпраця школи та сім'ї як чинник соціалізації дітей з мовленнєвими порушеннями».
13. Скласти план виховного заходу із залученням батьків.
14. Розробити анкету для батьків з метою виявлення їхніх потреб та очікувань від співпраці зі школою.
15. Підготувати порівняльний аналіз: співпраця школи та сім'ї у звичайних класах і в інклюзивних.

План практичного заняття

Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.

Виконання завдань для самостійної роботи.

Підведення підсумків заняття.

Пояснення домашнього завдання

Знання: про зміст, мету, принципи, засоби і завдання інтелектуального виховання учнів з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Вміння: правильно організувати, розробляти та проводити виховні заходи з інтелектуального виховання з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Навички: правильного використання різноманітних форм, методів і засобів, при написанні та проведенні масових, групових та індивідуальних занять з проблем інтелектуального виховання учнів з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Практичне заняття № 4

Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями / Моральне виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Мета: дати уявлення здобувач вищої освіти про принципи, мету, завдання, форми морального виховання та основні шляхи реалізації концепції морального виховання; про зміст та основні напрями морального виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах; навчити правильно складати плани конспектів виховних заходів з даних напрямків виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Обладнання: табл. «Схема розробки та аналізу виховних заходів з морального виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах», матеріали презентації.

План

Характеристика основних моральних категорій, їх сутність.

Структура морального виховання.

Завдання, форми, методи, засоби та прийоми морального виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Особливості формування моральних якостей у дітей з порушеннями мовлення.

Питання для обговорення

1. Дати визначення понять: «етика», «мораль», «норми моральності», «моральні цінності», «моральний ідеал», «моральні принципи», «моральна виховання»,

«моральна свідомість», «моральні почуття», «моральна діяльність», «моральна поведінка», «моральна вихованість» тощо.

2. Охарактеризуйте систему морального виховання дітей з типовим розвитком та з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

3. Головна спрямованість морального виховання.

4. Завдання морального виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

5. Методи та прийоми морального виховання дітей з порушеннями мовлення.

6. Засоби морального виховання дітей з порушеннями мовлення.

7. Джерела методики морального виховання.

8. Етапи формування моральних якостей у дітей з порушеннями мовлення за психолого-педагогічною системою О.М. Вержиховської.

9. Проаналізуйте вислів «Моральний розвиток людини визначається моральною вихованістю».

10. Опишіть рівень моральної вихованості дітей з ООП.

11. Дайте характеристику спеціального педагогічного забезпечення формування моральних якостей у дітей з ООП.

12. Проаналізуйте залежність ефективності формування моральних якостей.

Завдання для самостійної роботи

13. Ознайомитися з напрямками морального виховання учнів з порушеннями мовлення.

14. Розробити власну концепцію морального виховання дітей з порушеннями мовлення.

15. Розробити плани проведення корекційно-виховних заходів: в молодших класах та в старших класах морального виховання.

16. Скласти план-конспект позакласного виховного заходу з морального виховання з дітьми з порушеннями мовлення з інклюзивній школі (тема і клас за вибором).

17. Скласти план-конспект позакласного виховного заходу з морального виховання з дітьми з порушеннями мовлення з інклюзивній школі (тема і клас за вибором).

18. Розробити тематику і скласти приблизний план індивідуального заняття з учнями з порушеннями мовлення щодо покращення їх моральної вихованості (тема і клас за вибором).

19. Визначити приблизну тематику доповідей з питань морального виховання на батьківських зборах в інклюзивній школі (клас за вибором).

План практичного заняття

Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.

Виконання завдань для самостійної роботи.

Підведення підсумків заняття.

Пояснення домашнього завдання.

Знання: про основні напрямки, принципи, форми і завдання морального виховання та моральної вихованості учнів з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Вміння: аналізувати та доводити основні положення Концепції морального виховання; аналізувати, проводити та розробляти корекційно-виховні заходи за даними напрямками.

Навички: правильного застосування різних форм, методів, засобів і методичних прийомів виховного впливу; написання і проведення масових заходів; розробка планів та

конспектів виховних заходів з морального виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Практичне заняття № 5

Тема 2. Провідні напрями виховного впливу на дітей з мовленнєвими порушеннями / Фізичне виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Мета: узагальнити та систематизувати знання здобувач вищої освіти з проблем фізичного та професійно-прикладного фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах; показати методичні аспекти корекції фізичних недоліків у вихованців з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах; навчити правильно розробляти плани та конспекти виховних заходів з даних напрямків виховання з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Обладнання: табл. «Основні напрями та завдання виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах»; табл. «Схема розробки та аналізу групових та індивідуальних виховних заходів з фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах»; презентаційні матеріали.

План

Фізичне виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Професійно - прикладне фізичне виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Питання для обговорення:

1. Чому сприяють заняття фізичною культурою.
2. Які особистісно-вольові та особистісно-моральні якості допомагає виховувати в учнів з порушеннями мовлення корекція фізичних недоліків.
3. Основна сутність фізичного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах, його характеристика.
4. Основні засоби, методи, форми, принципи фізичного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
5. Назвіть засоби та методичні прийоми, що активізують пізнавальну діяльність учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах та сприяють вдосконаленню та розвитку у них необхідних рухів.
6. Методика індивідуального й диференційованого підходу в процесі фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
7. Врахування особливостей психофізичних недоліків в організації фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
8. Дидактичні правила для корекційно-виховної роботи над моторикою та рухами дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
9. Система і засоби фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах
10. Проаналізуйте завдання фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення.
11. Визначте та опишіть основні засоби фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення.
12. Дайте визначення поняттю «Професійно-прикладне фізичне виховання (ППФВ)».
13. Опишіть основні профілі професійно-прикладної фізичної та трудової підготовки дітей з порушеннями мовлення.

14. Роль фізичного виховання у навчанні, вихованні та розвитку дітей з порушеннями мовлення.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити систему консультативних занять для батьків дітей з порушеннями мовлення з даного напрямку виховного впливу.
2. Розробити напрямки з фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення.
3. Розробити виховний захід з фізичного виховання молодших і старших учнів дітей з порушеннями мовлення
4. Ознайомитися з напрямками фізичного виховання учнів з порушеннями мовлення .
5. Розробити власну концепцію фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення .
6. Скласти план-конспект позакласного виховного заходу з фізичного виховання з дітьми з порушеннями мовлення з інклюзивній школі (тема і клас за вибором).
7. Скласти план-конспект позакласного виховного заходу з професійно-прикладного фізичного виховання з дітьми з порушеннями мовлення з інклюзивній школі (тема і клас за вибором).
8. Розробити тематику і скласти приблизний план індивідуального заняття з учнями з порушеннями мовлення щодо покращення їх фізичного розвитку (тема і клас за вибором).
9. Визначити приблизну тематику доповідей з питань фізичного виховання на батьківських зборах в інклюзивній школі (клас за вибором).
10. Розробити напрямки з професійно-прикладного фізичного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення .
11. Розробити виховний захід з професійно-прикладного фізичного виховання молодших і старших учнів з дітей з порушеннями мовлення .

План практичного заняття

Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.

Виконання завдань для самостійної роботи.

Підведення підсумків заняття.

Пояснення домашнього завдання

Знання: про зміст, мету, принципи, методи, засоби та завдання фізичного та професійно -прикладного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Вміння: організувати, розробляти та проводити виховні заходи з фізичного та професійно -прикладного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах; консультативну роботу з батьками з даних напрямків дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Навички: здобувачі вищої освіти повинні розвинути навички правильного використання різноманітних форм, методів, прийомів і засобів при написанні та проведенні масових, групових та індивідуальних занять з проблем фізичного та професійно-прикладного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Практичне заняття № 6

Тема 6. Педагогічні методики розвитку когнітивної сфери дітей з мовленнєвими труднощами

Мета: показати здобувач вищої освіти значення методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в роботі педагога в умовах інклюзії; закріпити уявлення здобувач вищої освіти про призначення методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в роботі педагога в умовах інклюзії, про застосування методики формування та корекції когнітивної сфери з урахуванням інтелектуальних і емоційно-вольових порушень при вихованні учнів з порушеннями мовлення усіх вікових груп; навчити розробляти розповіді, бесіди, диспути на морально-етичну тематику, проводити збори, краєзнавчу роботу; познайомити з особливостями використання дискусійних методів при роботі з учнями з порушеннями мовлення.

Обладнання: таблиця « Основні методи формування та корекції когнітивної сфери», схема напису етичної бесіди, схема написання диспутів для учнів з порушеннями мовлення в умовах інклюзії, роздатковий матеріал, презентація.

План

1. Роль і головне призначення методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

2. Основні методи формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте роль методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

2. Роль когнітивної (пізнавальної) галузі у методиці формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

3. Провідне місце в методиці формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей відводиться методам сугестивному методу, охарактеризуйте його зміст та напрямки впливів.

4. Що таке сугестивний метод або переконання, дайте його характеристику.

5. Особливості в застосуванні методів формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

6. Назвіть основні методи формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

7. Охарактеризуйте методи, що включає методика формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

8. Методика застосування інформаційного методу дітей з порушеннями мовлення.

9. Основне призначення методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

10. Виділіть практичні завдання, які висувають перед педагогом, здійснюючи методику формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

11. Опишіть структуру лекції та її етапи проведення з дітьми з порушеннями мовлення.

12. Опишіть структуру етичної бесіди та її етапи проведення з дітьми з порушеннями мовлення.

13. Дайте визначення понять «бесіда», «етична бесіда», поясніть спільне та відмінне.

14. Методика застосування пошукового методу при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
15. Охарактеризуйте види та етапи пошукової діяльності при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
16. Методика застосування методу дискусійного характеру при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
17. Основні вимоги проведення дискусії.
18. Рекомендації до організації та підготовки диспуту.
19. Методика застосування методу взаємної освіти при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

Завдання для самостійної роботи

1. Описати основні джерела морального переконання при проведенні методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в інклюзивній школі.
2. Подати порівняльну характеристику методам «Етична бесіда» й «Дискусія» за схемою:
 - 1) Підготовка до етичної бесіди, дискусії.
 - 2) Організація етичної бесіди, дискусії.
 - 3) Хід проведення етичної бесіди (дискусії).
 - 4) Своєрідність етичної бесіди (дискусії)
3. Розробити етичну бесіду з дітьми з порушеннями мовлення (бесіда – інсценування, бесіда – гра) за одним з 3-х напрямків або самостійно обрати напрямок:
 - виховання любові до Батьківщини;
 - виховання поваги до праці;
 - виховання поваги до людей праці.
4. Розробити план дискусії з учнями старших класів з дітьми з порушеннями мовлення про значення праці в житті людини (у формі ділової гри), при цьому потрібно враховувати форми дискусії (збір, учнівські конференції, диспут).
5. Порівняти особливості застосування методів формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення та з типовим розвитком в умовах інклюзії.

План практичного заняття

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Підведення підсумків заняття.
4. Пояснення домашнього завдання.

У результаті проведеного заняття здобувачі вищої освіти мають опанувати наступні:

Знання: призначення методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії, основні методи морального переконання; методику проведення етичних бесід і дискусій.

Вміння: використовувати основні методи формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії, різні джерела морального переконання; проводити та складати етичну бесіду та різні види дискусій.

Навички: правильного застосування методів формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії; проводити етичну бесіду, диспут, оцінювати інші роботи.

Практичне заняття №7(2год.).

Тема 7. Формування та корекція емоційно-поведінкової сфери і стимулюючої діяльності

Мета: сформувати уявлення здобувач вищої освіти про методи формування та корекції емотивної і поведінкової сфери особистості, стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії; показати особливості їх застосування при роботі з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Обладнання: схема аналізу методів формування та корекції емотивної і поведінкової сфери особистості, стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії; таблиця «Методи формування та корекції емотивної і поведінкової сфери особистості, стимулюючої діяльності».

План:

1 питання. Методика формування та корекції емотивної сфери дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

2 питання. Методика формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте рівень особистісного розвитку дітей з порушеннями мовлення.

2. Поясніть, як позитивні стани підвищують у дітей з порушеннями мовлення рівень емоційної активності, працездатності, життєдіяльності, а негативні стани знижують активність дитини, її трудову діяльність, поведінку.

3. Назвіть причини, що створюють несприятливі емоційні стани учнів з порушеннями мовлення.

4. Які Ви можете виділити негативні стани, що можуть бути виявлені у діти з порушеннями мовлення в процесі включення їх у різні види діяльності в інклюзивному середовищі.

5. Охарактеризуйте такий негативний стан, як втома.

6. Охарактеризуйте такий негативний стан, як перевтома.

7. Охарактеризуйте такий негативний стан, як стрес.

8. Охарактеризуйте такий негативний стан, як емоційна напруженість.

9. Охарактеризуйте такий негативний стан, як афективний стан.

10. Охарактеризуйте такий негативний стан, як монотомія.

11. Визначте особливості використання методики формування та корекції емотивної сфери з дітьми з порушеннями мовлення.

12. Які види ігор ми використовуємо при формуванні та корекції емотивної сфери дітей з порушеннями мовлення, виділіть ефективні серед них.

13. Назвіть умови збереження стійкого інтересу до гри при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

14. Дайте визначення методу «змагання».

15. Дайте визначення методу «романтика».

16. Дайте визначення методу «заохочення та покарання».

17. Охарактеризуйте види словесних покарань (покарання-вправлення, покарання-обмеження, покарання-осуд, покарання-умовність, покарання-зміна ставлення), наведіть їх приклади.

18. Назвіть типові помилки й основні умови застосування методів заохочення і з дітьми з порушеннями мовлення.

19. Охарактеризуйте умови застосування методів заохочення при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

20. Охарактеризуйте умови застосування методів словесних покарань при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
21. Виділіть характерні особливості методів формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення.
22. Охарактеризуйте етапи корекції поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами використання можливостей тієї чи іншої діяльності.
23. Охарактеризуйте етапи поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами колективного впливу.
24. Охарактеризуйте етапи поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами внутрішнього впливу.
25. Опишіть загальну модель методів формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення.
26. Проаналізуйте основні методи формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення.
27. Дайте характеристику методу привчання та тренування.
28. Дайте характеристику методу педагогічної вимоги.
29. Дайте характеристику вимогам: прямі; непрямі; позитивні; негативні; нейтральні тощо.
30. Наведіть конкретні приклади цих вимог і вкажіть різницю.
31. Дайте характеристику методу громадської думки.
32. Дайте характеристику методу прогнозування.
33. Дайте характеристику методу створення виховних ситуацій.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробіть види ігор, які слід використовувати при формуванні та корекції емотивної сфери дітей з порушеннями мовлення.
2. Розробіть етапи організації та проведення методу «змагання» з дітьми з порушеннями мовлення.
3. Розробіть етапи організації та проведення методу «романтика» з дітьми з порушеннями мовлення.
4. Розробіть етапи організації та проведення методу «заохочення та покарання» з дітьми з порушеннями мовлення.
5. Розробіть приклади різних видів словесних покарань (покарання-вправлення, покарання-обмеження, покарання-осуд, покарання-умовність, покарання-зміна ставлення), які використовуються у школі.
6. Опишіть характерні особливості методів формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення.
7. Розробіть етапи корекції поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами використання можливостей тієї чи іншої діяльності.
8. Розробіть етапи поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами колективного впливу;
9. Розробіть етапи поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами внутрішнього впливу.
10. Розробіть загальну модель методів формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення.
11. Підберіть методи привчання та тренування, які є ефективними при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
12. Підберіть методи педагогічної вимоги, які є ефективними при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
13. Підберіть методи громадської думки, які є ефективними при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

14. Підберіть методи прогнозування, які є ефективними при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

15. Підберіть методи створення виховних ситуацій, які є ефективними при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

16. Опишіть приклади до кожного з виду педагогічних вимог за схемою: ВИМОГА== ПРИКЛАД.

План практичного заняття

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.

2. Виконання завдань для самостійної роботи.

3. Підведення підсумків заняття.

4. Пояснення домашнього завдання.

У результаті проведеного заняття здобувачі вищої освіти мають опанувати наступні:

Знання: сформулювати уявлення здобувач вищої освіти про методи формування та корекції емотивної і поведінкової сфери особистості, стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії; показати особливості їх застосування при роботі з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Вміння: розрізняти види вимог, перспектив; вказати типові помилки при застосуванні заохочень і покарань; вміти застосовувати основні методи формування та корекції емотивної і поведінкової сфери особистості, стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Навички: визначення різних видів вимог; опису заохочень і покарань; практичного використання методи формування та корекції емотивної і поведінкової сфери особистості, стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Практичне заняття №8

Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період

Мета: дати здобувач вищої освіти поняття про особливості використання результатів діагностики дітей з порушеннями мовлення при плануванні виховної роботи в школі за умов інклюзивної освіти; ознайомити з особливостями планування виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти; видами планів виховної роботи; закріпити знання здобувач вищої освіти з даної теми, показати та проаналізувати різні види планів виховної роботи школи; навчити здобувач вищої освіти скласти характеристики на учня, навчити розробляти різні види планів.

Обладнання: Таблиця: «Види і структура плану», річні та календарні плани, які розроблялись у різних школах; плани навчально-корекційної і виховної роботи школи, інші види планів виховної роботи вихователів і вчителів школи з інклюзивною освітою.

План:

1. Застосування результатів діагностики в роботі вихователя при плануванні та проведенні корекційно-виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти.

2. Планування роботи класного керівника, види планів.

Питання для обговорення :

1. Показати взаємозв'язок діагностики особистості та планування виховної роботи в школі з дітьми з порушеннями мовлення.

2. Проаналізуйте, враховуючи результати діагностики, напрямки виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти.

3. Опишіть навички культури поведінки дітей з порушеннями мовлення, які соціалізують стан дитини у школі.

4. Покажіть залежність планування виховної роботи від урахуванням вікових, індивідуальних та психофізіологічних особливостей учнів з порушеннями мовлення, їхніх інтересів, уподобань, рівня розвитку та можливостей формування в них необхідних вмінь і навичок.
5. Якими документами керується педагог при складанні плану виховної роботи в школі.
6. Назвіть структуру плану виховної роботи в школі з інклюзивним навчанням.
7. Охарактеризуйте види планів, які складаються в школі.
8. Охарактеризуйте структуру календарного плану виховної роботи з учнями з порушеннями мовлення різних класів.
9. Охарактеризуйте структуру поточного плану виховної роботи різних класів.
10. Охарактеризуйте структуру перспективного плану виховної роботи різних класах.
11. Охарактеризуйте структуру плану-графіку виховної роботи в різних класах.
12. Охарактеризуйте структуру плану-сценарію виховної роботи в різних класах.
13. Покажіть поетапність складання і розділи календарного плану виховної роботи.
14. Що зобов'язаний впроваджувати заступник директора з виховної роботи при реалізації діяльнісного підходу в плануванні виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти.
15. Назвіть вимоги щодо планування побудови й реалізації виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти.
16. Що передує плануванню виховної роботи?
17. Охарактеризуйте планування роботи класного керівника в школі за умов інклюзивної освіти, види планів.
18. Опишіть структура плану виховної роботи класного керівника в школі за умов інклюзивної освіти.
19. Опишіть функції педагога-вихователя, класного керівника при здійсненні виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти.

Завдання для самостійної роботи

1. Опишіть власну структуру поточного плану виховної роботи в різних класах, враховуючи, що у класі навчаються діти з порушеннями мовлення.
2. Розробіть власну структуру перспективного плану виховної роботи в різних класах, враховуючи, що у класі навчаються діти з порушеннями мовлення.
3. Розробіть структуру плану-графіку виховної роботи в різних класах, враховуючи, що у класі навчаються діти з порушеннями мовлення.
4. Складіть структуру плану-сценарію виховної роботи в різних класах, враховуючи, що у класі навчаються діти з порушеннями мовлення.
5. Розробіть власні розділи календарного плану, враховуючи, що у класі навчаються діти з порушеннями мовлення.
6. Складіть тижневий план виховної роботи з учнями класу враховуючи, що у класі навчаються діти з порушеннями мовлення (теми і клас за вибором).
7. Дайте (письмово) порівняльну характеристику виховної роботи в школі з інклюзивною освітою та без неї. Визначте спільне, відмінне та рівень ефективності роботи.
8. Опишіть вимоги щодо планування побудови й реалізації виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти.
9. Розробіть план роботи класного керівника в школі за умов інклюзивної освіти.

10. Складіть календарний план виховної роботи на півріччя для учнів з порушеннями мовлення (молодших або старших) класів інклюзивної школи за схемою:

№з,п Форма і тематика заходів Місце проведення. Термін проведення
Відповідальні.

План практичного заняття :

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Підведення підсумків заняття.
4. Пояснення домашнього завдання

У результаті проведеного заняття здобувачі вищої освіти мають опанувати наступні:

Знання: про особливості використання результатів діагностики дітей з порушеннями мовлення при плануванні виховної роботи в школі за умов інклюзивної освіти; про особливості планування виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти; види планів виховної роботи; закріпити знання здобувач вищої освіти з даної теми, показати та проаналізувати різні види планів виховної роботи школи; навчити здобувач вищої освіти складати характеристики на учня, навчити розробляти різні види планів.

Вміння: складати перспективний, календарний та поточний план виховної роботи в школі за умов інклюзивної освіти; застосовувати результати діагностики при плануванні і проведенні корекційно-виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної освіти; планувати виховну роботу, складати різні види планів.

Навички: використання різних форм і тематики заходів під час планування виховної роботи при роботі з дітьми молодших і старших класів з дітьми з порушеннями мовлення в школі за умов інклюзивної.

Практичне заняття 9.

Тема 3. Співпраця освітнього закладу та сім'ї у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями / Взаємодія школи і сім'ї щодо виховання дитини з порушеннями мовлення.

Мета: узагальнити та систематизувати знання здобувач вищої освіти з проблем сімейного виховання дітей з порушеннями мовлення, умов виховання дітей з порушеннями мовлення у сім'ї; ознайомити з специфікою консультування батьків дітей з порушеннями мовлення, розширити знання здобувач вищої освіти з новими підходами до організації допомоги батькам, що виховують дітей з порушеннями мовлення; розширити знання здобувач вищої освіти щодо принципи та умови спільної роботи інклюзивної школи з родиною вихованців, ознайомити з типовими помилками сімейного виховання та шляхами їх подолання, навчити складати програму вивчення родин, що виховують дітей з порушеннями мовлення.

Обладнання: мультимедійні презентації з досвіду роботи школи з сім'ями вихованців.

План

1. Параметри та умови виховання дитини з порушеннями мовлення в сім'ї.
2. Ефективність консультування батьків дітей з порушеннями мовлення та надання їм методичної допомоги.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте положення про те, як розлучення батьків несприятливо впливає на психічний розвиток як дітей з типовим розвитком, так і дітей з порушеннями мовлення.
2. Дайте характеристику психолого-педагогічної корекційно-розвивальної та навчально-виховної роботи, яка проводиться в школі з дітьми з порушеннями мовлення.
3. Проаналізуйте основні умови правильного сімейного виховання дітей з порушеннями мовлення.
4. Що ви розумієте щодо умови правильного сімейного виховання дітей з порушеннями мовлення - попередження вторинного чи первинного порушення або затримки.
5. Дайте характеристику своєчасного виявлення у дитини з порушеннями мовлення своєрідних станів, що є нетиповими для дітей з типовим розвитком.
6. Проаналізуйте необхідність надання батькам знань щодо особливостей наявного порушення та особливостей розвитку дитини з порушеннями мовлення.
7. Як ви розумієте систематичне спостереження за розвитком дитини?
8. Назвіть форми організації виховання дитини з порушеннями мовлення, які ви можете запропонувати відповідно до нозології дитини.
9. Розкрийте етапи взаємозв'язку та взаємопов'язаної діяльності сім'ї з спеціальним педагогом, лікарями-спеціалістами, психологами, вчителями, вихователями тощо.
10. Назвіть параметри виховання дитини з порушеннями мовлення в сім'ї.
11. Назвіть умови спільної роботи школи і сім'ї щодо установаження єдності діяльності, забезпечення наступності, погодженості, установаження єдиного режиму при вихованні дитини з порушеннями мовлення.
12. Назвіть типові помилки сімейного виховання та шляхи подолання недоліків сімейного виховання дітей з порушеннями мовлення.
13. Назвіть функції батьків по відношенню до дитини з порушеннями мовлення, до інклюзивної освіти у школі .
14. Охарактеризуйте специфіку консультування батьків дітей з порушеннями мовлення.
15. Охарактеризуйте класні, групові та індивідуальні форми роботи з батьками, які виховують дітей з порушеннями мовлення.
16. Організація роботи школи з інклюзивною освітою з громадськістю. Педагогічне керівництво родинно-шкільним вихованням.
17. Робота школи з сім'ями учнів з порушеннями мовлення .
18. Функції батьків у вихованні учнів з порушеннями мовлення.
19. Форми роботи школи з батьками, що виховують з порушеннями мовлення.
20. Умови правильного виховання дітей з порушеннями мовлення в сім'ї.
21. Нові підходи до організації допомоги батькам дітей з порушеннями мовлення.
22. Для чого необхідно медико-генетичне консультування сімей?
23. Розкрийте основні етапи медико-генетичне консультування сімей.
24. Назвіть медичні показники, які потрібні для направлення на медико-генетичне консультування сім'ї.
25. Які основні фази проходять емоційні реакції батьків щодо народження дитини з особливими освітніми процесами.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробіть тематику консультування для батьків, які мають молодших школярів з порушеннями мовлення.

2. Розробіть тематику консультування для батьків, які мають старших школярів з порушеннями мовлення.
3. Розробіть плани проведення батьківських зборів (тема і клас за вибором).
4. Розробіть батьківські збори з відповідного напрямку виховання дітей з порушеннями мовлення.
5. Опишіть власні умови правильного виховання дітей з порушеннями мовлення в сім'ї.
6. Зазначте та охарактеризуйте типові помилки сімейного виховання та шляхи подолання недоліків сімейного виховання дітей з порушеннями мовлення, вкажіть шляхи їх подолання.

План практичного заняття:

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Підведення підсумків заняття.
4. Пояснення домашнього завдання

Знання: про принципи та умови спільної роботи інклюзивної школи з родиною вихованців, специфіку консультування батьків дітей з порушеннями мовлення, нові підходи до організації допомоги батькам, що виховують дітей з порушеннями мовлення; типові помилки сімейного виховання та шляхи їх подолання.

Вміння: організувати та надавати консультативну допомогу родинами, що виховують дану категорію дітей; складати програму вивчення родин, що виховують дітей з порушеннями мовлення; співпрацювати з родинами, що виховують дану категорію дітей.

Навички: правильної організації роботи з батьками; проведення батьківських зборів та консультативної роботи з сім'ями, що виховують дітей з порушеннями мовлення.

Практичне заняття № 10

Тема 5. Роль діагностики у плануванні виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями / Методика вивчення особистості учнів з порушеннями мовлення та колективу.

Мета: ознайомити здобувач вищої освіти зі завдання педагогічної діагностики особистості та колективу; розкрити сутність поняття «вихованість учнів» та її характеристика; показати рівні вихованості особистості, за її показниками та критеріями; показати взаємозв'язок діагностики особистості та планування корекційно-виховної роботи; пояснити дієвість системи самовиховання особистості дітей з порушеннями мовлення.

Обладнання: Таблиця. «Показники, рівні та критерії вихованості особистості дітей з порушеннями мовлення».

План:

1. Завдання педагогічної діагностики особистості та колективу.
2. Вихованість учнів, її характеристика .
3. Система самовиховання особистості.

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення понять: «психологія виховання», «психодіагностичні методики», охарактеризуйте їх зміст щодо проблеми виховання дітей з порушеннями мовлення.

2. Дайте визначення понять: «особистість», «розвиток особистості», «формування особистості», «корекція особистості», «колектив», «вихованість», «емоційна сфера учня», «мотиваційна сфера учня», «саморегуляція», «самоуправління» тощо.
3. Які властивості насамперед формуються у дітей з порушеннями мовлення.
4. Розкрийте основні аспекти стійкості особистості за В.А. Чудловським.
5. Охарактеризуйте компоненти світогляду.
6. Проаналізуйте процес психолого-педагогічного вивчення особистості з порушеннями мовлення супроводжується системою виховної діяльності педагога (вихователя, класного керівника), яка формується на основі загальної системи виховання.
7. Розкрийте вимоги до вивчення учнів з порушеннями мовлення.
8. Комплексність особистості учнів з особливими освітніми процесами вивчається за допомогою наступних методів.
9. Проаналізуйте принцип особистісного підходу при вихованні дітей з типовим розвитком та з порушеннями мовлення.
10. Проаналізуйте три основні групи дітей у школі за характером їх поведінки.
11. Особливості виявлення вихованості особистості й колективу в процесі корекційно-виховного впливу.
12. Дайте характеристику уявлень учнів з порушеннями мовлення про правила культури поведінки (молодших класів та старших класів).
13. Порівняйте механізм становлення особистості і розвитку її світогляду.
14. Опишіть показники та критерії оцінки вихованості учнів з порушеннями мовлення різних вікових груп.
15. Назвіть складові рівня розвитку моральних якостей у дітей з порушеннями мовлення за О.М. Вержиховською.
16. Назвіть показники оцінювання знань дитини з порушеннями мовлення за методикою О.М. Вержиховської.
17. Охарактеризуйте етапи формування методів самовиховання у дітей з порушеннями мовлення.
18. Покажіть структура самовиховання особистості дітей з порушеннями мовлення.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробіть показники та критерії оцінки вихованості учнів з порушеннями мовлення різних вікових груп.
2. Розробіть власні складові рівня розвитку моральних якостей у дітей з порушеннями мовлення..
3. Виявіть та опишіть показники оцінювання знань дитини з порушеннями мовлення.
4. Зазначте результативні методів самовиховання у дітей з порушеннями мовлення.
5. Розробіть власну структуру самовиховання особистості дітей з порушеннями мовлення.
6. Підготуйте дискусію на тему вивчення учнями колективу в інклюзивній школі.
7. Розробіть показники та критерії моральної вихованості учнів (молодших і старших) класів спеціальної та інклюзивної школи за схемою: клас, показники вихованості, критерії вихованості.
8. Розробіть програму роботи з учнівським колективом відповідного класу.

План практичного заняття:

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.

3. Підведення підсумків заняття.
4. Пояснення домашнього завдання.

У результаті проведеного заняття здобувачі вищої освіти мають опанувати наступні:

Знання: про завдання педагогічної діагностики особистості й колективу інклюзивної школи; принципи, методи й програми виявлення вихованості школярів з порушеннями мовлення; основні форми й методи організації життя й діяльності колективу учнів з порушеннями мовлення, методику управління роботою дитячих організацій, умови посилення корекційного впливу на особистість учня з порушеннями мовлення.

Вміння: складати характеристики на учня й колектив, визначати виховні завдання та їх педагогічне прогнозування.

Навички: використання різних прийомів корекційного впливу на особистість при роботі з дітьми молодших і старших класів із учнів з порушеннями мовлення; управління роботою дитячих організацій у школі з інклюзивною освітою.

Практичне заняття № 11

Тема 8. Методичні засади виховної діяльності в позаурочний період

Мета: розширити знання здобувач вищої освіти щодо засобів виховного впливу, щодо форм організації виховної роботи в позаурочний час; показати специфіку виховної роботи в інклюзивній школі; систематизувати знання учнів про цілі та корекційні завдання позакласної виховної роботи, про види та форми позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення; навчити розробляти план роботи гуртка та проводити позакласні виховні заходи.

Обладнання: таблиця-схема «Види і форми позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення», плани роботи гуртків, секцій, проблемних груп тощо.

План

1. Особливості позакласної роботи з дітьми з порушеннями мовлення.
2. Форми та види позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення.

Питання для обговорення:

1. Організація й методика виховної роботи в позаурочний час з дітьми з порушеннями мовлення.
2. Цілі корекційного завдання позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення (масові, групові, індивідуальні)
3. Організація позакласної роботи в молодших класах школи з інклюзивною освітою.
4. Форми організації позакласної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.
5. Масові форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.
6. Групові форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.
7. Індивідуальні форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.
8. Режим дня, його особливості для дітей з типовим розвитком та з порушеннями мовлення.
9. Методика організації роботи гуртків у школі з інклюзивним навчанням, її корекційна спрямованість.

10. Методика роботи спортивних секцій у школі з інклюзивним навчанням, її корекційна спрямованість.
11. Методика роботи художньої самодіяльності та дитячих театрів у школі з інклюзивним навчанням, її корекційна спрямованість..
12. Методика проведення екскурсії у школі з інклюзивним навчанням, її корекційна спрямованість. (молодші і старші класи).
13. Урахування фізіологічних, вікових і психологічних особливостей, структури порушення учнів з порушеннями мовлення при визначенні психофізичних навантажень в позаурочний час.
14. Порівняльна характеристика виховної роботи в загальноосвітніх школах та в школах з інклюзивним навчанням, її корекційну спрямованість.

Завдання для самостійної роботи:

1. Представити порівняльну характеристику позакласної виховної роботи в загальноосвітніх школах та в школах з інклюзивним навчанням, описати корекційну спрямованість даного виду роботи.
2. Розробити план роботи гуртка для учнів з порушеннями мовлення молодших класів.
3. Розробити план роботи гуртка для учнів з порушеннями мовлення старших класів.
4. Розробити план-конспект проведення екскурсії з учнями з порушеннями мовлення молодших класів.
5. Розробити план-конспект з презентацією позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).
6. Розробити план роботи спортивних секцій для учнів з порушеннями мовлення молодших класів.
7. Розробити план роботи спортивних секцій для учнів з порушеннями мовлення старших класів.
8. Розробити план роботи художньої самодіяльності та дитячих театрів для учнів з порушеннями мовлення молодших класів.
9. Розробити план роботи художньої самодіяльності та дитячих театрів для учнів з порушеннями мовлення старших класів. Розробити план-конспект проведення екскурсії з учнями з порушеннями мовлення старших класів.
10. Вивчення планів позакласної роботи вихователя.

План практичного заняття:

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Підведення підсумків заняття.
4. Пояснення домашнього завдання

У результаті проведеного заняття здобувачі вищої освіти мають опанувати наступні:

Знання: про корекційно-розвиваючу та виховну спрямованість позакласної роботи школи з інклюзивним навчанням; форми і види позакласної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення ; методику організації роботи гуртків з учнями з порушеннями мовлення (секції, проблемні групи); методику проведення екскурсій в школах з інклюзивним навчанням .

Вміння: розробляти плани роботи гуртка (секції) в школах з інклюзивним навчанням; розробляти та проводити позакласні виховні заходи з дітьми з порушеннями мовлення в школах з інклюзивним навчанням.

Навички: проведення позаурочних виховних заходів з дітьми з порушеннями мовлення, враховуючи їх вікові та психофізіологічні можливості; індивідуальної та диференційної роботи з дітьми з порушеннями мовлення під час виховних заходів.

Практичне заняття № 12.

Тема 9. Організація самопідготовки як чинник корекційно-виховного впливу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти

Мета: закріпити уявлення здобувач вищої освіти про навчально-виховну діяльність учнів з порушеннями мовлення; ознайомити з методикою організації самопідготовки в класі школи з інклюзивною освітою; навчити проводити аналіз самостійної діяльності учнів з порушеннями мовлення; вміти розрізняти різні форми самопідготовки в класі школи з інклюзивною освітою .

Обладнання: зошит взаємних відвідувань вчителя та вихователя, табл. «Структура самопідготовки та її змістова основа, зошити учнів, презентаційні матеріали .

План:

1. Організація навчально-виховної діяльності учнів з порушеннями мовлення під час самопідготовки

2. Специфіка структури, форм та умов проведення самопідготовки у школі з інклюзивним навчанням.

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення та характеристику поняття «самопідготовка».
2. Охарактеризуйте корекційно-виховне значення самопідготовки дітей з порушеннями мовлення в школі з інклюзивною освітою.
3. Які функції виконує вихователь під час самопідготовки?
4. Рівні диференційованої та індивідуальної допомоги вихователя дітям з порушеннями мовлення під час самопідготовки.
5. Особливості виконання домашніх завдань учнями з порушеннями мовлення під час самопідготовки.
6. Диференційований підхід до організації самопідготовки учнів з порушеннями мовлення.
7. Тривалість самопідготовки.
8. Охарактеризуйте корекційно-виховне значення самопідготовки в школі з інклюзивною освітою.
9. Назвіть умови праці учнів з порушеннями мовлення під час самопідготовки.
10. Назвіть відомі фази зміни працездатності учнів з порушеннями мовлення.
11. Порівняйте динаміку працездатності учнів з порушеннями мовлення на уроці та під час самопідготовки.
12. Проаналізуйте самостійну роботу учнів з порушеннями мовлення під час самопідготовки (на базі практичних спостережень) за класом.
13. Охарактеризуйте продуктивність діяльності учня з порушеннями мовлення під час виконання домашніх завдань.
14. Опишіть фази зміни працездатності школярів з порушеннями мовлення під час самостійної навчальної діяльності.
15. Опишіть етапи виконання домашніх завдань дітьми з порушеннями мовлення.
16. Проаналізуйте форми організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення.
17. Проаналізуйте індивідуальну форму організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення.

18. Проаналізуйте фронтально-індивідуальну форму організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення.
19. Проаналізуйте фронтальну форму організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення.
20. Проаналізуйте фронтально-самостійну форму організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення.
21. Проаналізуйте самостійну форму організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення.
22. Умови праці дітей з порушеннями мовлення під час самопідготовки.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробіть нетрадиційні інноваційні засоби організації самопідготовки та методи її проведення з дітьми з порушеннями мовлення.
2. Розробіть план проведення індивідуальної форми організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення з використанням комп'ютерних технік.
3. Розробіть план проведення фронтально-індивідуальної форми організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення з використанням комп'ютерних технік.
4. Розробіть план проведення фронтальної форми організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення з використанням комп'ютерних технік.
5. Розробіть план проведення фронтально-самостійної форми організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення з використанням комп'ютерних технік.
6. Розробіть план проведення самостійної форми організації самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення з використанням комп'ютерних технік.

План практичного заняття:

1. Попередня підготовка здобувач вищої освіти до заняття.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Підведення підсумків заняття.
4. Пояснення домашнього завдання

У результаті проведеного заняття здобувачі вищої освіти мають опанувати наступні:

Знання: про вимоги до організації учнів з порушеннями мовлення при виконанні домашнього завдання; структуру та форми організації та проведення самопідготовки з дітьми з порушеннями мовлення; особливості працездатності учнів з порушеннями мовлення під час самостійної діяльності, тривалість самопідготовки в класах шкіл з інклюзивною освітою; корекційно-виховне значення самопідготовки дітей з порушеннями мовлення.

Вміння: давати критичний аналіз самопідготовки; скласти план самопідготовки в різних вікових групах дітей з типовим розвитком та з порушеннями мовлення; порівнювати динаміку працездатності учнів з порушеннями мовлення під час уроку і під час самопідготовки; диференційовано та індивідуально працювати з дітьми з порушеннями мовлення при виконанні домашніх завдань.

Навички: правильно організації самостійної діяльності учнів з порушеннями мовлення; підбору завдань відповідно до рівня розвитку учнів з порушеннями мовлення; надання різних видів диференційованої та індивідуальної допомоги вихователем під час самопідготовки дітям з порушеннями мовлення.

3.2. Методичні вказівки до підготовки і проведення практичних занять

І. ПАМ'ЯТКА НА ДОПОМОГУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ

Практичні заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції.

Практичні заняття (грец. *prakticos* - діяльний) - форма навчального заняття, на якому педагог організує детальний розгляд здобувач вищої освіти окремих теоретичних положень навчального освітнього компоненту і формує уміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання відповідно поставлених завдань. У структурі практичного заняття домінує самостійна робота здобувач вищої освіти.

Основними дидактичними цілями їх проведення є:

- ✓ забезпечити педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань здобувач вищої освіти з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;
- ✓ спонукати здобувач вищої освіти до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- ✓ оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Практичні заняття виконують такі основні функції (відповідно формулюють дидактичні цілі заняття: навчальну, виховну і розвивальну):

- ✓ навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- ✓ розвивальну (розвиток логічного мислення здобувач вищої освіти, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- ✓ виховну (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної освітнього компоненту та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо);
- ✓ діагностично-корекційну (контроль за якістю засвоєння здобувач вищої освіти навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєння та їх подолання) та ін.

Отже, визначаючи методичну концепцію організації і проведення занять, слід виходити з того, що: під час вивчення різних освітнього компоненту здобувачі вищої освіти повинні засвоїти їх провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати галузі їх використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо;

до практичних занять ставляться загальнодидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);

у методиці проведення практичних занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної освітнього компоненту;

необхідно забезпечити високий рівень мотивації (вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо);

дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різномірних міжпредметних зв'язків з іншими освітніми компонентами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань умінь та навичок здобувач вищої освіти;

важливим є також формування професійної культури і мислення;

у процесі проведення практичного заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання;

практичні заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними і лабораторними заняттями та самостійної роботою здобувач вищої освіти.

Відмінною особливістю практичного заняття як форми навчальних занять:

- активна участь самих здобувач вищої освіти у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- науково-педагогічний працівник надає здобувач вищої освіти можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування;
- така навчальна мета вимагає, щоб здобувачі вищої освіти були добре підготовлені до заняття;
- якщо здобувачі вищої освіти не підготовлені до заняття, то практичне заняття перетворюється у фронтальну бесіду (науково-педагогічний працівник задає питання, здобувачі вищої освіти відповідають на них).
- Методика підготовки і проведення занять передбачає:
- повідомлення здобувач вищої освіти теми, плану заняття та рекомендованої літератури (найкраще подати здобувач вищої освіти інструктивну карту проведення заняття);
- опрацювання та осмислення теоретичного матеріалу відповідної теми відповідно до плану практичного заняття та рекомендованої літератури;
- підготовку до обговорення питань інформаційного блоку у формі діалогу, дискусії, диспуту, конференцій тощо (за планом заняття);
- підготовку, проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються традиційні форми організації навчання (за вибором здобувач вищої освіти-практиканта), їх аналіз;
- підготовку та проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються інноваційні форми організації навчання (за вибором здобувач вищої освіти-практиканта);
- виконання індивідуальних практичних завдань різних рівнів (за вибором здобувач вищої освіти-практиканта);
- написання рефератів (з метою відпрацювання пропущених лекційних чи практичних занять);
- виконання завдань науково-пошукової роботи (написання рефератів за тематикою проблемного характеру, розробку доповідей для публічного виступу, підготовку тестів, анкет, бесід, інтерв'ю тощо).

2. АЛГОРИТМ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

- ✓ проаналізуйте тему заняття, подумайте над його дидактичними цілями і основними проблемами, які винесені на обговорення;
- ✓ опрацюйте рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу, при цьому обов'язково конспектуйте і занотуйте прочитане, виписуйте те, що, на ваш погляд, сприятиме ефективному проведенню семінарського заняття;
- ✓ намагайтеся сформулювати свою думку з кожного питання і обґрунтуйте свої міркування;
- ✓ запишіть запитання, які виникли у вас під час підготовки до проведення практичного заняття, зверніться за консультацією до науково-педагогічного працівника-методиста чи науково-педагогічного працівника кафедри педагогіки;
- ✓ складіть розгорнутий план-конспект проведення заняття, ретельно обдумуючи його етапи, структурні елементи, навчальні питання, що виносяться на розгляд, методи, прийоми та засоби навчання, за допомогою яких забезпечуватиметься навчально-пізнавальна діяльність здобувач вищої освіти.

3.3. Методичні вказівки до організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Самостійна робота з освітнього компоненту «СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ» передбачає дослідження здобувач вищої освіти актуальних теоретичних і практичних проблем в теорії та методиці виховної роботи шкіл з інклюзивним навчанням та реабілітаційних центрів; розробку матеріалів виховних заходів (масових, групових, індивідуальних); розробку екскурсії для учнів з порушеннями мовлення з метою ознайомлення з позакласною діяльністю школи; самостійне вивчення практичного досвіду роботи в спеціальних школах, що дасть змогу закріпити знання, розширити вміння і розвинути навички самостійної виховної діяльності з даною категорією дітей.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форми контролю	Література
Виховання – цілеспрямована система формування особистості дітей з порушеннями мовлення				
1.	1) Програма для школи з інклюзивним навчанням. Виховна робота 1 -4 класи 2) Виховна робота Програма для 5-10 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями мовлення.	8 (16)1	Перевірка проаналізованих програм	Основна: 1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с. 2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с. 3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с. 4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб.

				К.: Вища школа, 1997. 304 с. 5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.
Характеристика провідних напрямків виховного впливу				
2.	Ознайомитися з нижче поданими напрямками виховання учнів з порушеннями мовлення: - родинно-сімейне виховання, - статеве виховання, - екологічне виховання, - правове виховання, - превентивне виховання, - патріотичне виховання	18 (30)	1. Конспектування літератури 2. Перевірка виховних заходів	Основна: 1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с. 2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с. 3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с. 4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с. 5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.

Взаємодія школи і сім'ї щодо виховання дитини з порушеннями мовлення				
3.	1. Розробити тематику консультацій для батьків учнів молодших класів 2. Розробити тематику консультацій для батьків учнів старших класів	8 (16)	Опитування	Основна: 1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с. 2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с. 3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с. 4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с. 5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.
Методика вивчення особистості та колективу учнів з порушеннями мовлення				
4.	Вивчення учнівського колективу 1. Згуртованість учнів колективу. 2. Організаційність класного колективу. 3. Громадська думка у	9 (10)	1. Дискусія. 2. Перевірка розробок програм роботи з учнівським колективом відповідного	Основна: 1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія.

	<p>класному колективі.</p> <p>4. Характер товариських взаємозв'язків.</p> <p>5. Зв'язок класного колективу з</p>		Класу	<p>Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с.</p> <p>2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с.</p> <p>3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с.</p> <p>4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с.</p> <p>5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.</p>
Планування виховної роботи у школі з інклюзивним навчанням				
5	Календарне планування виховної роботи на півріччя для учнів (молодших або старших) класів школи з інклюзивним навчанням	9 (10)	Аналіз планів виховної роботи	<p>Основна:</p> <p>1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с.</p> <p>2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський :</p>

				<p>ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с.</p> <p>3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с.</p> <p>4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с.</p> <p>5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.</p>
Методика формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.				
6.	<p>1. Основні джерела морального переконання у спеціальній школі, власний приклад педагогів, батьків</p> <p>2. Порівняльна характеристика методів «Етична бесіда» й «Дискусія»</p>	9 (16)	Обговорення та оцінювання розробок дискусії та етичної бесіди та їх корекційного впливу на учнів	<p>Основна:</p> <p>1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с.</p> <p>2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с.</p> <p>3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний</p>

				<p>посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 272 с.</p> <p>4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с.</p> <p>5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.</p>
<p>Методика формування та корекції емотивної і поведінкової сфери особистості, стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.</p>				
7	<p>1. Позитивні та негативні характеристики методів емоційної та педагогічної стимулюючої діяльності учнів школи з інклюзивним навчанням</p>	9 (16)	<p>Виконання письмових прикладів до кожного з виду педвимог</p>	<p>Основна:</p> <p>1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с.</p> <p>2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с.</p> <p>3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 272 с.</p> <p>4. Карпенчук С. Г.</p>

				Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с. 5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.
Організація і методика виховної роботи в позаурочний час				
8.	1. Керівництво позакласною виховною роботою. 2. Порівняльна характеристика позакласної виховної роботи в загальноосвітній та спеціальній школі. 3. Організація роботи гуртка для учнів з порушеннями мовлення молодших класів 4. Специфіка проведення екскурсії з учнями з порушеннями мовлення старших класів	9 (16)	1. Опитування. 2.Оцінювання планів роботи гуртка та екскурсії.	Основна: 1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с. 2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с. 3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с. 4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с. 5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.

Корекційно-виховне значення організації самопідготовки у школі				
9.	<p>1. Порівняльна характеристика форми організації самопідготовки учнів загальноосвітньої та спеціальної шкіл</p> <p>2. Використання нетрадиційних засобів організації самопідготовки у школі з інклюзивним навчанням</p> <p>3. Участь батьків у виконанні домашніх завдань при спеціальних школах неінтернатного закладу</p>	9 (16)	Опитування	<p>Основна:</p> <p>1. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с.</p> <p>2. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384с.</p> <p>3. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с.</p> <p>4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1997. 304 с.</p> <p>5. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293с.</p>

РОЗДІЛ 4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

4.1. Завдання вхідного і поточного контролю з відповідного модуля

Модульна контрольна робота з освітнього компоненту «СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ» проводиться після кожного модуля, включає 3 питання та виконується у письмовій формі. Її мета написання – виявити рівень теоретичних знань та практичних умінь і навичок здобувач вищої освіти з відповідних модулів освітнього компоненту.

Модульна контрольна робота №1 Основні напрямки виховання дітей з порушеннями мовлення.

1. Охарактеризуйте поняття «виховання», «вихованість», назвіть підходи у системі виховання.
2. Охарактеризуйте процес виховання у спеціальній школі.
3. Охарактеризуйте мету виховання у спеціальній школі, її різноманітну характеристику згідно до станів особистісного розвитку дитини.
4. Назвіть основні завдання виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
5. Опишіть категорії основних цілей в когнітивній, мотиваційній і психомоторно-регулятивній галузі. Наведіть приклад.
6. Назвіть принципи виховання дітей з порушеннями мовлення різних вікових груп та умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість
7. Охарактеризуйте основні компоненти системи виховного процесу.
8. Порівняйте принципи, мету та форми виховання учнів спеціальної і загальноосвітньої школи.
9. Дайте порівняльну характеристику завдань і напрямків виховної роботи в загальноосвітній і спеціальній школах.
10. Обґрунтуйте необхідність спеціальної системи виховання учнів з порушеннями мовлення
11. Як виховна робота впливає на корекцію недоліків психофізичного розвитку дітей з порушеннями мовлення?
12. Дайте визначення термінам: «громадянськість», «громадянське виховання», «громадська культура», «громадянська освіта», назвіть підходи громадянського виховання.
13. Проаналізуйте зміст, принципи, мету, завдання, форми громадянського виховання.
14. Вкажіть особливості громадянського виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
15. Розкрийте поняття: «національне виховання», «національна культура», «народність», назвіть підходи національного виховання.
16. Назвіть актуальні проблеми національного виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
17. Дайте визначення термінам: «розумове виховання», «інтелектуальний розвиток», «інтелектуальна культура», «культура мислення», «навички мисленнєвої діяльності».
18. Особливості розумового виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
19. Охарактеризуйте шляхи стимулювання мотивації навчання учнів з порушеннями мовлення.
20. Охарактеризуйте зміст розумового виховання. Назвіть вимоги до виховання у процесі розумового виховання.
21. Основна сутність фізичного виховання учнів школи з інклюзивним навчанням, його характеристика.

22. Основні засоби, методи, форми, принципи фізичного виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
23. Корекційна спрямованість фізичного виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
24. Значення трудового виховання в корекції психофізичних недоліків учнів школи з інклюзивним навчанням.
25. Зміст, форми і завдання трудового виховання на весь період навчання учнів з порушеннями мовлення.
26. Методика індивідуального й диференційованого підходу в процесі трудового виховання учнів з порушеннями мовлення.
27. Корекційна спрямованість трудового виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
28. Дати визначення понять «етика», «мораль», «норми моральності», «моральні цінності», «моральний ідеал», «моральна поведінка», «моральне виховання», «моральна вихованість», «моральні принципи» тощо.
29. Характеристика процесу морального виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
30. Назвіть мету, форми, засоби, принципи та завдання морального виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
31. Охарактеризуйте умови морального розвитку учнів школи з інклюзивним навчанням у процесі морального виховання.
32. Естетичне виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.
33. Своєрідність естетичного сприймання учнів з порушеннями мовлення.
34. Організація музичного виховання у школі з інклюзивним навчанням.
35. Умови успіху музично-естетичного виховання учнів у школі з інклюзивним навчанням.
36. Назвіть умови спільної роботи школи і сім'ї щодо установаження єдності діяльності, забезпечення наступності, погодженості, установаження єдиного режиму при вихованні дитини з порушеннями мовлення.
37. Назвіть типові помилки сімейного виховання та шляхи подолання недоліків сімейного виховання дітей з порушеннями мовлення.
38. Назвіть функції батьків по відношенню до дитини з порушеннями мовлення, до школи з інклюзивним навчанням.
39. Охарактеризуйте специфіку консультування батьків дітей з порушеннями мовлення.
40. Охарактеризуйте класні, групові та індивідуальні форми роботи з батьками.

Модульна контрольна робота №2: Основні методики формування вихованості у дітей з порушеннями мовлення.

1. Дайте визначення понять: «особистість», «колектив», «вихованість», «мотиваційна сфера учня», «саморегуляція», «самоуправління» тощо.
2. Особливості виявлення вихованості особистості й колективу в процесі корекційно-виховного впливу.
3. Дайте характеристику уявлень учнів з порушеннями мовлення про правила культури поведінки (молодших класів та старших класів).
4. Порівняйте механізм становлення особистості і розвитку її світогляду.
5. Охарактеризуйте взаємозв'язок діагностики особистості і планування виховної роботи у школі з інклюзивним навчанням.
6. Назвіть структуру планів в загальноосвітніх та спеціальних школах.
7. Охарактеризуйте види планів виховної роботи школи з інклюзивним навчанням.
8. Назвіть основні методи переконання у школі з інклюзивним навчанням.

9. Методика застосування інформаційного методу у школі з інклюзивним навчанням.
10. Особливості застосування пошукової діяльності у школі з інклюзивним навчанням.
11. Назвіть методи педагогічного переконання, які можна застосувати в спеціальній та в загальноосвітній школі. Порівняйте їх.
12. Дайте визначення таким поняттям, як «етична бесіда», «дискусія». Порівняйте ці два поняття.
13. Специфіка підготовки педагога до проведення етичної бесіди, дискусії.
14. Методика проведення етичної бесіди у школі з інклюзивним навчанням.
15. Характеристика послідовностей запитань в етичній бесіді.
16. Назвіть форми проведення дискусії. Назвіть основні види пошукової діяльності
17. Дайте характеристику методу педагогічна вимога. Наведіть конкретні приклади вимог і вкажіть різницю.
18. Дайте характеристику методу перспективи у школі з інклюзивним навчанням. Порівняйте використання методу перспективи в загальноосвітній і спеціальних школах.
19. Визначте типові помилки при використанні методів заохочення і покарання у школі з інклюзивним навчанням.
20. Дайте характеристику методам заохочень та покарань. Назвіть їх види, форми та доцільність використання у виховному процесі школи з інклюзивним навчанням.
21. Характеристика застосування методів переконання у школі з інклюзивним навчанням.
22. Характеристика застосування інформаційного методу у школі з інклюзивним навчанням.
23. Характеристика застосування методу взаємної освіти у школі з інклюзивним навчанням.
24. Специфіка планування виховної роботи у спеціальній школі.
25. Застосування результатів діагностики у плануванні та проведенні корекційно-виховної роботи у спеціальній школі.
26. Планування роботи вихователя, види планів.
27. Планування роботи класного керівника, види планів.
28. Дайте характеристику календарного плану і вкажіть розділи, які можуть бути у плані.
29. Охарактеризуйте структуру календарного плану виховної роботи різних класів.
30. Охарактеризуйте структуру поточного плану виховної роботи різних класів.
31. Організація й методика виховної роботи в позаурочний час у спеціальній школі.
32. Цілі корекційного завдання позакласної діяльності учнів (масові, групові, індивідуальні).
33. Організація позакласної роботи в молодших класах школи з інклюзивним навчанням.
34. Форми організації позакласної діяльності учнів школи з інклюзивним навчанням.
35. Режим дня, його особливості для розвитку дітей з порушеннями мовлення.
36. Методика організації роботи гуртків у школі з інклюзивним навчанням, її корекційна спрямованість.
37. Методика роботи спортивних секцій у спеціальній школі.
38. Методика роботи художньої самодіяльності і дитячих театрів.

39. Методика проведення екскурсії у школі з інклюзивним навчанням (молодші і старші класи).
40. Урахування фізіологічних, вікових і генетичних особливостей, структури дефекту учнів при визначенні розумових і фізичних навантажень в позаурочний час.
41. Порівняльна характеристика позакласної виховної роботи в загальноосвітніх та спеціальних школах.
42. Проведення масових позакласних заходів у школі з інклюзивним навчанням.
43. Особливості виконання домашніх завдань учнями під час самопідготовки.
44. Диференційований підхід до організації самопідготовки учнів школи з інклюзивним навчанням. Тривалість самопідготовки.
45. Охарактеризуйте корекційно-виховне значення самопідготовки у школі з інклюзивним навчанням.
46. Назвіть умови праці учнів з порушеннями мовлення під час самопідготовки.
47. Назвіть відомі фази зміни працездатності учнів .
48. Порівняйте динаміку працездатності учнів з порушеннями мовлення на уроці та під час самопідготовки.
49. Проаналізуйте самостійну роботу учнів під час самопідготовки.
50. Проаналізуйте взаємозв'язок у роботі вихователя і вчителя.

4.2. Пакет контрольних тестових завдань

Тестові завдання з навчальної освітнього компоненту «СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ» укладені відповідно до навчальної програми освітнього компоненту. Мета тестового контролю рівня знань здобувач вищої освіти – оцінка рівня засвоєння навчального матеріалу з трьох модулів освітнього компоненту:

Модуль 1. Основні напрямки виховання дітей з порушеннями мовлення.

Модуль 2: Основні методики формування вихованості у дітей з порушеннями мовлення .

Загальна тривалість роботи здобувач вищої освіти визначається із розрахунку - 1 хв. на відповідь на кожне тестове завдання. Кожне питання оцінюється 2 балами та правильні відповіді від кількості тестових завдань, наданих здобувач вищої освіти визначається за нижче поданою шкалою.

Бали нарахування відповідей	Оцінка
90-100	відмінно
75-89	добре
60-74	задовільно
менш ніж 59	незадовільно

Завдання мають по чотири варіанти відповідей. У кожному завданні лише один варіант відповідей правильний. Необхідно обрати правильний варіант відповіді та позначити його у бланку відповідей.

1. Виховання це:

а) процес передачі історичного досвіду новим поколінням; вплив на свідомість людини з метою формування відповідних установок, цінних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і діяльності;

б) діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду; планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності;

в) діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного та діяльнісного досвіду; планомірний і цілеспрямований вплив на поведінку людини з метою формування своєрідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і діяльності.

2. Мета виховання – основа виховної системи, яка має:

а) суспільний характер, відзначається системністю та конкретизованістю;

б) суспільний характер, відзначається універсальністю і чіткою конкретизованістю;

в) соціальне замовлення, визначається універсальністю і спрямованістю.

3. Результативність виховного процесу – завершальний етап системи виховання – це:

а) певний рівень досягнення мети виховання прогнозованих цілей, завдань, ефект якого визначається на основі вивчення результату;

б) своєрідний рівень виконання мети виховання, запланованих завдань, ефект яких визначається на основі досягнення результату;

в) певний рівень досягнення мети виховання, прогнозованих цілей, завдань, які дають змогу отримати результат виховного впливу.

4. До когнітивної галузі відносяться цілі від запам'ятовування і відтворення до розв'язання проблеми, у процесі яких слід:

а) отримувати знання, вміння і навички, будувати їх нові поєднання з відповідними методами, способами дії;

б) затвердити необхідні знання, навички, будувати нові поєднання їх із вже відомими ідеями, методами, процедурами, вимагаючи створення нового;

в) переосмислювати наявні знання, будувати нові поєднання їх із вже відомими ідеями, методами, процедурами, включаючи створення нового.

5. До афективної (емоційно-ціннісної) галузі належать цілі формування емоційно-особистісного ставлення до:

а) явищ навколишнього світу, починаючи від простого сприйняття, інтересу, готовності реагувати до засвоєння ціннісних орієнтацій і ставлень, життєвого їх виявлення;

б) явищ навколишнього світу, починаючи від простого аналізу, готовності сприйняти, до засвоєння ціннісних орієнтацій і ставлень життєвого виявлення їх;

в) явищ довкілля, починаючи від зацікавленості, прагнення засвоїти життєві характеристики.

6. Принцип індивідуалізації включає наступні педагогічні умови, що забезпечують виховний вплив, а саме:

а) розвиток здібностей і нахилів особистості, урахування в процесі виховання вікових та індивідуальних особливостей дитини;

б) розвиток здібностей, нахилів, таланту, властивостей характеру особистості, урахування в процесі виховання вікових та індивідуальних властивостей дитини;

в) розвиток таланту і властивостей характеру особистості, урахування в процесі виховання вікових та індивідуальних особливостей дитини.

7. Принцип гуманізації включає наступні педагогічні умови, що забезпечують виховний вплив, а саме:

а) гармонію в діяльності педагога, формування навичок керування діяльністю дітей;

б) чуйність, щире турботу про дітей, демократизацію по відношенню до них;

в) чуйність, щире турботу про дітей, гармонію діяльності педагога.

8. Принцип цілісності виховного процесу включає наступні педагогічні умови:

а) досягнення цілісного виховного процесу (школа – сім'я – громадськістю);

б) поєднання впливу школи і сім'ї у процесі виховання;

в) досягнення цілісності навчального процесу (школа – сім'я - громадськість).

9. Інтелектуальне (розумове) виховання спрямоване на:

а) розвиток інтелектуальної сфери. Формування поглядів і переконань у особистості;

б) розвиток інтелектуальної культури особистості, становлення у неї навичок і звичок мисленнєвої діяльності;

в) розвиток інтелектуальної культури особистості, пізнавальних мотивів, навичок мисленнєвої діяльності, культури мислення, раціональної організації навчальної праці.

10. Моральне виховання включає:

а) формування моральної свідомості, почуттів;

б) формування моральних знань та діяльності;

в) формування моральної свідомості, почуттів, поведінки.

11. Моральні цінності – одна із форм:

а) виявлення моральних ставлень суспільства;

б) виявлення значення особистості;

в) виявлення гідності особистості.

12. Моральна свідомість включає:

а) моральні переживання, ставлення, вміння;

б) моральні знання, поняття, уявлення, погляди, ідеали, усвідомлення, моральне мислення, пам'яті;

в) моральні вміння, навички, поняття, уявлення, знання.

13. Моральна діяльність включає:
- моральні уміння, поняття, уявлення, погляди;
 - моральні навички, звички, мотиви, переживання, погляди;
 - моральні уміння, навички, звички, мотиви, потреби, характер.
14. Основні засоби фізичного виховання:
- природні фактори, гігієнічні умови праці, побут, ігри;
 - фізичні вправи, природні фактори, гігієнічні умови праці і побут;
 - ігри, фізичні вправи, природні фактори.
15. Метод – це:
- шлях, спосіб досягнення різних цілей;
 - шлях, спосіб виконання цілей і мети;
 - шлях, спосіб досягнення передбаченої мети.
16. Бесіда – це метод:
- за допомогою якого здійснюється процес спілкування;
 - за допомогою якого проходить суб'єктивне спілкування;
 - за допомогою якого здійснюється колективне спілкування.
17. Дискусія – це метод за допомогою якого здійснюється:
- діалог з дітьми;
 - спілкування з дітьми з відповідної теми;
 - групове обговорення проблеми з метою досягнення істини шляхом зіставлення різних думок.
18. Диспут передбачає:
- діалог з дітьми;
 - зіткнення різних, інколи прямо протилежних точок зору з метою обговорення тексту;
 - обговорення будь-яких питань, проблеми з метою правильного їх розв'язання.
19. Методи організації діяльності школярів, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки включають методи:
- привчання і тренування, педагогічна вимога, громадська думка, метод прогнозування, виховуючі ситуації;
 - уміння, потребу, пораду, довір'я, перспективу, вербальні ситуації;
 - тренування, педагогічної вимоги, громадської думки, довір'я, перспективу.
20. Педагогічна вимога – це метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог:
- виправляє дії дітей, виявляє ті чи інші якості;
 - викликає і стимулює чи припиняє і гальмує ті чи інші дії людей, виявлення у них тих чи інших якостей;
 - виправляє і спрямовує ті чи інші дії дітей, виявляє відповідні якості.
21. Громадська думка – це система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їхньої діяльності і спілкування і виражає:
- зацікавленість до діяльності;
 - ставлення до подій, явищ і довкілля;
 - аналіз людиною тих чи інших ситуацій.
22. Прогнозування – це передбачення на:
- близьку перспективу;
 - далеку перспективу;
 - перспективу.
23. Виховуючі ситуації – це спеціально організовані педагогічні умови з метою:
- виявлення чи формування в процесі життєдіяльності діяльності школярів системи відповідних ставлень;
 - набуття педагогічного спрямування;
 - формування у школярів системи своєрідних відносин з однолітками.

24. Методи педагогічного емоційного стимулювання включають:
- а) методи і засоби стимулювання різнопланової діяльності школярів та формування їхнього морального досвіду;
 - б) методи і засоби стимулювання інтелектуальної сфери особистості;
 - в) засоби стимулювання інтелектуальної сфери особистості та методи стимулювання різнопланової діяльності школярів та формування їхнього морального досвіду.
25. До методів виховання належать:
- а) метод вправ, методи педагогічного та емоційного стимулювання, методи самовиховання, методи переконання;
 - б) методи вимог до виховання, методи вправ, методи стимулювання, методи самовиховання, методи переконання;
 - в) словесні методи, метод вправ, методи стимулювання, методи переконання.
26. До форм організації позакласної роботи можливо віднести наступні:
- а) масова, групова, індивідуальна;
 - б) масова, гурткова, індивідуальна;
 - в) масова, гурткова, самостійна.
27. Групова форма організації позакласної роботи включає:
- а) заняття суспільного характеру, студії, секції, гуртки;
 - б) заняття студії, гуртків, команд, розваги, змагання;
 - в) заняття гуртків, студій, команд, загонів, секцій.
28. Масова форма позакласної роботи включає:
- а) заняття суспільного характеру, гуртки, студії, культпоходи;
 - б) заняття суспільного характеру, вечори, ранки, олімпіади, культпоходи, масові ігри, розваги, змагання;
 - в) заняття суспільного характеру, вечори, ранки, олімпіади розваги.
29. Метод привчання та тренування включає:
- а) пораду, довір'я, уміння, навички;
 - б) уміння, навички, звички, пораду;
 - в) уміння, навички, звичку, потребу.
30. При характеристиці емоційної сфери особистості педагог повинен бачити такі стани у дітей:
- а) втома, перевтома, стрес, напруженість, монотомія, афективний стан;
 - б) втома, перевтома, стрес, аутомія, загальмованість;
 - в) перевтома, стрес, дискомфорт, монотонність, втома.
31. До форм стресу відносять:
- а) фізіологічний стрес, психологічний стрес;
 - б) емоційна напруженість, педагогічний стрес;
 - в) монотомія, афективний стан.
32. Емоційна напруженість має дві форми:
- а) гальмівна, збудження;
 - б) гальмівна, імпульсивна;
 - в) збудження, імпульсивна.
33. Переконання застосовується шляхом наступних словесних впливів:
- а) зауваження, порада, прохання, етична бесіда;
 - б) порада, прохання, зауваження, осуд;
 - в) порада, прохання, зауваження, побажання, осуд.
34. До форм диспуту відносять:
- а) диспут-бесіда, диспут-дискусія, диспут-лекція.
 - б) диспут-дискусія, диспут-прохання, диспут-лекція.
 - в) диспут-лекція, диспут-дискусія, власне диспут.
35. До джерел морального переконання відносяться:

а) навчальні програми, підручники, твори, засоби масової інформації, особистий приклад дорослих;

б) програми, посібники, приклад батьків, педагогів, старших товаришів, диспут;

в) засоби масової інформації, диспут, дискусія, твори.

36. Інформаційний метод забезпечує передачу учням знань, ідей, фактів, шляхом:

а) передачі та опрацювання педагогом інформації, організації самостійної роботи здобувач вищої освіти;

б) повідомлення систематичної наукової інформації дітям, реалізація її самостійної роботи;

в) повідомлення тих чи інших відомостей педагогом, реалізація під його керівництвом самостійної роботи учнів з джерелами інформації.

37. Пошуковий метод допомагає включенню дітей в:

а) колективний пошук інформації;

б) самостійне отримання знань з різних джерел і обробки цієї інформації;

в) обробка і отримання інформації від науково-педагогічних працівників.

38. Дискусійний метод збуджує учнів до обмірковування та обміну думками за тими чи іншими актуальними питаннями, до:

а) самостійної виробки правильної точки зору при участі і допомозі учнів ;

б) колективної виробки правильної точки зору при участі і допомозі вчителів;

в) організацій власної діяльності за допомогою вчителів.

39. Для проведення пошукової діяльності з учнями певного класу проводять:

а) екскурсії, свята, ранки, туризм, краєзнавчу роботу;

б) свята, розваги, краєзнавчу роботу, шкільні музеї;

в) екскурсії, краєзнавчу роботу, туризм, краєзнавчі гуртки, організацію шкільних музеїв.

40. Для організації дискусій потрібно:

а) визначення цілей і теми дискусії; збір інформації; упорядкування, інтерпретація і спільна оцінка одержаної в ході обговорення інформації; підведення підсумків;

б) визначення цілей і мети дискусії; збір інформації; вироблення рішення; підведення підсумків;

в) встановлення теми дискусії; збір інформації; упорядкування, інтерпретація і спільна оцінка одержаної в ході обговорення інформації.

41. Метод прикладу – це:

а) спосіб для наслідування;

б) засіб наслідування;

в) форма наслідування.

42. Самопідготовка – це:

а) самостійна робота учнів з підготовки домашнього завдання;

б) самостійна підготовка учнями завдань з метою поглиблення знань, закріплення навичок;

в) режимний момент навчально-виховної діяльності учнів .

43. Виконання домашнього завдання відбувається за наступними етапами:

а) підготовча частина, самостійна робота учнів , підсумки;

б) підготовча частина, розв'язання педагогом домашнього завдання, самостійна робота учнів , підсумки;

в) підготовча частина, роз'яснення педагогом, підсумки.

44. До форм організації самопідготовки відносяться:

а) індивідуально-масова, фронтально-індивідуальна, фронтальна, фронтально-самостійна, самостійна;

б) індивідуальна, фронтально-індивідуальна, фронтальна, фронтально-самостійна, самостійна;

в) індивідуально-самостійна, фронтально-самостійна, самостійна, фронтальна.

45. До гуртків художньої самодіяльності можна віднести:

а) природничий, географічний, хоровий, танцювальний, ляльковий театр, гурток художнього слова, тощо;

б) хоровий, танцювальний, ляльковий та дитячий театр, художнього слова та декламування та ін.;

в) хоровий, танцювальний, природничий, театральний, художній та ін.

46. Технологія – це:

а) засоби, методи реалізації педагогічних ідей;

б) методи, форми та способи впровадження педагогічних ідей;

в) конкретні способи, прийоми реалізації педагогічних ідей.

47. Розумове виховання включає такі складові:

а) розвиток інтелектуальної сфери; формування поглядів, відношень, переконань; організація раціональної навчальної діяльності;

б) розвиток здібностей та чуттєвого пізнання, формування переконань, сприйняття, уяви; організація раціональної навчальної діяльності;

в) розвиток інтелектуальної сфери особистості; формування відносин та переконань; становлення світогляду особистості.

48. До громадянського виховання відноситься конкретно-історичний підхід, який дає змогу врахувати:

а) історичні умови членів суспільства, що формує завдання громадянського виховання;

б) наукові позиції членів суспільства, що формує завдання громадянського виховання;

в) особистісні умови членів суспільства, що формує завдання громадянського виховання.

49. Одним із положень змісту національного виховання виступає:

а) становлення працездатності у людини;

б) формування дбайливого ставлення до довкілля;

в) виявлення моральності людини.

50. До психомоторної галузі виховання можливо віднести розвиток у особистості:

а) навичок письма;

б) рухових маніпуляцій та діяльності;

в) мовленнєвих навичок.

Зразок бланку відповідей на тестові завдання

№ тесту	відповідь
1.	а)

4.3. Перелік орієнтовних питань до підсумкового контролю

1. Дати порівняльну характеристику понять «інклюзивне навчання» та «інклюзивне виховання».
2. Охарактеризуйте роль методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
3. Дайте визначення виховної функції інклюзивної освіти дітей з порушеннями мовлення.
4. Роль когнітивної (пізнавальної) галузі у методиці формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
5. Опишіть виховні завдання розвитку та корекції особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
6. Провідне місце в методиці формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей відводиться методам сугестивному методу, охарактеризуйте його зміст та напрямки впливів.
7. Наведіть приклади позаурочної соціально-виховна корекційно-розвивальної діяльності з дітьми особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.
8. Назвіть основні методи формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.
9. Охарактеризуйте мету виховання в та інклюзивній школі, її різноманітну характеристику згідно до станів та особистісного розвитку дитини з порушеннями мовлення.
10. Охарактеризуйте методи, що включає методика формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.
11. Назвіть засоби реалізації виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
12. Основне призначення методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
13. Назвіть засоби реалізації виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
14. Виділіть практичні завдання, які висувають перед педагогом, здійснюючи методику формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.
15. Назвіть основні завдання виховання учнів з порушеннями мовлення в інклюзивній школі.
16. Опишіть структуру етичної бесіди та її етапи проведення з дітьми з порушеннями мовлення.
17. Опишіть категорії основних цілей в когнітивній, мотиваційній і психомоторно-регулятивній галузі.
18. Методика застосування методу дискусійного характеру при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
19. Наведіть приклади узагальнених типів виховних цілей за основними категоріями виховних цілей.
20. Методика застосування методу взаємної освіти при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
21. Назвіть принципи виховання дітей з порушеннями мовлення різних вікових груп та умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість.
22. Методика формування та корекції емотивної сфери дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
23. Охарактеризуйте основні компоненти системи виховного процесу.
24. Методика формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

25. Проаналізуйте принципи, мету, завдання, форми громадянського виховання дітей з порушеннями мовлення.
26. Поясніть, як позитивні стани підвищують у дітей з порушеннями мовлення рівень емоційної активності, працездатності, життєдіяльності, а негативні стани знижують активність дитини, її трудову діяльність, поведінку.
27. Розкрийте зміст громадянського виховання учнів дітей з порушеннями мовлення.
28. Назвіть причини, що створюють несприятливі емоційні стани учнів з порушеннями мовлення.
29. Розкрийте зміст громадянського виховання учнів дітей з порушеннями мовлення.
30. Назвіть умови збереження стійкого інтересу до гри при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.
31. Дайте визначення національного виховання дітей з порушеннями мовлення.
32. Охарактеризуйте види словесних покарань (покарання-вправлення, покарання-обмеження, покарання-осуд, покарання-умовність, покарання-зміна ставлення), наведіть їх приклади.
33. Дайте визначення поняття інтелектуального (розумового) виховання дітей з порушеннями мовлення.
34. Назвіть типові помилки й основні умови застосування методів заохочення і з дітьми з порушеннями мовлення.
35. Особливості інтелектуального виховання дітей з порушеннями мовлення.
36. Виділіть характерні особливості методів формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення.
37. Охарактеризуйте психолого-педагогічне забезпечення процесу інтелектуального виховання дітей з порушеннями мовлення.
38. Охарактеризуйте етапи корекції поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами використання можливостей тієї чи іншої діяльності.
39. Охарактеризуйте систему морального виховання дітей з типовим розвитком та з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
40. Охарактеризуйте етапи поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами внутрішнього впливу.
41. Завдання морального виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
42. Дайте характеристику методу створення виховних ситуацій.
43. Методи та прийоми морального виховання дітей з порушеннями мовлення.
44. Особливості позакласної роботи з дітьми з порушеннями мовлення.
45. Дайте характеристику спеціального педагогічного забезпечення формування моральних якостей у дітей з порушеннями мовлення.
46. Форми та види позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення.
47. Основна сутність фізичного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах, його характеристика.
48. Організація й методика виховної роботи в позаурочний час з дітьми з порушеннями мовлення.
49. Основні засоби, методи, форми, принципи фізичного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
50. Організація позакласної роботи в молодших класах школи з інклюзивною освітою.
51. Методика індивідуального й диференційованого підходу в процесі фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
52. Форми організації позакласної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.

53. Врахування особливостей психофізичних недоліків в організації фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

54. Групові форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.

55. Проаналізуйте завдання фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення.

56. Індивідуальні форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.

57. Опишіть основні профілі професійно-прикладної фізичної та трудової підготовки дітей з порушеннями мовлення.

58. Урахування фізіологічних, вікових і психологічних особливостей, структури порушення учнів з порушеннями мовлення при визначенні психофізичних навантажень в позаурочний час.

59. Роль фізичного виховання у навчанні, вихованні та розвитку дітей з порушеннями мовлення.

60. Цілі корекційного завдання позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення (масові, групові, індивідуальні).

ВАРІАНТИ МКР

Варіант 1.

Дати порівняльну характеристику понять «інклюзивне навчання» та «інклюзивне виховання».

Охарактеризуйте роль методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 2.

Дайте визначення виховної функції інклюзивної освіти дітей з порушеннями мовлення.

Роль когнітивної (пізнавальної) галузі у методиці формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 3.

Опишіть виховні завдання розвитку та корекції особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Провідне місце в методиці формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей відводиться методам сугестивному методу, охарактеризуйте його зміст та напрямки впливів.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 4.

Наведіть приклади позаурочної соціально-виховна корекційно-розвивальної діяльності з дітьми особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.

Назвіть основні методи формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 5.

Охарактеризуйте мету виховання в та інклюзивній школі, її різноманітну характеристику згідно до станів та особистісного розвитку дитини ООП.

Охарактеризуйте методи, що включає методика формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 6.

Назвіть засоби реалізації виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Основне призначення методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 7.

Назвіть засоби реалізації виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Виділіть практичні завдання, які висувають перед педагогом, здійснюючи методику формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 8.

Назвіть основні завдання виховання учнів з ООП в інклюзивній школі.

Опишіть структуру етичної бесіди та її етапи проведення з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 9.

Опишіть категорії основних цілей в когнітивній, мотиваційній і психомоторно-регулятивній галузі.

Методика застосування методу дискусійного характеру при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 10.

Наведіть приклади узагальнених типів виховних цілей за основними категоріями виховних цілей.

Методика застосування методу взаємної освіти при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 11.

Назвіть принципи виховання дітей з порушеннями мовлення різних вікових груп та умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість.

Методика формування та корекції емотивної сфери дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 12.

Охарактеризуйте основні компоненти системи виховного процесу.

Методика формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 13.

Проаналізуйте принципи, мету, завдання, форми громадянського виховання дітей з порушеннями мовлення.

Поясніть, як позитивні стани підвищують у дітей з порушеннями мовлення рівень емоційної активності, працездатності, життєдіяльності, а негативні стани знижують активність дитини, її трудову діяльність, поведінку.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 14.

Розкрийте зміст громадянського виховання учнів дітей з порушеннями мовлення.

Назвіть причини, що створюють несприятливі емоційні стани учнів з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 15.

Розкрийте зміст громадянського виховання учнів дітей з порушеннями мовлення.

Назвіть умови збереження стійкого інтересу до гри при роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 16.

Дайте визначення національного виховання дітей з порушеннями мовлення.

Охарактеризуйте види словесних покарань (покарання-вправляння, покарання-обмеження, покарання-осуд, покарання-умовність, покарання-зміна ставлення), наведіть їх приклади.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 17.

Дайте визначення поняття інтелектуального (розумового) виховання дітей з порушеннями мовлення.

Назвіть типові помилки й основні умови застосування методів заохочення і з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 18.

Особливості інтелектуального виховання дітей з порушеннями мовлення.

Виділіть характерні особливості методів формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 19.

Охарактеризуйте психолого-педагогічне забезпечення процесу інтелектуального виховання дітей з порушеннями мовлення.

Охарактеризуйте етапи корекції поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами використання можливостей тієї чи іншої діяльності.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 20.

Охарактеризуйте систему морального виховання дітей з типовим розвитком та з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Охарактеризуйте етапи поведінкової сфери та стимулювання діяльності дітей засобами внутрішнього впливу.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 21.

Завдання морального виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Дайте характеристику методу створення виховних ситуацій.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 22.

Методи та прийоми морального виховання дітей з порушеннями мовлення.

Особливості позакласної роботи з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 23.

Дайте характеристику спеціального педагогічного забезпечення формування моральних якостей у дітей з ООП.

Форми та види позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 24.

Основна сутність фізичного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах, його характеристика.

Організація й методика виховної роботи в позаурочний час з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 25.

Основні засоби, методи, форми, принципи фізичного виховання учнів дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Організація позакласної роботи в молодших класах школи з інклюзивною освітою.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 26.

Методика індивідуального й диференційованого підходу в процесі фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Форми організації позакласної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 27.

Врахування особливостей психофізичних недоліків в організації фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.

Групові форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 28.

Проаналізуйте завдання фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення.

Індивідуальні форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 29.

Опишіть основні профілі професійно-прикладної фізичної та трудової підготовки дітей з порушеннями мовлення.

Урахування фізіологічних, вікових і психологічних особливостей, структури порушення учнів з порушеннями мовлення при визначенні психофізичних навантажень в позаурочний час.

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Варіант 30.

Роль фізичного виховання у навчанні, вихованні та розвитку дітей з порушеннями мовлення.

Цілі корекційного завдання позакласної діяльності учнів з порушеннями мовлення (масові, групові, індивідуальні)

Розробити план позакласного заходу з дітьми з типовим розвитком та з порушеннями мовлення (напрямок виховання та клас за вибором).

Програма семестрового заліку

До програми семестрового заліку з освітнього компоненту «Спеціальна теорія і методика виховання» включені найважливіші питання корекційно-виховної роботи в спеціальній та інклюзивній школі, а також теоретико-практична підготовка здобувачів вищої освіти до іспиту передбачає обов'язкову самостійну роботу здобувачів вищої освіти, виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, відвідування допоміжних шкіл та зв'язок з педагогічною практикою.

Мета семестрового заліку – перевірка у майбутніх педагогів концентрованих уявлень про складні проблеми виховної роботи у спеціальній та інклюзивній школі, основні шляхи їх розв'язання; сформованості знань, вмінь та навичок з теорії і спеціальної методики виховної роботи з дітьми з порушеннями мовлення.

Програма навчальної освітнього компоненту складається з таких змістових модулів:

1. Сучасні проблеми виховної роботи в спеціальній та інклюзивній школі, характеристика основних напрямків виховання молодших та старших школярів з порушеннями мовлення

2. Методики вивчення та формування особистості учнів з порушеннями мовлення
Організація і методика позакласної виховної роботи у спеціальній та інклюзивній школі.

Питання до семестрового заліку

1. Зміст, основні напрямки та форми організації виховної роботи у спеціальній та інклюзивній школі.

2. Охарактеризуйте принципи організації виховного процесу.

3. Охарактеризуйте основні компоненти системи виховного процесу

4. Охарактеризуйте категорії виховних цілей у когнітивній галузі.

5. Охарактеризуйте категорії виховних цілей у емотивній галузі

6. Охарактеризуйте категорії виховних цілей у психомоторно-регулятивній галузі

7. Громадянське виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи.

8. Національне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

9. Розумове виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

10. Фізичне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

11. Трудове виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

12. Моральне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

13. Естетичне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

14. Музичне виховання учнів спеціальної та інклюзивної школи

15. Назвіть умови виховання учнів з порушеннями мовлення у сім'ї.

16. Специфіка консультування батьків дітей з порушеннями мовлення.

17. Завдання педагогічної діагностики особистості та колективу

18. Вихованість учнів, її характеристика

19. Назвіть показники і критерії оцінки вихованості учнів спеціальної та інклюзивної школи.

20. Охарактеризуйте знання, які необхідні для визначення у дітей з порушеннями мовлення молодших класів розвитку моральних якостей

21. Назвіть етапи впровадження методів самовиховання особистості

22. Застосування результатів діагностики у плануванні і проведенні корекційно-виховної роботи у спеціальній та інклюзивній школі

23. Планування виховної роботи у спеціальній та інклюзивній школі.

24. Планування роботи вихователя, види планів.

25. Планування роботи класного керівника, види планів

26. Роль і головне призначення методики переконання в роботі вихователя спеціальної та інклюзивної школи

27. Основні методи формування свідомості та переконання у дітей з порушеннями мовлення.
28. Використання інформаційного методу у спеціальній та інклюзивній школі
29. Методика проведення з учнями етичних бесід у спеціальній та інклюзивній школі
30. Використання пошукового методу у спеціальній та інклюзивній школі.
31. Методика проведення дискусії з учнями спеціальної та інклюзивної школи
32. Використання методу взаємної освіти у спеціальній та інклюзивній школі
33. Характеристика методів організації педагогічної стимулюючої діяльності школярів
34. Назвіть загальні правила застосування методів педагогічного стимулювання у спеціальній та інклюзивній школі.
35. Використання методів привчання і тренування у спеціальній та інклюзивній школі
36. Використання методу педагогічної вимоги у спеціальній та інклюзивній школі
37. Особливості використання методу громадської думки в спеціальній та інклюзивній школі.
38. Використання методу прогнозування у спеціальній та інклюзивній школі.
39. Методика використання виховуючих ситуацій в роботі з дітьми із порушеннями мовлення.
40. Особливості використання заохочень та покарань в педагогічному процесі спеціальної та інклюзивної школи
41. Особливості позакласної роботи в спеціальній та інклюзивній школі.
42. Форми позакласної діяльності учнів.
43. Методика організації гурткової роботи в спеціальній та інклюзивній школі.
44. Методика роботи спортивних секцій в спеціальній та інклюзивній школі
45. Методика організації гуртків художньої самодіяльності та театрів.
46. Охарактеризуйте специфіку проведення екскурсій з учнями
47. Охарактеризуйте корекційно-виховне значення самопідготовки у спеціальній та інклюзивній школі.
48. Організація самопідготовки учнів спеціальної та інклюзивної школи.
49. Назвіть структуру виконання домашніх завдань під час проведення самопідготовки у спеціальній та інклюзивній школі.
50. Назвіть форми організації самопідготовки у спеціальній та інклюзивній школі.

4.4. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань

Науково-дослідна робота здобувач вищої освіти з освітнього компоненту «Спеціальна методика виховної роботи» полягає в розвитку в них умінь пошукової, дослідницької діяльності, а також у формуванні вмінь застосування методів наукових досліджень на практиці. Дослідження, пов'язані з виконанням індивідуальних завдань, що формують у здобувач вищої освіти досвід наукового проведення лабораторних робіт, збирання теоретико-практичного матеріалу для практичних занять. Одночасно здобувачі вищої освіти здобувають досвід вивчення та критичного аналізу наукової літератури.

Видами науково-дослідної роботи здобувач вищої освіти є: написання рефератів, доповідей, складання анотацій з прочитаної літератури, виконання діагностичних досліджень із залученням до них зібраних здобувач вищої освіти матеріалів.

Видами науково-дослідної роботи здобувач вищої освіти є: написання рефератів, доповідей, складання анотацій з прочитаної літератури, виконання діагностичних досліджень із залученням до них зібраних здобувач вищої освіти матеріалів.

Орієнтовні види індивідуально-науково-дослідних завдань:

I. Реферування літератури

1. Характеристика системи позакласної корекційно-виховної роботи у школі з інклюзивним навчанням.

2. Комплексний підхід до виховання учня з порушеннями мовлення.

3. Особливості реалізації методів виховання у школі з інклюзивним навчанням.

4. Використання методів заохочення і покарання у вихованні дітей з порушеннями мовлення.

5. Трудове навчання та виховання - засіб підготовки учнів до суспільно корисної практичної діяльності.

II. Складання анотацій з прочитаної літератури

1. Професійна орієнтація учнів школи з інклюзивним навчанням.

2. Шляхи формування професійних інтересів в учнів школи з інклюзивним навчанням.

3. Соціально-трудова адаптація випускників школи з інклюзивним навчанням.

4. Формування особистості учня в процесі навчання та виховання у школі з інклюзивним навчанням.

III. Тематика курсових робіт

1. Інтереси учнів школи з інклюзивним навчання та можливості їх корекції при організації дозвілля.

2. Особливості морального виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.

3. Особливості розумового виховання учнів з порушеннями мовлення

4. Роль художньої літератури у формуванні поведінки учнів школи з інклюзивним навчанням.

5. Методика проведення етичних бесід в старших класах школи з інклюзивним навчанням.

IV. Розробка позакласних виховних заходів

1. Гурткова робота у школі з інклюзивним навчанням, її корекційно-розвивальна роль.

2. Виховання дитини з порушеннями мовлення в сім'ї.

3. Залежність корекційно-виховної роботи від індивідуальних особливостей розвитку та структури дефекту дитини з порушеннями мовлення.

4. Особливості виховної роботи у спеціальному закладі для дітей з порушеннями мовлення.

5. Роль вчителя-логопеда у формуванні і розвитку особистості школярів із порушеннями мовлення.

V. Діагностичне дослідження даних питань

1. Організація та виховання класного колективу у спеціальній школі.

2. Система естетичного виховання школярів із порушеннями мовлення.
3. Корекція емоційної сфери учнів школи з інклюзивним навчанням засобами естетичного виховання.
4. Особливості фізичного виховання у школі з інклюзивним навчанням.
5. Правове виховання у школі з інклюзивним навчанням.
6. Моральна підготовка учнів школи з інклюзивним навчанням до сімейного життя.
7. Екологічне виховання учнів школи з інклюзивним навчанням.

Вивчення наукової літератури з предмету, виконання ІНДР та завдань самостійної роботи здобувач вищої освіти за наступними напрямками.

1. Охарактеризуйте роль методики формування та корекції когнітивної сфери особистості дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
2. Охарактеризуйте мету виховання в та інклюзивній школі, її різноманітну характеристику згідно до станів та особистісного розвитку дитини з порушеннями мовлення.
3. Назвіть засоби реалізації виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
4. Назвіть основні завдання виховання учнів з порушеннями мовлення в інклюзивній школі.
5. Опишіть категорії основних цілей в когнітивній, мотиваційній і психомоторно-регулятивній галузі.
6. Назвіть принципи виховання дітей з порушеннями мовлення різних вікових груп та умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість.
7. Методика формування та корекції емотивної сфери дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
8. Охарактеризуйте основні компоненти системи виховного процесу.
9. Методика формування та корекції поведінкової сфери та стимулюючої діяльності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії.
10. Особливості позакласної роботи з дітьми з порушеннями мовлення.
11. Організація й методика виховної роботи в позаурочний час з дітьми з порушеннями мовлення.
12. Методика індивідуального й диференційованого підходу в процесі фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
13. Врахування особливостей психофізичних недоліків в організації фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах.
14. Групові форми організації позакласної виховної діяльності з дітьми з порушеннями мовлення.
15. Урахування фізіологічних, вікових і психологічних особливостей, структури порушення учнів з порушеннями мовлення при визначенні психофізичних навантажень в позаурочний час.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Основна:

1. Бахмут Н.В., Вержиховська О.М. Формування професійно-трудової компетентності школярів з інтелектуальними порушеннями засобами професійної орієнтації. *Педагогічний дискурс*, випуск 29, 2020. С. 24-28.
2. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності. Київ : Рад. школа, 1988. 128 с.
3. Вержиховська О. М. О.М.Бонєцька, А.В.Козак. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з вадами мовлення: Навчально-методичний посібник Кам'янець-Подільський:ТОВ «Друкарня Рута» , 2013. 384 с.
4. Вержиховська О. М. Формування моральних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі: монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228
5. Вержиховська О. М. Формування особистісних якостей у молодших школярів з порушеннями інтелекту у позакласній виховній роботі : монографія. Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. 228 с.
6. Вержиховська О.М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушення мовлення : навчально-методичний посібник . 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017.272 с.
7. Гавриш Н. В. Художнєсловодітячемовлення. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
8. Гноєвська О. Ю., Кузьменко І. П. Нетрадиційні методи та підходи у вихованні дітей з порушеннями мовлення. *Науковий часопис (Корекційна педагогіка та спеціальна психологія)*. 2021. № 41. С.20-25
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 545 с. 3. Дермельова В. Ю., Ласточкіна О. В. Ізотерапія в навчально-виховному логокорекційному процесі осіб із загальним недорозвитком мовлення. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали І Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (14 лютого 2017 року, м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 51–54.
10. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1997. 304 с.
11. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія / за ред. М.К. Шеремет. Київ: Знання, 2010. 293с.
12. ЛебедеваЛ. Д. Практика арт-терапії: підходи, діагностика, системазанятий. СПб. : Речь, 2003. 256 с.
13. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики: учеб. пособ. Донецк : Лебидь, 2002. 327 с.
14. Липа В. А. Психологические основы педагогической коррекции. Донецк: Лебидь, 2000. 319 с.
15. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Логопедія* 2012. №2. С. 328 – 295.
16. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта. Київ, 2009. 133 с.
17. МарченкоІ. С. Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Логопедія*. 2013. №3. С. 52–56.

18. Методика навчання учнів 1-4 класів спеціальної та інклюзивної школи: навч. посіб. / за ред. О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. 312 с.
19. Михайлюк М. Критерії оцінки роботи вихователя школи-інтернату. *Дефектологія*. 2000. № 3. С. 16-17.
20. Наконечна А. В. (2016). Використання нетрадиційних технологій у вихованні морально-духовного здоров'я дітей середнього дошкільного віку. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2016. У 2-х ч. Ч. I. С. 145–147.
21. Омелянченко В. Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 415 с.
22. Педагогіка / Заред. М. Д. Ярмаченка. Київ, 2003. 486 с

Додаткова:

1. Вержиховська О., Галецька Ю. Формування природничих знань у молодших школярів з порушеннями інтелекту. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : збірник наукових праць*: Вип. 18 / за ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський. Видавець Ковальчук О.В., 2021. С. 19 – 33.
2. Вержиховська О.М. Корекція порушень структури особистості підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : збірник наукових праць*. Вип.16. т.2 / за ре. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський: видавець Ковальчук О.В., 2020. 330 с. С.55-66
3. Вержиховська О.М. Особливості використання невербальних засобів спілкування при роботі з молодшими школярами з порушеннями інтелектуального розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічної науки) : зб. наук. праць*: вип. 11 / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2018. С. 48 – 58. (Фахове видання).
4. Висоцька А.М. Основні напрямки виховної роботи з формування спеціальної поведінки дітей допоміжних шкіл-інтернатів : методичний посібник Черкаси: ЧОПОПП, 2003. 31 с.
5. Вікова психологія : хрестоматія : навчальний посібник / укл. Л.В. Долинська, Т.М. Лисянська та ін. Київ : Каравела, 2014. 488с.
6. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник / укл. О.В. Скрипнеченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2012. 400с.
7. Дмитрієва І. В. Шляхи естетичного виховання школярів із тяжкими порушеннями мовлення. *Дефектологія*. 2006. № 3. С. 35-39.
8. Квітка Н. О. Особливості естетичної вихованості молодших школярів спеціальних шкіл-інтернатів. *Дефектологія*. 2004. № 1. С. 34-36.
9. Кіндрат К. Й. Позакласна виховна робота в початкових класах. Київ: Радянська школа, 1964. 105 с.
10. Круть М. Організація самостійної діяльності учнів спеціальної та інклюзивної школи. *Дефектологія*. 2002. № 3. С. 48-51.
11. Лапін А. Громадянське спрямування трудового виховання в спеціальній та інклюзивній школі. *Дефектологія*. 2004. №3. С.33-37.
12. Левицький В.Е. Статеве виховання учнів молодших класів (гендерний підхід). Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2007. 108 с.
13. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики: учеб. пособ. Донецк : Лебідь, 2002. 327 с.
14. Липа В. А. Психологические основы педагогической коррекции . Донецк : Лебідь, 2000. 319 с.

15. Ляшенко А.М. Шляхи підвищення ефективності самопідготовки учнів з тяжкими порушеннями мовлення. Київ : Освіта, 1979. 85 с.
16. Ляшенко О.М. Організація керівництва самопідготовкою в умовах допоміжного навчання. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / за ред.О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Вип. XVII в двох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. 348 с. С. 130-136.
17. Ляшенко О.О. Теоретичні засади правового виховання дітей з вадами інтелектуального розвитку: сутність, структурна організація, динаміка формування // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Вип. XVII в двох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. 348 с. С. 136-143.
18. Матвєєва М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: Навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський Державний університет, 2005. 164 с.
19. Методика навчання дітей 1-4 класів школи з інклюзивним навчанням : навч. посіб. / за ред. О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Друк- Сервіс, 2011. 312 с.
20. Методичний лист про застосування заохочень і покарань у спеціальній та інклюзивній школі / укл. Хоружая. Київ: Освіта, 1967. 45 с.
21. Миронова С. П., Матвєєва М. П.. Статеве виховання у спеціальній та інклюзивній школі: посібник для вчителів і вихователів. Кам'янець-Подільський : 1996. 30 с.
22. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: навч. Посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський Державний університет, ред-но – вид. від., 2008. 204 с.
23. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.
24. Омеляненко В. Л. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 415 с.
25. Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній та інклюзивній школі. Хрестоматія: навч. посіб. / за ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський Державний університет, інф.-вид-ий. від., 2004. 220 с.
26. Синьов В.М. Психологія розумово відсталої дитини: підручник / укл. В.М. Синьов, М.П. Матвєєва, О.П. Хохліна. Київ : Знання, 2008. 359 с.
27. Турчинська В.Ф. Теорія і методика виховної роботи в допоміжній школі: програми педагогічних інститутів. Київ: Освіта, 1992. 56 с.
28. Шеремет М.К. Логопедія : підручник. Київ : Слово, 2014. 672 с.
29. Verzhikhovska, O. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF MORAL EDUCATION IN JUNIOR HANDICAPPED CHILDREN EDULEARN19 // 11th International Conference on Education and New Learning Technologies // Verzhikhovska, O., Raievska, Y., Bielova, O..Palma, Spain. July 1-3, 2019. <https://library.iated.org/view/VERZHUKHOVSKA2019PSY>.
30. Verzhikhovska, O . Practice and innovations of inclusive education at school Larysa V.Kozibroda, Oksana P. Kruhlyk, Larysa S. Zhuravlova, Svitlana V.Chupakhina, Olena M. Verzhikhovska. International Journal of Higher Education, Vol. 9, No. 7 (Special Issue), 2020. P176-187. <http://www.sciedupress.com/journal/index.php/ijhe/issue/vsew/925> Vol. 9, No. 7 (2020) <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p176>.

Інформаційні ресурси

Корисні ресурси Інтернету із зазначенням адрес сайтів
Навчально-методичний комплекс освітнього компоненту «Основи теорії і методики виховної роботи».

Корисні ресурси Інтернету:

http://rudocs.exdat.com/docs/index-19071.html	Навчання і виховання дітей з ООП
http://bestlessons.at.ua/index/navchannya_ta_rozvitok_ditej_z_porushennjam_ri_rozumovogo_rozvitku/0-313	сценарії виховних справ, які проводяться у дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, програми виховної роботи, методичні рекомендації, розробки заходів просвітницької діяльності, програми діагностичної та корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями розумового розвитку
http://vospitatel.at.ua/index/planuvannya_vikhovnoji_roboti/0-123/	програма для календарного планування роботи вихователя школи-інтернату та зразок написання календарного плану
http://vospitatel.at.ua/load/katalog_fajlivi_samopidgotovka_v_dopomizhnijshkoli_internati/16	Відео матеріали проведення самопідготовки у спеціальній школі
http://www.krok.org.ua/progr-ukr.php	Програми та методичні рекомендації для дітей з особливими потребами на сайті МОНМС України

Інтернет-ресурси:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01,01.2019 р. [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://zakon.help> > law > 1556-VII > edition01.01.2019
2. Закон України «Про освіту» від 06,06.2019 р. [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> > laws > show
3. Закон України «Про загальну середню освіту» від 25,04.2019 р. [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://zakon.help> > law > 651-XIV
4. Закон України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з порушеннями мовлення до освітніх послуг» від 23.05.2017р. № 2053-VIII [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://ukrainepravo.com> > law-making > bill_passed_by_legislature > ians.

ГЛОСАРІЙ

Абілітація - первинне формування функцій і здібностей у дітей раннього віку з проблемами розвитку за рахунок створення спеціальних умов.

Аморальність - характеристика поглядів, лінії поведінки і способу життя особистості, а також політики, яку проводять корумповані політична група чи партія, що виявляють нігілістичне ставлення до суспільства і насамперед до загальнолюдських норм моралі.

Афективний стан - сильний і короточасний емоційний стан, пов'язаний з різними змінами важливих для суб'єкта обставин, який виявляється у змінах у внутрішніх органах; рухових проявах; проявах станів внутрішньої конфлікту, суперечності між бажаннями, прагненнями, вимогами та можливостями.

Бесіда - метод, за допомогою якого здійснюється процес спілкування, це джерело взаємин між об'єктами і суб'єктами виконання в процесі колективної чи індивідуальної діяльності.

Відвертість — моральна якість, яка характеризує особистість і її вчинки, виражається в тому, що людина робить і говорить те, в правильність чого вона вірить, діє заради тих міркувань, в яких вона готова признатися сама собі.

Ввічливість — характеризує людину, для якої повага до людей стала повсякденною нормою поведінки і звичним способом поводження з оточенням.

Великодушність — така форма виявлення людяності в повсякденних взаємовідносинах людей, при якій гуманність переважає міру загальноприйнятих норм чи проявляється по відношенню до того, хто її не зовсім заслуговує.

Вимогливість — висунення високих моральних вимог до людини і визнання її відповідальності за їхнє виконання.

Витримка — моральна якість, в якій знаходять конкретні прояви володіння самим собою; включає: уміння людини підкорити свої дії досягненню поставленої цілі, здатність переборювати труднощі, здійснювати контроль над своїми почуттями, приглушувати в собі роздратування, песимістичний чи, навпаки, авантюристичний настрій під час зіткнення з навколишнім опором.

Відповідальність — властивість особистості, яка характеризується прагненням і умінням оцінити свою поведінку з точки зору користі чи шкоди для суспільства, поєднувати свої вчинки з вимогами, що існують у суспільстві, нормами, законами, співвідносити потреби з реальними можливостями.

Вірність — незмінність і постійність по відношенню до людей і до справи, у виконанні обов'язку, у відданості обраним принципам і моральному ідеалу.

Виховання - передача досвіду суспільних стосунків і формування духовної сфери особистості. Використовується як у широкому (соціальному, педагогічному), так і вузькому розумінні.

Виховні ситуації - це спеціальні організаційні педагогічні умови з метою виявлення чи формування у процесі життєдіяльності школярів системи відповідних ставлень.

Втома - синдром дискомфорту, зокрема появ» негативних емоцій типу роздратованості, нервозності, апатії, відчуття безсилля, агресивності

Гальмівна емоційна напруженість - загальмованість рухової діяльності, активності, важкості сприйняття, нездатності переключити увагу на інший вид діяльності.

Гра - один із видів діяльності людини, який виник історично, полягає у відтворенні дій дорослих і стосунків між ними, і виступає засобом всебічного виховання дитини.

Гідність - сукупність високих соціально-моральних якостей людини, а також оцінка їх самою особою й громадською думкою.

Громадська думка - це система загальних суджень людей, яка виникає у процесі їхньої діяльності та спілкування, виражає ставлення до різних явищ, подій довкілля, які становлять загальний інтерес дітей.

Групові форми організації позакласної діяльності - це такі форми організації (гуртки, секції, художня самодіяльність, лялькових театрів тощо), які охоплюють діяльність відповідної групи дітей.

Діти з порушеннями (вадами) психофізичного розвитку діти, що мають фізичні і (або) психічні порушення, які відображаються на усьому психофізичному розвитку дитини і перешкоджають засвоєнню нею соціо-культурного досвіду без спеціально створених умов. У якості синонімів використовують: діти, що потребують корекції психофізичного розвитку; аномальні діти; діти з порушеннями мовлення; неповносправні діти.

Дискусійний метод - організація процесу обмірковування та обміну думками за тими чи іншими актуальними питаннями, до колективного вироблення правильної точки зору за участі та допомоги вчителів.

Дискусія - це метод, за допомогою якого здійснюється групове обговорення проблеми з метою досягнення істини шляхом зіставлення різних точок зору.

Диспут - обмін думками, одна з традиційних і широко практикованих форм, як метод дискусії знаходить повне своє вираження у процесі мовленнєвої діяльності дітей.

Добродійність — узагальнена характеристика позитивних стійких моральних якостей особистості: підкреслює дійову форму засвоєння добра (добродіяти — робити добро) на протизвагу звичайному знанню принципів, які не роблять людину добродійною.

Духовність — специфічна людська якість, яка характеризує мотивацію і суть поведінки особистості, не притаманні ні тварині, ні моделюючим діям людини. Духовність — позиція ціннісної свідомості, властива всім її формам.

Етична бесіда - це засіб залучення учнів до обговорення, аналізу вчинків і вироблення моральних оцінок і суджень

Індивідуальні форми організації позакласної діяльності - це такі форми організації (індивідуальні заняття з художнього читання, вишивання, співу, гри на

музичних інструментах тощо), які створюють позитивні умови для розвитку індивідуальних можливостей дітей, включення їх у колективні форми праці шляхом розвитку їх пізнавальних можливостей, самостійності та ініціативи.

Заохочення - це такий вплив на особистість, який визначає спосіб вираження суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності окремої особистості чи колективу.

Змагання - метод стимулювання діяльності, який забезпечує успіх і цілеспрямованість у процесі роботи, відчуття товариства, взаємодопомоги, що реалізується шляхом обліку і порівняння результатів спільної діяльності і заохочення її учасників.

Золоте правило — одна із давніх нормативних вимог, яка виражає загальнолюдський зміст моральності. її найбільш поширене формулювання: «(не) чини відносно інших так, як ти (не) хотів би, щоб вони чинили відносно тебе».

Імпульсна емоційна напруженість - надмірне підвищення активності, поява нав'язливих рухів, хаотичність уваги, несталість думок, емоційна не врівноваженість, збудливість, постійний прояв агресивного стану.

Індивідуальна форма організації самопідготовки - це індивідуальні встановлення порядку та самостійне виконання дитиною завдань з тих чи інших уроків під час самопідготовки.

Інклюзивна освіта - це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчати за місцем проживання, і передбачає навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього закладу.

Інклюзія - це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах. Головний принцип інклюзії: рівні можливості для кожного.

Інтеграція - включення дитини з вадами психофізичного розвитку в середовище здорових людей у процесі навчання, виховання, праці, проведений вільного часу.

Інформаційний метод - це організація педагогом передачі учням знань, шляхом переконання їх або підбору відповідних книг, творів мистецтва пі ознайомлення дітей з ними.

Корекційна освіта - освіта у спеціальних закладах (школи, класи, реабілітаційні центри), яка надається фахівцями і містить навчальний, виховний і корекційний компоненти.

Корекційна робота - це діяльність, спрямована на поліпшення процесії» розвитку і соціалізації дитини, послаблення або подолання її психофізичних вад у процесі навчання і виховання з метою максимально можливого розвитку її особистості та підготовки до самостійного життя.

Корекція (від лат. correction - виправлення) - система педагогічних, психологічних і медичних заходів, спрямованих на послаблення і (або) подолання вад психофізичного розвитку учнів з порушеннями мовлення у процесі навчання і виховання з метою максимально можливого розвитку їхньої особистості. У вузькому розумінні цей термін означає поліпшення, виправлення вади.

Лекція - це значне за обсягом і тривалістю повідомлення про будь-які явища, факти, події (використовують в старших класах).

Масові форми організації позакласної діяльності - це такі форми організації (виховні свята, змагання, виставки робіт дітей тощо), які охоплюють діяльність великої кількості дітей.

Метод громадської думки - це метод педагогічного впливу на створення суспільно корисної, активної діяльності вихованців і формування на цій основі моральних якостей шляхом моральної оцінки з боку організаційно згуртованого колективу.

Метод взаємної освіти - залучення учнів до активної пропаганди отриманих ними знань серед своїх однолітків і в більш широкому соціальному оточенні.

Методи організації педагогічної діяльності школярів, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки - це проектування, на безпосередньому рівні, у процесі виховання, різних видів діяльності людей, їх взаємин та емоційних станів з оточуючими, організація їх у процесі спілкування.

Методи педагогічного стимулювання - це реальні стосунки людей, які об'єднані одним колективом, єдиними спрямуваннями, загальною відповідальністю.

Метод педагогічної вимоги - це метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює, чи припиняє і гальмує ті чи інші дії людей, виявлення у них певних якостей.

Метод прогнозування - це передбачення на перспективу, прагнення особистості до майбутнього, до здійснення мсти, цілі, ідеї, проекту.

Навчання — цілеспрямована взаємодія вчителя і учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння й навички.

Нумерація - сукупність прийомів називання і позначення чисел з допомогою слів-числівників (усна нумерація) і спеціальних знаків (письмова нумерація).

Освіта - результат завершеного навчання.

Перевтома - крайня форма хронічної втоми, цей стан потребує спеціального лікування.

Покарання - це такий вплив на особистість, який визначає спосіб вираження суспільної негативної оцінки поведінки і діяльності окремої особистості чи колективу, що суперечать нормам суспільної поведінки і призводить до постійного неухильно наслідування.

Пошуковий метод - організація допомоги дітям включитись у самостійне отримання знань з різних джерел і обробки цієї інформації.

Праця у спеціальній школі - спеціальна організація навчання та виховання учнів, що забезпечує систему знань, умінь і навичок господарчої та побутової діяльності, політехнічну освіту, допрофесійну підготовку. Зміст, організація та методика навчання на цих уроках спрямовані на ознайомлення школярів школи з інклюзивним навчанням: з технікою, технологією, організацією сучасного виробництва, формування системи конкретних трудових вмінь і навичок, розвиток технічної творчості, виховання культури

праці, сумлінного ставлення до неї, виявлення і розвиток нахилів до певної трудової діяльності

Принциповість — позитивна якість особистості, яка керується у своїй поведінці принципами, внутрішніми переконаннями, чітко дотримується і послідовно відстоює їх у теорії і на практиці.

Реабілітація застосування цілого комплексу заходів медичного, соціального, освітнього та професійного характеру з метою підготовки або перепідготовки індивідуума до найвищого рівня його функціональних здібностей.

Розповідь - це коротке живе повідомлення про будь-які явища, факти, події.

Самопідготовка - це самостійна робота учнів з підготовки домашніх навчальних завдань з метою поглиблення знань, закріплення умінь і навичок, отриманих на уроці під керівництвом вихователя в школах та групах продовженого дня. Самостійна форма організації самопідготовки передбачає повне самостійне визначення та виконання дітьми домашнього завдання.

Скромність — характеризує особистість з точки зору ставлення до оточуючих і самої себе, являється в тому, що людина не визнає за собою ніяких переваг чи особливих прав, добровільно підкоряє себе вимогам суспільної освітнього компоненту, обмежує свої власні потреби матеріальними умовами, що існують у суспільстві, ставиться до всіх людей з повагою, виявляє нагальну терпимість до дрібних недоліків людей, якщо ці недоліки торкаються лише її власних інтересів, і водночас критично ставиться до своїх власних заслуг і недоліків.

Сміливість — характеризує здатність людини долати в собі почуття страху, не впевненості в успіху, сумнів перед труднощами і несприятливими для неї наслідками.

Совість — категорія етики, яка виражає міцний зв'язок моралі і людської особистості і характеризує здатність особистості здійснювати моральний самоконтроль, самостійно формулювати для себе виконання і здійснювати самооцінку власних вчинків; виявлення моральної самосвідомості особистості.

Спеціальний (корекційний) освітній заклад - освітній заклад, створений для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Спеціальні умови для одержання освіти (спеціальні освітні умови) - умови навчання (виховання), в тому числі спеціальні освітні програми і методи навчання, індивідуальні ТЗН і середовище життєдіяльності, а також педагогічні, медичні, соціальні та інші послуги, без яких є неможливим (ускладненим) засвоєння загальноосвітніх і професійних освітніх програм особами з порушеннями психофізичного розвитку.

Стрес - це специфічна адаптаційна реакція організму на дію експериментального фактору, а саме - мобілізація захисних реакцій організму дитини на негативний подразник.

Трудове виховання у спеціальній школі - система виховного впливу, яка передбачає залучення учнів до трудової діяльності з метою формування позитивного ставлення до праці та людей праці; здійснення корекції та компенсації вад розумового і фізичного розвитку; готовності учнів виконувати посильну працю; утримання в

належному стані робочого місця і інструментів; вироблення навичок попередньої підготовки до виконання трудових завдань; якісне виконання роботи, заощадливе ставлення до матеріалів; вміння доводити роботу до кінця. Складовою частиною системи трудового виховання учнів з порушеним інтелектом є заняття з ручної праці

Формування - процес становлення людини як соціальної істоти під впливом багатьох факторів - екологічних, соціальних, економічних, психологічних, політичних та ін.

Формування морального досвіду це звернення педагога до власного, набутого в процесі життя і виховання, досвіду дитини.

Фронтальна форма організації самопідготовки -це повідомлення вихователем етапів послідовності виконання усних і письмових завдань і від повідного предмета та виконання під його керівництвом.

Фронтально-індивідуальна форма організації самопідготовки - це індивідуальне встановлення дитиною порядку виконання завдань з тих чи інших уроків під час самопідготовки та подальше фронтальне їх обговорення, самоперевірку та взаємоперевірку за методичними вказівками та під контролем вихователя.

Фронтально-самостійна форма організації самопідготовки - це самостійне визначення дітьми послідовності виконання домашнього завдання, темпу роботи за загальними вказівками та індивідуальною допомогою вихователя.

Чесність — відображує одну із важливих вимог моральності. Включає правдивість, принциповість, вірність прийнятим зобов'язанням, суб'єктивну переконаність у вірності справі, що здійснюється, щиросердність перед іншими і самим собою щодо тих мотивів, якими людина керується, визнання і дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить.

Чуйність — характеризує ставлення людини до оточуючих. Передбачає турботу про потреби, запити і бажання людей, уважне ставлення до їхніх інтересів, проблем, що їх хвилюють, думок і почуттів.

ДОДАТКИ

Додаток А.

ТЕМАТИКА ЕТИЧНИХ БЕСІД

1-3 класи:

4. Ми любимо свою Батьківщину.
5. Поговоримо про чистоту і здоров'я людини.
6. Ви прийшли до магазину.
7. Чому необхідно трудитися.

4-6 класи.

4. Режим дня у твоєму житті.
5. Що означає бути добрим?
6. Що таке праця?
7. Друзі пізнаються в біді.

7-9 класи.

1. Для чого потрібно приносити користь людям?
2. Усі роботи добрі – вибирай на смак.
3. Як можливо виправляти свою поведінку.
4. Що таке дружба і приятельювання?
5. Закон і ми.

СХЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗАНЯТТЯ

1. Загальні відомості про заняття.

Назва заняття, рік навчання, тема заняття, мета заняття, план заняття, обладнання.

2. Загальна характеристика мети заняття.

- Визначення тематики мети заняття, її відповідність до програми спеціального дитячого садочка.

- Інформування дітей про тематику і мету заняття.
- Сприйняття дітьми з важкими розладами мовлення мети і завдань заняття.
- Актуалізація уваги на готовність дефектолога, вихователя і дітей до заняття.

3. Визначення типу і структури занять, їх характеристика:

- Доцільність вибору даного типу занять при досяганні мети і поставлених занять.

- Місце відповідного типу занять в системі інших занять з даної тематики.

- Відповідність структури занять даному типу занять (послідовність розташування елементів заняття), регламентація в часі, роль кожного етапу у виконанні навчальних, вихованих та корекційних завдань.

4. Аналіз змісту заняття.

- Відповідність змісту матеріалу науковим знанням.

- Відповідність мети – змісту заняття психофізіологічним, індивідуальним та віковим особливостям дітей.

- Використання індивідуального та диференційованого підходу під час дефектологічних занять.

- Зв'язок матеріалу з заняттям, практикою, досвідом учнів з важкими розладами мовлення.

- Виховна та корекцій спрямованість матеріалу занять.

5. Аналіз форм методів та прийомів навчання на занятті.

- Поєднання методів навчання під час заняття (словесних, наочних, практичних).

- Своєрідність використання дефектологом методичних прийомів в процесі роботи.

- Форми організації діяльності учнів під час заняття.

6. Аналіз суб'єкт-суб'єктної діяльності під час заняття.

- Активність дефектолога під час заняття, вміння організувати та зацікавити групу на різних етапах роботи, педагогічний такт, етика педагога.

- Активність та зацікавленість дітей з важкими розладами мовлення, особливості їхньої діяльності та поведінки під час заняття, ставлення дітей до вчителя, до діяльності.

- Своєрідність використання фізкультурхвилинок та логопедичних вправ у процесі заняття, їх призначення.

7. Висновки про ефективність проведення заняття даного типу.

- Позитивні та негативні сторони заняття.
- Рекомендації щодо поліпшення заняття.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

Загальні відомості про виховний захід (клас, місце проведення).

Тема і мета виховного заходу.

Форма проведення (година класного керівника, учнівський вечір, зустріч, екскурсія та ін.).

Актуальність виховного заходу та його відповідність потребам та інтересам дошкільникам з важкими розладами мовлення, рівню їх розвитку, віковим та психофізичним особливостям.

Попередня підготовка до заходу:

- залучення до його підготовки учнів.
- наявність і якість плану проведення заходу.
- підготовка наочних посібників до заходу.

Проведення заходу:

- дохідливість і переконливість розкриття теми і змісту заходу;
- врахування вікових особливостей дітей та їх інтересу;
- доцільність і ефективність застосованих методів виховання під час проведення заходу, забезпечення організаційної чіткості, емоційності у його проведенні;

- участь дітей у проведенні заходу, їх поведінка, увага, інтерес, освітній компонент;

- використання матеріалів з життя класу, з найближчого оточення учнів;
- ефективність використання обладнання : наочних посібників, технічних засобів та ін.

- підсумки проведеного виховного заходу;
- етика поведінки практиканта (уміння володіти аудиторією, викликати інтерес, активізувати учнів; тон, педагогічний такт, зовнішній вигляд, культура мовлення, міміка, жести).

Загальні висновки про захід:

- виховна цінність заходу;
- методичні помилки та недоліки у підготовці та проведенні виховного заходу, їх причини та шляхи усунення.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

1. Опис педагогічної ситуації (місце виконання, учасники, реакції учасників).
2. Передумови виникнення педагогічної ситуації.
3. Внутрішні і зовнішні умови виникнення педагогічної ситуації.
4. Спонтанність виникнення педагогічних ситуацій, або її свідомо підготовленість педагогом.
5. Ставлення педагога до ситуації, його дії, варіанти її вирішення.
6. Пізнавальна цінність ситуації для її учасників.
7. Ваша власна точка зору з приводу позитивних та негативних сторін даної ситуації.

Додаток Д.

Додаток Ж.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ТА ІНКЛЮЗИВНІЙ ШКОЛІ

1. Визначення тематики виховного заходу, її актуальність.
2. Характеристика мети виховного заходу (виховна, пізнавальна, розвиваюча та корекційна).
3. Форма, у якій проводиться виховний захід (дискусія, етична бесіда, екскурсія, змагання, тощо), її доцільність.
4. Попередня підготовка до проведення виховного заходу : ознайомлення учнів з темою і метою виховного заходу, залучення і зацікавлення школярів до підготовчої роботи, підбір та систематизація педагогом інформаційних джерел, наочності, обладнання, технічних засобів, оформлення приміщення.
5. Вступна частина виховного заходу : активізація та зацікавлення учнів з важкими розладами мовлення до виховного заходу, психологічний настрій, мотивація спільної діяльності вчителя й учнів у виховному заході.
6. Основна частина: послідовність, доступність, зрозумілість, виразність та емоційність проведення заходу; застосування різних методів та методичних прийомів під час виховної години; залучення учнів до самостійної цілеспрямованої діяльності.
7. Відповідність змісту методів і прийомів роботи меті виховного заходу, їх педагогічна доцільність та результативність.
8. Заключна частина заходу: рівень сприйняття учнями з важкими розладами мовлення використаного матеріалу, наочних і практичних посібників; усвідомлення загальних висновків; емоційний настрій після виховного заходу.
9. Педагогічна майстерність вчителя, вихователя (стиль педагогічного спілкування і взаємовідносин, педагогічний такт, організаторські вміння, культура мовленнєвої діяльності, організація учнів на різні види діяльності, тощо).
10. Виділення позитивних і негативних сторін виховного заходу. Пропозиції щодо його покращення.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання

ВЕРЖИХОВСЬКА Олена Миколаївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри логопедії
та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

БУГЕРА Юлія Юрївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри логопедії
та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

ОПАЛЮК Олег Миколайович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри логопедії
та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Навчально-методичний посібник

Видання друге, перероблене й доповнене

Електронне видання

Підписано 5.06.2026. Гарнітура «Times New Roman».
Об'єм даних 1,8 Мб. Обл.-вид. арк. 15,9. Зам. № 1253.

Видавець і виготовлювач Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.